

***Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej***

Raport 2

nr 19

Warszawa 2005

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

***Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej***

Raport 2

Stan
polskiej gospodarki
żywnościowej
po przystąpieniu
do Unii Europejskiej

Raport 2

Praca zbiorowa pod redakcją
prof. dr. hab. Romana Urbana

Autorzy:
dr **Lucja Chudoba**
mgr **Jadwiga Drożdż**
dr inż. **Wacław Guzewicz**
prof. dr hab. **Wojciech Józwiak**
prof. dr hab. **Jan Małkowski**
mgr **Lucyna Mieszkowska**
dr **Bożena Nosecka**
dr inż. **Ewa Rosiak**
mgr **Anna Staszczak**
mgr inż. **Jan Świetlik**
prof. dr hab. **Roman Urban**
prof. dr hab. **Aldon Zalewski**
mgr **Danuta Zawadzka**
mgr inż. **Maria Zdzieborska**

**EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ**

Autorzy publikacji są pracownikami
Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowego Instytutu Badawczego

Pracę zrealizowano w ramach tematu
Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa
w zadaniu *Ocena stanu polskiej gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do UE*

Skład i łamanie
mgr Anna Staszczak

Redakcja techniczna
Tadeusz Majewski

Projekt okładki
AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 83-89666-32-4

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
tel.: (0-prefiks-22) 50 54 444
faks: (0-prefiks-22) 827 19 60
e-mail: dw@ierigz.waw.pl
<http://waw.ierigz.waw.pl>*

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 250 egz.

Druk: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB

Oprawa: UWIPAL

Spis treści

Wstęp	7
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
I. Ekonomiczne i rynkowe uwarunkowania sektora rolno-spożywczego... 9	
1. Makroekonomiczne otoczenie polskiej gospodarki żywnościowej	9
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
2. Ceny środków produkcji dla rolnictwa	13
<i>prof. dr hab. Aldon Zalewski, mgr Lucyna Mieszkowska</i>	
3. Ceny produktów rolnictwa	19
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
4. Ceny producentów żywności.....	24
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
5. Detaliczne ceny żywności i napojów	29
<i>mgr Lucyna Mieszkowska</i>	
6. Porównanie rozwoju cen rolnych, cen środków produkcji dla rolnictwa i cen żywności	37
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
II. Popyt na produkty rolno-spożywcze	44
1. Ocena popytu krajowego na żywność	44
<i>dr Ewa Rosiak</i>	
2. Dostawy i sprzedaż detaliczna żywności	53
<i>prof. dr hab. Roman Urban, mgr Anna Staszczak</i>	
3. Popyt eksporterów i importerów żywności.....	55
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	

III. Produkcja i przemiany strukturalne rolnictwa i przemysłu spożywczego.....	62
1. Ocena rozwoju produkcji i podaży zbóż, mięsa i mleka.....	62
<i>prof. dr hab. Jan Małkowski</i>	
2. Ocena poziomu produkcji rzepaku, buraków cukrowych i ziemniaków	70
<i>dr Łucja Chudoba</i>	
3. Produkcja i podaż owoców i warzyw.....	74
<i>dr Bożena Nosecka</i>	
4. Inwestycje i przemiany strukturalne w rolnictwie	86
<i>prof. dr hab. Wojciech Józwiak</i>	
5. Przemysłowa produkcja żywności i napojów	89
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
6. Inwestycje i przemiany strukturalne przemysłu spożywczego	95
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	
IV. Stan ekonomiczny rolnictwa i przemysłu spożywczego.....	99
1. Przychody rolnictwa ze sprzedaży głównych produktów rolnictwa.....	99
<i>mgr Danuta Zawadzka</i>	
2. Przychody rolnictwa ze sprzedaży produktów ogrodnictwa oraz tytoniu i chmielu.....	108
<i>mgr inż. Jan Świetlik</i>	
3. Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji.....	112
<i>prof. dr hab. Aldon Zalewski</i>	
4. Stan finansowy przedsiębiorstw rolnych.....	115
<i>dr inż. Wacław Guzewicz, mgr inż. Maria Zdzieborska</i>	
5. Wyniki i stan finansowy przedsiębiorstw przemysłu spożywczego	127
<i>mgr Jadwiga Drożdż</i>	
Podsumowanie i konkluzje	136
<i>prof. dr hab. Roman Urban</i>	

Wstęp

Prezentowany raport zawiera wyniki analiz, których celem jest bieżący monitoring dostosowań rolnictwa i przetwórstwa do nowych warunków funkcjonowania tych działów gospodarki żywnościowej oraz określenie punktów krytycznych dla całego procesu integracji i ewentualne formułowanie wniosków o potrzebie zmian stosowanych instrumentów i innych form regulowania sektora rolno-spożywczego, będących częścią Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Handlowej UE, bądź też uzupełnionej polityką narodową. Prowadzenie takiego monitoringu i bieżących ocen jest celem pierwszego zadania Programu Wieloletniego pt. *Ocena stanu polskiej gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do Unii Europejskiej*.

W pierwszym raporcie z realizacji wymienionego wyżej zadania¹ przedstawiono i oceniono zmiany w rolnictwie i przemyśle spożywczym oraz w ich otoczeniu w pierwszym roku po wejściu do UE na tle stanu i tendencji rozwojowych tych działów gospodarki żywnościowej w okresie poprzedzającym akcesję. Punktem odniesienia dla tych ocen był stan badanych zjawisk w 2003 roku i tendencje rozwojowe w latach 2000-2003.

Przedstawione opracowanie jest drugim raportem z realizacji wymienionego zadania Programu Wieloletniego. Zawiera ono analizę i ocenę zjawisk występujących w gospodarce żywnościowej w drugim roku po wejściu Polski do UE oraz ocenę stanu rolnictwa, przemysłu spożywczego i ich otoczenia rynkowego w końcu 2005 roku, tj. 1,5 roku po przystąpieniu do Unii. Punktem odniesienia tych ocen był zarówno stan i tendencje rozwojowe gospodarki żywnościowej przed majem 2004 roku, jak i ich przebieg w pierwszym roku po wejściu do UE.

Drugi rok funkcjonowania gospodarki żywnościowej na zintegrowanym wspólnym rynku europejskim cechuje kilka zjawisk, które miały istotny wpływ na cały sektor rolno-spożywczy w Polsce. Do takich zjawisk można zaliczyć:

- szybko przemijający szok cenowy, co wpłynęło na zmniejszenie inflacji, której znaczącym czynnikiem w pierwszym roku po wejściu do UE były rosnące ceny żywności,
- po przejściowym obniżeniu dynamiki rozwoju gospodarczego w pierwszym roku po wejściu do UE, powróciło ożywienie gospodarcze, którego efektem jest m.in. wzrost realnych dochodów ludności (szczególnie płac realnych i dochodów rolników), co w warunkach niskiej inflacji przyczyniło się do wzrostu krajowego popytu, w tym także na produkty rolnictwa i przemysłu spożywczego,
- trwający proces umocnienia waluty krajowej, zmniejszający nasze przewagi cenowe na wspólnym rynku europejskim, ale niepowodujący dotychczas zmniejszenia popytu eksportowego, w tym także na produkty sektora żywnościowego,
- spadek w 2005 roku zbiorów, głównie z powodu niekorzystnych dla rolnictwa warunków pogodowych, zmieniający relacje podaży do popytu.

¹ Por. *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Raport 1*, praca zbiorowa pod redakcją R. Urbana, Seria Program Wieloletni 2005-2009, nr 1, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.

Po wejściu do UE istotny wpływ na gospodarkę żywnościową miało także objęcie Polski Wspólną Polityką Rolną i Handlową. W tym okresie praktycznie zastosowano następujące instrumenty tej polityki:

- rolnicy otrzymali dopłaty bezpośrednie za rok 2004, które wyniosły 7,7 mld zł, a także rozpoczęto wypłaty dopłat za rok 2005,
- w 2005 roku prowadzono skup interwencyjny zbóż (978 tys. ton), cukru (100 tys. ton), które zmniejszyły przewagę podaży nad popytem,
- producenci otrzymali subwencje do eksportu produktów mleczarskich (149 mln zł), cukru (165 mln zł), a mniejsze także do eksportu skrobi (7 mln zł), mięsa (prawie 50 mln zł) i świeżych warzyw (7 mln zł),
- dopłaty dla plantatorów i przetwórców skrobi ziemniaczanej (50 mln zł), pomidorów (ponad 15 mln euro) oraz tytoniu (145 mln zł).

Ze względu na brak zainteresowania beneficjentów nie stosowano lub stosowano tylko w niewielkim zakresie dopłaty do prywatnego przechowywania oraz szerokiego zakresu wsparcia konsumpcji lub innego zużycia mleka, masła i przetworów mlecznych, cukru, skrobi oraz owoców i warzyw. Dotychczasowe wsparcie miało duży wpływ na dochody rolników, a także na funkcjonowanie podmiotów sektora zbożowego, cukrowniczego, mleczarskiego i skrobiowego, a niewielki lub też wcale na takie sektory jak sektor mięsny, owocowo-warzywny i olejarski oraz na wtórne przetwórstwo żywności.

Raport składa się z czterech zasadniczych części, poprzedzonych wstępem i zakończonych konkluzjami i wnioskami.

W rozdz. I oceniono zmiany w makroekonomicznym i rynkowym otoczeniu rolnictwa i przemysłu spożywczego, a w tym: stan i rozwój całej polskiej gospodarki w dziedzinach ważnych dla sektora żywnościowego, zmiany cen rolno-spożywczych po szoku cenowym, który wystąpił w I półroczu 2004 roku oraz problem nożyc cen w tym sektorze.

W rozdz. II analizowano zmiany krajowego popytu na żywność oraz popytu eksporterów i importerów na produkty rolno-spożywcze.

W rozdz. III oceniono wyniki produkcyjne rolnictwa i przemysłu spożywczego w drugim roku po wejściu do UE, przemiany strukturalne tych działów gospodarki żywnościowej oraz wpływ na nie integracji z UE.

W rozdz. IV przedstawiono wyniki analizy stanu ekonomicznego rolnictwa i przemysłu spożywczego na podstawie oceny zmian przychodów rolnictwa i wydatków na zakup środków produkcji oraz wyników i stanu finansowego przedsiębiorstw rolnych i poszczególnych branż przemysłu spożywczego (objętych sprawozdawczością finansową).

Raport kończą konkluzje i wnioski, będące podsumowaniem ocen, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu integracji na dochody rolników i przetwórców oraz zagrożeń, jakie ujawniły się w sektorze żywnościowym po wejściu Polski do UE.

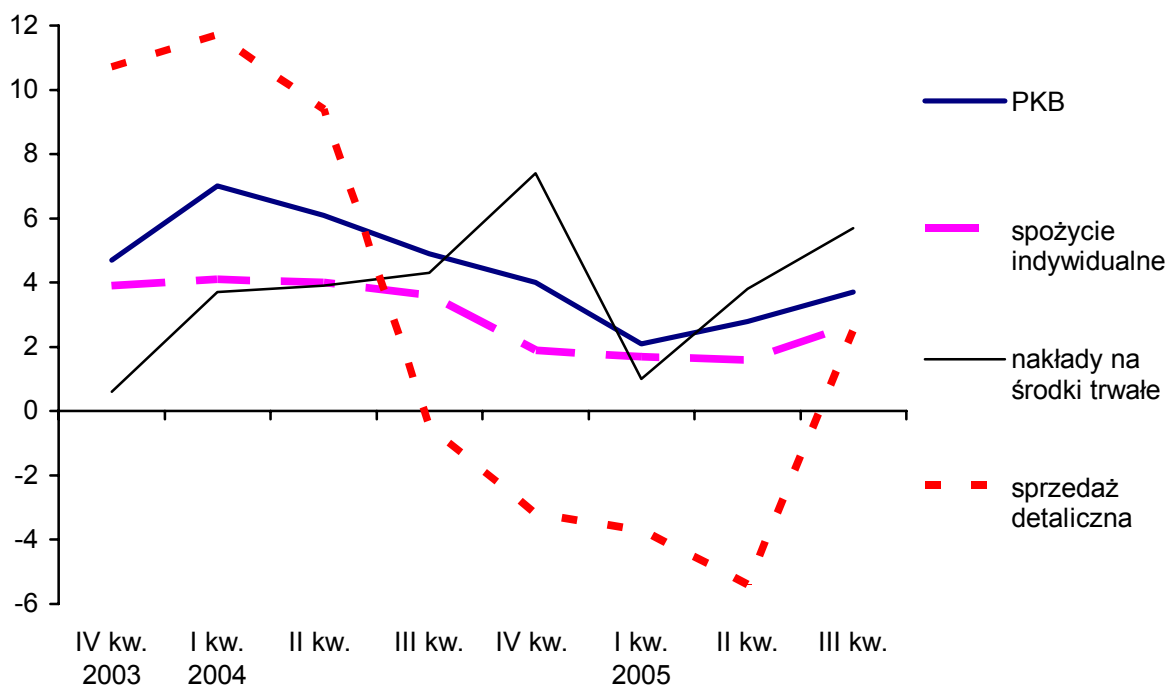
Kolejny raport o stanie gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do UE zostanie przygotowany w IV kwartale 2006 roku. Jego przedmiotem będzie ocena stanu i zmian w trzecim roku po akcesji oraz stopnia zintegrowania z gospodarką unijną.

I. Ekonomiczne i rynkowe uwarunkowania sektora rolno-spożywczego

1. Makroekonomiczne otoczenie polskiej gospodarki żywnościowej

Okres integrowania polskiej gospodarki z UE nie był dotychczas jednorodny. Bardzo **duże ożywienie gospodarcze wystąpiło w miesiącach poprzedzających wejście do UE i w pierwszych miesiącach po akcesji**. W okresie od IV kw. 2003 roku do II kw. 2004 roku produkt krajowy brutto wzrastał w tempie ok. 6% rocznie, spożycie indywidualne 4%, a sprzedaż detaliczna ponad 10% (rys. I.1). W tym czasie nie nastąpiło jednak spodziewane ożywienie inwestycyjne.

Rysunek I.1. Wskaźniki rozwoju gospodarczego Polski (przyrost w stosunku do tego samego kwartału roku poprzedniego w procentach, w cenach stałych)

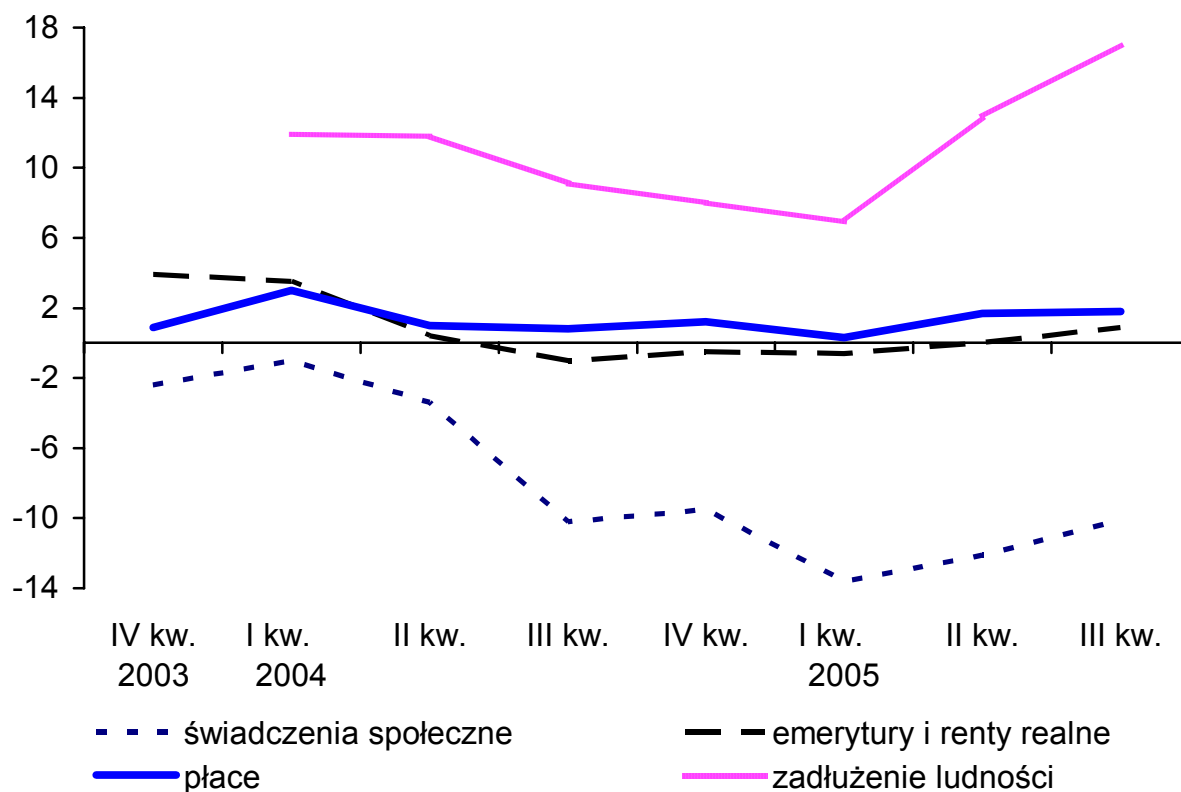

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 2004, nr 1; 2005, nr 5 i 11.

Po krótkim okresie przyspieszenia wzrostu gospodarczego kraju, nastąpiło prawie roczne spowolnienie tego wzrostu. Przyrost PKB obniżył się z 6,1% w II kw. 2004 roku do 2,1% w I kw. 2005 roku. W tym czasie wskaźniki zmian sprzedaży detalicznej (w cenach stałych) miały wartość ujemną. Obniżyło się także tempo wzrostu spożycia indywidualnego (z 4% w II kw. 2004 roku do 1,6% w II kw. 2005 roku) i płac realnych (z 3% w I kw. 2004 roku do 0,3%

w I kw. 2005 roku). W tym okresie nastąpił spadek realnej wartości emerytur i rent (średnio o 1%), a stopa bezrobocia wynosiła ok. 19%. Równocześnie spadła realna wartość innych świadczeń społecznych i wzrastało zadłużenie gospodarstw domowych (rys. I.2). W pierwszym roku po integracji istotnie pogorszyła się sytuacja dochodowa rodzin pracowniczych, emeryckich i utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych. Wzrosły natomiast dochody rolników, przedsiębiorców i utrzymujących się z migracji zarobkowej. Zjawiska te i szok cenowy były przyczyną niskiego krajowego popytu konsumpcyjnego.

Rysunek I.2. Zmiany realnych dochodów gospodarstw domowych (w stosunku do tego samego okresu roku poprzedniego w procentach, w cenach stałych)

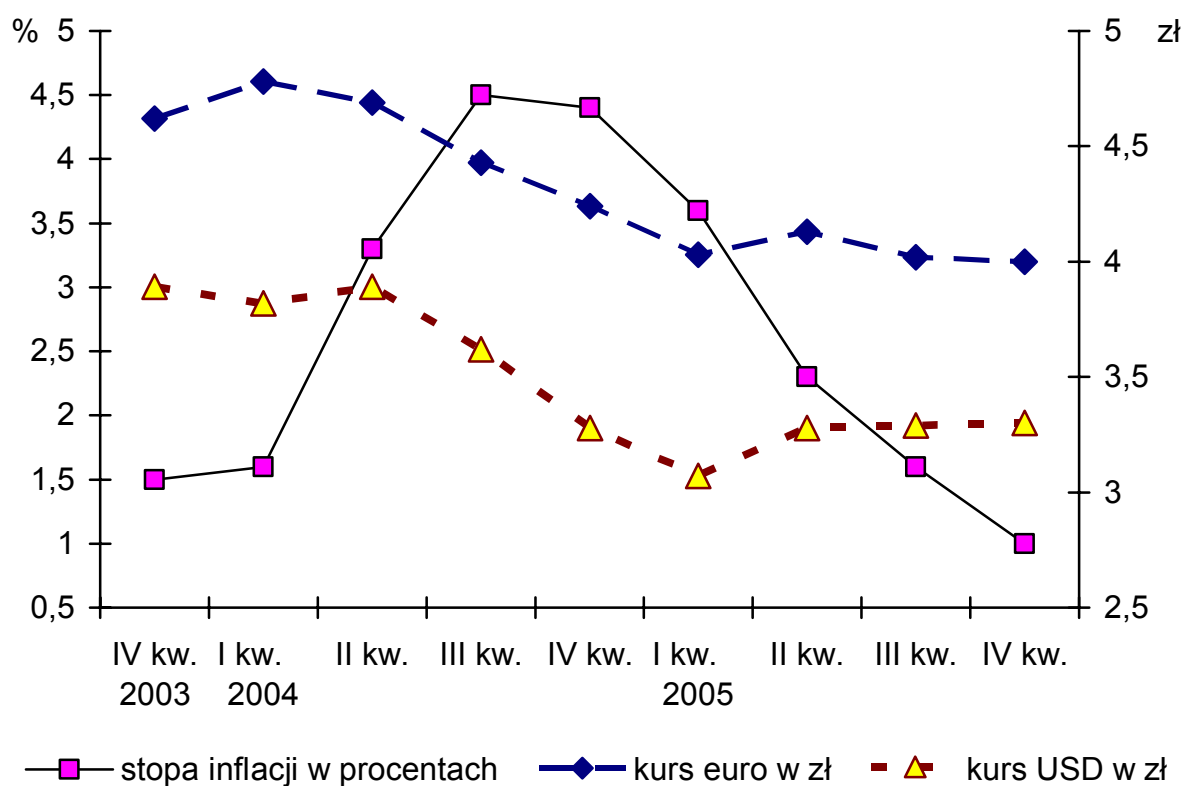

Źródło: Jak w rys. 1.

Powrót ożywienia gospodarczego notuje się od połowy 2005 roku. Zwiększyła się stopa wzrostu PKB (do 3,7% w III kw. 2005 roku). Rosną realne płace i emerytury (odpowiednio o 1,8% i 0,9%), przy znaczącym wzroście zadłużenia gospodarstw domowych. Ich skutkiem jest wzrost krajowego popytu konsumpcyjnego o 2,7%. Ponadto coraz wyższe jest tempo wzrostu popytu inwestycyjnego. **Czynnikiem wzrostu gospodarczego jest już nie tylko rosnący eksport, lecz także rozwijający się rynek krajowy.**

Zmiany dynamiki rozwoju gospodarczego miały wpływ na kształtowanie się podstawowych parametrów ekonomicznych, tj. na inflację, kursy walut i stopy procentowe. Cechą naszej gospodarki w pierwszej fazie integrowania z UE było: wysokie kursy walut, szczególnie euro, rosnąca inflacja, która w III kw. 2004 roku zwiększyła się do 4,5%, oraz wysokie stopy procentowe. **Od połowy 2004 roku nastąpiło jednak szybkie (o ok. 15%) umacnianie waluty krajowej, a później także obniżenie inflacji.** W 2005 roku kurs euro ustabilizował się na poziomie ok. 4 zł, a dolara – 3,30 zł. Stopa inflacji obniżyła się do 1% w listopadzie 2005 roku i powróciła do poziomu sprzed 2 lat (rys. I.3).

Rysunek I.3. Stopa inflacji i kursy walut obcych

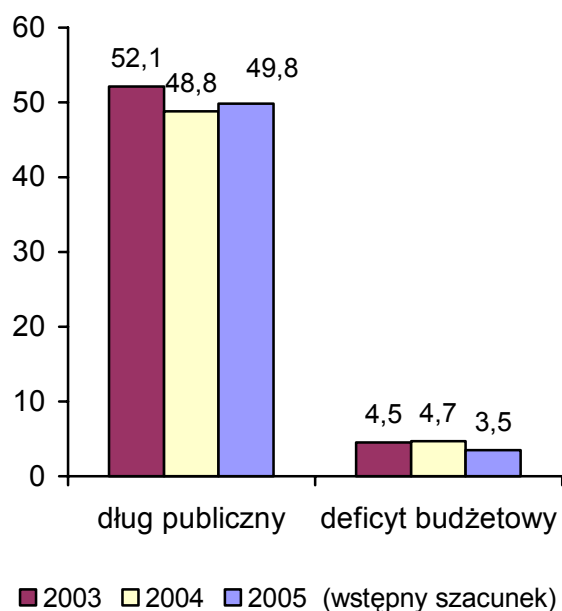

Źródło: Jak w rys. 1.

Wspólną cechą całego okresu integrowania z UE jest poprawa stanu ogólnej równowagi polskiej gospodarki, gdyż (rys. I.4 i I.5):

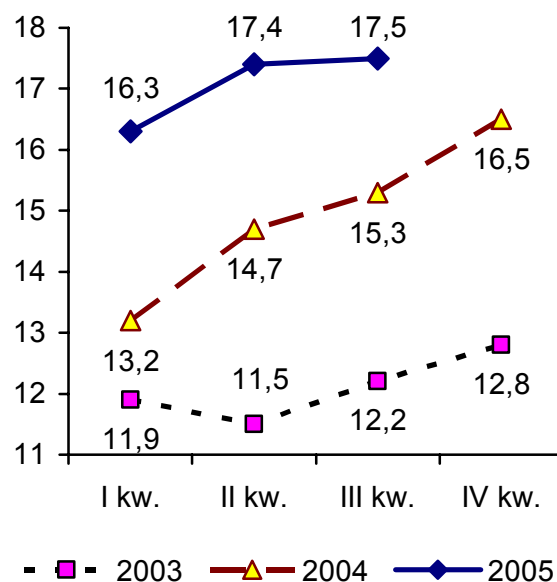
- wartość długu publicznego ustabilizowała się na poziomie ok. 50% PKB,
- deficyt budżetowy obniżył się do ok. 4% PKB,
- utrzymuje się wysokie tempo wzrostu eksportu, wyższe niż importu, co poprawia bilans handlu zagranicznego (tab. I.1).

Rysunek I.4. Dług publiczny i deficyt budżetowy (w procentach PKB)

Źródło: Jak w rys. 1.

Rysunek I.5. Eksport towarów z Polski (w mld euro)

Źródło: Jak w rys. 1.

Tabela I.1. Saldo obrotów handlowych i na rachunku bieżącym (w mln euro)

Wyszczególnienie	2003	2004	I-VI		III kw. 2004 – – III kw. 2005
			2004	2005	
Saldo obrotów towarami i usługami	-4 635	-3 757	-2 440	-138	-1 455
Saldo rachunku bieżącego	-4 108	-8 401	-5 207	-1 529	-4 723

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2005, nr 10.

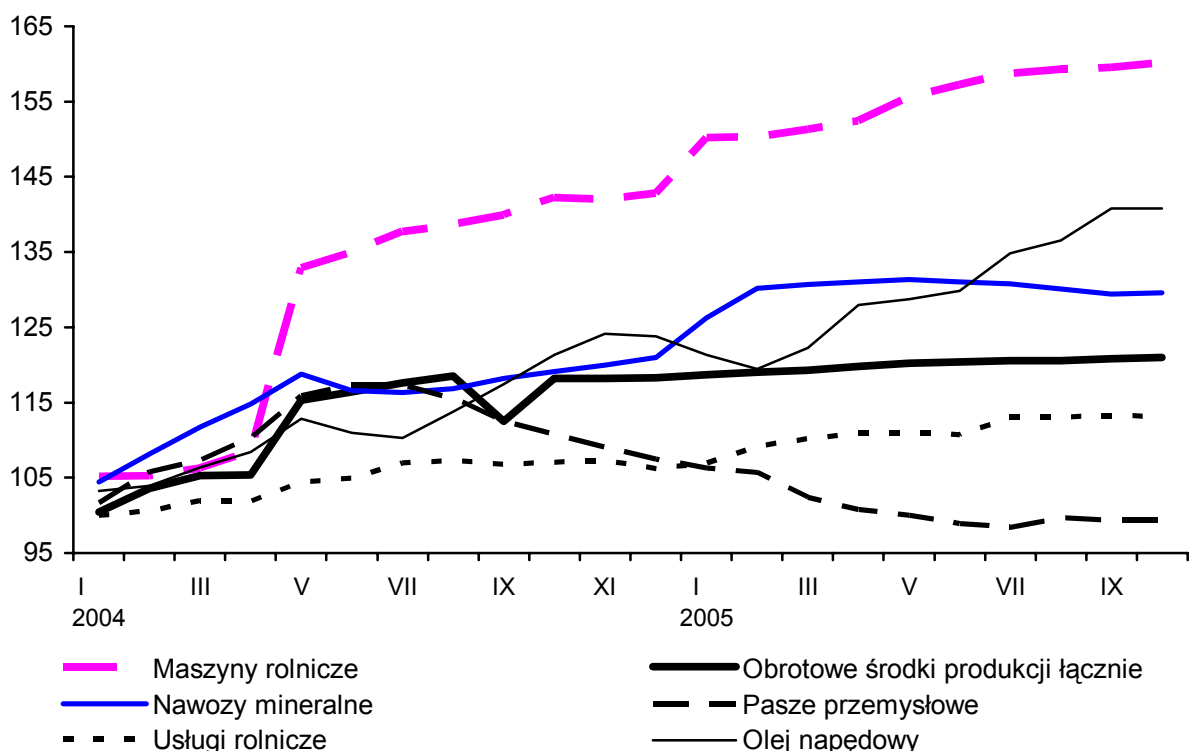
Ocena stanu i rozwoju polskiej gospodarki wskazuje, że w okresie integrowania z UE wystąpiły duże, a nawet gwałtowne zmiany warunków prowadzenia działalności przez podmioty sektora rolno-spożywczego. W miarę upływu czasu warunki te coraz bardziej się stabilizują, a powtórne ożywienie wskazuje, że czynnikiem rozwoju gospodarczego kraju może być nie tylko rosnący eksport, lecz także wzrost popytu krajowego. Oznaczać to może także powrót ożywienia na rynku żywnościowym i wzrost jego chłonności.

2. Ceny środków produkcji dla rolnictwa

Proces wejścia Polski do UE w pierwszej połowie 2004 roku wywołał gwałtowne podwyżki cen środków produkcji. Największe ich nasilenie wystąpiło od lutego do kwietnia. W ciągu I półrocza 2004 roku podwyżki cen przekroczyły 16%. Po wejściu do UE i tzw. szoku integracyjnym w następnych miesiącach ceny wykazywały dużą stabilność względnie umiarkowany wzrost. Od grudnia 2003 roku do kwietnia 2005 roku ceny środków produkcji dla rolnictwa wzrosły o około 20%, a w następnym okresie rosły podobnie jak inflacja. W 2005 roku tempo wzrostu cen było umiarkowane i gasnące, miesięczny wzrost cen wynosił od 0,0% (w sierpniu) do 0,4% (w kwietniu). Skala podwyżek cen i ich kształtowanie się było bardzo zróżnicowane w poszczególnych grupach środków produkcji, a nawet wewnątrz tych grup i asortymentów.

Do grupy środków produkcji dla rolnictwa o najwyższym tempie wzrostu cen należały przede wszystkim maszyny rolnicze, nośniki energii i nawozy mineralne. Obniżki cen wystąpiły na rynku pasz przemysłowych, materiałów budowlanych oraz środków ochrony roślin.

Rysunek I.6. Indeksy cen środków produkcji dla rolnictwa (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

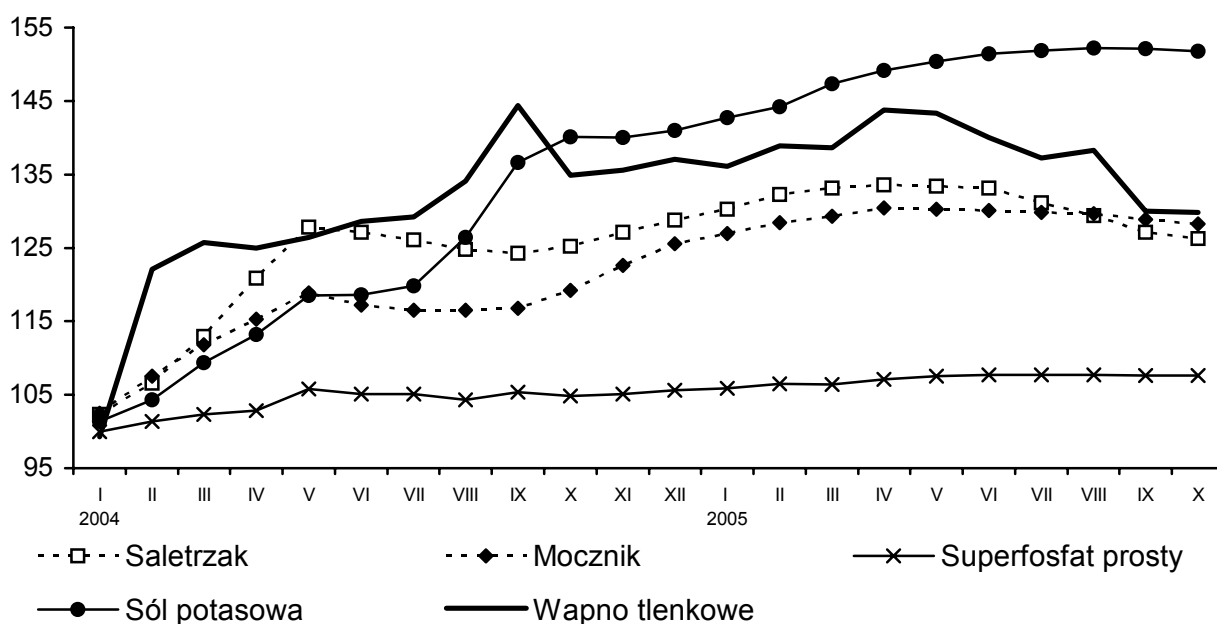
Tabela I.2. Zmiany cen środków produkcji w 2004 i 2005 roku (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-X 2005
Obrotowe środki produkcji łącznie	16,4	1,6	2,3
Nawozy mineralne	16,6	3,8	7,1
Maszyny rolnicze	34,9	5,8	12,2
Pasze przemysłowe	17,3	-8,4	-7,7
Olej napędowy	11,0	11,5	13,8
Usługi rolnicze	4,9	1,2	6,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Nawozy mineralne wykazywały się wysoką dynamiką wzrostu cen detalicznych do września 2004 roku. W następnych miesiącach **ich wzrost miał charakter gasnący**. W 2005 roku największe podwyżki cen nawozów mineralnych odnotowano w styczniu o 4,4% i w lutym o 3,1%. Później nastąpiła stabilizacja cen, a od czerwca obniżki od 0,1 do 0,5%. Nawozy wapniowe w 2005 roku potaniały o 5,3%. Od grudnia do października 2005 roku nawozy mineralne podrożały średnio o 7,1%, a w okresie 12 miesięcy od października 2004 roku do października 2005 roku podrożały o 8,8%. Obecnie ceny te są wyższe niż w grudniu 2003 roku o 30%.

Rysunek I.7. Dynamika cen detalicznych nawozów mineralnych (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

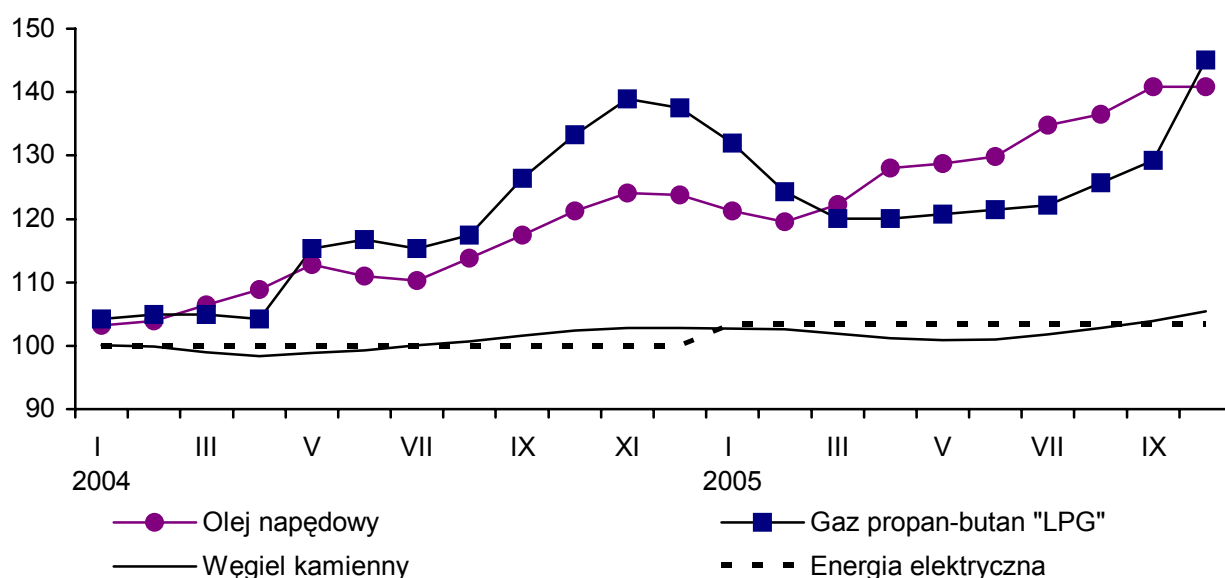
Tabela I.3. Zmiany detalicznych cen nawozów mineralnych w 2004 i 2005 roku
(w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-X 2005
Saletrzak	27,1	1,3	-1,9
Mocznik	17,2	7,2	2,2
Sól potasowa	18,6	18,8	7,7
Superfosfat prosty	5,1	0,4	1,9
Wapno tlenkowe	28,6	6,6	-5,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Newralgiczna dla rolnictwa jest cena oleju napędowego, która w 2005 roku najbardziej wzrosła w miesiącach kampanijnych (w marcu o 1,6%, we wrześniu i październiku po 1,2%). Ceny paliw ciekłych są w dużej mierze uzależnione od sytuacji na międzynarodowych rynkach paliwowych oraz kursu dolara. Cena oleju napędowego w 2005 roku osiągnęła najwyższą dynamikę wzrostu w ciągu 10 miesięcy o 13,8% (tab. I.4), a w okresie 12 miesięcy o 16,0%. W grupie paliw ciekłych jeszcze bardziej wzrosła cena oleju opałowego (w okresie 10 miesięcy 2005 roku o 42,6%). Natomiast dość stabilny był poziom cen energii elektrycznej. Wzrost ceny węgla kamiennego był zbliżony do inflacji, zaś ceny koksu uległy znaczącej obniżce (o około 17%). **Ceny nośników w okresie od stycznia do października 2005 roku wzrosły średnio o 8,1% i osiągnęły poziom o 26% wyższy niż w grudniu 2003 roku.**

Rysunek I.8. Dynamika cen detalicznych paliw i energii elektrycznej
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

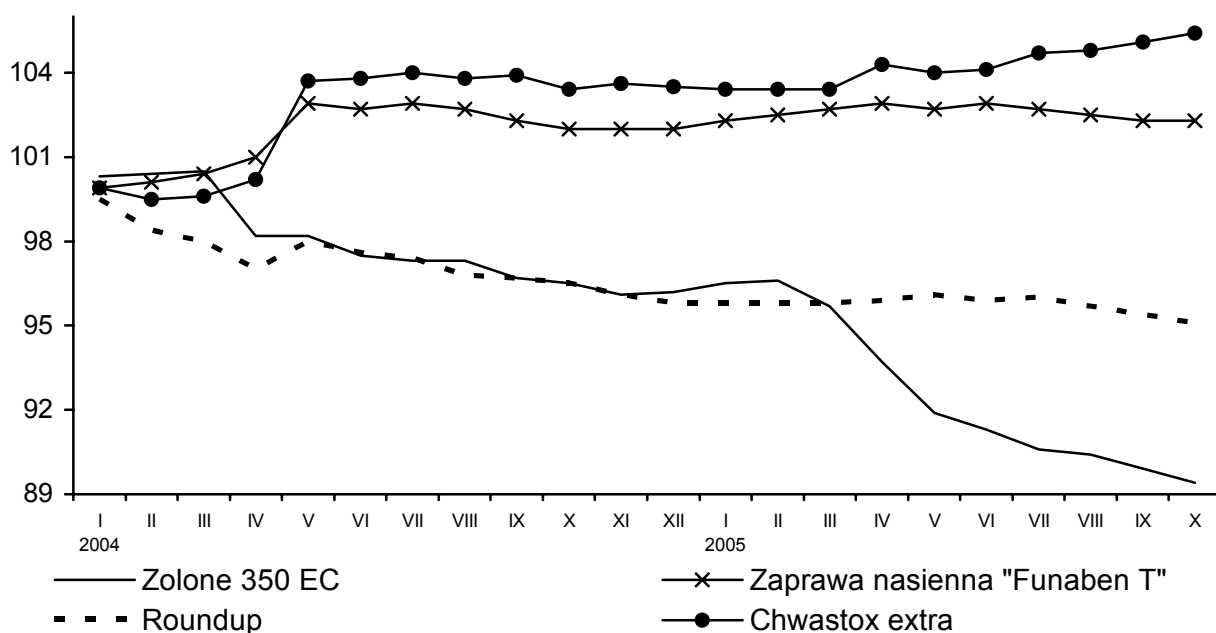
Tabela I.4. Zmiany detalicznych cen nośników energii (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-X 2005
Olej napędowy	11,0	11,5	13,8
Węgiel kamienny	-0,7	3,5	2,5
Gaz propan-butan „LPG”	16,7	17,8	5,6
Energia elektryczna	0,0	0,0	3,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Na rynku środków produkcji **najbardziej stabilne były ceny środków ochrony roślin**. Nieznaczne podwyżki nastąpiły tylko przed wstąpieniem do UE – do 0,3%. Od maja 2004 roku średnia cena tych środków utrzymuje się w zasadzie na niezmiennym poziomie.

Rysunek I.9. Dynamika cen detalicznych środków ochrony roślin
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

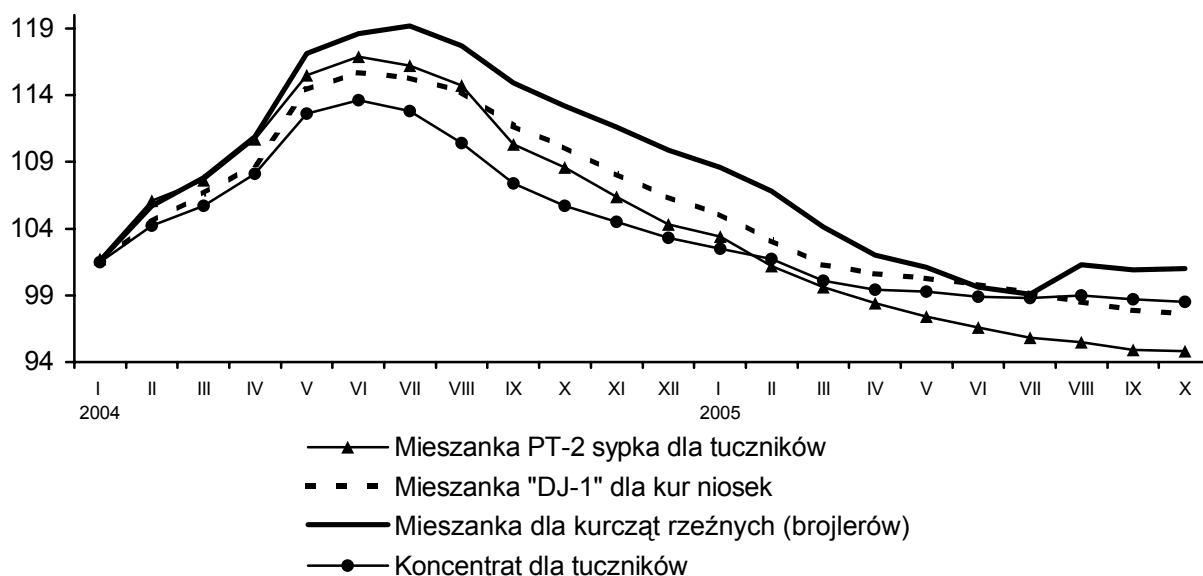
Tabela I.5. Zmiany detalicznych cen środków ochrony roślin (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-X 2005
Zolone 350 EC	-2,5	-1,3	-7,1
Roundup	-2,4	-1,9	-0,7
Zaprawa nasienna „Funaben T”	2,7	-0,7	0,4
Chwastox extra	3,8	-0,3	2,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Ceny pasz do połowy 2004 roku miały wysoką dynamikę wzrostu. Od połowy tegoż roku rozpoczęła się spadkowa tendencja cen detalicznych pasz przemysłowych. **W końcu 2005 roku ceny te powróciły do poziomu z grudnia 2003 roku i były o 10% niższe niż w tym samym okresie roku poprzedniego.**

Rysunek I.10. Dynamika cen detalicznych pasz przemysłowych
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela I.6. Zmiany detalicznych cen pasz przemysłowych w 2004 i 2005 roku
(w procentach)

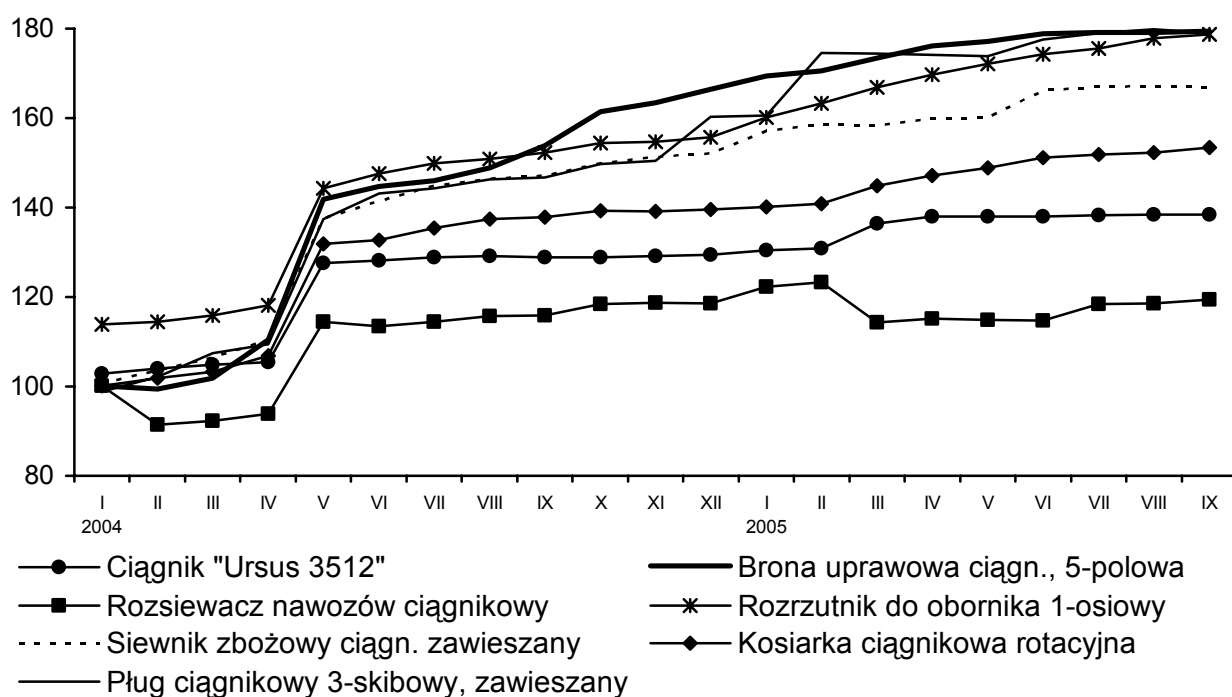
Wyszczególnienie	I-VII 2004	VIII-XII 2004	I-X 2005
Mieszanka PT-2 sypka dla tuczników	16,2	-10,3	-9,1
Mieszanka „DJ-1” dla kur niosek	15,3	-7,7	-8,3
Mieszanka dla kurcząt rzeźnych (brojlerów)	19,2	-7,8	-8,2
Koncentrat dla tuczników	12,8	-8,5	-4,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Podobną tendencję wykazuje rynek materiałów budowlanych. Obroty materiałami budowlanymi w 2005 roku były wyższe o ponad 10%. Średnia cena materiałów budowlanych w 2005 roku obniżyła się o około 5%.

Na rynku usług rolniczych, po znaczących podwyżkach cen przed akcesją (do 10%), średnie ceny w okresie ostatnich 12 miesięcy wzrosły o 3,2%. Najbardziej podrożały usługi rolnicze, w tym głównie związane z produkcją zwierzęcą, tj. usługi inseminacyjne (o 7,9%) i weterynaryjne (o 3,9%). Obniżyły się natomiast ceny usług bankowych.

Rysunek I.11. Dynamika cen detalicznych maszyn rolniczych (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela I.7. Zmiany detalicznych cen maszyn rolniczych w 2004 i 2005 roku (w procentach)

Wyszczególnienie	I-VI 2004	VII-XII 2004	I-IX 2005
Ciągnik „Ursus 3512”	28,1	1,0	6,8
Rozsiewacz nawozów ciągnikowy	13,5	4,5	1,0
Rozrzutnik obornika 1-osiowy	47,6	5,5	15,2
Kosiarka ciągnikowa rotacyjna	32,7	5,2	10,4
Brona uprawowa ciągn., 5-polowa	44,7	15,0	8,1
Siewnik zbożowy ciągn. zawieszany	41,4	7,6	10,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższa dynamika wzrostu cen utrzymuje się na rynku maszyn rolniczych. Wzrost cen maszyn rolniczych w okresie integracji z UE był bardzo wysoki i w zasadzie powszechny. Z chwilą podwyższenia VAT do 22%, średni wzrost cen maszyn wynosił ok. 33%, a następnie postępował pełzający proces podwyższania cen średnio o ok. 1% miesięcznie. **W końcu 2005 roku średnie ceny maszyn były o ponad 50% wyższe niż w grudniu 2003 roku i o ok. 15% wyższe niż przed rokiem.**

3. Ceny produktów rolnictwa

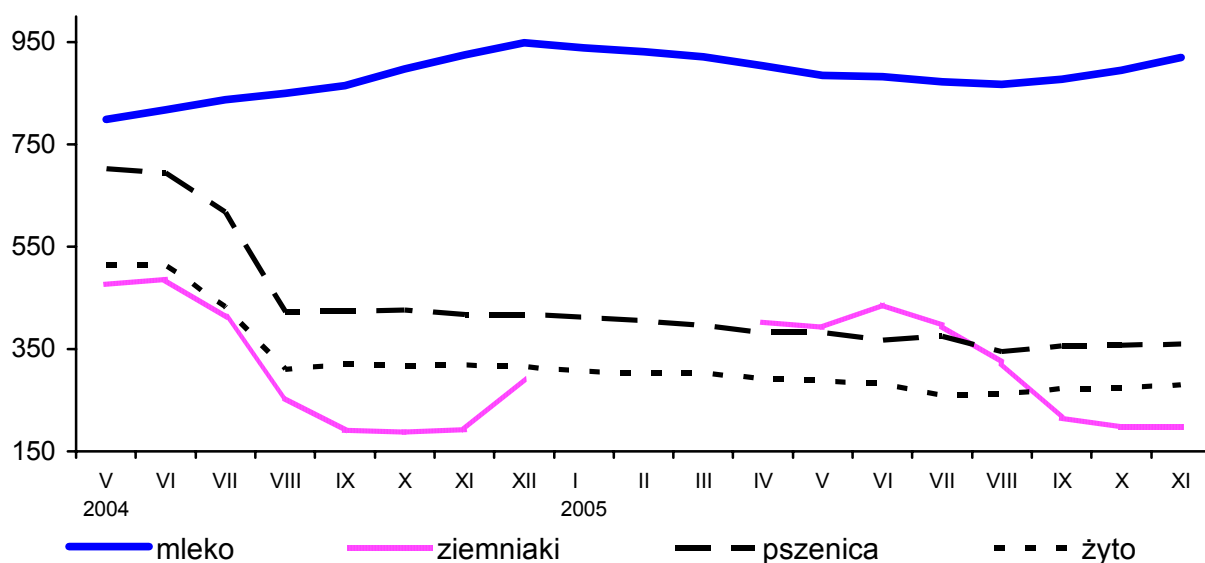
Po szoku wywołanym dużym wzrostem cen produktów rolnictwa w I półroczu 2004 roku, wystąpiły spadkowe tendencje tych cen. Po zbiorach 2004 roku nastąpił duży spadek cen głównych płodów rolnych, szczególnie zbóż (o ponad 30%), owoców (o 29%), a w mniejszym stopniu także rzepaku (o 15%). W grupie produktów roślinnych wzrosły tylko ceny buraków cukrowych, warzyw i pieczarek. Zmiany te wynikały nie tylko z dużych zbiorów głównych ziemiopłodów, lecz także z nowego systemu regulacji rynku zbóż i cukru.

Po wejściu do UE inny był rozwój cen skupu produktów zwierzęcych. Ceny tych produktów, po dużym wzroście w I półroczu 2004 roku, w następnych miesiącach tegoż roku stopniowo się obniżały (trzoda, drób), bądź też notowano coraz mniejszą dynamikę ich wzrostu (mleko, bydło rzeźne).

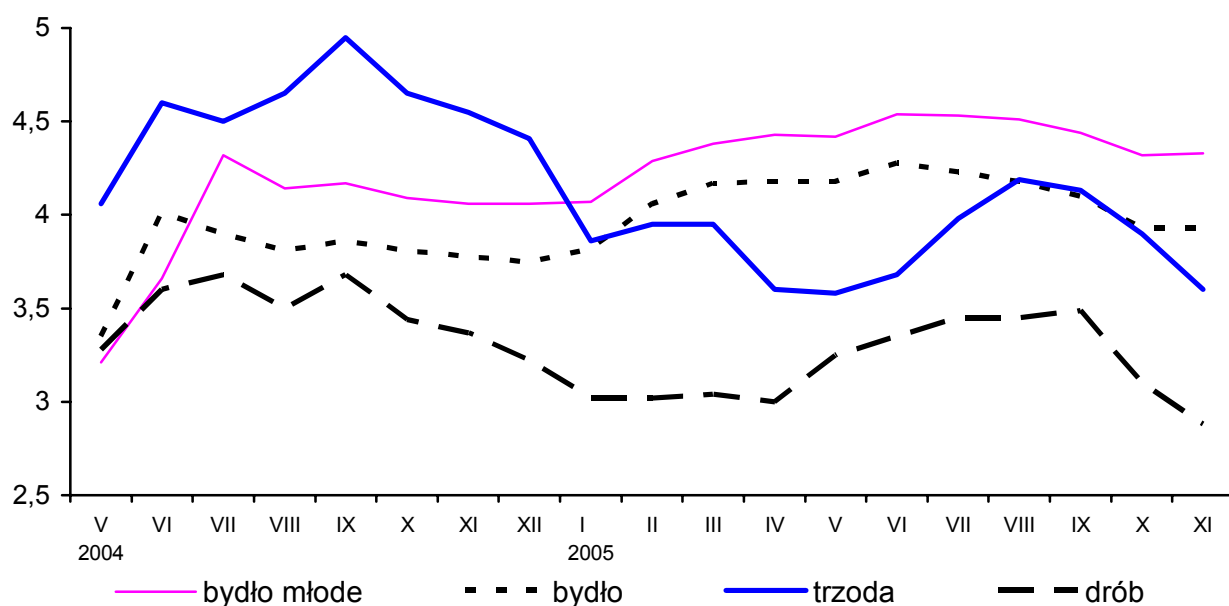
Po gwałtownych zmianach cen rolnych w 2004 roku, w kolejnym roku nastąpiła względna ich stabilizacja, ale na poziomie znacznie niższym niż bezpośrednio po wejściu do UE (rys. I.12). Nastąpił dalszy spadek cen zbóż, a ich poziom ukształtował się nieco poniżej ceny interwencyjnej. Ceny trzody w 2005 roku obniżyły się poniżej 4 zł/kg (tj. o ok. 15%), a ceny drobiu o ok. 10% (do 3,00 z 3,40 zł/kg). Zahamowany został szybki wzrost cen mleka i bydła rzeźnego. Nastąpił dalszy spadek cen rzepaku i buraków, ale wynikał on głównie z obniżki kursu euro. W 2005 roku nastąpił tylko – z powodu spadku zbiorów – znaczący wzrost cen produktów ogrodnictwa (średnio o 25%), a wolniejszy także ziemniaków.

Rysunek I.12. Ceny skupu głównych produktów rolnictwa

a) zboża, ziemniaki i mleko (w zł/tonę)

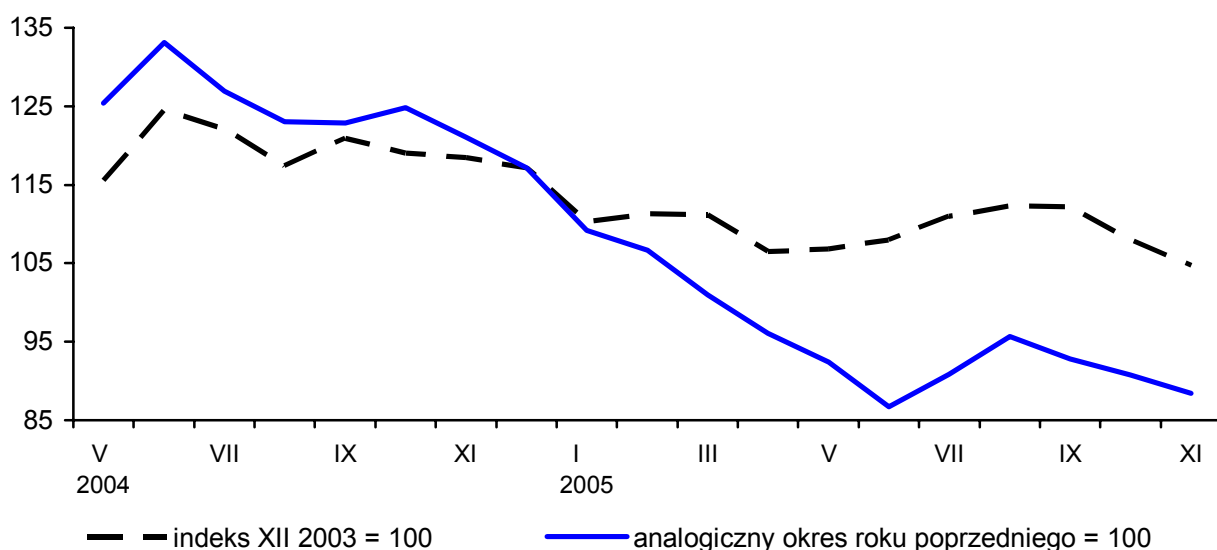
b) żywiec rzeźny (w zł/kg)

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2005, nr 5 i 11.

Bezpośrednio po wejściu Polski do UE średnia cena skupu głównych produktów rolnictwa była o 20% wyższa niż w grudniu i w II połowie 2003 roku (rys. I.13). W kolejnych miesiącach 2004 roku indeks tych cen dość szybko się obniżał (do 117% w grudniu 2004 roku), a przez 10 miesięcy 2005 roku ustabilizował się na poziomie o ok. 10% wyższym niż przed wejściem do UE. **W końcu 2005 roku ceny głównych produktów rolnictwa są już tylko o ok. 5% wyższe niż w końcu 2003 roku**, ale prawie o 20% niższe od poziomu z połowy 2004 roku. Oznacza to, że **szybko gaśnie cenowy efekt integracji z UE**.

Rysunek I.13. Rozwój cen skupu głównych produktów rolnictwa (w procentach)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Biuletynu Statystycznego GUS 2004, nr 1; 2005, nr 5 i 11.

Sytuacja cenowa jest różna na rynku poszczególnych produktów rolnictwa (tab. I.8 i I.9), a mianowicie w końcu 2005 roku:

- Ceny zbóż są niższe nie tylko od poziomu notowanego po niskich zbiorach 2003 roku (prawie o 50%), ale także niższe niż po zbiorach 2004 roku i 2002 roku (o ok. 15%).
- Ceny ziemniaków – mimo ich wzrostu w 2005 roku – utrzymują się na podobnym poziomie jak po zbiorach 2003 i 2004 roku (ok. 200 zł/tonę).

Tabela I.8. Ceny skupu głównych produktów rolnictwa

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Rok	Średnie w roku	Średnie w miesiącach		
				I-IV	V-VIII	IX-XII
Pszenica	zł/tonę	2003	455	452	448	460
		2004	472	694	470	423
		2005	370	398	358	360 ^a
Żyto	zł/tonę	2003	353	362	336	350
		2004	352	508	336	318
		2005	280	300	266	278 ^a
Ziemniaki	zł/tonę	2003	245	420	337	205
		2004	246	425	360	194
		2005	260	402	377	212 ^a
Mleko	zł/100 l	2003	71,8	73,1	67,7	71,1
		2004	87,3	80,1	85,0	93,7
		2005	92,3	95,5	90,2	92,5 ^a
Trzoda	zł/kg	2003	3,19	3,02	3,31	3,28
		2004	4,18	3,53	4,46	4,56
		2005	3,83	3,84	3,85	3,81 ^a
Bydło	zł/kg	2003	2,50	2,65	2,53	2,54
		2004	3,39	2,78	3,75	3,81
		2005	4,05	4,07	4,22	3,98 ^a
Drób	zł/kg	2003	3,00	2,75	3,11	3,23
		2004	3,27	3,09	3,51	3,34
		2005	3,20	3,07	3,44	3,07 ^a
Dynamika cen koszyka 7 produktów ^b	procenty	2004	120,6	116,7	124,8	124,7
		2005	99,3	105,9	95,2	92,0

^a wstępny szacunek na podstawie danych GUS za wrzesień i październik oraz notowań cen w listopadzie i grudniu; ^b ważone strukturą produkcji towarowej w 2004 roku.

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 1; 2005, nr 5 i 11.*

- Ceny trzody i drobiu są już znacznie niższe (odpowiednio o 20 i 13%) od poziomu z połowy 2004 roku i zbliżyły się do niskich cen tych gatunków żywca, notowanych w II połowie 2003 roku.

- Zahamowany został trend wzrostowy cen mleka i bydła, ale są one odpowiednio o 30 i 57% wyższe niż w II półroczu 2003 roku.
- Ceny rzepaku są prawie o 25% niższe niż przed wejściem do UE, a ceny buraków są wyższe o ok. 45%.
- Ceny warzyw są wyższe niż przed dwoma laty o ponad 35%, ale ceny owoców są niższe o 17%.

Tabela I.9. Ceny skupu produktów ogrodnictwa i roślin przemysłowych
(w zł/tonę)

Wyszczególnienie	Średnie w roku			Dynamika w procentach	
	2003	2004	2005 ^a	$\frac{2005}{2004}$	$\frac{2005}{2003}$
Rzepak	1 017	865	777	89,8	76,4
Buraki cukrowe	124	187	180	96,3	145,2
Tytoń	4 518	3 694	3 700	100,0	81,9
Warzywa ^b	929	970	1 270	130,9	136,7
Pieczarki	3 296	3 708	3 860	102,5	115,3
Owoce ^b	1 363	970	1 135	117,0	83,3
Średnio ^c	×	×	×	104,5	112,2

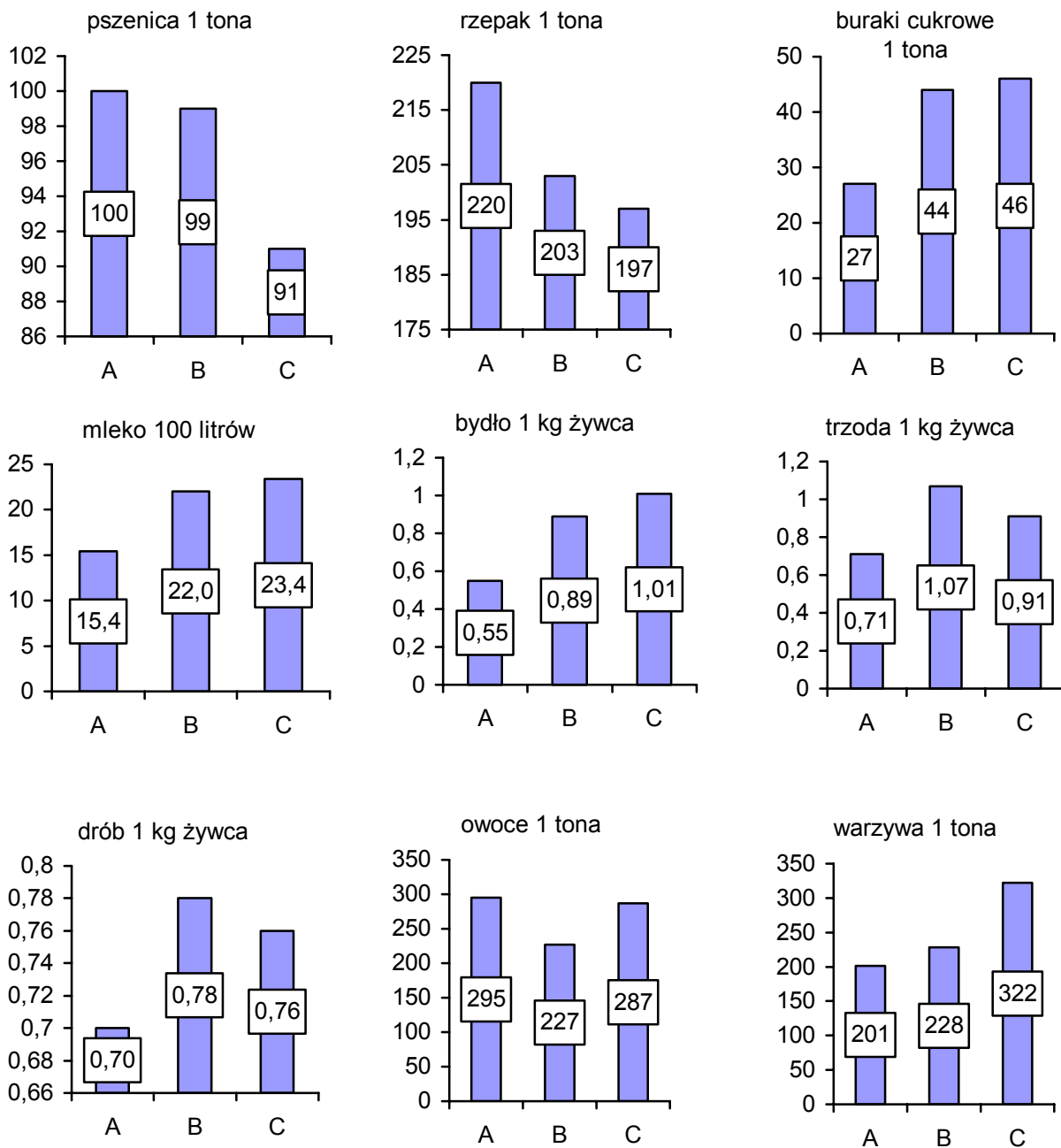
^a szacunek; ^b średnia cena produkcji towarowej; ^c średnia ważona udziałem w wartości produkcji towarowej rolnictwa.

Źródło: Dane GUS i szacunki IERiGŻ-PIB.

W ciągu dwóch lat, tj. w okresie integrowania polskiej gospodarki żywnościowej z UE wyraźnie wzrosły ceny buraków cukrowych, warzyw, bydła i mleka, a potaniały takie produkty jak zboża, rzepak i owoce. Natomiast ceny trzody, drobiu i ziemniaków powróciły do poziomu notowanego przed wejściem do UE.

Z punktu widzenia konkurencyjności sektora rolnego istotne są zmiany cen wyrażone w euro. Malejący kurs tej waluty powoduje, że wyrażone w euro ceny większości produktów rolnictwa mają tendencję wzrostową (rys. I.14). W porównaniu do stanu z 2003 roku nieznacznie potaniały tylko zboża, rzepak i owoce, a znacząco zdrożały buraki cukrowe, mleko, warzywa i bydło rzeźne, a mniej także trzoda i drób. Obniżki kursu kompensują skutki notowanych ostatnio spadków cen skupu.

Rysunek I.14. Ceny producenta (w euro)

Cena w miesiącach IX-XII

A – 2003 rok

B – 2004 rok

C – 2005 rok

Źródło: Obliczenia własne na podstawie tab. I.8 i I.9.

Zmiany cen rolnych po wejściu do UE ukształtowały korzystne dla produkcji zwierzęcej relacje cen żywca do cen zbóż i pasz. Jest to przede wszystkim wynik ustabilizowania na niskim poziomie cen zbóż, a w ślad za tym także pasz. Relacje te osiągnęły niezwykle wysoki poziom już w II półroczu 2004 roku (tab. I.10). Wprawdzie później, wraz ze spadkiem cen trzody i drobiu – stale się obniżały, ale **obecny ich poziom wciąż stwarza motywację dla zwiększania produkcji zwierzęcej, szczególnie trzody i drobiu**. Relacje cen tego żywca do cen zbóż są przynajmniej o 1/3 wyższe niż przed wejściem do UE.

Tabela I.10. Relacje cen produktów zwierzęcych do cen zbóż i pasz

Wyszczególnienie	I-IV 2003	V-VIII 2003	IX-XII 2003	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005
Cena trzody w relacji do cen zestawu pasz	7,25	6,78	7,52	7,33	8,65	11,03	8,18	7,23
Cena trzody w relacji do cen: skupu pszenicy	6,7	7,4	7,1	5,1	9,5	10,8	9,6	10,8
targowiskowych jęczmienia	6,8	6,8	6,7	6,4	8,3	10,4	8,3	9,3
Cena drobiu do cen pszenicy	6,1	6,9	7,0	4,5	6,5	7,9	7,6	8,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Analiza cen rolnych wskazuje, że po szoku cenowym, który wystąpił bezpośrednio po wejściu do UE, ceny te mają tendencję spadkową, co powoduje, że **znacząco obniżają się cenowe efekty integracji (dla rolnika)**. Równocześnie ten spadek cen skupu obniża konkurencyjność cenową sektora rolnego, gdyż malejące kursy wspólnej waluty powodują względne drożenie produktów naszego rolnictwa. **Dotyczy to szczególnie działów sektora rolno-spożywczego, tj. produkcji mięsa, mleka, cukru i warzyw, które wykazywały wysoką dynamikę rozwoju eksportu**. Stwarza to zagrożenie dla perspektyw rozwoju tych działów sektora. Skutki tego zjawiska łagodzą jednak wciąż korzystne relacje cen żywca (i mleka) do cen zbóż i pasz.

4. Ceny producentów żywności

Ceny producentów żywności, zwane cenami produkcji sprzedanej, **zmieniają się zwykle znacznie wolniej i nieco później niż ceny rolne**. Ich wyższość lub obniżki są bowiem skutkiem nie tylko zmian podaży produktów rolnictwa, lecz także zmian popytu na żywność oraz muszą uwzględniać fakt, że udział surowca rolnego w cenie producenta żywności wynosi od 40 do 70%.

W ciągu kilku miesięcy sąsiadujących z datą wejścia Polski do UE ceny producenta żywności wzrosły o 8,8%, a więc ponad trzykrotnie wolniej niż ceny rolne. Zwyżki cen na poziomie przetwórstwa dokonały się w okresie czterech miesięcy (od marca do czerwca 2004 roku). W następnych miesiącach powoli się obniżały: o 0,3% miesięcznie w II połowie 2004 roku i w podobnym tempie w 2005 roku (tab. I.11, rys. I.15). We wrześniu tegoż roku ceny producenta żywności były jeszcze wyższe niż przed wejściem do UE o 4,6%, ale niższe o 4% od najwyższych cen w połowie 2004 roku. Stan ten oznacza, że **przetwórstwo w pierwszych miesiącach po wejściu do UE było ogniwem łańcucha żywnościowego, które łagodziło skutki dużych podwyżek cen płaconych rolnikom. W następnych miesiącach postępujący spadek cen producenta żywności spowodował, że od maja 2005 roku ceny te są niższe niż w tych samych miesiącach roku poprzedniego.**

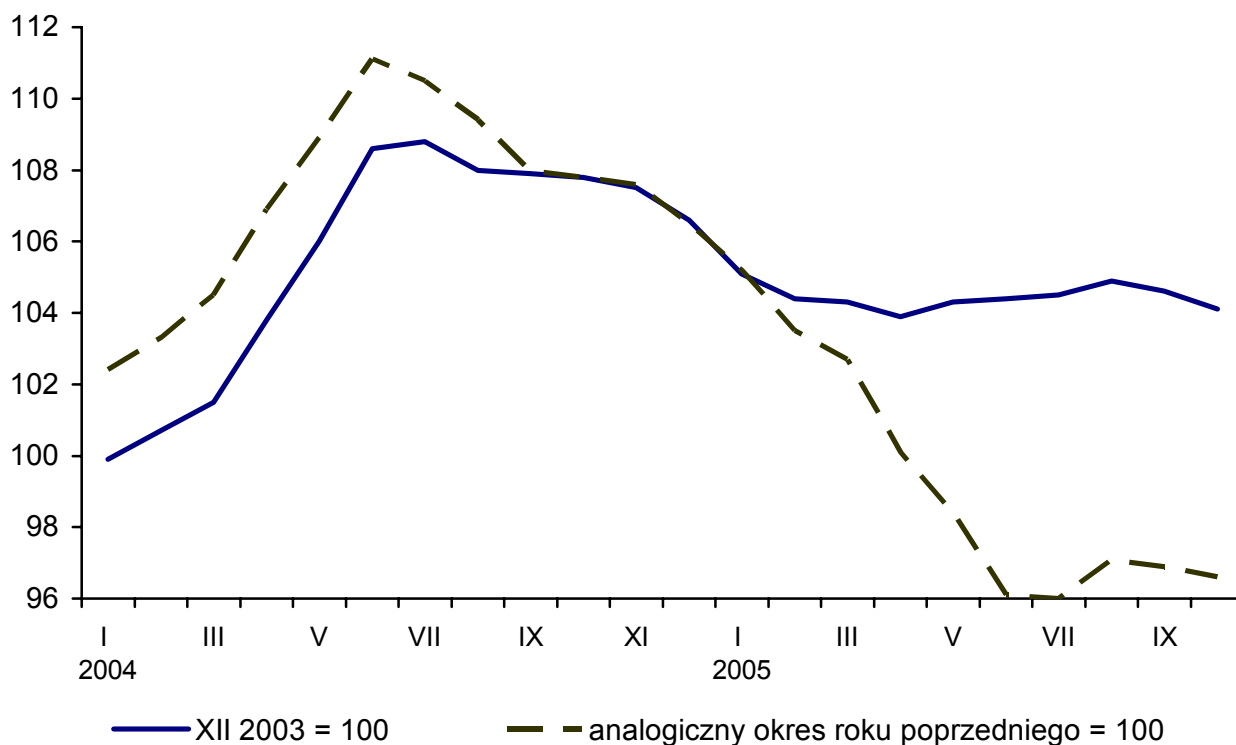
Tabela I.11. Zmiany cen produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego
(w procentach)

Sektory	I-VII 2004	VIII-XII 2004	I-IX 2005	I 2004 – – IX 2005
Produkcja żywności i napojów	8,8	-2,2	-1,9	4,6
w tym:				
Produkcja i przetwórstwo mięsa	15,1	-0,8	-2,8	11,0
Przetwórstwo ryb	0,2	2,6	2,1	5,0
Przetwórstwo owoców, warzyw i ziemniaków	-4,5	-5,5	4,6	-4,6
Produkcja olejów i margaryny	3,1	-5,5	-1,8	-4,3
Przetwórstwo mleka	5,5	2,2	-3,3	4,3
Przetwórstwo zbóż i skrobi	6,4	-14,5	-4,5	-13,1
Produkcja pasz	1,1	-7,5	-3,3	-9,6
Produkcja cukru	90,5 ^a	-18,1	-7,8	47,9
Produkcja pozostałej żywności	7,4	0,9	-6,5	1,4
Produkcja napojów	3,3	0,4	2,2	6,0

^a w okresie I-V.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Rysunek I.15. Indeksy cen produkcji sprzedanej żywności i napojów

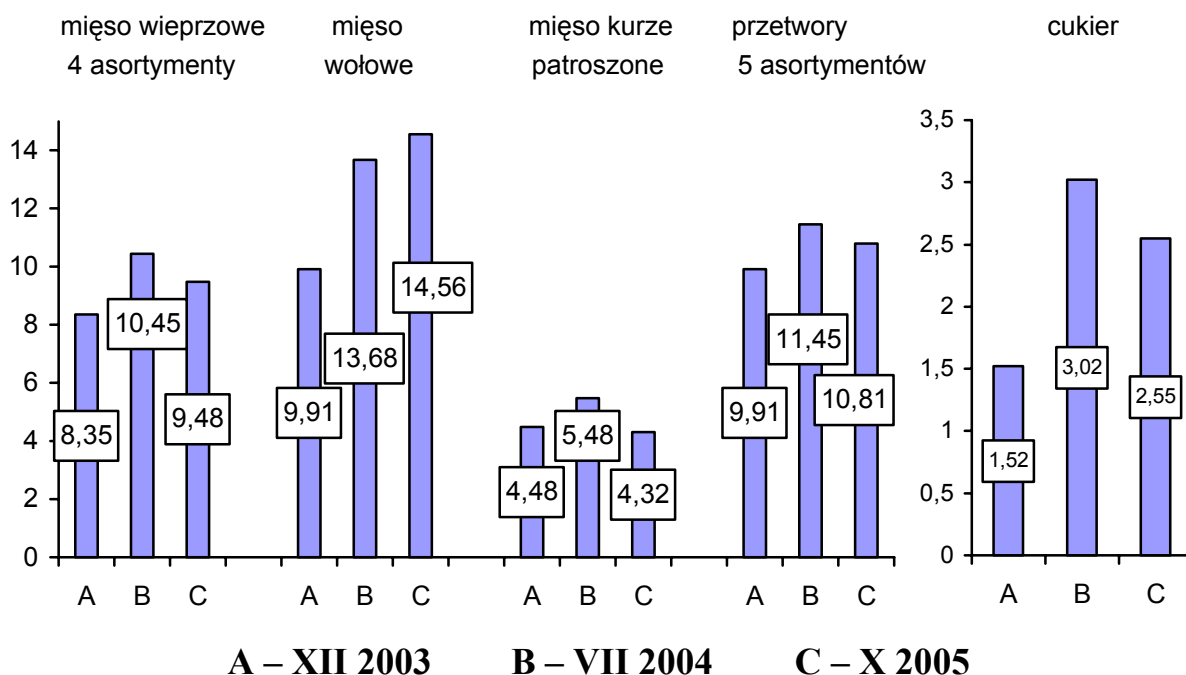

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2005, nr 1, 5 i 11.

Zmiany cen producenta żywności były bardzo zróżnicowane w głównych działach tego sektora. **W okresie integrowania z UE najwyższe były zwwyżki cen cukru i produktów mięsnych.** W tych działach miały one charakter szokowy. Ceny cukru w ciągu trzech miesięcy (od marca do maja 2004 roku) zwiększyły się prawie dwukrotnie, a ceny sprzedaży sektora mięsnego w okresie pięciu miesięcy (do lipca) wzrosły o 15%. **W obu tych sektorach w następnym miesiącach następował spadek cen producenta, ale ich poziom w IV kw. 2005 roku był wyższy niż przed wejściem do UE: cukru prawie o 50%, a producentów mięsnych o 10%**, w tym wieprzowiny i przetworów o ok. 10%, wołowiny prawie o 50%, przy spadku cen drobiu o ok. 3%.

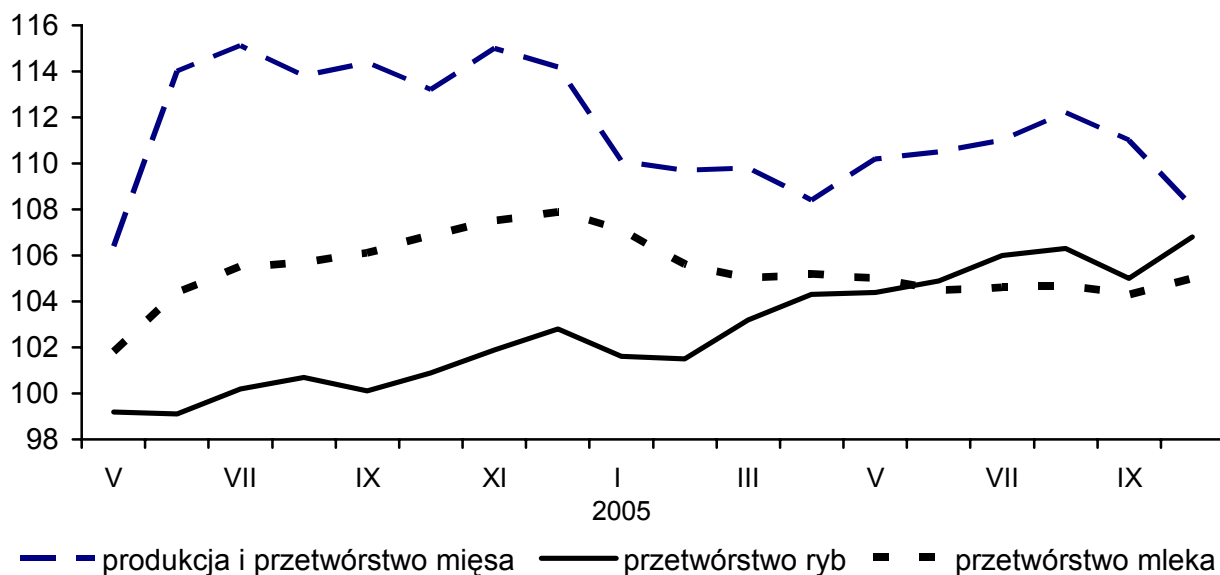
Bardzo łagodne i mniejsze były **zmiany cen przetwórców ryb i mleka (rys. I.17).** W obu tych sektorach nie wystąpiło zjawisko przyspieszenia dynamiki cen producenta w I półroczu 2004 roku. Ceny przetwórców ryb były stabilne przez cały 2004 rok i wzrosły dopiero w 2005 roku. Natomiast ceny producenta produktów mleczarskich zwiększały się głównie w okresie letnim 2004 roku, a od grudnia następował powolny ich spadek. **W końcu 2005 roku ceny przetwórcy ryb i mleka były o ok. 5% wyższe niż przed wejściem do Unii Europejskiej.**

Rysunek I.16. Ceny producentów (z VAT) wybranych produktów przemysłu spożywczego (w zł/kg)

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Rysunek I.17. Indeksy cen zbytu w przetwórstwie produktów zwierzęcych (XII 2003 = 100)

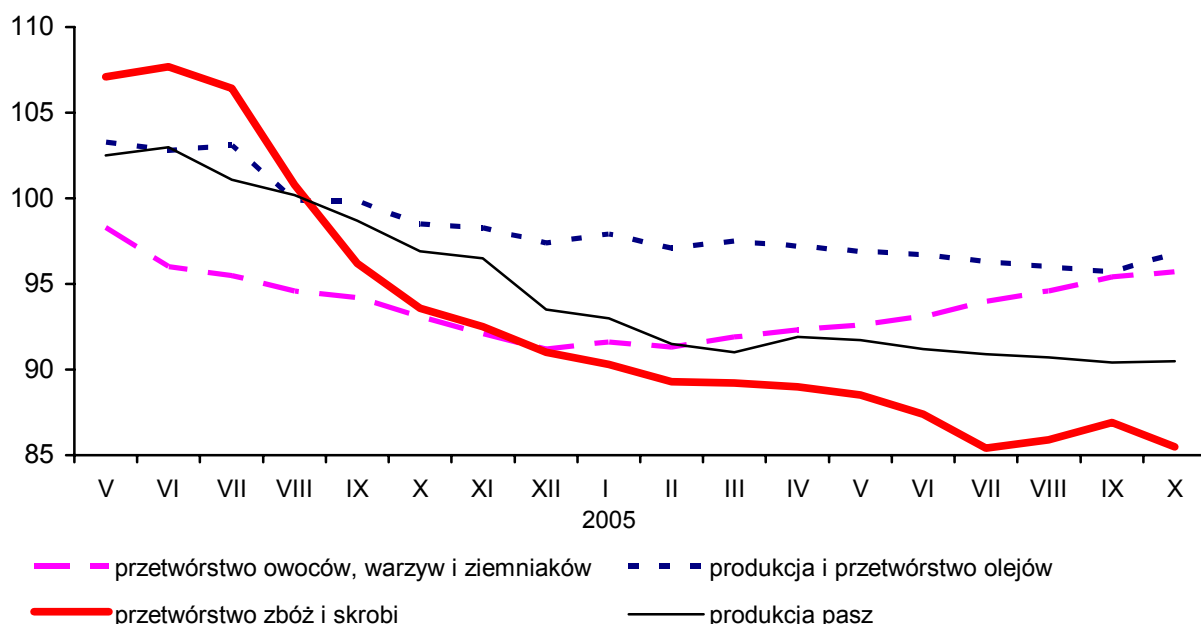
Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W przetwórstwie głównych produktów roślinnych (poza produkcją cukru) wzrosty cen w okresie integrowania były niewielkie, a w następnych miesiącach nastąpiło znaczne ich obniżenie, nawet do poziomu o 5-10% niższego niż przed wejściem do UE (rys. I.18). I tak:

- ceny przetwórcy owoców, warzyw i ziemniaków spadały przez cały 2004 rok (łącznie o 8,8%) i dopiero w kolejnym roku wykazywały powolną tendencję wzrostową, ale we wrześniu 2005 roku były wciąż o 4,5% niższe niż przed integracją,
- ceny produktów przetwórstwa zbóż i rzepaku umiarkowanie wzrastały w I półroczu 2004 roku (najbardziej produktów przemiału o 7,7%), a później systematycznie się obniżały; w końcu 2005 roku ceny olejów były o ok. 5% niższe niż w grudniu 2003 roku, a ceny pasz i produktów przemiału o ok. 10%.

Spadek cen przetwórcy zbóż i rzepaku był jednak 4-5 razy mniejszy niż cen skupu tych produktów.

Rysunek I.18. Indeksy cen zbytu w przetwórstwie produktów roślinnych (XII 2003 = 100)

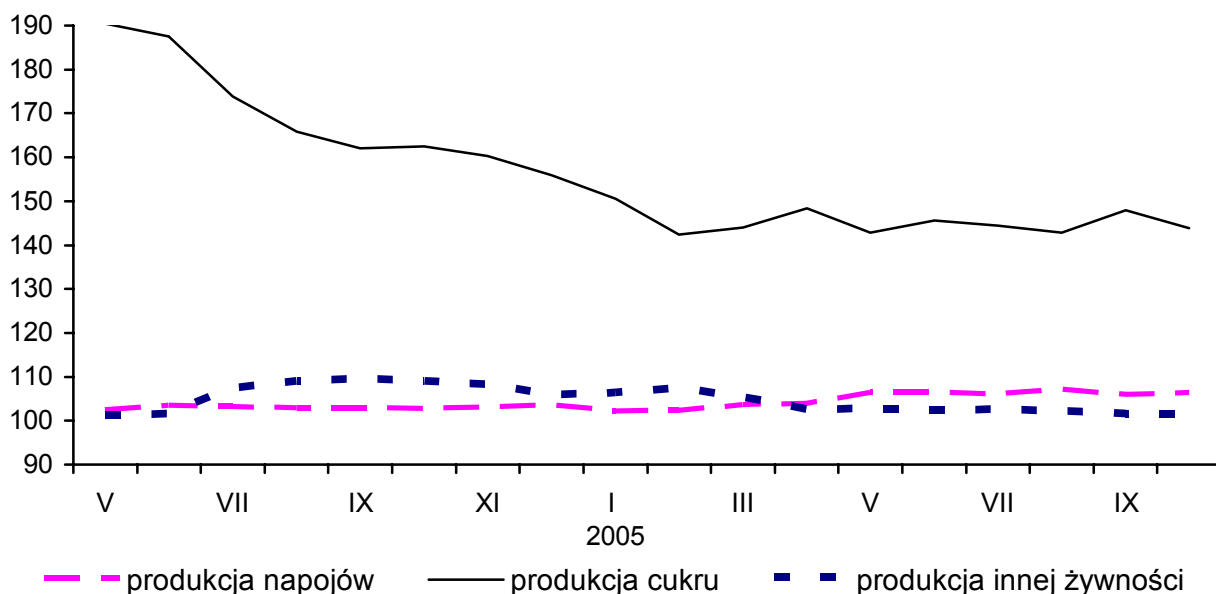

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W pozostałych działach produkcji żywności i napojów (rys. I.19) zmiany cen były następujące:

- znaczące zwyżki cen pozostałej żywności (tj. pieczywa, wyrobów cukierniczych i koncentratów spożywczych) w pierwszych miesiącach po wejściu do UE (o 9% do sierpnia 2004 roku) oraz systematyczny ich spadek w 2005 roku (łącznie o 6,5%); we wrześniu 2005 roku były one tylko o 1,5% wyższe niż w końcu 2003 roku;
- ceny napojów miały stałą tendencję wzrostową, a ich obecny poziom jest o 6% wyższy niż przed wejściem do UE.

Rysunek I.19. Indeksy cen produkcji sprzedanej produkcji cukru, innej żywności i napojów (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Oceniając obecny poziom cen producenta należy także wskazać, że w porównaniu z najwyższym ich poziomem w 2004 roku:

- **znacząco** (o ponad 10%) **potaniały pasze, cukier oraz produkty przemiału zbóż**, a wolniej także tłuszcze roślinne, produkty sektora mięsnego i mleczarskiego oraz produkty wtórnego przetwórstwa żywności,
- **wzrosły natomiast ceny producenta ryb i napojów, a ostatnio także przetwórców owoców, warzyw i ziemniaków.**

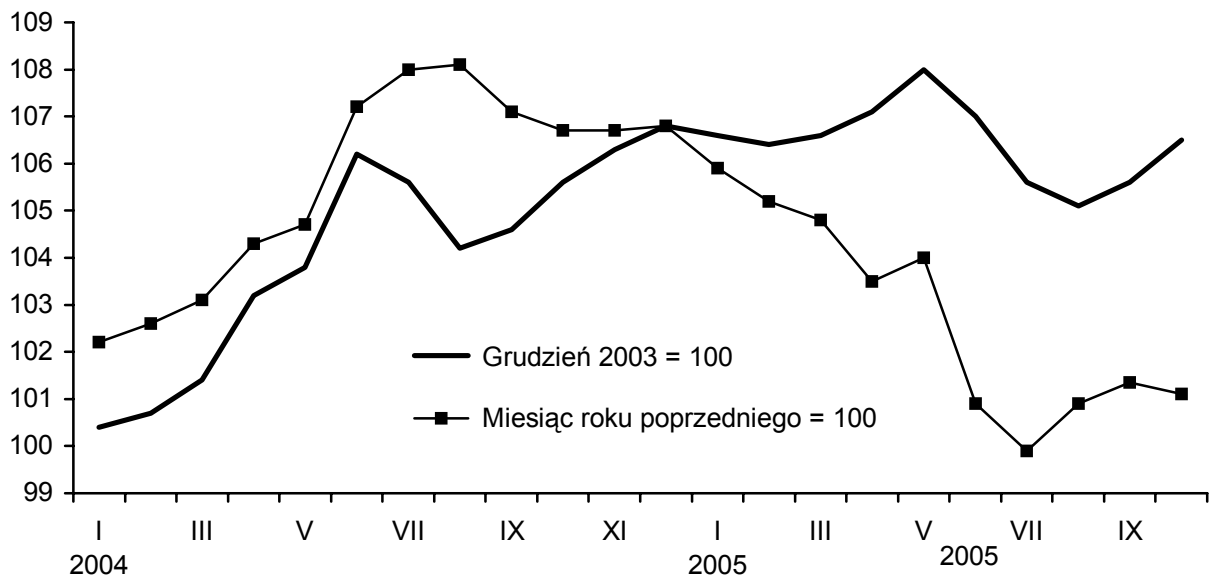
5. Detaliczne ceny żywności i napojów

W okresie integrowania z Unią Europejską nastąpił znaczący wzrost cen żywności. W I półroczu 2004 roku detaliczne ceny wszystkich produktów sektora rolno-spożywczego wzrosły o ok. 6% (rys. I.20), a żywność i napoje bezalkoholowe (bez owoców i warzyw, których ceny wykazują wahania sezonowe) podrożały w tym czasie prawie o 9% (rys. I.21). Przyczyn tak dużych podwyżek cen było kilka, wśród których podstawowe znaczenie miało:

- ożywienie popytu krajowego w miesiącach poprzedzających wejście Polski do UE,
- wzrost popytu eksportowego,
- ograniczenia podażowe, wynikające głównie z niskich zbiorów zbóż w 2003 roku i z cyklicznego spadku produkcji trzody, który się rozpoczął na początku 2004 roku.

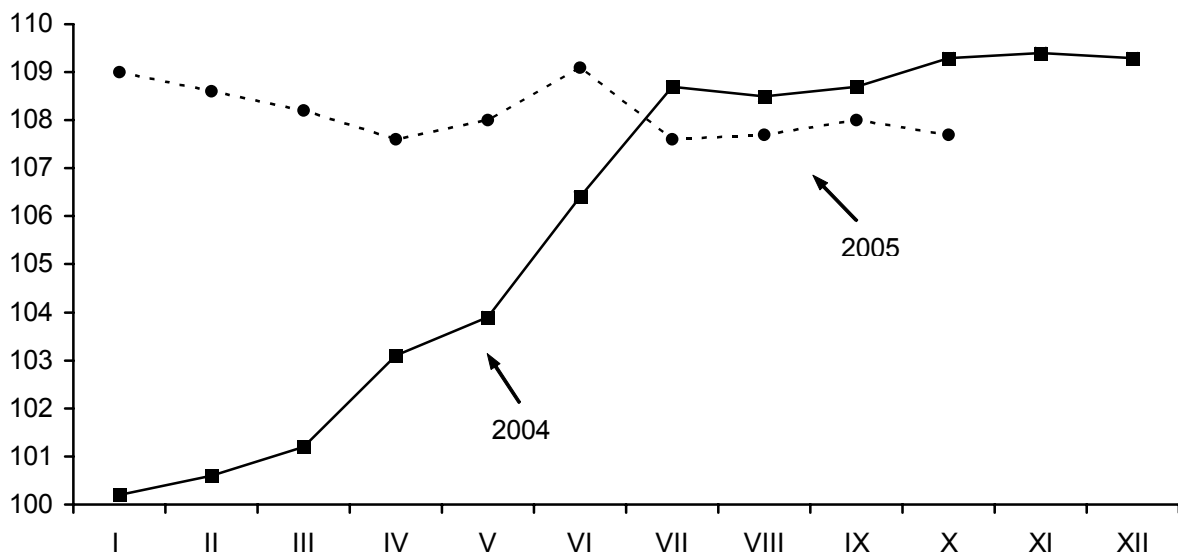
Szok cenowy nie trwał jednak długo. Od lipca 2004 roku nastąpiła stabilizacja cen żywności na poziomie o ok. 9% wyższym niż w grudniu 2003 roku, a w 2005 roku ujawniła się słaba tendencja spadkowa tych cen. W końcu 2005 roku ceny żywności i napojów bezalkoholowych (bez owoców i warzyw) są o ok. 2,5% niższe od notowanych w tym samym okresie 2004 roku, ale wyższe o ok. 7% niż w grudniu 2003 roku.

Rysunek I.20. Dynamika detalicznych cen żywności, napojów i wyrobów tytoniowych

Źródło: Na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Rysunek I.21. Wskaźniki dynamiki detalicznych cen żywności i napojów bezalkoholowych (bez owoców i warzyw) (w procentach, XII 2003 = 100)

Źródło: Niepublikowane dane GUS i obliczenia własne.

Tabela I.12. Zmiany detalicznych cen żywności i napojów w 2004 i 2005 roku
(w procentach)

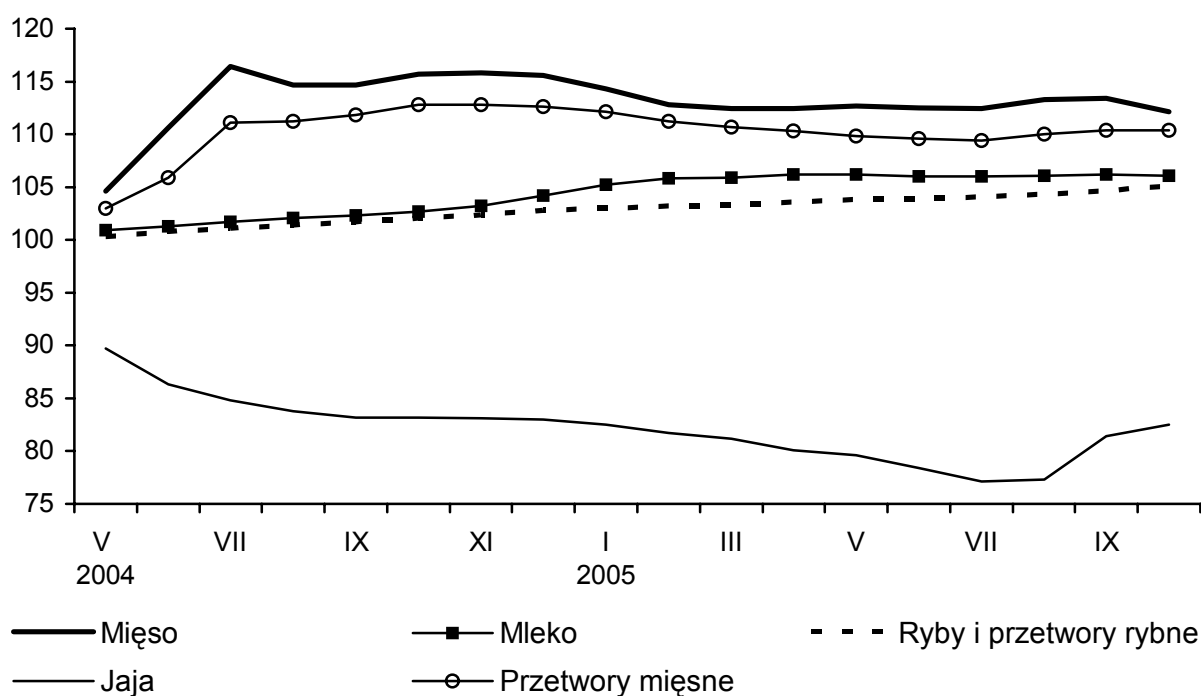
Wyszczególnienie	I-VII 2004	VIII-XII 2004	I-X 2005
Żywność, napoje i wyroby tytoniowe	5,6	1,2	-0,3
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe bez owoców i warzyw	8,7	0,7	-1,5
Podstawowe produkty rolno-spożywcze: Przetwory zbożowe	5,2	0,6	-0,7
w tym: pieczywo	4,7	0,1	-0,7
przetwory młynarskie	9,0	-1,6	-4,3
Mięso i przetwory	16,4	-0,7	-3,1
w tym: mięso wieprzowe	20,2	0,0	-5,9
mięso wołowe	38,5	0,9	4,3
mięso drobiowe	23,8	-8,6	-5,1
przetwory mięsne	11,1	1,4	-2,0
Ryby i przetwory	1,1	1,7	2,2
Mleko i sery	2,3	3,0	-0,2
w tym: sery	2,7	3,6	-1,5
Jaja	-15,2	-2,2	-0,3
Masło	10,9	2,5	-3,8
Tłuszcze roślinne	2,2	-0,1	-0,8
Smalec i słonina	15,0	22,3	-14,1
Cukier	71,8	-2,7	-10,5
Wyroby cukiernicze i miód	3,8	1,9	1,7
Sosy i przyprawy	1,2	1,0	1,3
Napoje bezalkoholowe	1,6	0,5	0,7
Napoje alkoholowe	-0,5	-0,3	0,3
Wyroby tytoniowe	5,7	1,7	6,8

Źródło: Dane GUS i obliczenia IERiGŻ-PIB.

Cenowy szok integracyjny i późniejsze uspokojenie różnie przebiegały w głównych segmentach rynku żywnościowego.

W grupie produktów białkowych najbardziej podrożało mięso (rys. I.22). W I półroczu 2004 roku ceny tej grupy żywności wzrosły średnio o 16,4%. Szczególnie wysoki był wzrost cen wołowiny (o 38,5%). O ponad 20% zdrożało także mięso wieprzowe i drobiowe, a przetwory o 11,1% (tab. I.12). W następnych miesiącach nastąpił dalszy wzrost cen wołowiny, a ceny pozostałych produktów tej grupy, szczególnie drobiu, znacząco się obniżyły. **W końcu 2005 roku ceny wołowiny są wyższe niż w grudniu 2003 roku o ok. 45%, wieprzowiny i przetworów o ok. 10-12%, a drobiu tylko o 7,5%.** Inny był przebieg cen pozostałych produktów białkowych. **Ceny ryb i przetworów wykazywały stały powolny wzrost. Produkty mleczarskie umiarkowanie drożały w kolejnych miesiącach 2004 roku, a później ich ceny się ukształtowały na poziomie o ok. 5% wyższym niż w końcu 2003 roku.**

Rysunek I.22. Dynamika cen detalicznych produktów białkowych
(XII 2003 = 100)

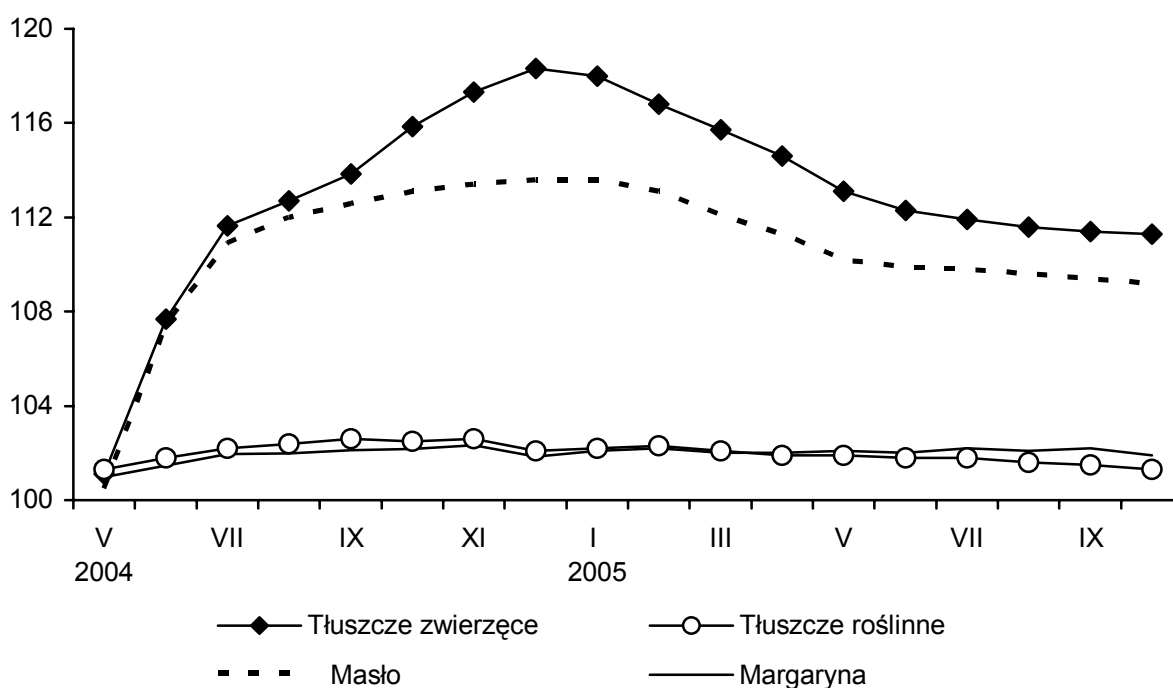

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W grupie tłuszczów jadalnych najbardziej podrożały tłuszcze zwierzęce, zaś niewiele tłuszcze roślinne (rys. I.23). W I półroczu 2004 roku ceny detaliczne tłuszczów zwierzęcych wzrosły średnio o 11,1%, a ceny tłuszczów

roślinnych o 2,2%. O tak dużym wzroście cen tłuszczów zwierzęcych zadecydował znaczący wzrost cen masła o 10,9% i tłuszczów tkankowych (smalcu i słoniny) o 15,0% (tab. I.12). W następnych miesiącach 2004 roku ceny tłuszczów zwierzęcych nadal wzrastały, ale w wolniejszym tempie, a ceny tłuszczów roślinnych utrzymywały się na względnie stabilnym poziomie. **Z początkiem 2005 roku ceny tłuszczów zwierzęcych zaczęły się stopniowo obniżać.** W końcu 2005 roku ceny tłuszczów zwierzęcych są wyższe w stosunku do grudnia 2003 roku o ok. 11,0%, w tym masła o ok. 9,0%, pozostałych tłuszczów zwierzęcych o 20,8%, a ceny tłuszczów roślinnych tylko o 1,3%.

Rysunek I.23. Dynamika cen detalicznych tłuszczów (XII 2003 = 100)

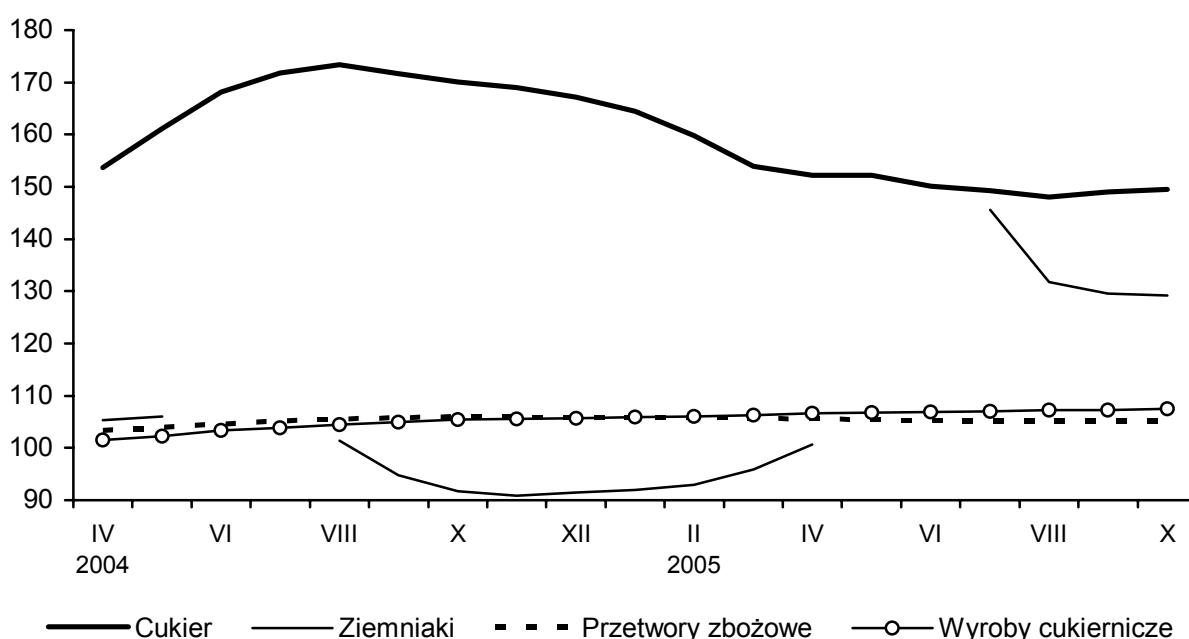

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W grupie produktów węglowodanowych skokowy był wzrost cen cukru, który nastąpił głównie w kwietniu 2004 roku, kiedy cukier zdrożał o 48,5% (rys. I.24). W I półroczu 2004 roku detaliczna cena tego produktu wzrosła o 71,8%, a w następnych miesiącach stale się obniżała. Trend ten utrzymał się do końca III kwartału 2005 roku. **Cena cukru w końcu 2005 roku była o 49,5% wyższa niż w grudniu 2003 roku. Nieduże były zmiany cen produktów zbożowych i wyrobów cukierniczych.** Produkty zbożowe najbardziej drożały w I półroczu 2004 roku, w którym ceny wzrosły średnio o 5,2%. W następnych miesiącach ceny nie zmieniały się i ukształtowały się na poziomie o ok. 5,0% wyższym niż

w końcu 2003 roku. W grupie produktów zbożowych największy był wzrost cen przetworów młynarskich (mąk i kasz) o 9,0%, a pieczywa o 4,7% (tab. I.12). Gwałtowna podwyżka cen cukru nie wywołała znacznych podwyżek cen wyrobów cukierniczych i miodu. W I półroczu 2004 roku ich ceny wzrosły zaledwie o 3,8%, a później ukształtowały się na poziomie o ok. 7% wyższym niż w grudniu 2003 roku. Najtańszym produktem węglowodanowym były ziemniaki, ale w III kwartale 2005 roku z powodu niskich zbiorów ceny detaliczne ziemniaków były o 25,9% wyższe niż przed rokiem.

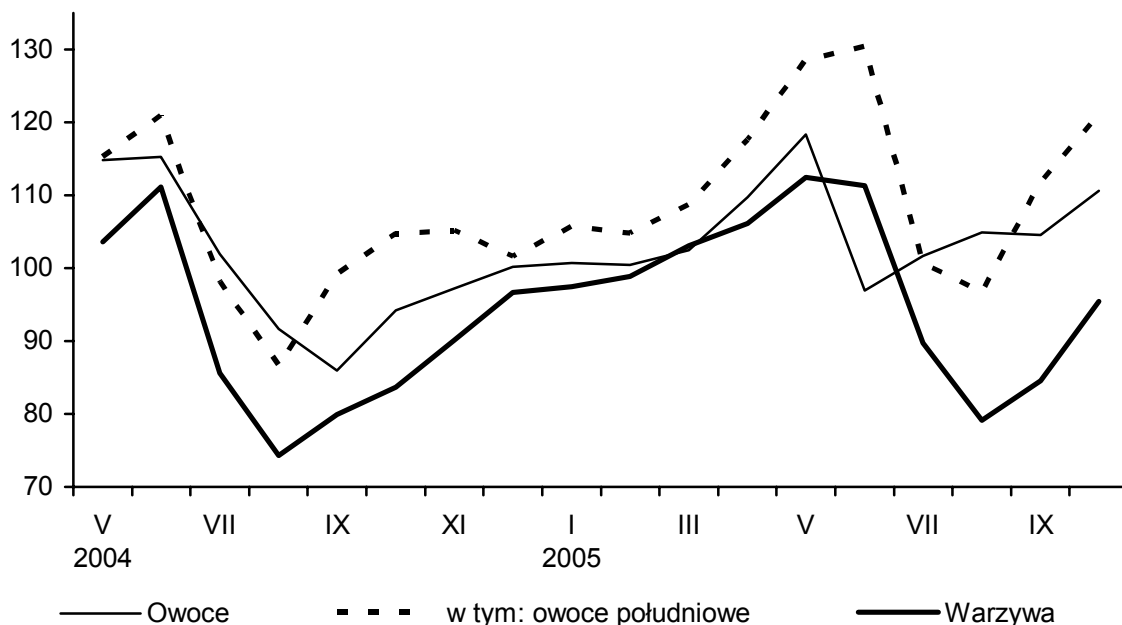
Rysunek I.24. Dynamika cen detalicznych produktów węglowodanowych (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

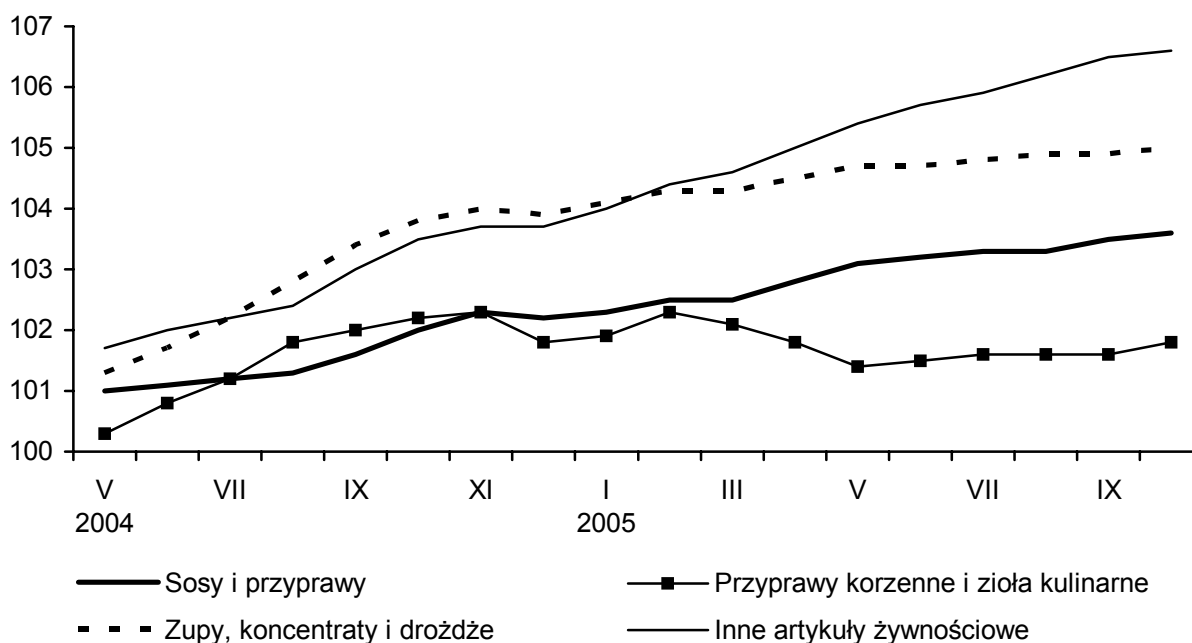
Ceny owoców i warzyw były mało stabilne (rys. I.25). W I półroczu 2004 roku ceny owoców wzrosły średnio o 15,3%, a warzyw o 11,1%. O 21,0% zdrożały owoce południowe, w tym przede wszystkim banany. W miesiącach letnich wystąpił sezonowy spadek ich cen. **W końcu 2005 roku ceny owoców były wyższe niż w grudniu 2003 roku o ok. 11,0%, a warzyw spadły o 0,6%.**

Rysunek I.25. Dynamika cen detalicznych produktów zawierających witaminy
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek I.26. Dynamika cen detalicznych pozostałych
artykułów żywnościowych (XII 2003 = 100)

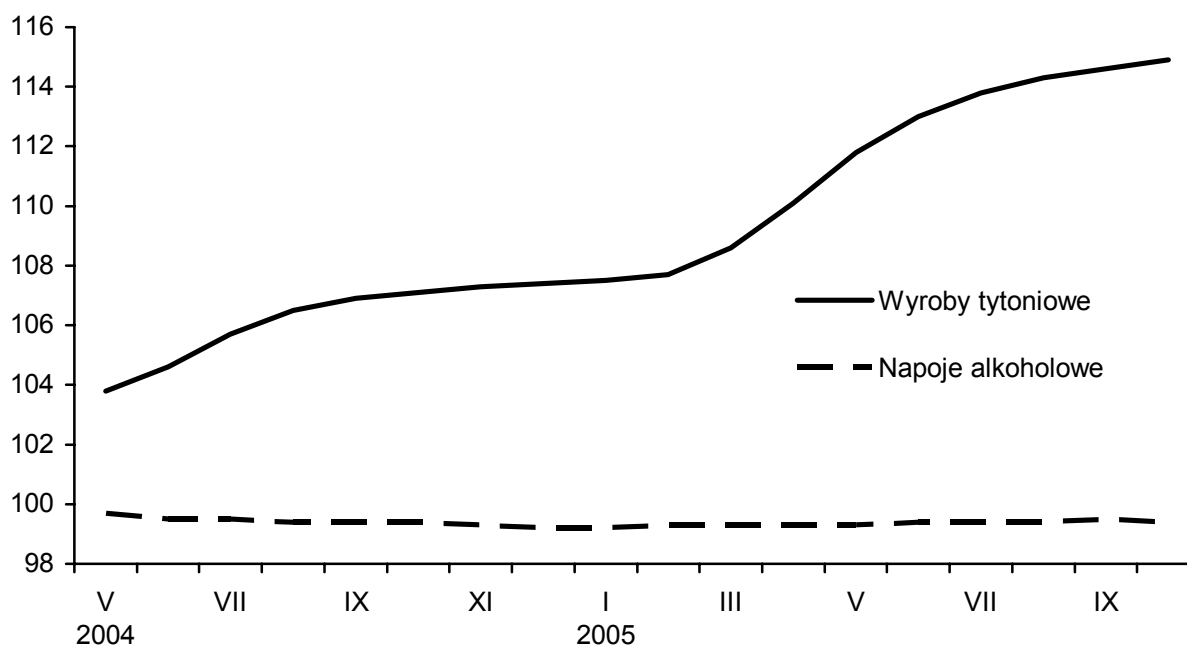
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek I.27. Dynamika cen detalicznych napojów bezalkoholowych
(XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rysunek I.28. Dynamika cen detalicznych napojów alkoholowych
i wyrobów tytoniowych (XII 2003 = 100)

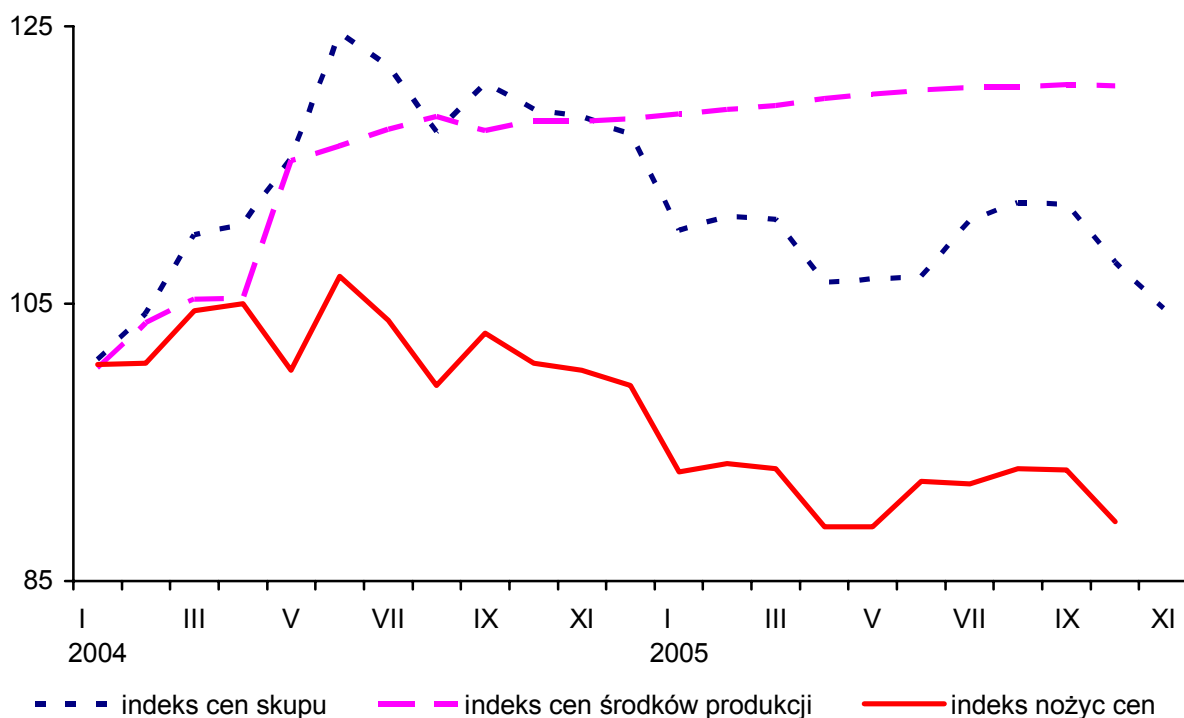
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Niewielki był wzrost cen pozostałych artykułów żywnościowych i napojów bezalkoholowych (rys. I.26 i I.27). W I półroczu 2004 roku ceny napojów bezalkoholowych wzrosły średnio o 1,6%, a sosów i przypraw o 1,2% (tab. I.12). W następnych miesiącach nastąpił dalszy powolny wzrost i w końcu 2005 roku ceny napojów bezalkoholowych były o 2,9% wyższe niż w grudniu 2003 roku. **Ceny wyrobów tytoniowych drożały z miesiąca na miesiąc, a wyrobów alkoholowych nieznacznie spadały** (rys. I.28). W końcu 2005 roku ceny wyrobów tytoniowych są wyższe niż w grudniu 2003 roku o ok. 15%, a wyrobów alkoholowych nieznacznie się obniżyły (o 0,6%).

6. Porównanie rozwoju cen rolnych, cen środków produkcji dla rolnictwa i cen żywności

W 2004 roku relacje cen rolnych do cen środków produkcji były korzystniejsze niż w latach poprzednich. W tym roku indeks tzw. nożyc cen wynosił średnio 102%, a w kilku miesiącach najwyższych cen skupu przekraczał 105%. **Stan ten nie był jednak trwały**, gdyż w grudniu 2004 roku obniżył się poniżej 90%, a w 2005 roku kształtował się na poziomie ok. 92%. Jest to stan podobny do osiąganego w latach poprzedzających wejście Polski do UE.

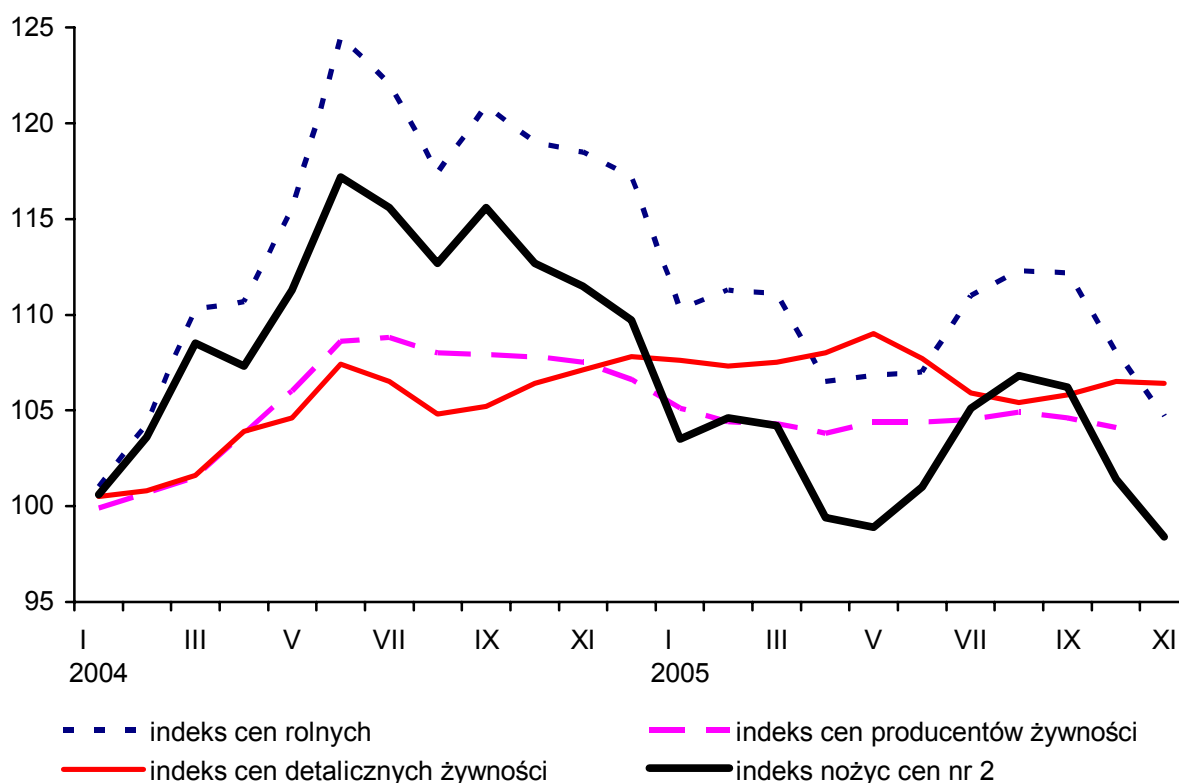
Rysunek I.29. Indeks nożyc cen rolnych do cen środków produkcji (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Korzystne dla rolników były także zmiany cen skupu na tle cen żywności. **Wskaźniki dynamiki cen rolnych od grudnia 2003 roku były wyższe od indeksów cen zbytu przetwórcy i od cen płaconych przez konsumenta.** Jednakże od połowy 2004 roku krzywe indeksów cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego stopniowo się zbliżały, a w końcu 2005 roku różnice między nimi są już małe. Oznacza to, że **udział rolnika w cenie żywności oraz względny poziom marż przetwórczych i handlowych powrócił do poziomu z końca 2003 roku.** Po dużej poprawie w I półroczu 2004 roku następowało stałe pogarszanie relacji cen skupu do cen żywności, mierzony indeksem nożyc cen nr 2. **Indeks tych nożyc w końcu 2005 roku obniżył się poniżej 100% oraz był o 16 p.p. niższy niż w połowie 2004 roku.**

Rysunek I.30. Indeksy cen na rynku rolno-spożywczym (XII 2003 = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

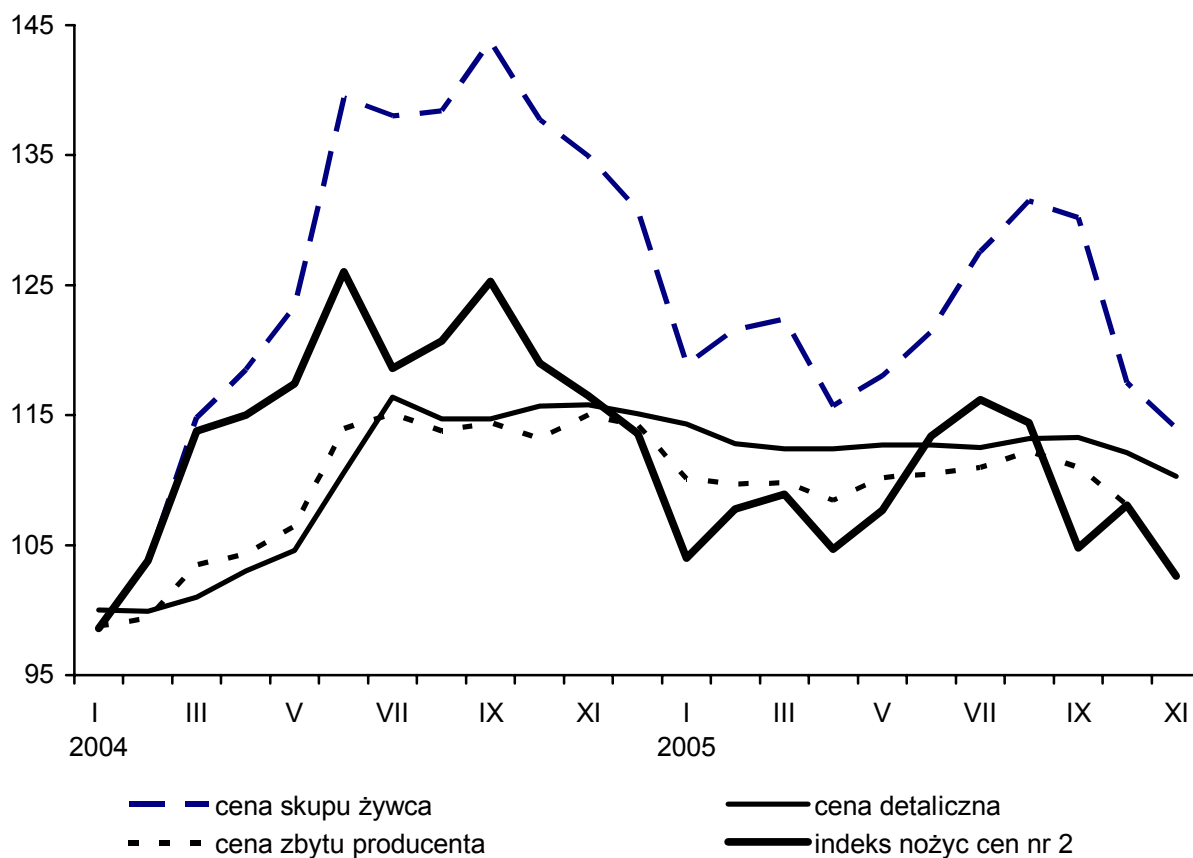
Z przebiegu krzywej cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego wynika, że:

- **udział rolnika w cenie żywności zwiększył się w 2004 roku, ale później powrócił do poziomu z lat poprzedzających wejście do UE,**

- kurczyły się marże przetwórcze, a w pierwszych miesiącach po wejściu do UE także marże handlowe,
- od połowy 2004 roku stale rośnie względny poziom marż handlowych.

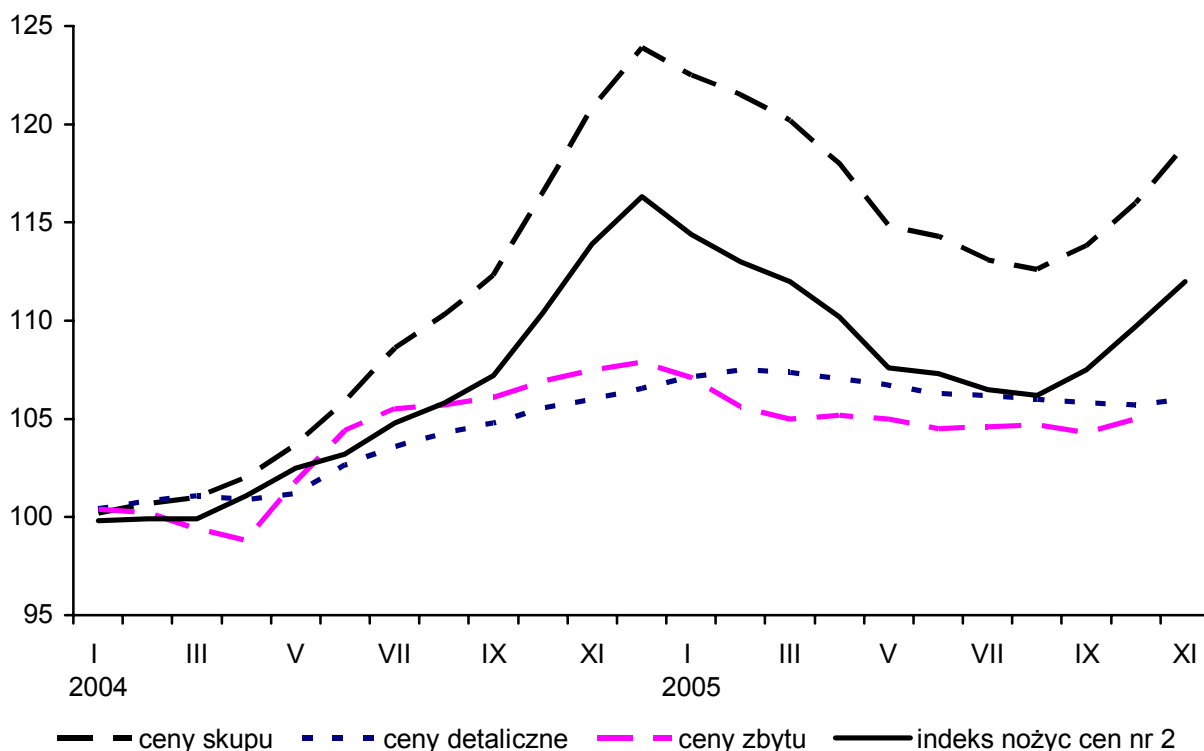
Szczególnie korzystne dla rolnictwa są relacje cen **na rynku mięsnym i mleczarskim (rys.I.31 i I.32)**. Na obu tych rynkach **wzrost cen rolnych był wyższy niż cen detalicznych**, co powoduje, że indeks nożyc cen nr 2 przekraczał 100%. Po wejściu do UE wzrósł udział rolników w cenie produktów mięsnych i mleczarskich, choć poziom tego indeksu jest niższy niż w II połowie 2004 roku. W obu tych sektorach **skurczyły się marże przetwórcze, a wyższe są marże handlowe**.

Rysunek I.31. Ceny w sektorze mięsnym (XII 2002 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

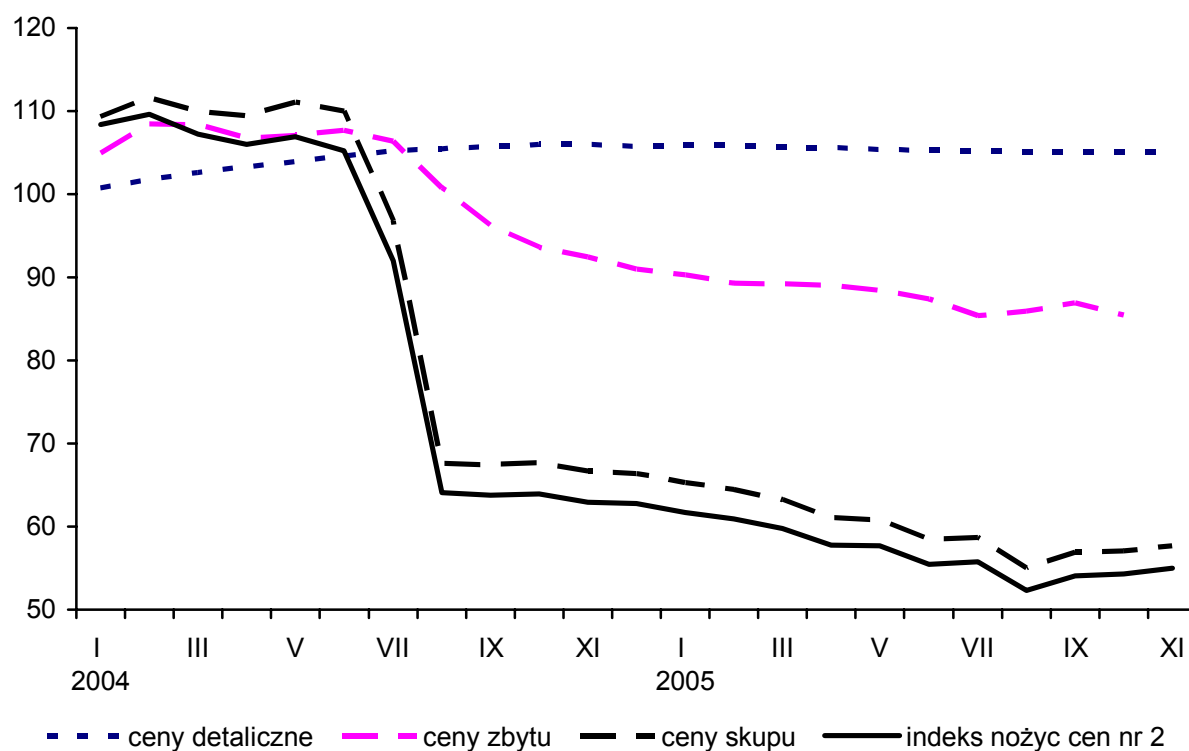
Rysunek I.32. Rozwój cen na rynku mleczarskim (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

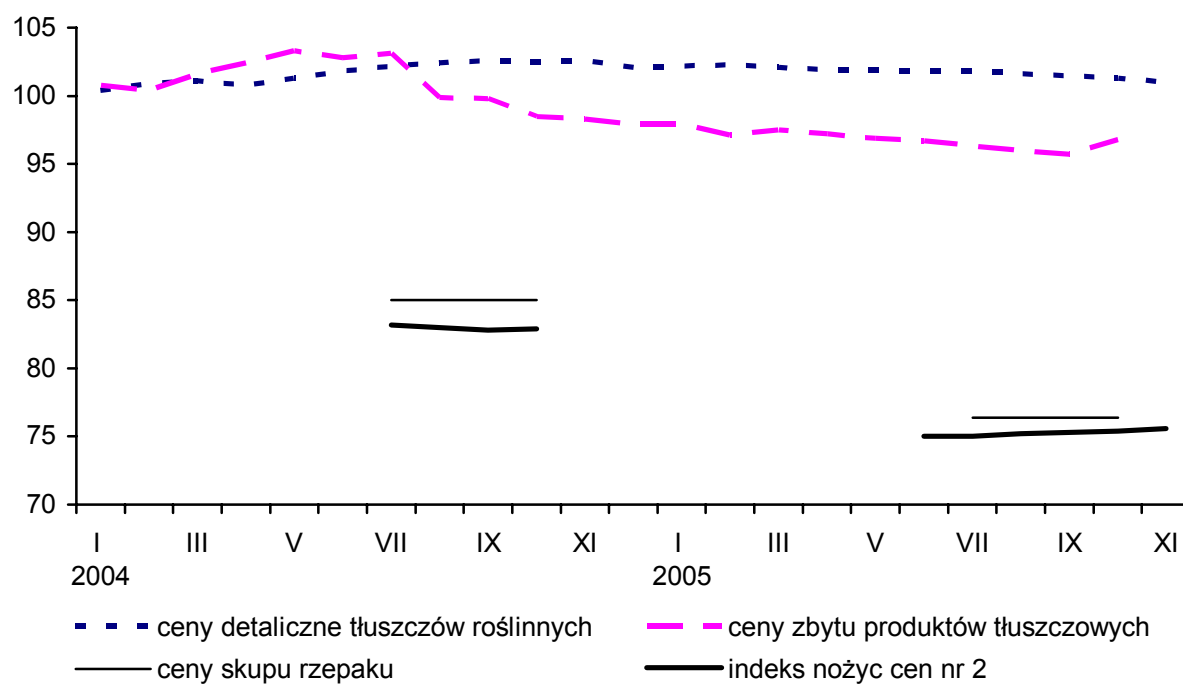
Zmiany cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego były szczególnie niekorzystne dla rolników **na rynku zbożowym, paszowym i tłuszczów roślinnych** (rys. I.33-I.35). W tych sektorach **spadek cen produktów przetwórstwa był 2-3 razy niższy niż cen płaconych rolnikom**. Indeks nożyc cen (nr 2) na rynku zbóż obniżył się aż dwukrotnie (z ponad 100% w I półroczu 2004 roku do nieco ponad 50% w II półroczu 2005 roku), a na rynku rzepaku o 1/3 (do 75%). Duży spadek tej relacji nastąpił także w sektorze paszowym, co powoduje zmniejszenie opłacalności substytucji pasz własnych paszami przemysłowymi. Zjawiska te oznaczają, że **po wejściu do Unii Europejskiej zmniejszył się udział rolnictwa w cenie produktów przetwórstwa zbóż i rzepaku, a zwiększył się względny poziom zarówno marż przetwórczych, jak i handlowych**. Zjawiska te mają trwały charakter, gdyż w tych sektorach indeks nożyc cen stale się obniżał (także w 2005 roku).

Rysunek I.33. Rozwój cen na rynku zbożowym (XII 2003 = 100)

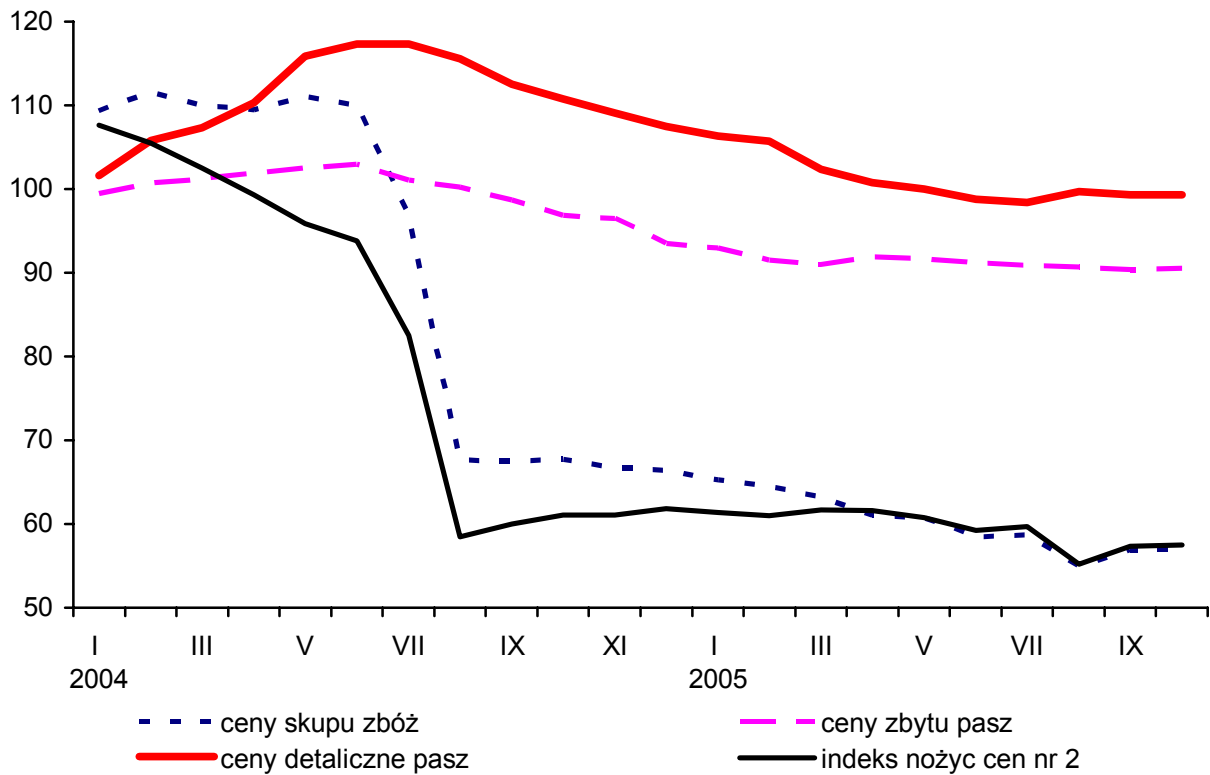
Źródło: GUS i obliczenia własne.

Rysunek I.34. Rozwój cen na rynku rzepaku i tłuszczów roślinnych (XII 2003 = 100)

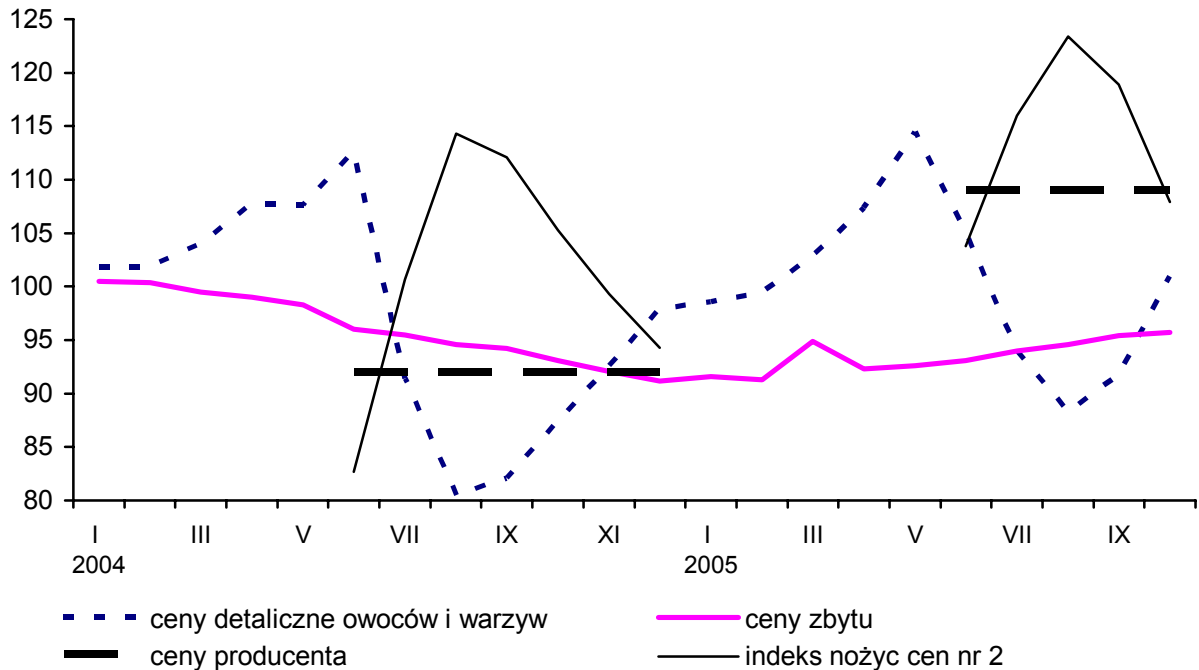
Źródło: GUS i obliczenia własne.

Rysunek I.35. Rozwój cen w sektorze paszowym (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

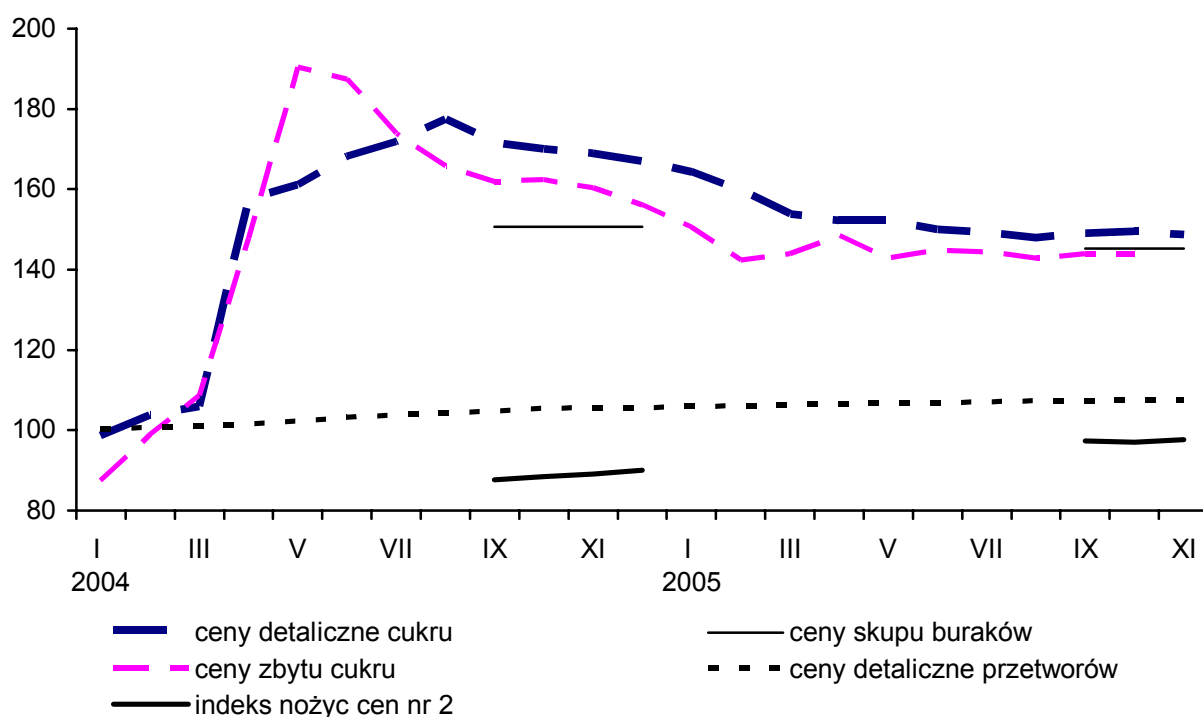
Rysunek I.36. Rozwój cen na rynku owocowo-warzywnym (XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

W pozostałych głównych działach sektora rolno-spożywczego, tj. **owocowo-warzywnym i cukrowniczym zmiany cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego były podobne (rys. I.36-I.37)**. W ślad za tym indeks nożyc cen (nr 2) był dość stabilny z tendencją do niewielkiej poprawy na korzyść rolników. Trzeba jednak podkreślić, że **w sektorze wtórnego przetwórstwa cukru nastąpiło silne obniżenie marż przetwórczych**, gdyż wzrost cen wyrobów cukierniczych był prawie dziesięciokrotnie mniejszy niż cen cukru i cen buraków cukrowych.

Rysunek I.37. Rozwój cen na rynku cukrowniczym i cukierniczym
(XII 2003 = 100)

Źródło: GUS i obliczenia własne.

Relacje cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego, ukształtowane po 1,5 roku od wejścia do UE, mają wiele cech trwałości. W 2005 roku były one bardziej stabilne niż w roku poprzednim. W najbliższych miesiącach relacje te i indeks nożyc cen nr 2 będą prawdopodobnie wykazywać dalszą powolną tendencję spadkową. **Większe obniżenie wartości tego indeksu może nastąpić tylko na rynku mięsnym**, na którym ujawnia się znaczący spadek cen skupu trzody i drobiu.

II. Popyt na produkty rolno-spożywcze

1. Ocena popytu krajowego na żywność

W pierwszym roku po integracji Polski z UE nie nastąpiły znaczące zmiany w warunkach życia przeciętnego Polaka. Z badań budżetów rodzinnych wynika, iż sytuacja materialna ogółu gospodarstw domowych w roku 2004/05 (II półrocze 2004 roku i I półrocze 2005 roku) była zbliżona do notowanej w okresie przedakcesyjnym, tj. w 2003 roku. W tych okresach nastąpił niewielki wzrost realnej wartości dochodów (o 0,1%), zaś wydatki gospodarstw domowych w ujęciu realnym były niższe (o 3,4%) (tab. II.1 i II.2).

Tabela II.1. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych (według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003 ^a	2004	I półr. 2004	II półr. 2004	I półr. 2005	2004/05
Gospodarstwa ogółem						
Dochód rozporządzalny ^b	711,96	735,40	706,60	764,30	732,79	748,50
w tym: dochód do dyspozycji ^b	682,90	706,34	677,20	735,48	703,73	719,61
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (nominalnie, w procentach)						
Dochód rozporządzalny	×	103,3	101,9	104,6	103,7	105,1
w tym: dochód do dyspozycji	×	103,4	102,0	104,8	103,9	105,4
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (realnie, w procentach)						
Dochód rozporządzalny	×	99,8	99,4	100,1	100,8	100,1
w tym: dochód do dyspozycji	×	99,9	99,5	100,2	101,0	100,4
Gospodarstwa rolników						
Dochód rozporządzalny ^b	477,90	541,00	413,66	668,34	520,89	594,62
w tym: dochód do dyspozycji ^b	459,52	516,64	392,90	640,38	493,92	567,15
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (nominalnie, w procentach)						
Dochód rozporządzalny	×	113,2	104,7	119,1	125,9	124,4
w tym: dochód do dyspozycji	×	112,4	104,1	118,1	125,7	123,4
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (realnie, w procentach)						
Dochód rozporządzalny	×	108,7	102,0	112,8	121,9	117,6
w tym: dochód do dyspozycji	×	108,0	101,7	111,8	121,7	116,7

^a dane przeliczone w oparciu o nowy system wag, w pełni porównywalne z danymi za 2004 rok; ^b w złotych.

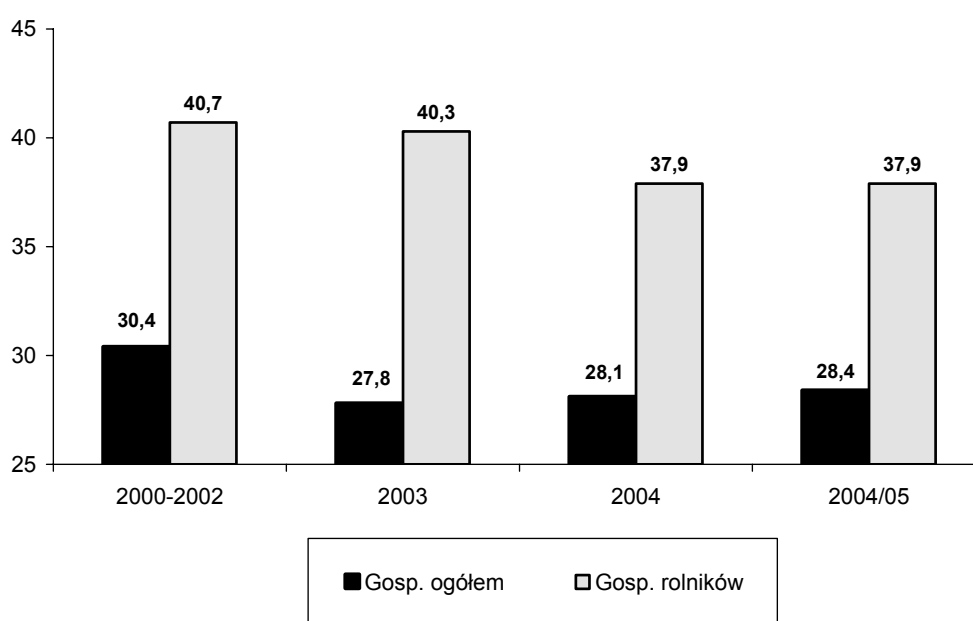
Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS.

Wyjątek stanowiły gospodarstwa rolników, w których odnotowano znaczący wzrost realnej wartości dochodu rozporządzalnego (o 24,4%), a także niewielki wzrost wydatków na towary i usługi konsumpcyjne (o 2,4%). Wyraźne polepszenie sytuacji dochodowej tej grupy gospodarstw wynikało bezpośrednio z faktu otrzymania w okresie od IV kw. 2004 roku do II kw. 2005 roku przez większość rolników dopłat z unijnych i krajowych środków pomocowych. **Dochody** w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach **rolników w dalszym ciągu były znacznie niższe od przeciętnych w całej zbiorowości gospodarstw domowych**. Oprócz gospodarstw rolników, niewielki wzrost realnej wartości dochodów i wydatków odnotowano także w gospodarstwach pracujących na własny rachunek.

W pierwszym roku po integracji realne wydatki ludności na żywność, przy wyraźnym wzroście jej cen detalicznych (o 8,6% w relacji do 2003 roku), **były niższe (o 4,3%)**, lecz ich udział w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych zwiększył się. Był on jednak nadal niższy niż na początku obecnej dekady. W pierwszym roku po integracji gospodarstwa domowe przeznaczały na żywność przeciętnie 28,4% swego miesięcznego budżetu, wobec 27,8% w 2003 roku i 30,4% średnio w latach 2000-2002.

Kwoty wydatkowane na żywność nadal najbardziej obciążają budżety gospodarstw rolników. Jednakże ich udział w wydatkach tych gospodarstw zmalał z ponad 40% w 2003 roku do ok. 38% w roku 2004/05.

Rysunek II.1. Udział wydatków na żywność w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych (w procentach)

Źródło: Według tab. II.2.

Tabela II.2. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych (według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003 ^a	2004	I półr. 2004	II półr. 2004	I półr. 2005	2004/05
Gospodarstwa ogółem						
Wydatki w zł	677,81	694,70	666,33	723,07	652,44	687,76
w tym: towary i usługi konsumpcyjne w zł	648,74	665,63	636,93	694,33	623,38	658,86
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe w zł	188,22	195,08	185,04	205,12	186,0	195,56
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (nominalnie, w procentach)						
Wydatki	×	102,5	102,8	102,2	97,9	101,5
w tym: towary i usługi konsumpcyjne	×	102,6	103,0	102,3	97,9	101,6
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe	×	103,6	101,1	106,0	100,5	103,9
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (realnie, w procentach)						
Wydatki	×	99,0	100,3	97,8	95,2	96,6
w tym: towary i usługi konsumpcyjne	×	99,1	100,5	97,9	95,1	96,7
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe	×	97,5	96,9	97,9	96,4	95,7
Gospodarstwa rolników						
Wydatki w zł	468,31	507,33	490,48	524,18	490,48	507,33
w tym: towary i usługi konsumpcyjne w zł	449,93	482,97	463,50	502,44	463,50	482,97
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe w zł	188,79	192,5	180,86	204,14	180,86	192,50
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (nominalnie, w procentach)						
Wydatki	×	108,3	114,2	103,3	109,3	108,3
w tym: towary i usługi konsumpcyjne	×	107,3	112,6	102,9	108,3	107,3
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe	×	102,0	100,0	103,7	102,0	102,0
analogiczny okres roku poprzedniego = 100 (realnie, w procentach)						
Wydatki	×	104,1	111,1	98,0	105,8	102,4
w tym: towary i usługi konsumpcyjne	×	103,1	109,5	97,5	104,8	101,5
w tym: żywność i napoje bezalkoholowe	×	95,1	95,5	94,5	97,3	92,9

^a dane przeliczone w oparciu o nowy system wag, w pełni porównywalne z danymi za 2004 rok.

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS.

W gospodarstwach domowych w pierwszym roku po integracji, w porównaniu z okresem przedakcesyjnym, przy niewielkiej poprawie sytuacji dochodowej i dużym wzroście cen żywności, **nastąpił spadek domowego spożycia niemalże wszystkich podstawowych grup artykułów żywnościowych** (tab. II.3). Mimo spadku, **kontynuowane były przemiany strukturalne w konsumpcji żywności** rozpoczęte w poprzedniej dekadzie. Nastąpił przede wszystkim dalszy wzrost udziału drobiu i wędlin drobiowych w spożyciu mięsa i jego przetworów oraz tłuszczów roślinnych w konsumpcji tłuszczów ogółem. Miał miejsce też dalszy spadek udziału mleka płynnego w spożyciu produktów mleczarskich. Z uwagi na bardzo duże podwyżki cen bananów, wynikłe głównie ze wzrostu po 1 maja 2004 roku stawek celnych w ich imporcie, zahamowana została tendencja wzrostu udziału owoców południowych w spożyciu owoców ogółem.

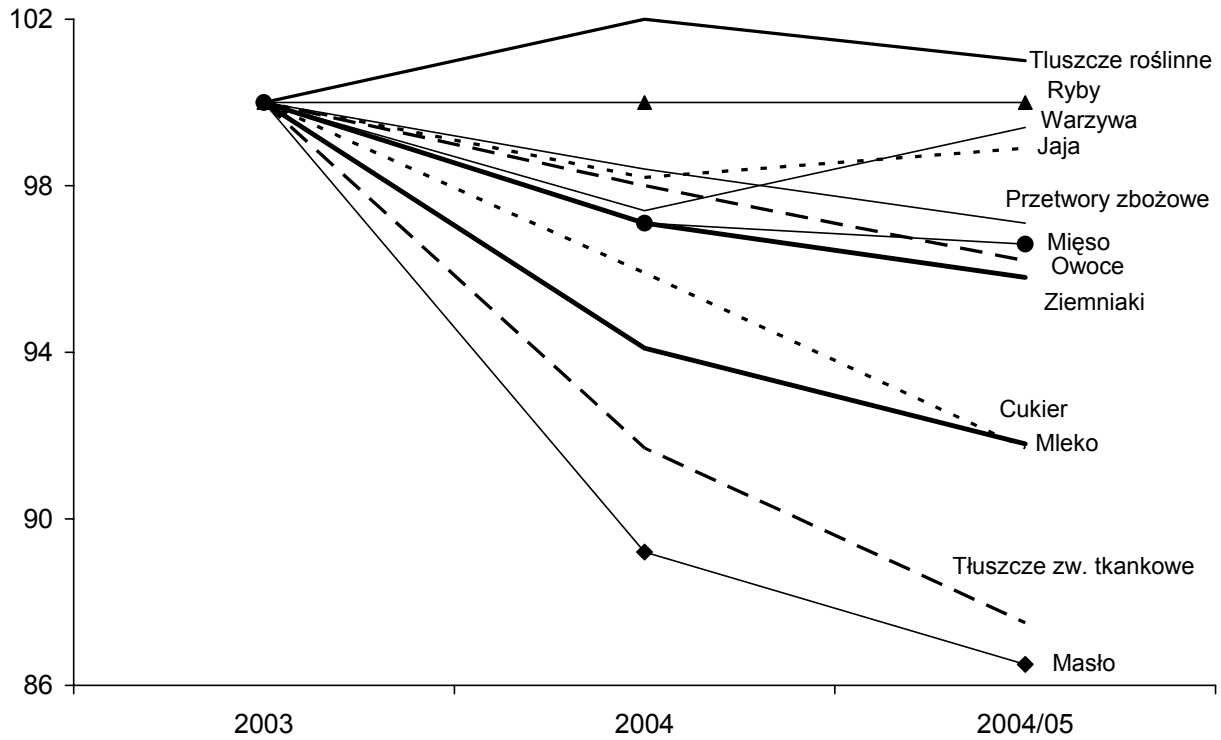
Szczegółowa analiza wskazuje, **iż w grupie artykułów białkowych, gospodarstwa domowe najbardziej obniżyły spożycie mięsa i mleka wraz z ich przetworami**. Obniżyły też spożycie jaj, choć w I półroczu 2005 roku było ono już wyższe niż w I półroczu 2004 roku. Konsumpcja ryb i przetworów nie zmieniła się, pozostała równie niska jak w okresie przedakcesyjnym. Spadek konsumpcji mięsa wynikał przede wszystkim z dużej obniżki spożycia mięsa wołowego (o 22,5%) i wieprzowego (o 8,9%), przy niewielkiej redukcji konsumpcji drobiu (o 1,6%). O spadku konsumpcji artykułów mleczarskich zadecydowała duża obniżka spożycia mleka pitnego (o 8,2%) oraz niższe spożycie serów twarogowych (o 5,5%), jogurtów (o 4,2%) i napojów mlecznych (o 1,9%). Bez zmian pozostała konsumpcja serów dojrzewających i topionych oraz śmietany i śmietanki. Wyższa była tylko konsumpcja mleka zagęszczonego i w proszku.

W grupie artykułów tłuszczowych gospodarstwa domowe obniżyły spożycie tłuszczów zwierzęcych, zarówno masła (o 14,9%), jak i tłuszczów zwierzęcych surowych i topionych (słoniny, smalcu) (o 12,5%), natomiast **spożycie tłuszczów roślinnych, margaryn i olejów łącznie, było wyższe** (o 1,0%).

W grupie artykułów węglowodanowych **gospodarstwa domowe najbardziej obniżyły spożycie cukru i wyrobów cukierniczych** (o 7,1%), w tym spożycie cukru o 8,3%. Niższa też była konsumpcja ziemniaków (o 4,3%). **Zmaląła również konsumpcja większości przetworów zbożowych**, (średnio o 3,0%), w tym najbardziej kasz i płatków (o 6,9%) oraz pieczywa (o 2,9%).

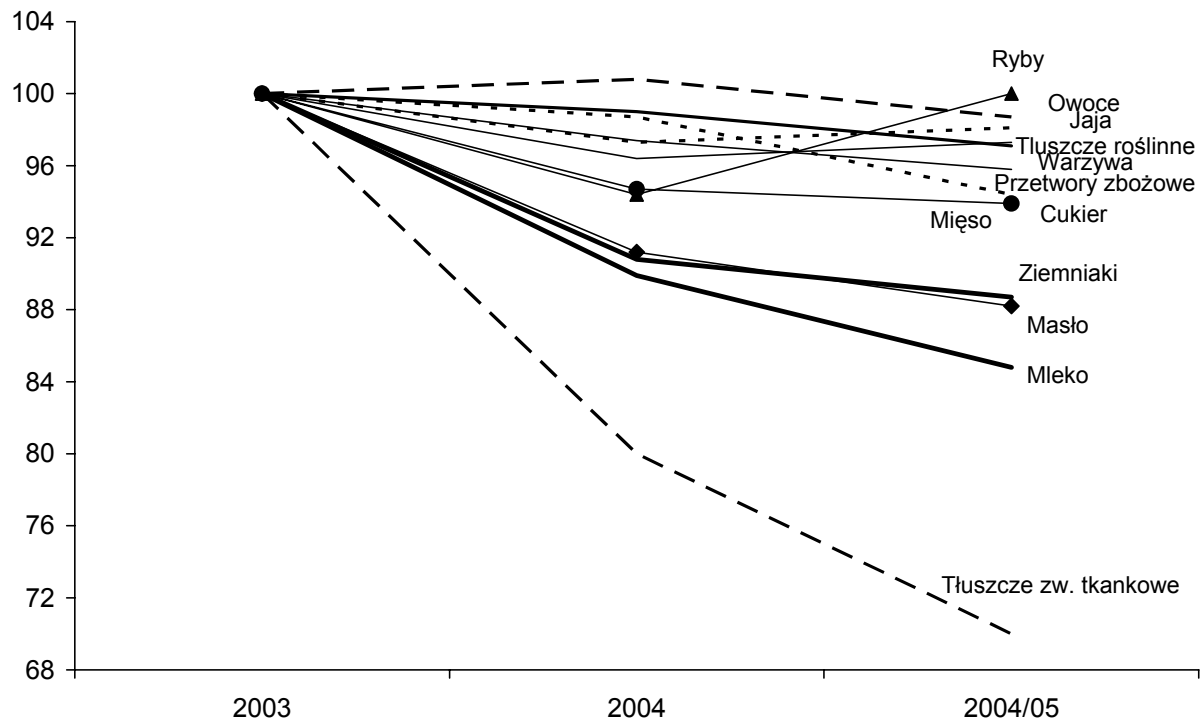
W grupie artykułów bogatych w witaminy i składniki mineralne **gospodarstwa domowe obniżyły konsumpcję owoców i ich przetworów** (o 3,8%), w tym szczególnie bananów (o 39,5%), których ceny znacząco wzrosły po akcesji Polski do UE i jabłek (o 17,4%). **Obniżyły także w niewielkim stopniu konsumpcję warzyw i ich przetworów** (o 0,6%).

Rysunek II.2. Dynamika zmian w spożyciu artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych (2003 = 100)

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS i szacunków własnych.

Rysunek II.3. Dynamika zmian w spożyciu artykułów żywnościowych w gospodarstwach rolników (2003 = 100)

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS i szacunków własnych.

Tabela II.3. Przeciętne miesięczne spożycie artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych (w kg/osobę, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003 ^a	2004	I półr. 2004	II półr. 2004	I półr. 2005	2004/05	Dynamika w procentach	
							I półr. 05 I półr. 04	2004/05 2003
Gospodarstwa ogółem								
Mięso i przetwory w tym: drób i wędliny drob.	5,59	5,43	5,35	5,51	5,28	5,40	98,7	96,6
Ryby i przetwory	0,41	0,41	0,36	0,46	0,36	0,41	100,0	100,0
Mleko płynne (w l)	4,89	4,60	4,59	4,61	4,37	4,49	95,2	91,8
Sery	0,89	0,87	0,87	0,87	0,85	0,86	97,7	96,6
Jaja (w szt.)	15,16	14,89	14,96	14,82	15,16	14,99	101,3	98,9
Tłuszcze jadalne w tym: roślinne masło	1,61	1,57	1,53	1,61	1,48	1,55	96,7	96,3
Cukier	1,69	1,62	1,55	1,69	1,41	1,55	91,0	91,7
Przetwory zbożowe	8,82	8,68	8,57	8,79	8,32	8,56	97,1	97,1
Ziemniaki	7,12	6,91	5,21	8,61	5,02	6,82	96,4	95,8
Warzywa i przetwory	5,41	5,27	3,82	6,72	4,03	5,38	105,5	99,4
Owoce i przetwory	3,99	3,91	3,34	4,48	3,19	3,84	95,5	96,2
Gospodarstwa rolników								
Mięso i przetwory w tym: drób i wędliny drob.	7,17	6,79	6,57	7,01	6,44	6,73	98,0	93,9
Ryby i przetwory	0,36	0,34	0,30	0,38	0,34	0,36	113,3	100,0
Mleko płynne (w l)	8,22	7,39	7,46	7,32	6,61	6,97	88,6	84,8
Sery	0,84	0,78	0,73	0,83	0,73	0,78	100,0	92,9
Jaja (w szt.)	18,28	17,79	17,80	17,78	18,07	17,93	101,5	98,1
Tłuszcze jadalne w tym: roślinne masło	1,87	1,73	1,70	1,76	1,57	1,67	92,4	89,3
Cukier	2,32	2,29	2,16	2,42	1,95	2,19	90,3	94,4
Przetwory zbożowe	10,84	10,56	10,21	10,91	9,85	10,38	96,5	95,8
Ziemniaki	9,90	8,99	8,58	9,4	8,15	8,78	95,0	88,7
Warzywa i przetwory	6,61	6,37	4,40	8,34	4,51	6,43	102,5	97,3
Owoce i przetwory	3,94	3,97	3,00	4,94	2,83	3,89	94,3	98,7

^a dane przeliczone w oparciu o nowy system wag, w pełni porównywalne z danymi za 2004 rok.

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS.

W pierwszym roku po integracji **nie odnotowano** w gospodarstwach domowych dalszego, **znaczącego wzrostu popytu na żywność wysokoprzetworzoną**, przy czym wyjątek tu stanowiły gospodarstwa rolników. Wzrosła wszakże m.in. konsumpcja wysokogatunkowych wędlin i kielbas trwałych (o 14,8%), czekolady (o 12,5%), makaronu (o 1,7%) i wód mineralnych (o 1,3%), lecz spo-

życie wyrobów ciastkarskich, cukierniczych, jogurtów, napojów mlecznych, lodów oraz soków owocowych i warzywnych było niższe niż przed akcesją (tab. II.4).

W porównywanych okresach **nastąpił dalszy wzrost spożycia w zakładach żywienia zbiorowego (o 3,9%), lecz jego udział wciąż pozostaje bardzo niski (tab. II.4).**

Tabela II.4. Przeciętne miesięczne spożycie żywności wysokoprzetworzonej w gospodarstwach domowych (w kg/osobę, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003 ^a	2004	I półr. 2004	II półr. 2004	I półr. 2005	2004/05	Dynamika w procentach	
							I półr. 05	2004/05
							I półr. 04	2003
Gospodarstwa ogółem								
Wędliny wysokogatunkowe i kielbasy trwałe	0,44	0,49	0,48	0,50	0,51	0,51	106,3	114,8
Makaron	0,37	0,38	0,37	0,39	0,36	0,38	97,3	101,4
Wyroby ciastkarskie	0,59	0,59	0,59	0,59	0,57	0,58	96,6	98,3
Jogurty	0,36	0,35	0,37	0,33	0,36	0,35	97,3	95,8
Napoje mleczne (w l)	0,26	0,26	0,26	0,26	0,25	0,26	96,2	98,1
Czekolada	0,08	0,09	0,08	0,10	0,08	0,09	100,0	112,5
Lody	0,18	0,17	0,15	0,19	0,16	0,18	106,7	97,2
Wody mineralne	1,97	1,89	1,82	1,96	2,03	2,00	111,5	101,3
Soki owocowe i warzywne	0,97	0,95	1,02	0,88	1,01	0,95	99,0	97,4
Udział wydatków na gastronomię w wydatkach na żywność (w procentach)	5,52	5,55	5,60	5,50	5,54	5,52	×	×
Gospodarstwa rolników								
Wędliny wysokogatunkowe i kielbasy trwałe	0,40	0,45	0,44	0,46	0,51	0,49	115,9	121,3
Makaron	0,33	0,35	0,33	0,37	0,32	0,35	97,0	104,5
Wyroby ciastkarskie	0,45	0,48	0,40	0,56	0,47	0,52	117,5	114,4
Jogurty	0,17	0,16	0,15	0,17	0,19	0,18	126,7	105,9
Napoje mleczne (w l)	0,09	0,08	0,10	0,06	0,07	0,07	70,0	72,2
Czekolada	0,06	0,07	0,06	0,08	0,06	0,07	100,0	116,7
Lody	0,16	0,14	0,13	0,15	0,14	0,15	107,7	90,6
Wody mineralne	0,72	0,78	0,63	0,93	0,72	0,83	114,3	114,6
Soki owocowe i warzywne	0,33	0,36	0,34	0,38	0,44	0,41	129,4	124,2
Udział wydatków na gastronomię w wydatkach na żywność (w procentach)	1,17	1,55	1,90	1,20	2,10	1,65	×	×

^a dane przeliczone w oparciu o nowy system wag, w pełni porównywalne z danymi za 2004 rok.

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS.

Kontynuowany był też trend spadkowy spożycia naturalnego w gospodarstwach domowych i w ślad za tym **nastąpiło zwiększanie udziału zakupów rynkowych żywności** (tab. II.5). W roku 2004/05 udział zakupów rynkowych w koszyku żywności będącej w dyspozycji przeciętnego gospodarstwa domowego wyniósł w ujęciu wartościowym 93,5%, wobec 92,1% w 2003 roku. Równolegle zmalał odsetek żywności pochodzącej z własnego gospodarstwa lub działki. Wartość samozaopatrzenia w cenach rynkowych stanowiła przeciętnie w gospodarstwach domowych 6,5%, wobec 7,9% w 2003 roku.

Tabela II.5. Udział samozaopatrzenia w spożyciu żywności w gospodarstwach domowych (w ujęciu ilościowym w procentach, według badań budżetów rodzinnych)

Wyszczególnienie	2003	2004	I półr. 2004	II półr. 2004	I półr. 2005	2004/05	Zmiany w p.p.	
							I pół. 05 I pół. 04	2004/05 2003
Gospodarstwa ogółem								
Żywność ogółem	16,1	14,6	13,6	15,6	11,7	13,7	-1,9	-2,4
Mięso i przetwory	11,0	9,6	9,7	9,4	8,7	9,1	-1,0	-1,9
Mleko płynne	21,7	18,9	18,5	19,3	16,9	18,2	-1,6	-3,5
Sery twarogowe	13,2	11,3	11,3	11,3	9,8	10,6	-1,5	-2,6
Jaja	21,4	19,7	19,9	19,6	18,3	18,9	-1,6	-2,5
Masło	2,9	3,0	3,0	3,3	3,3	3,2	0,3	0,3
Tłuszcze zwierz. tkankowe	16,7	13,6	18,2	9,1	15,0	11,9	-3,2	-4,8
Przetwory zbożowe	1,7	1,3	1,4	1,1	1,2	1,2	-0,2	-0,5
Ziemniaki	30,2	28,1	34,9	23,9	31,7	26,8	-3,2	-3,4
Warzywa i przetwory	28,6	25,6	20,2	28,7	15,1	23,6	-5,1	-5,0
Owoce i przetwory	19,1	18,4	7,2	26,8	6,9	18,5	-0,3	-0,6
Gospodarstwa rolników								
Żywność ogółem	60,3	58,2	59,0	57,4	54,4	55,9	-4,6	-4,4
Mięso i przetwory	57,5	54,8	56,8	52,9	52,2	52,6	-4,6	-4,9
Mleko płynne	86,6	84,7	86,7	82,7	83,4	83,0	-3,3	-3,6
Sery twarogowe	57,8	58,6	60,0	57,4	54,7	56,1	-5,3	-1,7
Jaja	80,7	79,3	81,2	77,3	78,0	77,7	-3,2	-3,0
Masło	15,2	22,6	20,7	24,2	14,8	20,0	-5,9	4,8
Tłuszcze zwierz. tkankowe	62,5	61,5	65,9	55,9	59,5	57,7	-6,4	-4,8
Przetwory zbożowe	7,6	6,8	6,9	6,8	6,0	6,4	-0,9	-1,2
Ziemniaki	91,6	92,4	96,6	88,6	94,7	91,5	-1,9	-0,1
Warzywa i przetwory	70,0	65,3	65,0	65,5	59,4	63,3	-5,6	-6,7
Owoce i przetwory	58,2	56,4	33,7	70,2	34,3	57,1	0,6	-1,1

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS.

Największy udział samozaopatrzenia w spożyciu żywności z natury rzeczy występował w środowisku wiejskim. W roku 2004/05 w gospodarstwach rolników 35,2% wartości spożywanej żywności pochodziło z własnej produkcji,

wobec 39,4% w 2003 roku. Z samozaopatrzenia w gospodarstwach rolników spożywano najwięcej ziemniaków (91,5%), mleka płynnego (83,0%) i jaj (77,7%). Samozaopatrzenie miało także duży udział w spożyciu warzyw, śmietany, serów twarogowych, tłuszczów zwierzęcych oraz mięsa wieprzowego i drobiu. Natomiast cukier i tłuszcze roślinne wszyscy konsumenci pozyskiwali wyłącznie poprzez zakupy rynkowe.

Z danych makroekonomicznych wynika, iż w **II półroczu 2005 roku** następuje **wzrost realnych wynagrodzeń i świadczeń socjalnych**, a także jest coraz wyższa dochodowość gospodarstw domowych działających na własny rachunek. Czynniki te, w połączeniu ze spadkiem liczby bezrobotnych **sprzyjają wzrostowi popytu konsumpcyjnego**. Dlatego w **2005 roku nastąpi zahamowanie spadkowych tendencji w spożyciu żywności**. Ocenę te potwierdzają **szacunki bilansów produktów rolno-spożywczych**, z których wynika, iż w 2005 roku **spożycie mięsa i mleka w przeliczeniu na 1 mieszkańca nie będzie niższe niż w 2004 roku** (tab. II.6). **Wyższe będzie spożycie innych artykułów białkowych**, tj. jaj i ryb **oraz tłuszczów roślinnych**. **Konsumpcja pozostałych produktów**, tj. tłuszczów zwierzęcych, cukru, przetworów zbożowych, ziemniaków, owoców i warzyw **będzie o 1-2% niższa niż przed rokiem**. Najbardziej zmaleje konsumpcja masła (o 4,5%).

Tabela II.6. Spożycie podstawowych artykułów żywnościowych
(w kg na 1 mieszkańca, według danych bilansowych)

Wyszczególnienie	średnia 2000- -2002	2003	2004	2005 ^a	2006 ^b	Wskaźnik zmian w procentach	
						2005/2003	2006/2005
Mięso i przetwory	67,4	72,1	71,8	71,8	76,5	99,6	106,5
w tym: drób	17,1	19,7	22,2	23,5	25,5	119,3	108,5
Ryby i przetwory ^c	11,6	10,4	11,5	11,7	11,7	112,5	100,0
Mleko płynne (w l)	187	181	173	173	175	95,6	101,2
Jaja (w szt.)	199	214	212	218	220	101,9	100,9
Tłuszcze jadalne	29,7	29,2	30,7	30,9	31,3	105,8	101,3
w tym: zwierzęce	6,7	6,9	6,8	6,7	7,0	97,1	104,5
roślinne	18,6	17,6	19,5	20,0	20,1	113,6	100,5
masło	4,4	4,7	4,4	4,2	4,2	89,4	100,0
Cukier	42,1	40,5	37,0	36,8	36,5	90,9	99,2
Przetwory zbożowe	120	120	120	119	119	99,2	100,0
Ziemniaki	132	130	129	126	125	96,9	99,2
Warzywa	118	110	111	110	111	100,0	100,9
Owoce	55,2	54,5	55,0	54,0	55,0	99,1	101,9

^a szacunek IERiGŻ-PIB; ^b prognoza IERiGŻ-PIB; ^c w wadze żywej.

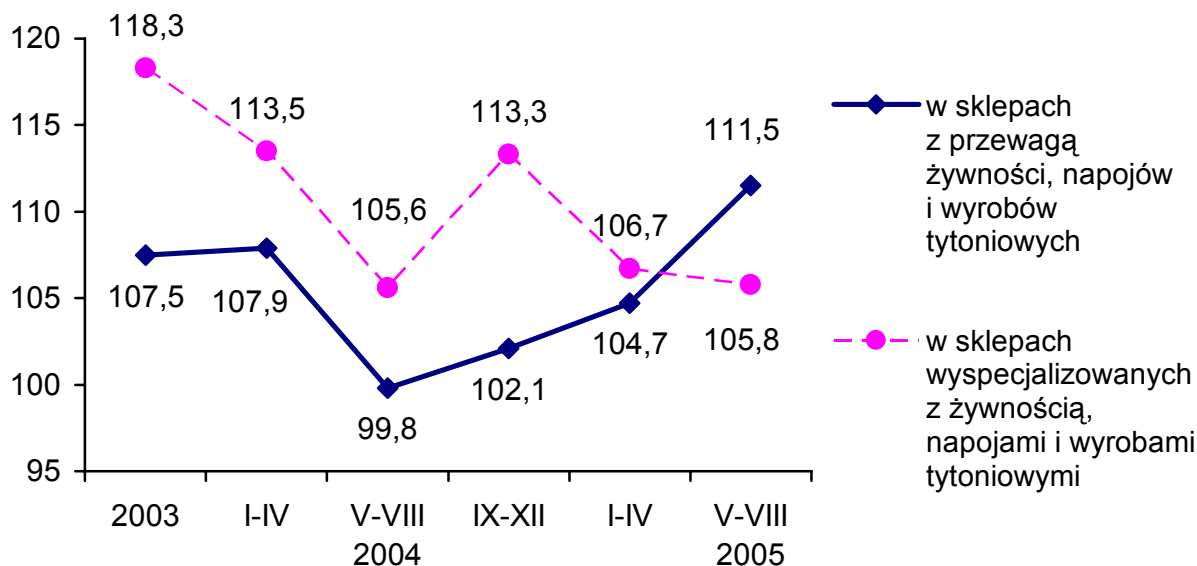
Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych GUS, MIR i obliczeń własnych.

Wzrost popytu na żywność przewiduje się w 2006 roku. Wzrostowi popytu konsumpcyjnego w następnym roku będzie sprzyjać przewidywana poprawa sytuacji dochodowej ludności oraz wzrost produkcji i podaży, a w ślad za tym spadek cen detalicznych wielu podstawowych grup artykułów żywnościowych.

2. Dostawy i sprzedaż detaliczna żywności

Statystyka sprzedaży detalicznej wskazuje, że w pierwszych miesiącach po wejściu do UE nastąpiło wyraźne obniżenie tempa wzrostu detalicznej sprzedaży żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (rys. II.4). W następnych miesiącach 2004 roku nastąpiło ożywienie w handlu tymi towarami, które było kontynuowane w 2005 roku. Skala tego ożywienia była jednak mniejsza od tempa wzrostu sprzedaży detalicznej towarów spożywczych przed wejściem do UE.

Rysunek II.4. Dynamika sprzedaży detalicznej żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (w cenach stałych, odpowiedni okres roku poprzedniego = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynu Statystycznego GUS.

Równocześnie występuje silne zróżnicowanie dynamiki rozwoju głównych segmentów krajowego rynku żywności i napojów. Po wejściu do UE obserwujemy bowiem (tab. II.7):

- systematyczny i znaczący wzrost dostaw do handlu detalicznego: mięsa zwierząt rzeźnych i drobiu, serów podpuszczkowych, makaronów, czekolady, piwa i win gronowych, a wolniejszy także kasz i gryników,
- dość stabilny poziom dostaw serów twarogowych, margaryn, napojów spirytusowych oraz wyrobów tytoniowych,
- duży spadek dostaw przetworów mięsnych i win owocowych oraz mleka w proszku, a wolniejszy także masła, mąk, cukierków i kawy naturalnej.

Tabela II.7. Dostawy na rynek krajowy głównych produktów żywnościowych
(w tys. ton)

Grupy produktów	2003	2004	I-III kw.	
			2004	2005
Mięso zwierząt rzeźnych	789	1 085	811	839
Mięso drobiowe	656	793	590	666
Przetwory z mięsa czerwonego	755	786	596	400
w tym: wędliny	673	703	532	366
konserwy	24,8	21,0	16,6	15,5
Sery twarogi	487	489	365	378
w tym: podpuszczkowe	164	172	129	140
świeże	274	269	200	201
Mleko w proszku	60,2	47,0	38,9	31,6
Masło	147	139	103	102
Margaryna i mieszanki do smarowania	337	336	247	241
Mąka pszenna i żytnia	1 853	1 758	1 305	1 294
Kasze i gryniki	68,6	71,6	54,6	57,0
Makaron	82,7	94,3	71,3	86,1
Cukierki	40,1	40,7	31,9	29,1
Czekolada	111	128	83	106
Kawa naturalnie palona	92,6	90,5	67,8	65,2
Piwo (w mln l)	2 857	2 867	2 278	2 406
Napoje spirytusowe (w mln l 100°)	92,2	98,4	69,1	65,8
Wina gronowe i wermuty (w mln l)	101,7	100,7	62,6	88,5
Wina pozostałe (w mln l)	193,0	179,2	135,6	90,1
Papierosy (w mld szt.)	73,3	73,1	53,7	54,5

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 5, 2005 nr 10.

Zróźnicowanie dynamiki dostaw jest wynikiem omówionych już zmian w modelu konsumpcji żywności i napojów oraz struktury źródeł zaopatrzenia, kształtowanej przez uprzemysłowienie ubojów zwierząt rzeźnych i stopniowo zmniejszone samozaopatrzenie.

3. Popyt eksporterów i importerów żywności

W drugim roku po wejściu Polski do UE utrzymała się wysoka dynamika wzrostu eksportu produktów rolno-spożywczych i wciąż zwiększa się dodatnie saldo handlu tymi produktami (tab. II.8). W okresie od stycznia do sierpnia 2005 roku eksport tych produktów był wyższy niż w tym samym okresie roku poprzedniego o 38,5%, a dodatnie saldo obrotów zwiększyło się z 447 do 1051 mln euro, tj. ponad dwukrotnie. Import także rośnie, ale w tempie prawie dwukrotnie mniejszym. **Wzrost eksportu w 2005 roku jest nawet szybszy niż w poprzednim**, w którym jego wartość w euro zwiększyła się o 31%. Przyrost przychodów z eksportu wyrażonych w złotych jest mniejszy, ale również wysoki (21%). W całym 2005 roku eksport rolno-spożywczy przekroczy 6,5 mld euro, a saldo obrotów 1,5 mld euro.

Tabela II.8. Wartość obrotów polskiego handlu zagranicznego (w mln euro)

Rok	Miesiące	Eksport	Import	Saldo
2003	I-XII	4 010	3 557	453
2004	I-XII	5 242	4 369	873
	I-IV	1 391	1 308	83
	V-VIII	1 756	1 392	364
	IX-XII	2 095	1 669	426
2005	I-IV	1 941	1 600	341
	V-VIII	2 416	1 706	710
	IX-XII ^a	2 161	1 681	480
	I-XII^a	6 518	4 987	1 531

^a przewidywania IERiGŻ-PIB.

Źródło: *Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 22; W. Łopaciuk: Eksport polskich produktów rolno-spożywczych po wejściu do UE. Przemysł Spożywczy 2005, nr 8 i obliczenia własne.*

Wciąż utrzymuje się wysoka dynamika dostaw do innych krajów Unii Europejskiej. W okresie od stycznia do sierpnia 2005 roku ich wartość była o 42,5% wyższa niż w tych samych miesiącach roku poprzedniego, a **saldo wymiany z tymi krajami zwiększyło się prawie dwukrotnie (z 0,6 do 1,1 mld euro)**. Wolniej rozwijał się eksport do krajów trzecich, którego wzrost w porównywalnych okresach był także wysoki (28%). Udział UE-25 w wywozie produktów rolno-spożywczych z Polski ustabilizował się na poziomie 73-75% (tab. II.9).

Tabela II.9. Obroty produktami rolno-spożywczymi z UE i z innymi krajami
(w mln euro)

Wyszczególnienie		2003	2004				2005	
			w tym:				I-IV	V-VIII
			I-XII	I-IV	V-VIII	IX-XII	I-IV	V-VIII
UE-25	Eksport	2 617	3 782	925	1 322	1 535	1 437	1 767
	Import	2 176	2 723	735	918	1 070	1 087	1 027
	Saldo	441	1 059	190	404	465	350	740
Inne kraje	Eksport	1 393	1 460	466	434	560	504	649
	Import	1 381	1 646	573	474	599	513	679
	Saldo	12	-186	-107	-40	-39	-9	-30
Udział UE (w procentach):								
• w eksporcie		65,3	72,1	66,5	75,3	73,3	74,0	73,1
• w imporcie		61,2	62,3	56,2	65,9	64,1	67,9	60,2

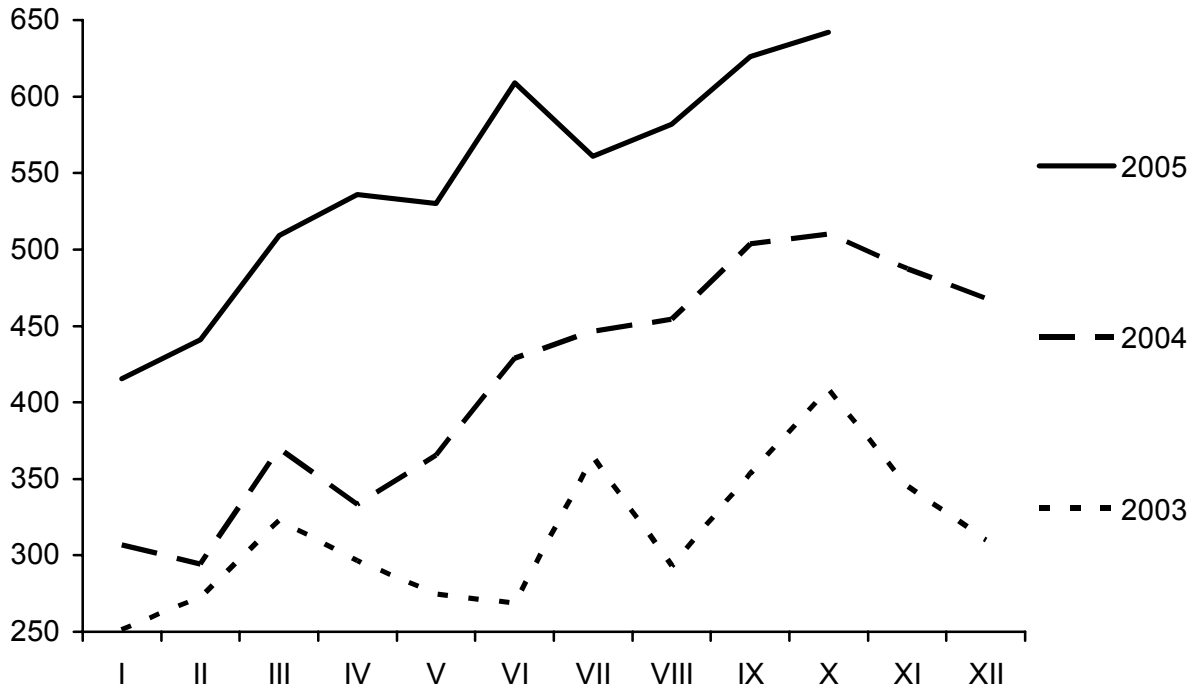
Źródło: Por. tab. II.8.

Cechą handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi po wejściu do Unii jest dotychczas **duża stabilność tendencji wzrostowej eksportu** (rys. II.5-II.7). W kolejnych miesiącach lat 2003-2005 notuje się bowiem:

- w okresie zimowo-wiosennym (I-IV) wzrost eksportu z niespełna 300 mln euro miesięcznie w 2003 roku do 325 mln euro w 2004 roku i 475 mln euro w 2005 roku,
- w miesiącach letnich (V-VIII) odpowiednio z 300 do 425 i 570 mln euro,
- w okresie jesiennym odpowiednio z 350 do prawie 500 i ponad 600 mln euro miesięcznie.

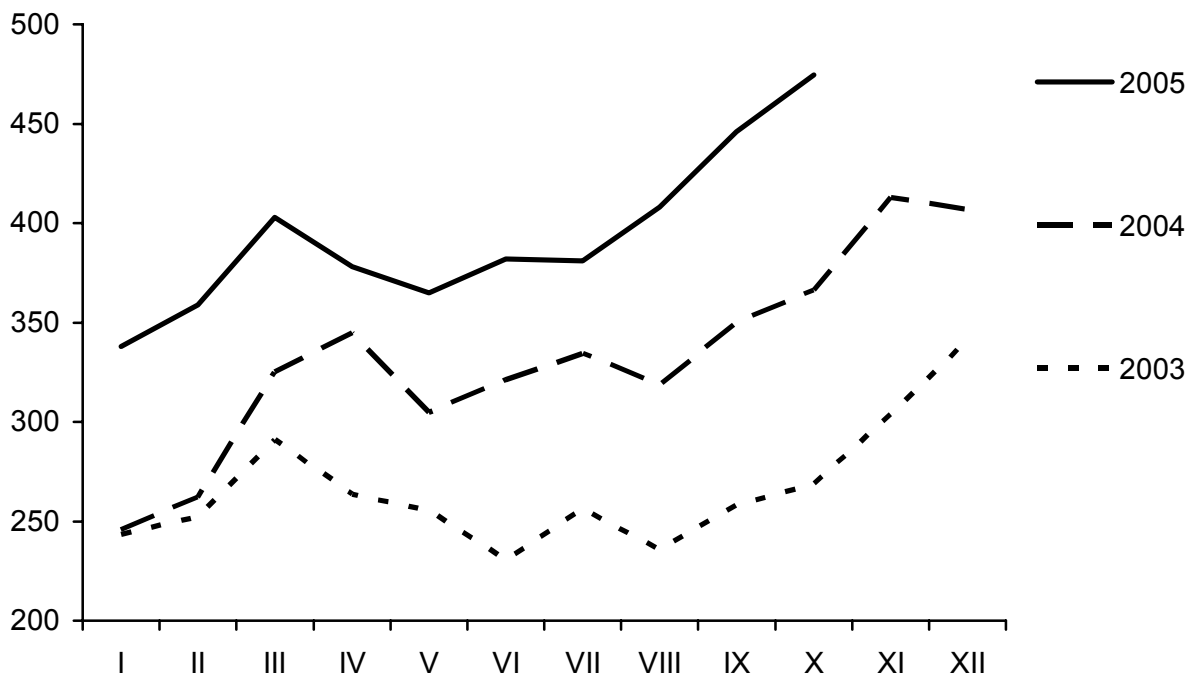
Podobnie **stabilny był wzrost importu, choć tempo jego rozwoju było wolniejsze**. Spowodowało to, że małe dodatnie saldo obrotów sektora rolnego, wynoszące w pierwszych miesiącach 2003 roku tylko około 25 mln euro miesięcznie, zwiększyło się prawie do 200 mln euro w ostatnich miesiącach 2005 roku, a więc ośmiokrotnie. Zjawiska te także wskazują, że **znaczące wzmocnienie waluty krajowej** (o 18,5% od kwietnia 2004 roku do końca 2005 roku) **nie spowodowało dotychczas zahamowania dynamiki rozwoju eksportu produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego**.

Rysunek II.5. Eksport żywności, zwierząt, napojów, wyrobów tytoniowych i tłuszczów (w mln euro)

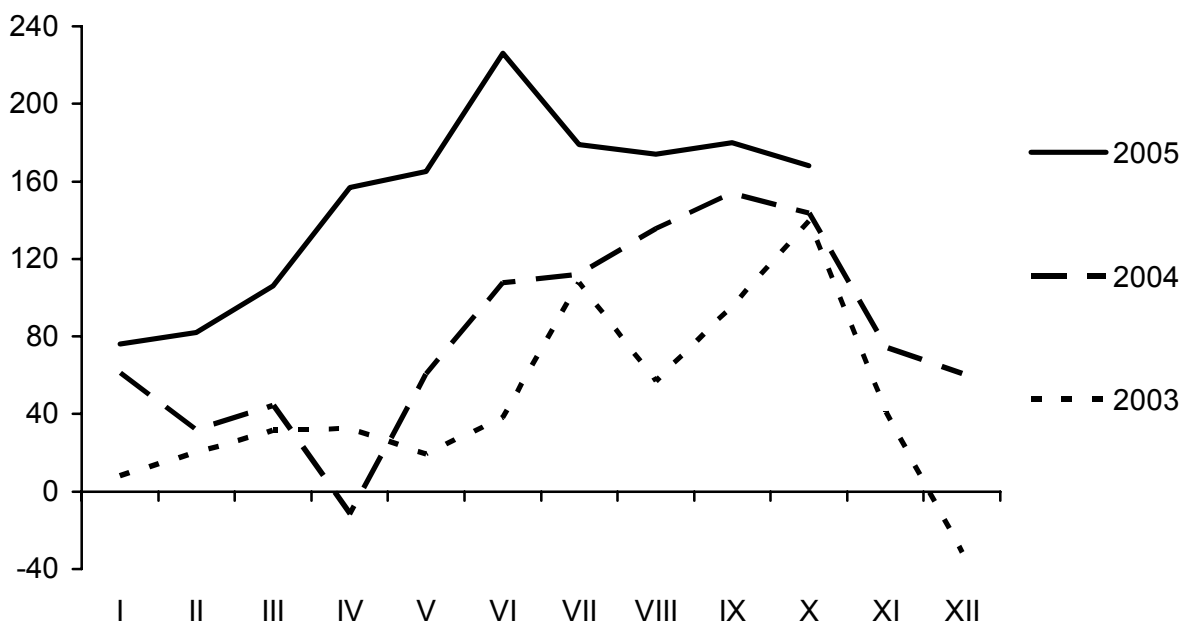
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Biuletynach Statystycznych 2004, nr 3; 2005, nr 5 i 11.

Rysunek II.6. Import żywności, zwierząt, napojów, wyrobów tytoniowych i tłuszczów (w mln euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Biuletynach Statystycznych 2004, nr 3; 2005, nr 5 i 11.

Rysunek II.7. Saldo wymiany zagranicznej żywnością, zwierzętami, napojami, wyrobami tytoniowymi i tłuszczami (w mln euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Biuletynach Statystycznych 2004, nr 3; 2005, nr 5 i 11.

Rozwój eksportu jest zjawiskiem powszechnym, występującym we wszystkich głównych działach rolnictwa i przetwórstwa spożywczego. Po wejściu do Unii Europejskiej w żadnym z tych działów nie obniżyła się **wartość eksportu (tab. II.10)**, a równocześnie w **kilku działach zwiększyła się ona przynajmniej dwukrotnie. Dotyczy to szczególnie sektora mleczarskiego, olejarskiego, mięsnego, rybnego i tytoniowego** oraz tzw. innych produktów roślinnych. Duży, bo o ponad 50%, był wzrost eksportu zbóż i produktów przetwórstwa zbóż, przetworów ziemniaczanych, cukru i przetworów zawierających cukier oraz napojów alkoholowych. Dość niski był natomiast wzrost wartości eksportu produktów ogrodnictwa i innych przetworów (o 17%), kawy i herbaty (o 16%), a także mięsa i przetworów drobiowych (o 40%). Takie zróżnicowanie dynamiki rozwoju eksportu spowodowało zmiany jego struktury, polegające na zwiększeniu udziału produktów mleczarskich (z 8% w 2003 roku do 12,5% w 2005 roku), żywca, mięsa czerwonego i przetworów z tego mięsa (z 12,5 do 16%), ryb i przetworów (z 5,5 do ponad 7%) oraz zbóż, rzepaku, ziemniaków i produktów ich przetwórstwa (z 7,5 do 9%). **Obniżył się natomiast udział w eksporcie rolno-spożywczym produktów ogrodnictwa (z 30 do 21%), sektora drobiarskiego (z 6 do 5%) oraz nieznacznie cukru i produktów cukierniczych (z 10 do 9,5%).**

Tabela II.10. Wartość eksportu głównych działów polskiej gospodarki żywnościowej

Wyszczególnienie	w mln euro					Wzrost w procentach	
	2003	2004	I-VIII 2004	I-VIII 2005	2005 ^a	2004 2003	I-VIII 2005 I-VIII 2004
Zboża i przetwory zbożowe	166,1	190,9	104,4	211,7	307,0	14,9	102,8
Nasiona oleiste, oleje i śruty	35,9	116,3	52,0	90,0	128,0	224,0	73,1
Ziemiaki i przetwory	97,9	106,8	65,5	93,2	148,0	9,1	42,3
Cukier, melasa i przetwory	407,7	593,5	350,3	404,5	620,0	45,6	15,5
Warzywa, owoce, grzyby i ich przetwory	1 186,4	1 280,8	796,5	932,9	1 385,0	8,0	17,1
Kawa, herbata	121,1	122,4	77,9	87,6	140,0	1,1	12,6
Tytoń, papierosy	73,4	128,4	66,5	132,0	170,0	74,9	98,5
Alkohole	57,1	76,9	46,7	59,3	90,0	34,7	27,0
Inne roślinne	139,6	271,2	171,0	199,3	330,0	94,3	16,6
Żywe zwierzęta	150,1	221,1	140,9	186,2	280,0	47,3	32,2
Mięso czerwone i przetwory	356,1	478,6	281,5	465,8	725,0	34,4	65,5
Drób i przetwory	238,8	274,2	134,3	205,2	335,0	14,8	52,8
Produkty mleczarskie	329,0	560,9	357,2	572,7	815,0	70,5	60,3
Ryby i przetwory	221,1	345,5	210,1	282,6	475,0	56,3	34,5
Inne zwierzęce	117,4	115,0	72,3	90,9	130,0	-2,0	25,7
Pozostałe produkty	254,3	359,7	220,6	342,9	440,0	41,4	55,4

^a szacunek.

Źródło: *Handel zagraniczny...*, op. cit., nr 22.

Na wzrost wartości eksportu sektora rolno-spożywczego składa się zarówno zwiększenie masy eksportowanych produktów, jak i wyższe ceny osiągnięte na rynkach zagranicznych. **Pod względem ilościowym (tab. II.11) najszybciej i stale zwiększa się wywóz produktów mleczarskich, mięsa wołowego i wieprzowego, produktów przerobu rzepaku i wtórnego przetwórstwa zbóż, przetworów ziemniaczanych i skrobiowych oraz owocowych i warzywnych, a także cukru, jaj, świeżych warzyw i wyrobów tytoniowych.** Po wejściu do UE zanotowano również duży wzrost eksportu zbóż i produktów wstępnego ich przetwórstwa, ale ich pozycja w handlu zagranicznym jest słaba. Ostatnio obniżyła się natomiast dynamika eksportu (ilości) ryb i przetworów, mięsa drobiowego, produktów wtórnego przetwórstwa cukru, pieczarek, a także koncentratów i mrożonek owocowych. Skutki tego ostatniego zjawiska były częściowo kompensowane wzrostem cen.

Tabela II.11. Eksport produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego
(w tys. ton miesięcznie)

Wyszczególnienie	2003	2004	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005
Zboża	47,6	23,5	0,2	10,0	61,6	24,0	31,1
w tym: pszenica	46,6	15,9	0,05	8,5	39,0	1,1	22,4
Mąki, kasze i ziarno obrobione	1,1	0,8	0,3	0,7	1,5	1,2	2,5
Słód	1,4	3,2	1,7	3,8	4,0	3,3	1,2
Produkty wtórnego przetwórstwa zbóż	9,2	12,9	10,6	12,7	15,4	15,2	16,7
Olej rzepakowy	0,1	2,8	0,1	2,4	5,9	6,4	8,0
Margaryny	1,6	1,6	1,5	1,5	2,0	2,1	2,4
Śruty rzepakowe	13,1	11,7	10,9	4,1	20,0	30,9	19,6
Ziemniaki	12,8	5,4	9,5	3,7	2,6	2,8	2,3
Produkty skrobiowe	4,2	6,5	8,3	3,8	10,7	8,0	10,1
Przetwory spożywcze (ziemniaczane)	7,4	7,8	7,9	6,8	8,6	9,1	10,1
Warzywa świeże	32,2	30,5	30,8	25,1	36,2	45,9	37,6
Przetwory warzywne	29,9	35,0	36,9	27,4	40,7	41,8	28,1
w tym: mrożonki	23,3	27,1	29,0	21,3	30,9	33,3	21,0
Pieczarki	8,3	10,7	11,3	9,6	11,3	13,6	9,5
Owoce świeże	38,3	53,5	72,5	45,7	42,2	81,7	49,1
Przetwory owocowe	46,4	50,6	39,8	54,4	57,7	51,5	63,5
w tym: koncentrat	18,7	18,4	10,9	20,0	24,8	14,6	17,0
mrożonki	18,3	20,1	15,6	24,6	20,1	24,7	28,3
Mleko w proszku	9,0	10,7	6,6	14,3	11,4	8,4	17,4
Sery	4,3	6,8	5,7	7,8	6,8	6,9	9,6
Masło i tłuszcze mleczne	0,8	2,3	1,4	3,9	1,6	3,0	3,8
Żywiec wołowy	3,1	3,6	3,2	4,2	3,4	3,7	3,9
Mięso wołowe	3,7	5,6	4,0	6,1	6,5	8,5	9,5
Mięso i przetwory wieprzowe	20,9	17,3	24,6	11,8	15,4	17,4	22,3
Jaja	1,1	2,4	2,0	2,5	2,7	3,6	4,4
Mięso drobiowe	9,0	10,4	6,3	10,8	14,4	12,3	12,6
Ryby i przetwory	9,2	10,6	11,1	10,6	10,0	13,3	11,2
Cukier	35,5	35,7	36,1	36,3	34,6	46,5	64,8
Melasa	24,4	19,6	21,7	8,5	28,6	24,6	26,6
Słodycze	7,7	11,3	12,8	8,5	12,7	9,8	9,4
Pieczywo cukiernicze	3,3	4,4	3,8	4,1	5,2	3,7	4,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB publikowanych w analizach rynkowych i w biuletynie Rynek Rolny 2005, nr 4 i 11.

Po stronie importu wciąż bardzo duży jest przywóz śrut roślin oleistych, ryb i owoców, prawie wyłącznie wytwarzanych w innych strefach klimatycznych. Dynamika importu tych produktów jest jednak mała. Po wejściu do UE szybki był przyrost przywozu produktów przetwórstwa zbóż, ziemniaków i ich przetworów oraz przetworów owocowych i warzywnych. **Obniżył się natomiast import zbóż, a po przejściowym wzroście w 2004 roku – także przywóz mięsa wieprzowego i drobiowego, choć jego poziom jest wciąż wysoki (tab. II.12).**

Tabela II.12. Import głównych produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego
(w tys. ton miesięcznie)

Wyszczególnienie	2003	2004	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005
Zboża	40,6	61,0	96,8	65,5	20,8	38,5	31,1
Produkty pierwotnego przetwórstwa zbóż	5,9	6,8	4,8	8,2	7,4	10,6	11,9
Słód	14,7	15,6	12,0	20,0	14,8	14,4	18,4
Produkty wtórnego przetwórstwa zbóż	4,0	5,5	4,8	5,1	6,5	6,4	7,6
Oleje	18,7	22,2	17,8	24,1	24,7	21,2	20,3
Śruty	133,8	137,0	132,6	133,8	144,2	159,0	144,0
Margaryny	0,25	1,0	0,4	1,0	1,7	1,8	1,3
Ziemiaki	2,4	3,2	2,4	6,7	0,4	7,4	14,8
Produkty skrobiowe	7,3	12,0	7,4	13,6	15,1	14,6	15,9
Inne przetwory ziemniaczane	0,3	0,8	0,2	1,0	1,1	1,2	2,3
Warzywa świeże	15,1	16,5	19,4	18,8	11,1	19,8	13,7
Przetwory warzywne	5,9	7,0	4,2	8,0	8,7	9,7	8,8
Owoce świeże	76,5	83,9	76,3	87,0	88,3	82,2	80,0
Przetwory owocowe	11,8	14,2	12,1	12,7	17,7	17,1	21,9
Mleko w proszku, sery, masło	1,6	1,6	1,6	1,2	2,0	2,2	1,7
Wieprzowina i przetwory	4,9	10,3	1,6	13,6	15,0	12,2	12,8
Drób	1,7	7,1	2,7	8,8	9,8	4,1	7,6
Ryby i przetwory	20,1	23,8	24,2	15,3	32,2	23,6	21,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB publikowanych w analizach rynkowych i w biuletynie Rynek Rolny 2005, nr 4 i 11.

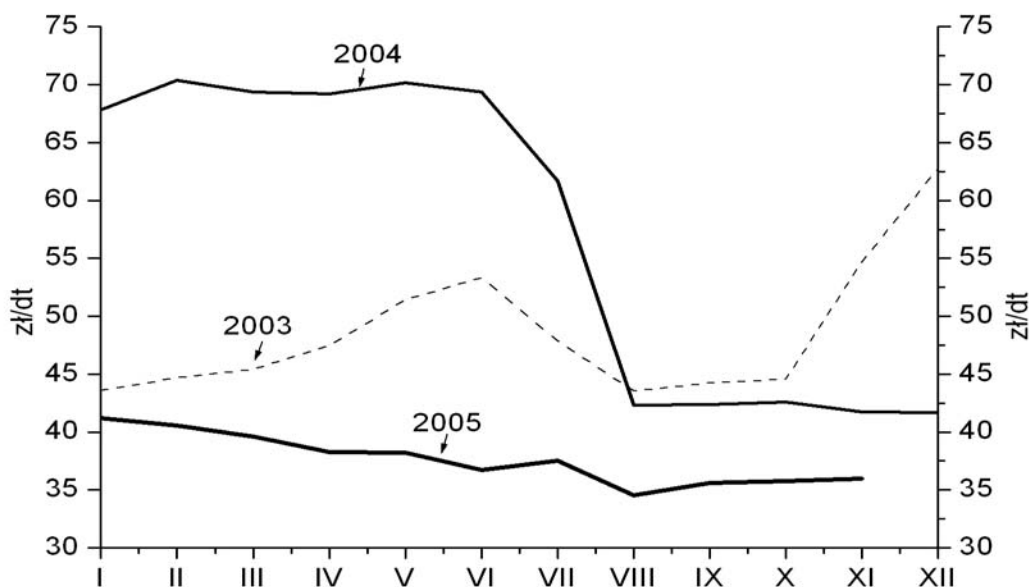
Wyniki handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi wskazują, że wejście do Unii Europejskiej zwiększyło możliwości zbytu wyrobów sektora żywnościowego. Szybko rosnący eksport i poprawiające się saldo wymiany zagranicznej potwierdza oceny, iż **producenci żywności dobrze wykorzystali posiadane przewagi konkurencyjne i że dobrze przygotowali się do konkurencji z rolnictwem i przemysłem spożywczym UE. Utrzymanie wysokiej dynamiki eksportu i dalsza poprawa salda także w drugim roku po wejściu do Unii Europejskiej wskazują, że nie było to zjawisko przejściowe i że w najbliższych latach eksport nasz może być nadal czynnikiem rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej.**

III. Produkcja i przemiany strukturalne rolnictwa i przemysłu spożywczego

1. Ocena rozwoju produkcji i podaży zbóż, mięsa i mleka

Zboża. W 2005 roku zbiory zbóż wyniosły 26,9 mln ton, wobec 29,6 w 2004 roku i 24,8 mln ton średnio w latach 2000-2003. **Mimo spadku zbiorów o 9%, zasoby zbóż w roku 2005/06 są nieznacznie większe niż w poprzednim**, gdyż wzrost zapasów początkowych o 3,6 mln ton zrekompensował z nadwyżką spadek zbiorów. W tej sytuacji musiał się przedłużyć okres głębokiego załamania się cen zbóż, do jakiego doszło po rekordowych zbiorach w 2004 roku, przy jednoczesnej zmianie systemu interwencji. Od października 2004 roku do września 2005 roku ceny skupu pszenicy i żyta systematycznie z miesiąca na miesiąc spadały (rys. III.1). Spadek cen zatrzymał się dopiero w październiku, ale na bardzo niskim poziomie – 357 zł/tonę pszenicy i 274 zł/tonę żyta. Były one niższe niż rok wcześniej o 16 i 14%. Po raz pierwszy od niepamiętnych lat na przednówku przed zbiorami 2005 roku **nie było sezonowego wzrostu cen zbóż**, co w wyjątkowo trudnej sytuacji stawiało rolników oraz przedsiębiorstwa zajmujące się przechowywaniem zbóż.

Rysunek III.1. Ceny skupu pszenicy

Źródło: GUS.

Październikowe ceny skupu zbóż nieco wyższe aniżeli we wrześniu są zapowiedzią wzrostowej tendencji cen i słabnięcia presji podaży. Tendencje te będą się umacniać w rezultacie rosnącego spasanania zbóż, związanego z rozwojem produkcji trzody i drobiu, a także wołowiny.

Tabela III.1. Bilans zbóż ogółem w latach 2000/01 – 2005/06 (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06 ^a	2004/05 = 100
Zapasy początkowe	3 255	2 563	3 768	2 603	817	4 572	99,3
Areał uprawy	8 752	8 765	8 258	8 126	8 325	8 212	98,6
Plony	2,54	3,07	3,25	2,87	3,55	3,29	89,8
Produkcja	22 267	26 902	26 838	23 347	29 562	26 900	90,9
Import	2 419	933	811	1 056	1 018	806	79,2
Ogółem zasoby	27 942	30 398	31 417	27 006	31 397	32 762	104,3
Zużycie krajowe	25 283	26 531	27 614	26 051	26 089	27 339	104,8
– spożycie	5 793	5 793	5 792	5 762	5 765	5 741	99,6
– wysiew	1 956	1 835	1 799	1 838	1 839	1 808	98,3
– zużycie przemysłowe	931	1 102	1 161	1 121	1 180	1 270	107,5
– spasanie	15 510	16 398	17 612	16 420	16 050	17 250	107,5
– straty i ubytki	1 093	1 403	1 251	909	1 255	1 270	101,2
Eksport	95	100	1 200	137	737	635	86,2
Zapasy końcowe	2 563	3 768	2 603	817	4 572	4 788	104,8
Zapas/zużycie (w procentach)	10,1	14,1	9,0	3,1	17,0	17,5	-

^a prognoza.

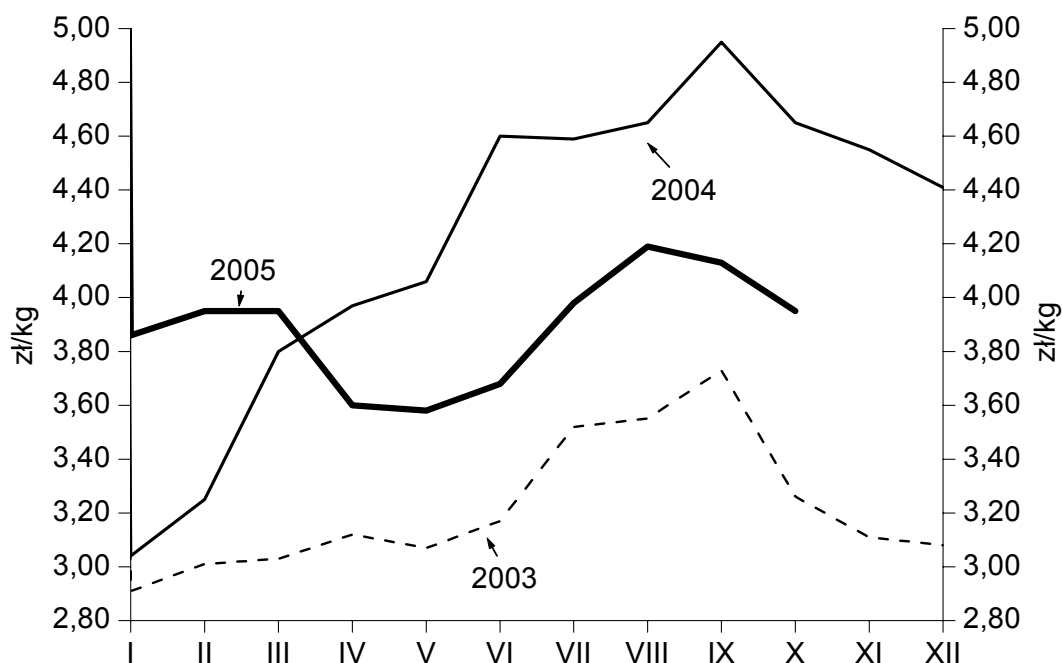
Źródło: Rynek zbóż. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

Stan zapasów początkowych w sezonie 2006/2007 będzie prawdopodobnie podobny jak w sezonie 2005/2006 i wyniesie ok. 4,8 mln ton; będzie on nadal wysoki. W przypadku kolejnego spadku zbiorów do około 25 mln ton, **w połowie sezonu 2006/2007 wystąpić może wyraźna przewaga popytu nad podażą**, pociągająca za sobą wzrost cen zbóż i importu.

Wieprzowina. W 2005 roku nastąpiła częściowa odbudowa pogłowia trzody po jej załamaniu w poprzednim roku. W lipcu pogłowiu trzody wynosiło 18,1 mln sztuk, wobec 17,0 w 2004 roku i 18,6-18,7 mln sztuk w latach 2002-2003. Produkcja wieprzowiny w 2005 roku utrzymała się na poziomie 2004 roku, w którym była niższa aniżeli w 2003 roku o 10%.

W związku z rozpoczęciem się kolejnej fazy wzrostu pogłowia i produkcji trzody, ceny skupu trzody od kwietnia 2005 roku kształtują się pomiędzy ekstremalnie wysokim poziomem z 2004 roku i niskim poziomem cen w 2003 roku (rys. III.2). W końcu roku ceny trzody spadły do około 3,50 zł/kg. W wyniku niskich cen zbóż, opłacalność chowu trzody w **II półroczu 2005 roku** była nadal wysoka (rys. III.3). W tym okresie **zainteresowanie chowem trzody było mniej więcej tak samo duże, jak w I półroczu 2005 roku**. Osłabienie zainteresowania chowem trzody wystąpi dopiero w okresie zimowym i wiosennym. Ceny trzody spadną jeszcze bardziej, a ceny zbóż wzrosną. Jednak w rezultacie wcześniej podejmowanych decyzji produkcyjnych **pogłowie trzody** będzie nadal rosło i w **połowie 2006 roku może wynieść około 18,5-19,0 mln sztuk**. W 2006 roku **będziemy mieć więc do czynienia z wysoką podażą trzody i niskim poziomem jej cen oraz cen detalicznych wieprzowiny**. Nie uniknie się wtedy trudności na rynku, gdyż wzrost produkcji (o 10%) będzie wyższy niż spożycia (o 5%). Na rynku wystąpi nadwyżka podaży nad popytem w granicach 60-80 tys. ton wieprzowiny.

Rysunek III.2. Ceny skupu żywca wieprzowego

Źródło: GUS.

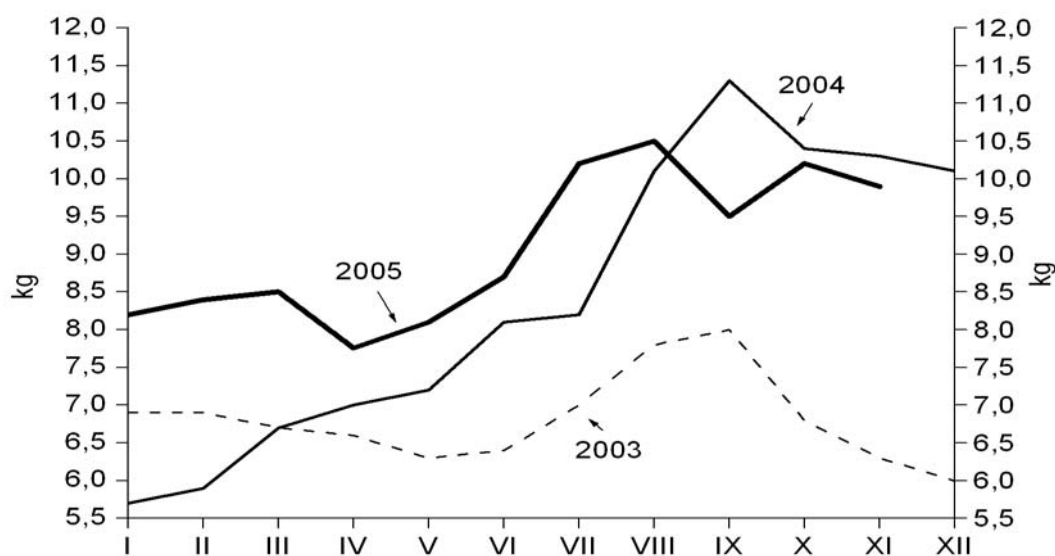
Tabela III.2. Pogłowie zwierząt i produkcja żywca

Wyszczególnienie	Średnie 2000-2002	2003	2004	2005	2005/06 ^b
Pogłowie w mln szt.					
• trzody	17 645	18 605	16 988	18 112	18 700 ^c
• bydła	5 772	5 489	5 353	5 482	5 650 ^c
Produkcja żywca w tys. ton wagi żywej					
• wieprzowego	2 506	2 832	2 538	2 534 ^a	2 660
• wołowego i cielęcego	653	667	670	675 ^a	675
• drobiowego	986	1 228	1 307	1 485 ^a	1 558
Produkcja żywca w tys. ton wbc	3 033	3 461	3 288	3 413 ^a	3 565

^a wstępny szacunek IERiGŻ-PIB, ^b prognoza IERiGŻ-PIB, ^c stan w czerwcu 2006 roku (prognoza).

Źródło: Rynek mięsa 2005, nr 29; Rynek drobiu i jaj 2005, nr 28 oraz Roczniki Statystyczne GUS 2002, 2004 i Mały Rocznik Statystyczny 2005.

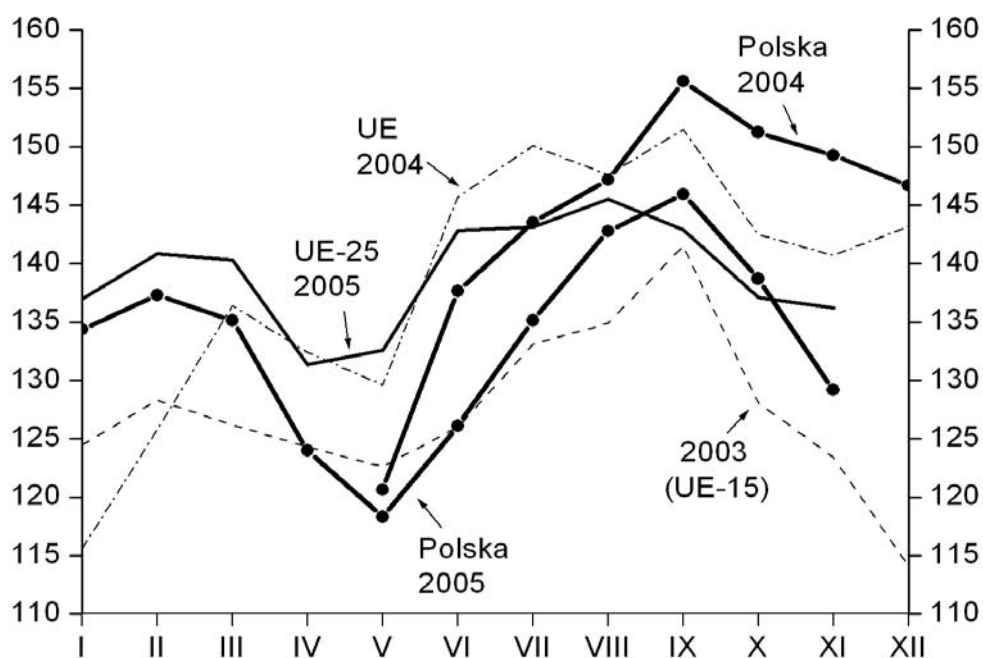
Rysunek III.3. Ceny żywca wieprzowego wyrażone w kg jęczmienia

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Polska wieprzowina na rynku unijnym jest mało konkurencyjna. **W krajach unijnych, podobnie jak w Polsce, występuje również spadkowa tendencja cen trzody (rys. III.4). Nie jest to okoliczność sprzyjająca eksportowi.** Jego konkurencyjność dodatkowo może osłabiać wzrost wartości złotego. Z tych samych powodów utrzymywać się może na dotychczasowym poziomie import wieprzowiny.

Rysunek III.4. Przeciętne ceny trzody kl. E w Polsce i w Unii Europejskiej
(w euro/100 kg wagi poubojowej)

Źródło: Komisja Europejska.

W 2005 roku eksport wieprzowiny utrzymał się mniej więcej na poziomie poprzedniego roku, natomiast import wzrósł do około 160 tys. ton, czyli o dalsze około 30 tys. ton. Wzrost importu obniżył dodatkowo saldo handlu wieprzowiną do poziomu 40-50 tys. ton. W świetle przewidywanego poziomu produkcji i cen trzody, **wyniki handlu zagranicznego wieprzowiną w 2006 roku będą prawdopodobnie lepsze niż w 2005 roku**, głównie w rezultacie spadku importu, ale także wzrostu eksportu do krajów trzecich.

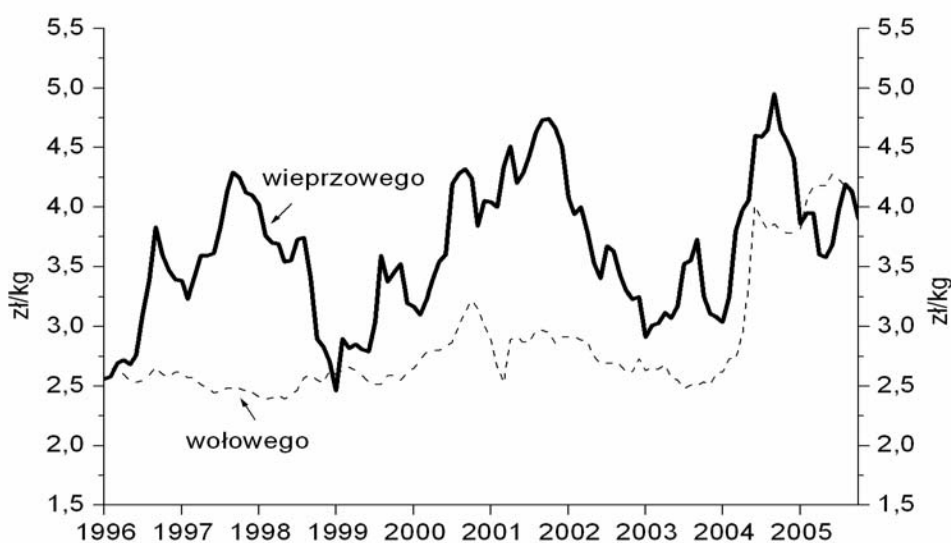
Wołowina. Rok 2004 był kolejnym okresem spadku pogłowia bydła. Pod koniec roku dotyczył on już tylko pogłowia krów, gdyż pogłowie bydła pozostałego utrzymało się na poziomie z grudnia 2003 roku. **W 2005 roku spadkowa tendencja pogłowia krów wygasła. Pojawiła się natomiast wzrostowa tendencja chowu bydła młodego.**

W czerwcu 2005 roku pogłowie bydła wyniosło 5482 tys. szt. i było o 2,4% większe niż rok wcześniej, w tym cieląt poniżej 1 roku o 8,9%, a młodego bydła w wieku od 1 do 2 lat o 6,7%. Wzrost pogłowia młodego bydła był efektem zasadniczej poprawy opłacalności jego chowu, jaka nastąpiła po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W wyniku akcesji i otwarcia dużego ryn-

ku zbytu ceny w Polsce gwałtownie wzrosły, tak cieląt, jak i młodego bydła rzeźnego oraz wołowiny. Przedtem ceny w Polsce były bardzo niskie, bo spożycie wołowiny systematycznie malało. W związku z tym malała też jej produkcja.

Ceny skupu cieląt wzrosły z około 5-6 zł/kg w 2003 roku do około 9-10 zł/kg w II połowie 2004 roku. Z kolei ceny skupu młodego bydła rzeźnego wzrosły w tym okresie z około 2,80 zł/kg do nieco ponad 4 zł/kg, a w 2005 roku do około 4,50 zł/kg. **Ceny skupu bydła porównywalnej jakości są nadal o 10-30% niższe aniżeli w krajach północno-zachodnich Unii.** Różnica ta oraz rysujący się deficyt wołowiny w Unii stanowi o **zachętę do szybkiej poprawy jakości oraz rozwoju jej produkcji i eksportu.** Możliwości są bardzo duże (ograniczenie eksportu bydła i cieląt, rozwój bydła ras mięsnych między innymi poprzez krzyżowanie). Korzystne dla rozwoju chowu bydła mamy też warunki naturalne, słabo dotychczas wykorzystywane (duży udział użytków zielonych i niska obsada bydła).

Rysunek III.5. Ceny skupu żywca wołowego i wieprzowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2003-2005 utrzymuje się stagnacja produkcji wołowiny w granicach 310-320 tys. ton wbc. Jednakże **w następnych latach przewiduje się stopniowy jej wzrost** poprzedzony wzrostem pogłowia bydła młodego i spadkiem pogłowia krów. Wzrasta eksport z 93 tys. ton w 2003 roku do 118 tys. ton w 2004 roku i 180 tys. ton w 2005 roku. Zwiększył się głównie eksport mięsa, przetworów i podrobów, a w mniejszym zaś stopniu bydła żywego.

Drób. W 2004 roku produkcja drobiu w wbc wyniosła 915 tys. ton. W 2005 roku zbliżyła się do około 1 mln ton. Ten nieustanny wzrost świadczy o tym, że jest to dobrze zorganizowana produkcja, a jej krótki cykl produkcyjny zapewnia jej dużą łatwość dostosowywania się do zmiennych warunków koniunkturalnych.

Wzrost produkcji drobiu był pochodną spadku spożycia wołowiny i wzrostu w związku z tym popytu na drób. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej poprzedził skokowy wzrost eksportu z 58 w 2002 roku do 107 tys. ton w 2003 roku. Z powodu rozprzestrzeniania się epidemii ptasiej grypy powstały korzystne warunki eksportu drobiu. W 2004 roku dobra koniunktura dla eksportu utrzymała się, w wyniku zniesienia kontyngentów i ceł oraz objęcia polskich eksporterów refundacjami UE. Nie sprzyjał mu jedynie umacniający się złoty i duży popyt krajowy, powodowany wysokimi cenami wieprzowiny i wołowiny. Eksport drobiu w 2004 roku zwiększył się o około 20%, tj. do 130 tys. ton, natomiast niewielki w poprzednich latach import, wynoszący 25-30 tys. ton, wzrósł do około 90 tys. ton. W 2005 roku eksport drobiu osiągnie około 170 tys. ton, a import 75 tys. ton. Spożycie drobiu w 2004 roku wyniosło 22,2 kg/osobę wobec 19,7 kg w 2003 roku, w 2005 roku wzrośnie do 23,5 kg.

Mleko. Na skutek dokonującej się restrukturyzacji w produkcji mleczarskiej polegającej na eliminacji drobnych producentów i postępującej specjalizacji, globalna produkcja mleka, mimo wzrostu cen, utrzymuje się w ostatnich trzech latach na ustabilizowanym poziomie.

Tabela III.3. Rozdysponowanie krajowej produkcji mleka (w mln litrów)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ^a
Produkcja	11 543	11 538	11 527	11 546	11 478	11 600
Zużycie w gospodarstwach	3 310	3 266	3 150	2 900	2 720	2 550
z tego:						
na pasze	660	636	630	600	570	550
na spożycie	2 650	2 630	2 520	2 300	2 150	2 000
Produkcja towarowa	8 233	8 272	8 377	8 646	8 758	9 050
w tym:						
sprzedaż do spółdzielni	6 486	6 833	7 008	7 150	7 602	8 400

^a szacunek IERiGŻ-PIB.

Źródło: Rynek mleka. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

W 2004 produkcja mleka wyniosła 11,5 mld l, wobec także 11,5 mld l w 2003 roku. W 2005 roku produkcja ta może osiągnąć 11,6 mld litrów. **Stabili-**

zcię produkcji mleka w ostatnich trzech latach uzyskano w wyniku redukcji pogłowia krów i wzrostu jego wydajności (do 4190 litrów w 2005 roku z 3969 litrów w 2003 roku). W wyniku tych procesów zużycie mleka w gospodarstwach maleje. W 2005 roku wyniesie ono 2550 mln litrów, wobec 2720 w 2004 roku i 2900 w 2003 roku. Obniża się także spożycie mleka i przetworów mleczarskich.

Tabela III.4. Skup mleka w półroczach (w mln litrów)

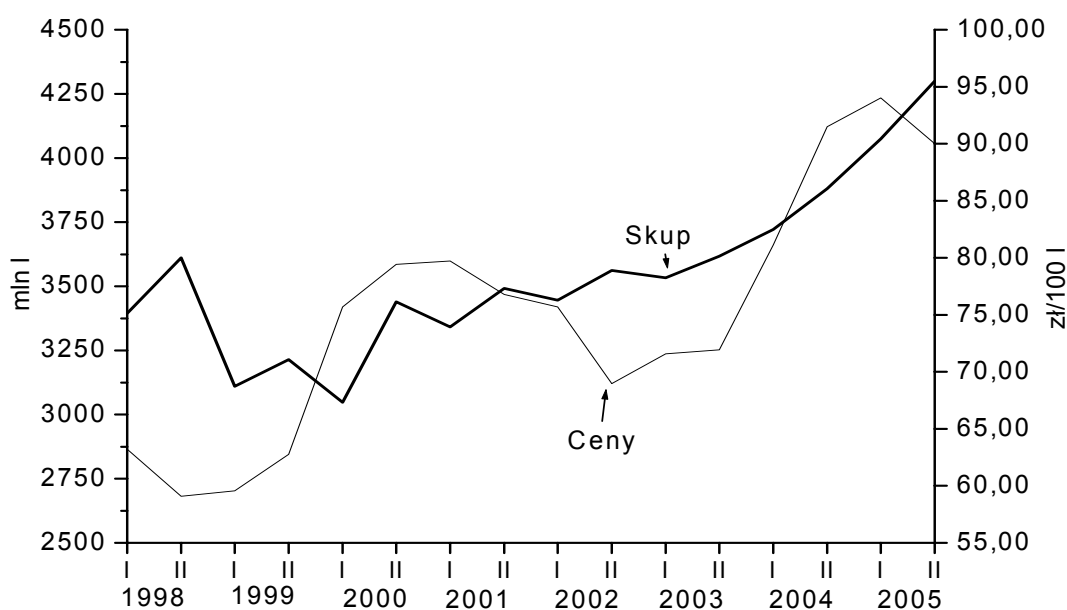
Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I półrocze	3 047	3 341	3 446	3 533	3 722	4 075
II półrocze	3 439	3 492	3 562	3 617	3 880	4 300 ^a
rok	6 486	6 833	7 008	7 150	7 602	8 375 ^a

^a szacunek IERiGŻ-PIB.

Źródło: Rynek mleka. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

Produkcja towarowa (obejmująca sprzedaż hurtową i bezpośrednią) rośnie z roku na rok. W 2005 roku wyniesie ona 9050 mln litrów i będzie większa o 3% niż w 2004 roku i o 4% niż w 2003 roku.

Rysunek III.6. Skup i ceny mleka w półroczach

Źródło: Rynek mleka..., op. cit., nr 29.

Skup mleka w 2005 roku zbliżył się do kwoty hurtowej sprzedaży, gdyż osiągnął około 8400 mln l, tj. był wyższy o 11% niż w 2004 roku i o 17% niż w 2003 roku. **Do tak dużego wzrostu skupu mleka przyczynił się wyłącznie wzrost eksportu związany z akcesją do Unii Europejskiej.** Współzależność cen i skupu mleka sugeruje, że dalszy wzrost skupu może doprowadzić do spadku cen mleka, a w dalszej kolejności do stagnacji lub nawet spadku skupu.

2. Ocena poziomu produkcji rzepaku, buraków cukrowych i ziemniaków

Rzepak. W roku gospodarczym 2005/06 produkcja nasion rzepaku była wysoka. Szacuje się ją na 1,5 mln ton, o 9% mniej niż w rekordowym roku 2004/05, lecz o 87% więcej niż w roku 2003/04 (tab. III.5, rys. III.7) i o 50% wyższa niż średnia z lat 2000-2002.

Tabela III.5. Produkcja i podaż rzepaku w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2000/01 – – 2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
Zapasy początkowe	37	16	10	107 ^a
Produkcja (zbiory)	992	793	1 633	1 486 ^b
Import	4	16	2	2 ^a
Zasoby	1 033	825	1 645	1 595 ^a

^a szacunek IERiGŻ-PIB; ^b dane GUS.

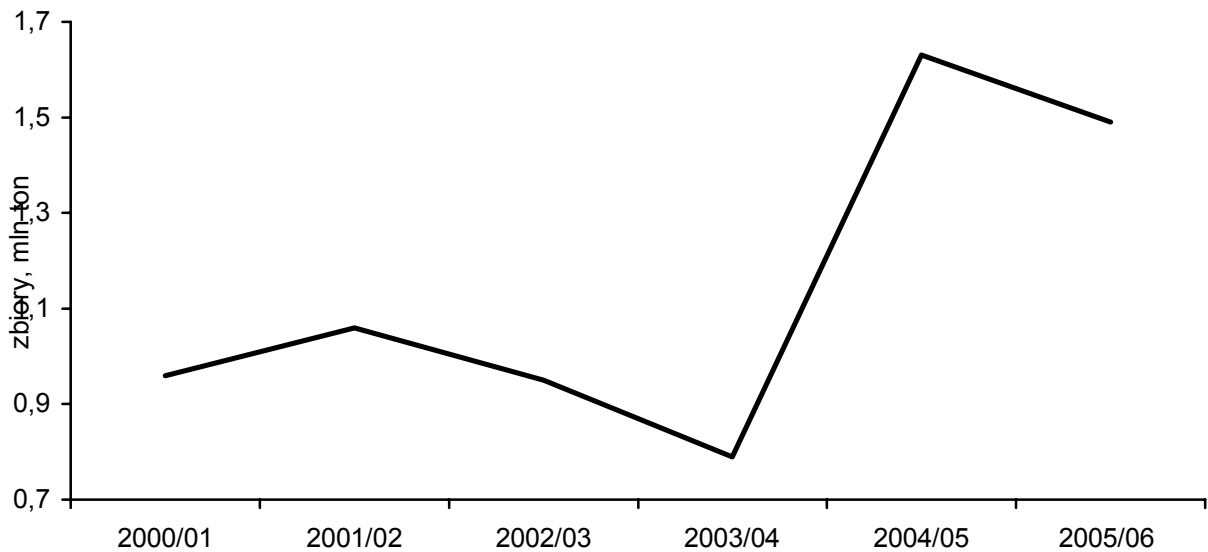
Źródło: Rynek rzepaku. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

O wysokich wynikach produkcyjnych w sezonie 2005/06 zdecydowały:

- wzrost powierzchni uprawy o 2,2% w porównaniu z rokiem 2004/05 oraz o 29% w porównaniu z rokiem 2003/04,
- spadek plonów o 11% w stosunku do ubiegłorocznego rekordowego poziomu, lecz wzrost o 45% w stosunku do poziomu z roku 2003/04.

Spadek plonów rzepaku w bieżącym roku w porównaniu z rokiem ubiegłym spowodowały przede wszystkim mniej korzystne warunki agrometeorologiczne w czasie wegetacji (krótszy okres wegetacji oraz dojrzewanie ziarna w mniej sprzyjających warunkach wilgotnościowych i termicznych).

Rysunek III.7. Produkcja rzepaku w Polsce

Źródło: Na podstawie danych GUS.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nie miało wpływu na poziom produkcji i podaży rzepaku w roku 2005/06, podobnie jak w 2004/05. Dopłaty bezpośrednie do produkcji rzepaku są analogiczne jak dopłaty do pszenicy i nie zmieniają relacji ceny rzepaku do ceny pszenicy, która to relacja jest jednym z głównych czynników wpływających na decyzje rolników o powierzchni zasiewów rzepaku. Relacja ta jest stabilna i korzystna dla producentów rzepaku.

Buraki cukrowe. W roku 2005 produkcję buraków cukrowych szacuje się na 11,2 mln ton, o 11,7% mniej niż w roku 2004 i o 4,3% mniej niż w roku 2003 (tab. III.6, rys. III.8).

Wyniki produkcyjne w roku 2005 ukształtowały się pod wpływem:

- mniejszej powierzchni uprawy o 3,7% niż w roku 2004,
- plonów zbliżonych do średnich z lat 2002-2004.

Tabela III.6. Produkcja buraków cukrowych i zużycie buraków na tonę cukru w Polsce

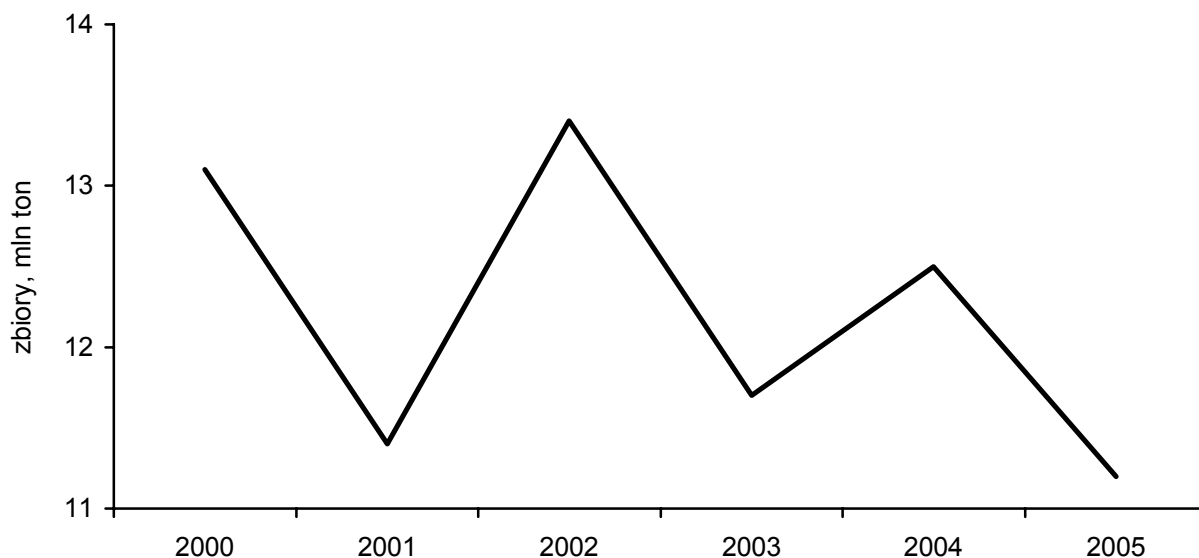
Wyszczególnienie	2000-2002	2003	2004	2005
Produkcja (zbiory) (w tys. ton)	12 643	11 739	12 499	11 237 ^b
Zużycie buraków na tonę cukru (w tonach)	6,91	6,22	6,33	6,11 ^a

^a szacunek IERiGŻ-PIB; ^b dane GUS.

Źródło: Rynek cukru. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

Spadek powierzchni uprawy buraków cukrowych był spowodowany zwłaszcza niechęcią rolników do uprawiania buraków C, tj. nadwyżki, za którą nie otrzymują wysokich, gwarantowanych cen skupu – jak za buraki w kwocie A i B, lecz niskie ceny umowne, zależne od koniunktury na światowym rynku cukru.

Rysunek III.8. Produkcja buraków cukrowych w Polsce

Źródło: Na podstawie danych GUS i szacunku IERiGŻ-PIB.

Korzystne warunki agrometeorologiczne w końcowym okresie wegetacji buraków cukrowych **przyczyniły się do wysokiej jakości przerobowej tegorocznego surowca.** Dzięki rekordowo wysokiej zawartości cukru w korzeniach, produkcja cukru utrzymała się na poziomie średnim z pięciu ostatnich lat.

Ziemniaki. W roku gospodarczym 2005/06 produkcję ziemniaków w Polsce szacuje się na 10,4 mln ton, o 26% mniej niż w roku 2004/05 i o 24% mniej niż w roku 2003/04 (tab. III.7).

W roku 2005/06 utrzymał się spadkowy trend produkcji ziemniaków z lat 2000/01 – 2003/04 (rys. III.9). Niewielki wzrost produkcji w roku 2004/05 osiągnięto dzięki korzystnym warunkom agrometeorologicznym i wyższym plonom, pomimo zmniejszenia powierzchni uprawy. W roku 2005 powierzchnia uprawy ziemniaków wyniosła 588 tys. ha, wobec 713 tys. ha w 2004 roku i 766 tys. ha w 2003 roku. **Spadek powierzchni uprawy ziemniaków wynika z faktu, iż produkcja ta jest wyższa od zapotrzebowania przetwórstwa i potrzeb konsumpcyjnych.** Plony ziemniaków w 2005 roku wyniosły 176 dt/ha i były

niższe od plonów z poprzedniego roku o 20 dt/ha, tj. o 10%. Przyczyną były niskie temperatury powietrza i gleby w okresie sadzenia i wschodów ziemniaków oraz susza w okresie letnim.

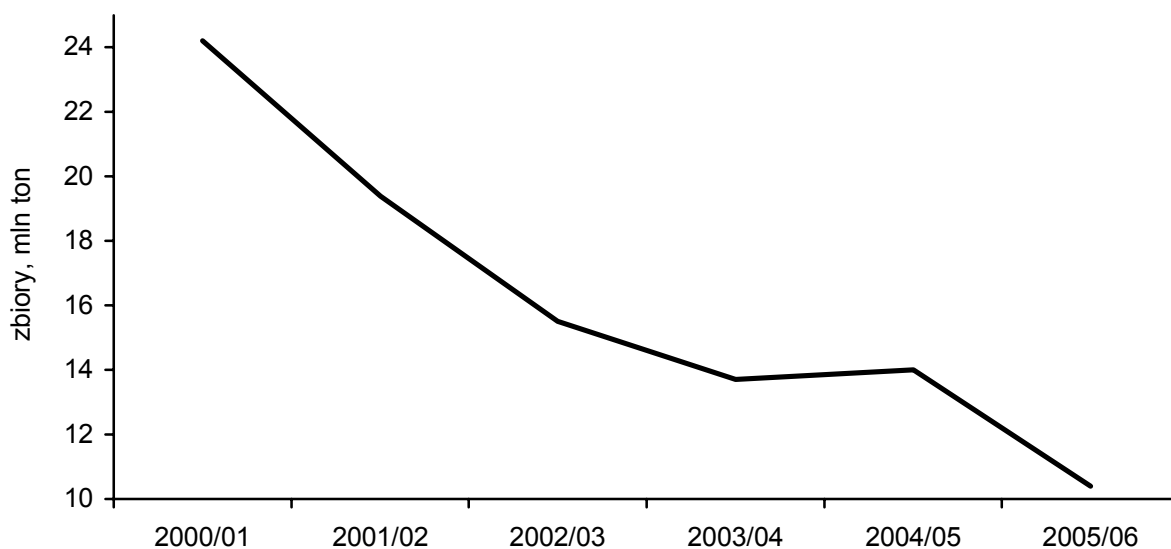
Tabela III.7. Produkcja i podaż ziemniaków w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2000/01 – – 2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
Produkcja (zbiory)	19 712	13 731	13 999	10 369 ^b
Import	47	36	89	75 ^a
Zasoby	19 759	13 767	14 088	10 475 ^a

^a szacunek IERiGŻ-PIB; ^b dane GUS.

Źródło: Rynek ziemniaka. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

Rysunek III.9. Produkcja ziemniaków w Polsce

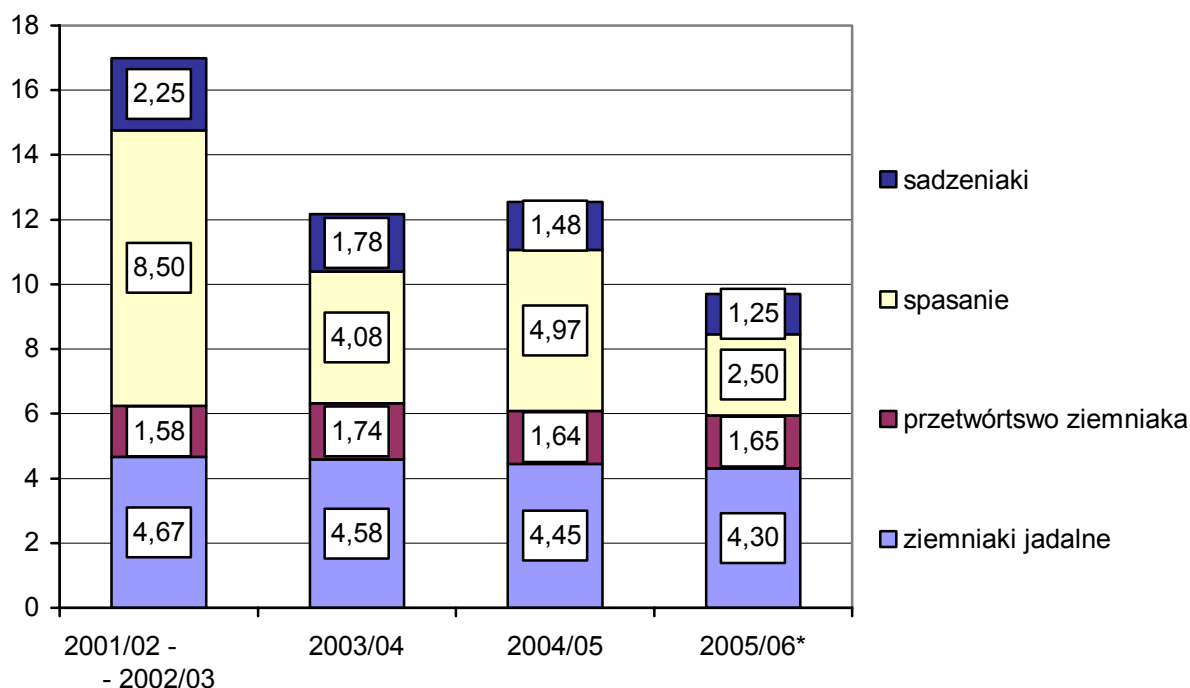
Źródło: Na podstawie danych GUS.

Spadek produkcji ziemniaków w skali kraju nie został zahamowany przez akcesję Polski do Unii Europejskiej. **Korzyści odnieśli jedynie producenci ziemniaków skrobiowych**, którzy otrzymali płatności kompensacyjne w przeliczeniu na hektar dużo wyższe niż przed akcesją. **Płatności uzyskane przez producentów innych ziemniaków w niewielkim stopniu wpłynęły na wysokość przychodów.** Wspomniani producenci w sezonie 2004/05 otrzymali z tytułu dopłat bezpośrednich jedynie płatność podstawową, która wynosiła ok. 211

zł/ha i była o ponad 58% niższa niż w uprawie zbóż, roślin oleistych, wysoko-białkowych, lnu i konopi włóknistych, roślin uprawianych na nasiona, strączkowych oraz łąk i pastwisk.

Spadek zbiorów przyspieszył zmianę struktury zagospodarowania zasobów tego produktu rolnego (rys. III.10). **Nastąpiła dalsza silna redukcja spasanania ziemniaków**; w bieżącym sezonie zmniejszy się ono prawie dwukrotnie i stanowi już tylko 25% krajowego ich zużycia.

Rysunek III.10. Przeznaczenie krajowych zasobów ziemniaków (netto, bez strat, w mln ton)

* szacunek.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Rynek ziemniaka. Stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

Kontynuowany jest powolny trend spadkowy spożycia ziemniaków świeżych, przy równoczesnej stabilizacji przetwórstwa.

3. Produkcja i podaż owoców i warzyw

Zbiory owoców i warzyw. W 2005 roku łączna produkcja owoców i warzyw wyniosła 8,4 mln ton i była niższa w porównaniu z rokiem poprzednim o 8%. Zbiory owoców były mniejsze o 17%, a warzyw o 2%. Najbardziej zmniejszyły się zbiory gruszek (o 32%), wiśni (o 31%), śliwek (o 31%),

czereśni (o 21%), jabłek (o 18%) oraz cebuli (o 18%). Wyższa niż w 2004 roku była produkcja malin, ogórków i pomidorów gruntowych, a podobna warzyw uprawianych pod osłonami (głównie pomidorów, ogórków, papryki i sałaty). W 2005 roku w porównaniu z 2003 rokiem zbiory owoców były niższe o 12% (wzrosły w porównaniach tych lat tylko zbiory truskawek i malin), a produkcja warzyw była wyższa o 7% (niższa była jedynie produkcja ogórków i pomidorów gruntowych).

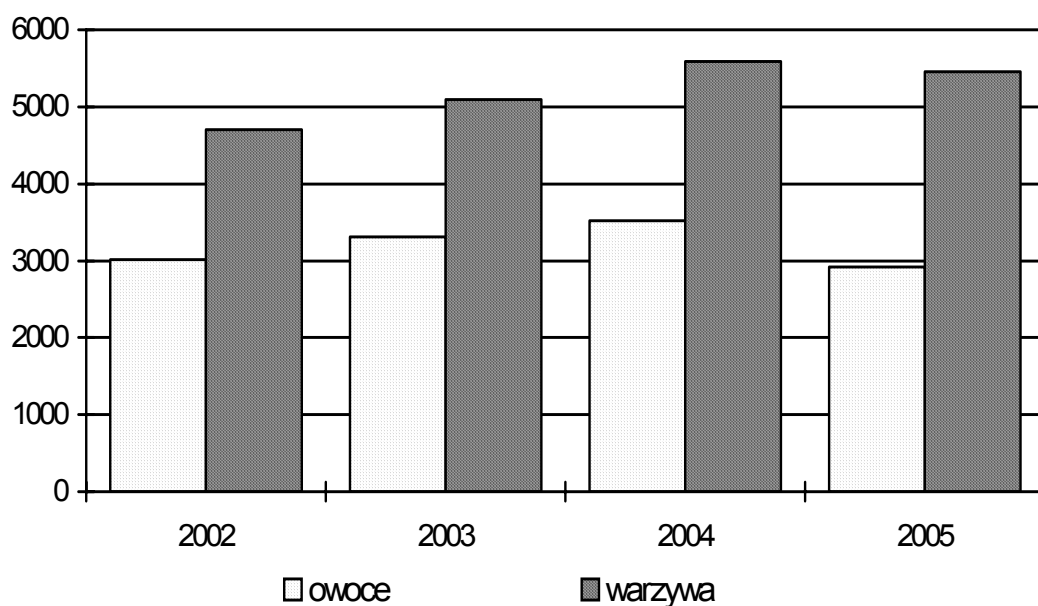
Tabela III.8. Zbiory owoców i warzyw w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005
Owoce	3 018,0	3 308,8	3 520,9	2 923,0
w tym:				
Jabłka	2 167,5	2 427,8	2 521,5	2 075,0
Gruszki	92,1	77,2	87,3	59,0
Śliwki	102,9	109,6	132,6	91,0
Wiśnie	173,1	191,1	201,7	140,0
Czereśnie	40,8	44,1	48,4	38,0
<i>Pozostałe owoce z drzew</i>	28,7	28,0	29,7	19,0
Truskawki	153,1	131,3	185,6	185,0
Maliny	44,9	42,9	56,8	65,0
Porzeczki ogółem	157,5	192,5	194,5	187,0
Agrest	21,7	20,3	19,9	17,0
<i>Pozostałe owoce jagodowe</i>	35,7	44,0	42,9	47,0
Warzywa	4 701,2	5 090,8	5 590,0	5 458,0
w tym:				
Kapusta	1 188,5	1 236,7	1 371,0	1 320,0
Kalafiory	176,4	188,8	205,7	204,0
Cebula	584,9	678,3	865,7	714,0
Marchew jadalna	692,1	834,6	927,9	929,0
Buraki ćwikłowe	311,2	333,5	356,9	356,0
Ogórki gruntowe	259,7	289,7	255,9	257,0
Pomidory gruntowe	221,4	234,1	212,7	232,0
Pozostałe warzywa gruntowe ^a	513,0	623,9	720,4	773,0
Pomidory spod osłon	393,0	372,3	369,6	368,0
Ogórki spod osłon	223,0	198,7	208,0	211,0
Pozostałe warzywa spod osłon ^b	138,0	100,2	96,2	94,0

^a pietruszka, pory, selery, rzodkiewka, sałata, rabarbar, szparagi, koper i inne; ^b papryka, sałata, oberżyna, rzodkiewka i inne warzywa spod osłon.

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej GUS, publikacje GUS z poszczególnych lat.

Rysunek III.11. Zbiory owoców i warzyw (w tys. ton)

Źródło: Tab. III.8.

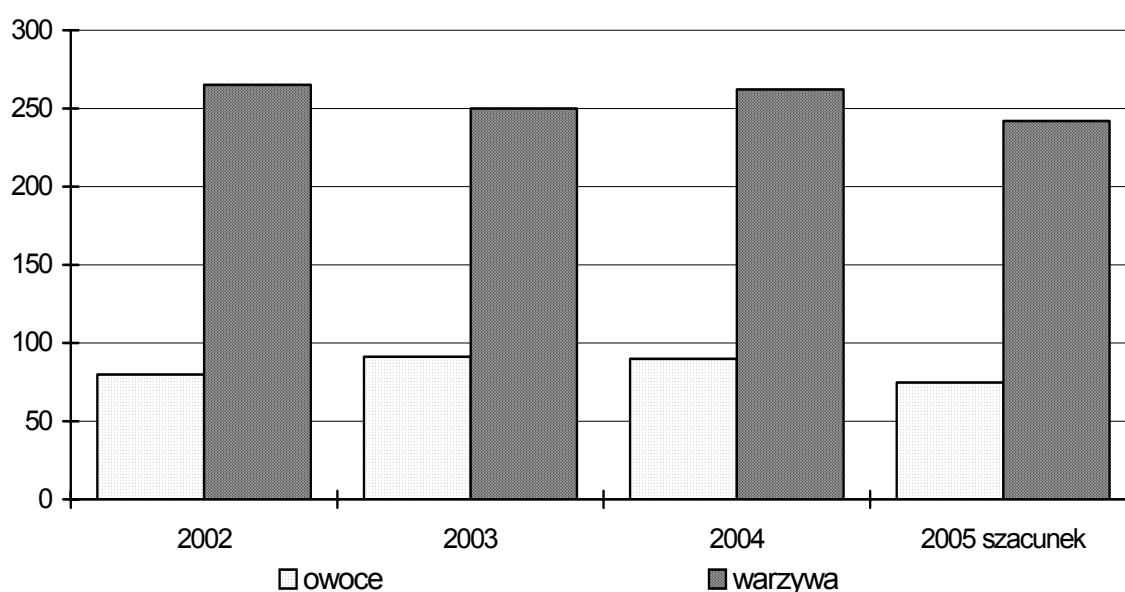
O spadku produkcji większości owoców i warzyw w 2005 roku w porównaniu z rokiem poprzednim, zadecydowało gorsze ich plonowanie w następstwie bardzo niekorzystnych dla upraw ogrodnich warunków pogodowych w całym okresie wegetacji (chłodna wiosna, susza latem i jesienią). Wyższe były jedynie plony truskawek, malin, a także warzyw spod osłon. Na wzrost plonów warzyw uprawianych pod osłonami (poza pomidorami) wpłynęło systematyczne doskonalenie technologii produkcji (uprawa na wełnie mineralnej, stosowanie środków ochrony roślin najwyższej generacji). Wydajność z hektara niemal wszystkich owoców i warzyw gruntowych była najniższa w obecnej dekadzie (wyższe od średnich w latach 2001-2003 były tylko plony truskawek, malin oraz cebuli i marchwi). W 2005 roku pogłębiły się różnice w poziomie plonowania owoców i warzyw w Polsce i krajach UE-15 (plony w Polsce stanowiły 40-70% przeciętnych plonów w „starej” Wspólnocie). Mniejsza wydajność upraw ogrodnich w Polsce niż w krajach UE-15 wynika z większego w „starej” Wspólnocie poziomu zużycia środków plonotwórczych, środków ochrony roślin i większego zainwestowania gospodarstw ogrodnich. Różnice te pogłębiły się w 2005 roku z powodu wzrostu w Polsce, po integracji z Unią Europejską, cen nawozów sztucznych, a także maszyn rolniczych. Równocześnie podrożały w naszym kraju usługi mechaniczne i chemizacyjne oraz zmniejszyła się podaż kwalifikowanych sadzonek i nasion.

Tabela III.9. Plony owoców i warzyw w Polsce (w dt/ha)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005 szacunek
Owoce (średnio)	80,8	90,9	90,2	75,5
Jabłka	128,6	152,4	143,9	117,9
Gruszki	64,0	53,2	60,2	40,7
Śliwki	38,3	43,8	52,2	36,4
Wiśnie	44,4	50,6	51,6	37,8
Czereśnie	34,3	40,1	44,4	34,5
Pozostałe owoce z drzew	25,6	26,2	29,4	18,1
Truskawki	40,3	29,9	35,4	37,0
Maliny	33,5	32,3	40,0	46,4
Porzeczki	37,2	49,5	50,0	49,2
Agrest	60,3	56,4	55,3	42,5
Pozostałe owoce jagodowe	53,3	73,3	70,3	67,1
Warzywa (średnio)	264,7	249,8	262,2	240,0
Kapusta	440,2	388,9	424,5	388,2
Kalafiory	180,0	181,5	201,7	170,0
Cebula	211,2	208,7	237,2	210,0
Marchew jadalna	249,0	275,4	305,2	281,5
Buraki ćwikłowe	305,1	247,0	254,9	229,6
Ogórki gruntowe	142,7	143,4	128,6	125,4
Pomidory gruntowe	254,5	205,4	175,8	171,9
Pozostałe warzywa gruntowe	122,4	129,2	137,7	129,9
Pomidory spod osłon	1 520,9	1 549,3	1 527,9	1 472,0
Ogórki spod osłon	1 533,7	1 530,8	1 587,8	1 623,0
Pozostałe warzywa spod osłon	603,7	575,9	553,5	588,0

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej GUS, publikacje z poszczególnych lat.

Rysunek III.12. Średnie plony owoców i warzyw (w dt/ha)

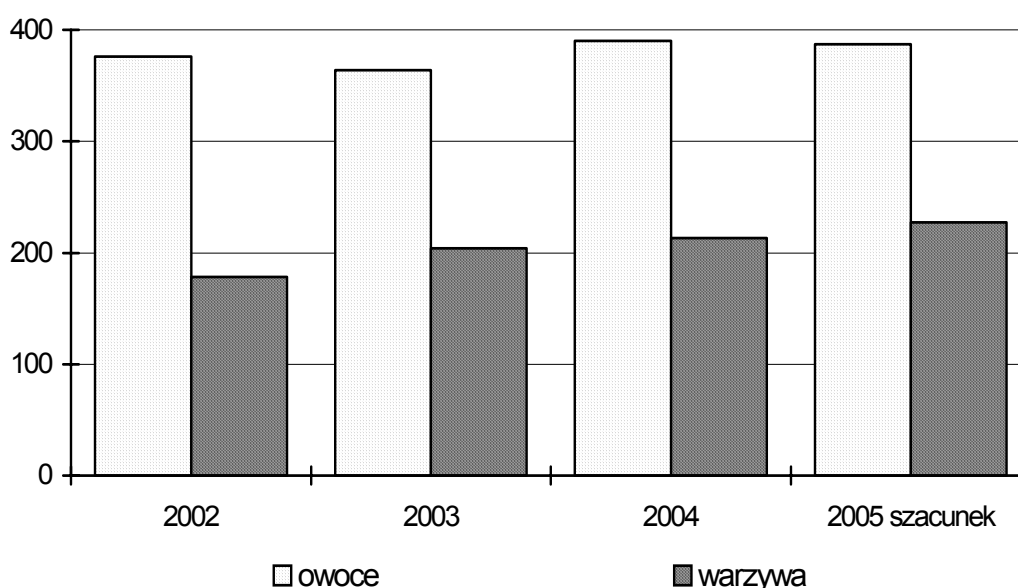

Źródło: Na podstawie danych GUS.

W 2005 roku **wyższa niż w roku poprzednim była natomiast powierzchnia większości upraw ogrodniczych.** W wyniku bardzo niskich cen po zbiorach ubiegłorocznych obniżyła się jedynie powierzchnia uprawy cebuli, truskawek, malin, porzeczek oraz wiśni. Spośród upraw sadowniczych systematycznie zwiększa się tylko powierzchnia zajęta pod sady jabłoniowe (w latach 2001-2005 wzrosła ona o 6% do 176 tys. ha), plantacje malin (wzrost w tym okresie o 9% do 14 tys. ha) oraz plantacje borówki wysokiej (zwiększenie powierzchni z 2 do 4 tys. ha). Wzrost powierzchni uprawy tych owoców wynika z rosnącego zapotrzebowania na rynkach zagranicznych (jabłka i maliny) i na rynku krajowym (maliny i borówki). Powierzchnia uprawy pozostałych owoców jest w ostatnich latach w miarę stabilna. Brak tendencji wzrostowej w uprawie większości owoców wynika ze zmienności zapotrzebowania na zagranicznych rynkach zbytu i wynikających stąd silnych wahań cen skupu i opłacalności produkcji.

Od początku obecnej dekady stale wzrasta areal uprawy niemal wszystkich warzyw gruntowych. W 2005 roku powierzchnia warzyw gruntowych była wyższa w porównaniu z początkiem obecnej dekady o ponad 20%. Decyduje o tym rosnące zapotrzebowanie na rynkach zagranicznych zarówno na warzywa świeże, jak i ich przetwory (głównie mrożonki). **Stabilny jest natomiast popyt na produkty warzywnictwa** (poza pomidorami i ich przetworami), podobnie jak na owoce i ich przetwory na rynku krajowym. Powierzchnia uprawy warzyw uprawianych pod osłonami zwiększa się nieznacznie, a o wzroście ich produkcji decydują rosnące plony.

Rysunek III.13. Powierzchnia uprawy owoców i warzyw (w tys. ha)

Źródło: Na podstawie danych GUS.

Tabela III.10. Powierzchnia uprawy owoców i warzyw w Polsce (w tys. ha)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005 szacunek
Owoce ogółem	375,9	364,0	390,4	387,0
Jabłka	168,5	159,3	175,2	176,0
Gruszki	14,4	14,5	14,5	14,5
Śliwki	26,9	25,0	25,4	25,0
Wiśnie	39,0	37,8	39,1	37,0
Czereśnie	11,9	11,0	10,9	11,0
<i>Pozostałe owoce z drzew</i>	<i>11,2</i>	<i>10,7</i>	<i>10,1</i>	<i>10,5</i>
Truskawki	38,0	43,9	52,4	50,0
Maliny	13,4	13,3	14,2	14,0
Porzeczki ogółem	42,3	38,9	38,9	38,0
Agrest	3,6	3,6	3,6	4,0
<i>Pozostałe owoce jagodowe</i>	<i>6,7</i>	<i>6,0</i>	<i>6,1</i>	<i>7,0</i>
Warzywa ogółem	177,6	203,8	213,2	227,4
Kapusta	27,0	31,8	32,3	34,0
Kalafior	9,8	10,4	10,2	12,0
Cebula	27,7	32,5	36,5	34,0
Marchew jadalna	27,8	30,3	30,4	33,0
Buraki ćwikłowe	10,2	13,5	14,0	15,5
Ogórki gruntowe	18,2	20,2	19,9	20,5
Pomidory gruntowe	8,7	11,4	12,1	13,5
Pozostałe warzywa gruntowe	41,9	48,3	52,3	59,5
Pomidory spod osłon	2,6	2,4	2,4	2,5
Ogórki spod osłon	1,5	1,3	1,3	1,3
Pozostałe warzywa spod osłon	2,3	1,7	1,7	1,6

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej GUS, publikacje GUS z poszczególnych lat.

Zasoby owoców i warzyw i ich podaż rynkowa. W roku gospodarczym 2005/06 zasoby owoców strefy umiarkowanej (zbiory + import – eksport) obniżą się w stosunku do sezonu poprzedniego o 495 tys. ton (o 17%) i wyniosą 2,5 mln ton. Spadek zasobów był mniejszy niż zbiorów, z powodu pogorszenia dodatniego salda obrotów w handlu zagranicznym świeżymi owocami. Wynikało to ze spadku eksportu, bowiem import zwiększył się z 31 do 40 tys. ton. Import owoców strefy umiarkowanej (głównie jabłek, truskawek i śliwek) systematycznie rośnie od początku obecnej dekady, jednak wciąż jest niski. W roku 2005/06 stanowić on będzie zaledwie 1,4% zbiorów krajowych i 1,6% zasobów owoców strefy umiarkowanej, wobec odpowiednio 0,9 i 1% w sezonie 2004/05 oraz 0,8 i 0,9% w roku 2003/04. W roku 2005/06 w ogólnym imporcie owoców, owoce strefy umiarkowanej (bezpośrednio konkurencyjne dla produktów krajowych) stanowić będą 4% w porównaniu z 3% w sezonie poprzednim. **W łącznych zasobach owoców na rynku krajowym udział produktów strefy umiarkowanej wyniesie 75%, wobec 77% w roku 2004/05 i 76% w roku 2003/04.**

Tabela III.11. Produkcja i zasoby^a owoców i warzyw (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2002/03		2003/04		2004/05 ^b		2005/06 prognoza	
	Produkcja	Zasoby	Produkcja	Zasoby	Produkcja	Zasoby	Produkcja	Zasoby
Owoce	3 018,0	2 588,7	3 308,8	2 846,4	3 520,9	2 968,2	2 923	2 473,0
w tym: Jabłka	2 167,5	1 788,6	2 427,8	2 048,7	2 512,5	2 074,8	2 075	1 677,0
Gruszki	92,1	88,8	77,2	77,1	87,3	79,6	59	63,0
Truskawki	153,1	142,4	131,3	115,0	185,6	164,3	185	170,0
Maliny	44,9	35,0	42,9	19,4	56,8	25,3	65	50,5
Porzeczki	157,5	146,9	192,5	177,5	194,5	184,5	187	176,0
Agrest	21,7	21,0	20,3	19,6	19,9	19,3	17	16,7
Śliwki	102,9	99,4	109,6	96,7	132,6	113,7	91	84,5
Wiśnie	173,1	166,8	191,1	183,2	201,7	195,1	140	137,5
Czereśnie	40,8	39,8	44,1	37,0	48,4	37,9	38	30,0
Warzywa	4 701,2	4 610,5	5 090,8	4 881,2	5 590,0	5 302,9	5 458	5 218,0
w tym: Cebula	584,9	530,9	678,3	519,6	865,7	708,1	714	582,0
Marchew	692,1	702,3	834,6	834,2	927,9	922,1	929	928,0
Buraki	311,2	299,2	333,5	322,5	356,9	343,5	356	343,0
Pomidory	614,4	631,6	606,4	609,4	582,3	587,4	600	598,0
Ogórki	482,7	474,1	488,4	480,2	463,9	459,9	468	462,0
Kapusta	1 188,5	1 112,9	1 236,7	1 200,7	1 371,0	1 282,1	1 320	1 243,0
Kalafiory	176,4	172,1	188,8	180,2	205,7	195,3	204	196,0

^a zasoby = zbiory + saldo handlu zagranicznego; ^b dane nieostateczne.

Źródło: Na podstawie danych GUS, Centrum Informatyki i Handlu Zagranicznego oraz Ministerstwa Finansów.

Tabela III.12. Obroty handlu zagranicznego owocami i warzywami świeżymi (w tys. ton)

Wyszczególnienie	2002/03			2003/04			2004/05 ^a			2005/06 prognoza		
	Import	Eksport	Saldo	Import	Eksport	Saldo	Import	Eksport	Saldo	Import	Eksport	Saldo
Owoce strefy umiarkowanej	19,4	448,7	429,3	25,1	487,5	462,4	30,6	583,3	552,7	40,0	490,0	450,0
Jabłka	7,5	386,4	378,9	12,0	391,1	379,1	7,7	454,4	146,7	12,0	410,0	398,0
Gruszki	4,2	7,5	3,3	3,9	4,0	0,1	9,9	17,6	7,7	12,0	8,0	-4,0
Truskawki	1,0	11,7	10,7	1,2	17,5	16,3	3,6	24,9	21,3	5,0	20,0	15,0
Maliny	0,0	9,9	9,9	0,0	23,5	23,5	0,0	31,5	31,5	0,0	14,5	14,5
Porzeczki i agrest	0,0	10,6	10,6	0,0	15,7	15,7	0,2	10,8	10,6	0,2	11,5	11,3
Śliwki	1,0	4,5	3,5	0,9	13,8	12,9	1,1	20,0	18,9	1,5	8,0	6,5
Wiśnie	0,0	6,3	6,3	0,1	8,0	7,9	0,4	7,0	6,6	0,5	3,0	2,5
Czereśnie	0,0	1,0	1,0	0,0	7,1	7,1	0,5	11,0	10,5	0,5	8,5	8,0
Orzechy włoskie i laskowe	5,4	0,6	-4,8	5,1	0,5	-4,6	5,7	0,4	-5,3	6,0	0,2	-5,8
Pozostałe owoce	0,3	10,2	9,9	1,9	6,3	4,4	1,5	5,7	4,2	2,3	6,3	4,0
Owoce południowe ^b	902,7	16,8	-885,9	929,4	23,5	-905,9	1 020,8	130,1	-890,7	940,0	100,0	-840,0
Warzywa	177,9	268,6	90,7	190,6	400,2	209,6	179,8	466,9	287,1	215,0	455,0	240,0
Cebula	44,8	135,7	90,9	58,3	217,0	158,7	20,7	178,3	157,6	46,0	178,0	132,0
Marchew	17,7	8,9	-8,8	15,5	15,9	0,4	17,2	23,0	5,8	19,0	20,0	1,0
Buraki	3,0	4,0	1,0	4,0	15,0	11,0	2,5	15,9	13,4	3,0	16,0	13,0
Pomidory	37,5	20,3	-17,2	47,2	44,2	-3,0	58,3	53,2	-5,1	61,0	63,0	2,0
Ogórki	9,0	17,6	8,6	7,9	16,1	8,2	16,2	20,2	4,0	18,0	24,0	6,0
Papryka	20,8	1,0	-19,8	16,0	4,0	-12,0	19,3	6,6	-12,7	20,0	6,0	-14,0
Kapusta	2,5	51,5	49,0	0,7	36,7	36,0	2,2	91,1	88,9	3,0	80,0	77,0
Kalafior	3,6	7,4	3,8	5,0	13,6	8,6	4,9	15,3	10,4	5,0	13,0	8,0
Pozostałe warzywa	39,0	22,2	-16,8	36,0	37,7	1,7	38,5	63,3	24,8	40,0	55,0	15,0

^a dane nieostateczne; ^b łącznie z brzoskwiniami i winogronami.

Źródło: Na podstawie danych Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i Ministerstwa Finansów.

W sezonie bieżącym zasoby warzyw świeżych wyniosą ok. 5,2 mln ton i będą o 85 tys. ton niższe niż w roku 2004/05. Spadek zasobów będzie mniejszy niż zbiorów, z powodu obniżenia o ok. 50 tys. ton dodatniego salda w handlu zagranicznym. Niższe zbiory przyczynią się do zmniejszenia eksportu warzyw i wzrostu ich importu. Import stanowił będzie 4% zbiorów i zasobów warzyw na rynku krajowym, wobec 3% w roku 2004/05 i 4% w roku 2003/04. Warzywa innych stref klimatycznych (kapary, oliwki, kurdzety) wyniosą, podobnie jak w 2004/05 roku i dwu poprzednich sezonach 4% importu warzyw świeżych i 0,1-0,3% ogólnych ich zasobów na rynku krajowym.

Tabela III.13. Zasoby owoców i warzyw (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Owoce strefy umiarkowanej				Warzywa			
	2002/03	2003/04	2004/05 ^a	2005/06 prognoza	2002/03	2003/04	2004/05 ^a	2005/06 prognoza
Zbiory	3 018,0	3 308,8	3 520,9	2 923,0	4 701,2	5 090,8	5 590,0	5 458,0
Import	19,4	25,1	30,6	40,0	177,9	190,6	179,8	215,0
Eksport	448,7	487,5	583,3	490,0	268,6	400,2	466,9	455,0
Zasoby ^b	2 588,7	2 846,4	2 968,2	2 473,0	4 610,5	4 881,2	5 302,9	5 218,0

¹ dane nieostateczne; ^b zużycie wewnętrzne.

Źródło: Na podstawie danych GUS, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i Ministerstwa Finansów.

Rynkowa podaż owoców strefy umiarkowanej (zbiory pomniejszone o samozaopatrzenie i zużycie produkcyjne w gospodarstwach sadowniczych oraz o saldo handlu zagranicznego) **wyniesie w bieżącym sezonie 1,7 mln ton**, w porównaniu z 1,9 mln ton w 2004/05 roku, a **łącna podaż owoców** (łącznie z importowanymi owocami południowymi) **spadnie z 2,8 do 2,5 mln ton**. Zbliżona do ubiegłorocznej będzie podaż rynkowa warzyw (ok. 3 mln ton)

W 2005/06 roku najbardziej obniżą się w stosunku do sezonu poprzedniego zasoby (i podaż rynkowa) jabłek, gruszek, śliwek, wiśni i cebuli. Nie zmieniają się znacznie zasoby ogórków (łącznie gruntowych i uprawianych pod osłonami), buraków i kalafiorów, a wyższe będą zasoby malin, truskawek, marchwi i pomidorów. Wyraźne niedobory na rynku spowodowały wzrost cen skupu (i detalicznych) większości produktów ogrodnictwa. Najbardziej podrożały w skupie (i w handlu hurtowym i detalicznym) owoce z drzew i cebula. Mimo większej podaży wzrosną również w bieżącym sezonie ceny skupu (i detaliczne) pomidorów uprawianych pod osłonami, a wynikać to będzie z utrzymania trendu wzrostowego w ich konsumpcji w kraju i w eksporcie. W 2005 roku niższe były, z powodu mniejszego zapotrzebowania na zagranicznych rynkach zbytu,

ceny truskawek, agrestu i porzeczek czerwonych. Spadły też ceny płacone producentom i przez konsumentów za ogórki gruntowe i uprawiane pod osłonami (popyt na ogórki w kraju jest znacznie mniejszy niż na pomidory i nie wykazuje tendencji wzrostowych). W 2005 roku nieopłacalna była tylko produkcja ogórków (zarówno gruntowych, jak i spod osłon) oraz owoców jagodowych (głównie truskawek, porzeczek i agrestu).

Tabela III.14. Podaż rynkowa owoców i warzyw (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Owoce strefy umiarkowanej				Warzywa			
	2002/03	2003/04	2004/05 ^a	2005/06 prognoza	2002/03	2003/04	2004/05 ^a	2005/06 prognoza
Produkcja towarowa ^b	2 171	2 378	2 459	2 190	2 588	2 963	3 262	3 230
Saldo obrotów handlu zagranicznego	429	462	553	450	91	210	287	240
Podaż na rynku krajowym	1 742	1 916	1 906	1 740	2 497	2 753	2 975	2 990

^a dane nieostateczne; ^b zbiory – samozaopatrzenie – zużycie produkcyjne.

Źródło: Na podstawie danych GUS, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i Ministerstwa Finansów.

Integracja z UE nie miała większego wpływu na poziom i strukturę zbiorów produktów ogrodnictwa oraz wielkość ich zasobów. Świadczą o tym następujące zjawiska:

- **Po akcesji nie zwiększył się znacznie, mimo zniesienia wysokich ceł, import większości świeżych produktów ogrodniczych strefy umiarkowanej oraz ich przetworów (wzrost importu warzyw w 2005/06 roku wynikał wyłącznie ze spadku produkcji w kraju).** Niewielki wzrost udziału produktów pochodzących z importu w ich produkcji krajowej i zasobach wynika z niższych cen w Polsce niż w krajach rozszerzonej Wspólnoty oraz z bariery popytowej na rynku wewnętrznym. Bariera popytowa spowodowała też, że nie zwiększył się znacznie import netto owoców i warzyw innych stref klimatycznych (głównie owoców południowych oraz ich przetworów).

Zwiększony po integracji import pomidorów, ogórków i koncentratu pomidorowego nie stanowił także zagrożenia dla krajowej produkcji pomidorów uprawianych pod osłonami i pochodzących z uprawy polowej (ani dla poziomu cen tych warzyw). Pomidory i ogórki sprowadzane są głównie w okresie małej podaży z produkcji krajowej (okres jesienno-zimowy),

a spadkowi powierzchni pomidorów gruntowych i ich cen skupu zapobiegło bardzo duże wykorzystanie unijnych funduszy wsparcia w przetwórstwie tych warzyw na koncentrat pomidorowy i inne produkty pierwotnego ich przetwórstwa (mrożonki, sosy, soki, susze, przetwory w puszkach). Dopłaty do przetworzonych pomidorów umożliwiły zwiększenie konkurencyjności wytwarzanych w Polsce przetworów pomidorowych. Zagrożeniem dla produkcji, cen skupu i możliwości zbytu jabłek nie był także znaczny wzrost po integracji z UE importu zagęszczonego soku jabłkowego. Zwiększony przywóz tego produktu pozwala na uzupełnienie bazy surowcowej zakładów przetwórczych, wobec kurczącej się krajowej podaży jabłek przemysłowych.

- **Cła w eksporcie większości produktów ogrodnich do krajów członkowskich UE zniesione zostały jeszcze przed integracją.** Obciążenia celne stosowane były tylko w sprzedaży do UE-15 owoców deserowych, pomidorów, ogórków (a także dżemów i soków pitnych). Spośród tych produktów zwiększył się jedynie eksport do „starej” Wspólnoty pomidorów i jabłek. Wzrost eksportu do UE-15 pomidorów spowodował zwiększenie łącznej sprzedaży zagranicznej tych warzyw i miał istotny wpływ na podwyższenie cen skupu pomidorów uprawianych pod osłonami w 2005 roku. Eksport do UE jabłek był w 2004/05 roku i będzie w sezonie obecnym trzykrotnie wyższy niż przed integracją, jednakże stanowi to zaledwie 6-7% globalnego eksportu tych owoców i nie ma wpływu na kształtowanie się produkcji i cen skupu jabłek deserowych. Niewielkie w stosunku do polskiego potencjału produkcyjnego zwiększenie eksportu jabłek do UE i nieznaczny wzrost sprzedaży do Wspólnoty w 2004/05 roku (mimo rekordowych zbiorów) pozostałych owoców i warzyw, to przede wszystkim skutek słabej organizacji rynku ogrodnich w kraju (w tym rynku pierwotnego), małej promocji polskich produktów ogrodnich na rynkach zbytu i niskiego stopnia dostosowania świeżych produktów ogrodnich do unijnych wymogów jakościowych. Brak poprawy w tym zakresie, przy równoczesnym spadku zbiorów i wzroście cen zadecyduje o tym, że w 2005/06 roku eksport świeżych produktów ogrodnich do UE i do krajów trzecich będzie niższy niż w sezonie poprzednim (choć większy niż przed integracją).
- **W bardzo małym stopniu wykorzystywane są unijne fundusze pomocowe głównie w zakresie wsparcia tworzenia i funkcjonowania uznanych grup i organizacji producentów.** W połowie listopada 2005 roku w sektorze ogrodnim zarejestrowanych było 45 grup i organizacji producentów (w tym 25 stanowiły jednostki dostarczające pomidory do przetwórstwa), a ich udział w towarowej produkcji owoców i warzyw nie przekracza 3%.

W konsekwencji mały był wpływ unijnych funduszy wsparcia na koncentrację podaży produktów ogrodnich, na obniżkę kosztów ich produkcji i poprawę poziomu inwestycji w gospodarstwach zajmujących się produkcją owoców i warzyw. Organizacje istniejące w Polsce nie zgłaszały wniosków o dopłaty do produktów świeżych niewprowadzonych do obrotu. Nie stosowany jest zatem mechanizm pozwalający na dostosowanie podaży rynkowej owoców i warzyw (objętych tą formą regulacji) do popytu na rynku krajowym. Małe jest także wykorzystanie przez gospodarstwa ogrodnicze środków wsparcia z funduszy strukturalnych, głównie oferowanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (przede wszystkim współfinansowanie inwestycji w gospodarstwach rolnych i dopłaty do prowadzenia gospodarstw przez młodych rolników). Płatności bezpośrednie uzyskiwane przez gospodarstwa ogrodnicze w ramach Jednolitej Płatności Obszarowej miały wpływ na wzrost poziomu inwestycji i zużycia środków obrotowych tylko w gospodarstwach o dużej powierzchni (stanowiących 15% ogólnej liczby gospodarstw ogrodnich).

Integracja z Unią Europejską, z powodu małej absorpcji przez producentów owoców i warzyw unijnych funduszy wsparcia, **nie ma większego wpływu na wzrost plonowania upraw ogrodnich, zwiększenie poziomu inwestycji w gospodarstwach i poprawę jakości owoców i warzyw**. Jednocześnie jednak, w wyniku integracji, **przyspieszony został proces polaryzacji gospodarstw ogrodnich**. Z jednej strony są to gospodarstwa, które skorzystały z unijnych środków pomocowych i umocniły swą siłę ekonomiczną, a z drugiej gospodarstwa niekorzystające z mechanizmów wsparcia i oferujące produkty o niskiej jakości – głównie na rynki lokalne do zakładów przetwórczych. Małe wykorzystanie unijnych funduszy wsparcia, przy równocześnie niewielkiej poprawie organizacji rynku ogrodniego, decydowało też o tym, że zarówno w 2004/05 roku, jak i w sezonie bieżącym nie zwiększył się znacznie udział eksportu w produkcji i zasobach większości owoców i warzyw.

Brak zagrożenia dla produkcji krajowej zwiększonym importem, spowodował utrzymanie tendencji wzrostowej powierzchni upraw większości owoców i warzyw w 2004 i 2005 roku. **Niewielki wzrost znaczenia importu i eksportu w produkcji większości owoców i warzyw, przy w miarę stabilnym zapotrzebowaniu na rynku krajowym, decyduje o tym, że na rynku ogrodnim w Polsce występować będą okresy niedoborów i nadprodukcji, skutkujące zmianami cen owoców i warzyw**. W sezonie 2005/06 popyt na rynku krajowym przekracza podaż, a ceny skupu są wysokie. W sezonie poprzednim rynek charakteryzował się wyraźną nadprodukcją i niskimi cenami.

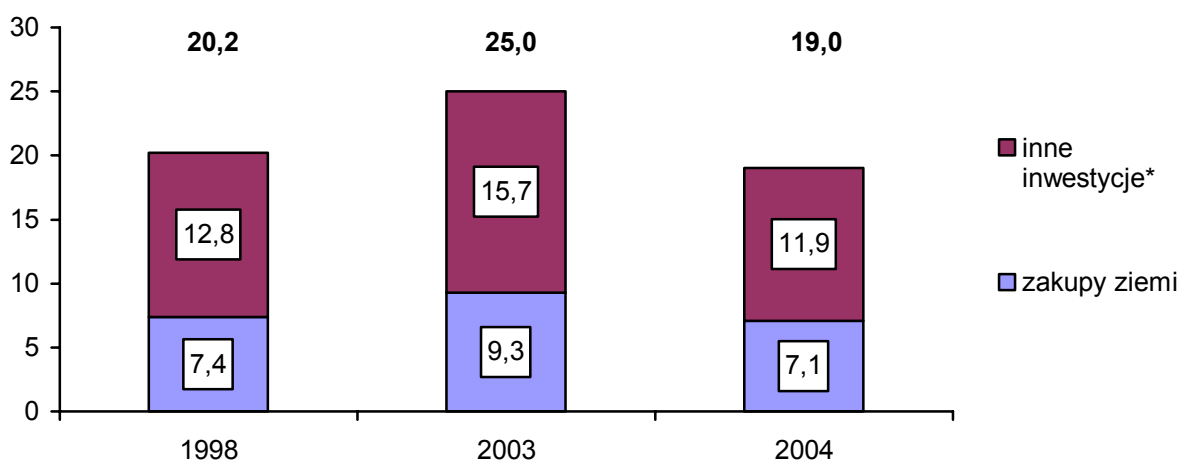
4. Inwestycje i przemiany strukturalne w rolnictwie

O skali inwestowania i przemianach strukturalnych zachodzących w rolnictwie współdecydują przede wszystkim dochody gospodarstw rolnych. Wstępne szacunki wskazują, że dochody te były w 2005 roku niemal identyczne z dochodami uzyskanymi w 2004 roku. Na tej podstawie można wnioskować, że procesy rozwojowe, które zachodziły w 2004 roku były kontynuowane również w roku 2005.

Jakie jednak było zaangażowanie inwestycyjne gospodarstw rolnych i jakie zmiany strukturalne towarzyszyły temu zjawisku w 2004 roku? Aby odpowiedzieć na pierwszą część tego pytania poddano analizie odpowiednie dane liczbowe z 2004 roku na tle analogicznych danych z roku poprzedniego i z roku 1998. **Dochody brutto gospodarstw w cenach stałych były zbliżone w latach 1998 i 2004, a w 2003 roku były one najmniejsze w całym analizowanym okresie 1998-2004.** Były one nawet o około 39% mniejsze od średnich dochodów z roku 1998 i 2004.

Relacja wartości inwestycji do kwot dochodów brutto (rys. III.14) w latach o korzystnych dochodach wynosiła 19-20,2%, natomiast w roku o niewielkich dochodach relacja była większa o 5-6 p.p. O wielkości wskaźnika w tym ostatnim przypadku współdecydował mały poziom odniesienia. Była też jeszcze jedna przyczyna, a mianowicie ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego z kwietnia 2003 roku. Producenci rolni nabyli ziemię w większej niż zwykle ilości, by uniknąć w przyszłości większych kłopotów natury biurokratycznej, które ustawa ta wprowadzała.

Rysunek III.14. Relacje kosztów inwestycji do dochodów brutto gospodarstw rolnych w latach 1998, 2003 i 2004 (w procentach)

* budynki, budowle, maszyny, urządzenia, środki transportowe, inwentarz żywy podstawowy, nasadzenia itp.

Źródło: Obliczenia własne sporządzone na podstawie liczb zestawionych w tab. III.15.

Tabela III.15. Kwoty dochodów brutto i koszty inwestycji w rolnictwie (w cenach bieżących) i dochody w cenach stałych w latach 1998, 2003 i 2004

Wyszczególnienie	Kwoty w mln zł w latach		
	1998	2003	2004
Zakupy ziemi ^a	1 168	1 262	1 382
Inne inwestycje ^b	2 022	2 126	2 300
Razem koszty inwestycji	3 190	3 386	3 682
Dochody brutto gospodarstw rolnych ^c	15 761	13 525	19 377
Dochody gospodarstw rolnych w cenach stałych z 1998 roku ^c	11 328	6 739	10 867
Rok 1998 = 100	100,0	59,5	95,9

^a Obliczenia własne sporządzone na podstawie opracowań *Rynek ziemi rolniczej. Stan i perspektywy* z czerwca 1999 roku i z września 2004 roku, IERiGŻ, ANR i MRiRW.

^b *Roczniki Statystyczne GUS* z lat 2000 i 2004 oraz informacje inne. W źródłach tych pozycja „inne inwestycje” zwana jest „nakładami inwestycyjnymi”.

^c Kategoria ta jest najbliższa dotąd używanej kategorii „dochód rolniczy brutto”. Liczy się ją jako różnicę wartości przychodów gospodarstw rolnych z produkcji roślinnej i zwierzęcej, wartości świadczonych usług i innych przychodów związanych z prowadzeniem gospodarstwa (w tym subwencji budżetowych) oraz kosztów. Na te ostatnie składają się koszty zużycia pośredniego, podatki i koszty użytkowania obcych czynników produkcji (płace pracowników najemnych i koszty towarzyszące, odsetki od kredytów i pożyczek oraz płacone czynsze dzierżawne). Kwoty dochodów zaczerpnięto z opracowania J. Gomułki i Z. Floriańczyka pt. *Wyniki produkcyjno-ekonomiczne polskiego rolnictwa w świetle rachunków ekonomicznych dla rolnictwa (RER)* w pracy zbiorowej *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2004 roku*, wykonanej pod kierownictwem A. Wosia, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005. W źródle tym kategoria „dochody brutto gospodarstw rolnych” zwana jest „dochodem przedsiębiorcy brutto”.

Bardziej wyraziste zmiany zaszły w 2004 roku w strukturze agrarnej (tab. III.16-III.17). Przed 2004 rokiem malała gwałtownie liczba gospodarstw rolnych o obszarze 2-15 ha użytków rolnych, wzrastała zaś powoli liczba gospodarstw najmniejszych (1-2 ha) i największych, o powierzchni 15 i więcej ha. Przyczyny tego ostatniego zjawiska były dość oczywiste. Większe gospodarstwa tworzyły przesłanki do wzrostu dochodów gwarantujących przyzwoity poziom egzystencji producentów rolnych i środków na reprodukcję rozszerzoną majątku. Mniej zrozumiałe było zjawisko wzrostu liczby gospodarstw najdrobniejszych. Najprawdopodobniejszą jego przyczyną było to, że posiadacze takich gospodarstw mieli tanie ubezpieczenie społeczne w KRUS i łatwiej mogli dzięki temu znajdować zatrudnienie w szarej strefie.

Tabela III.16. Średnie roczne zmiany liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w latach 1998-2003 i 2003-2004

Lata	Średnio (w tys.)	z tego o powierzchni (w ha)		
		1-2	2-15	15 i więcej
1998-2003	-27,8	5,5	-36,2	2,7
2003-2004	1,3	7,1	-16,5	10,7

Źródło: Obliczenia własne sporządzone na podstawie liczb zestawionych w tab. III.17.

Tabela III.17. Liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w latach 1998, 2003 i 2004

Lata	Razem (w tys. szt.)	z tego o powierzchni (w ha)		
		1-2	2-15 ^c	15 i więcej
1998 ^a	1 994,0	449,5	1 370,4	174,1
2003 ^b	1 854,9	477,1	1 190,3	187,5
2004 ^b	1 856,2	484,2	1 173,8	198,2

^a Obliczenia własne sporządzone na podstawie *Rocznika Statystycznego GUS 2000*, s. 337.

^b Obliczenia własne sporządzone na podstawie *Rolnictwo w I półroczu 2005 r.*, GUS, Warszawa 2005, s. 112.

^c Gospodarstwa o powierzchni 2-5, 5-10 i 10-15 ha połączono w jedną grupę, ponieważ ich liczba uległa pomniejszeniu w analizowanych latach.

Rok 2004 nie przyniósł co prawda istotnej odmiany dotychczasowego trendu, ale zmienił wyraźnie tempo przemian. **Szybciej niż w poprzednich latach wzrosła liczba gospodarstw największych**, co należy uznać za zjawisko bardzo pożądane. **Zahamowane też zostało ograniczanie liczby gospodarstw o obszarze 2-15 ha użytków rolnych.** Miał na to najprawdopodobniej wpływ istotny wzrost dochodów. **Nadal trwało powiększanie liczby gospodarstw najmniejszych.**

Reasumując można stwierdzić, że:

1. Warunki ekonomiczne zaistniałe w 2004 roku nie były niczym nowym w polskim rolnictwie. Równie korzystne warunki zaistniały np. 7 lat wcześniej, tj. w 1998 roku. W takich okolicznościach producenci rolni przeznaczali około 1/5 swych dochodów brutto na inwestycje. Udział ten był nieco większy w latach o mniej korzystnych ekonomicznych warunkach gospodarowania, jak np. w 2003 roku.
2. W 2004 roku nastąpił wyraźny wzrost liczby największych obszarowo gospodarstw rolnych, co należy ocenić bardzo pozytywnie.

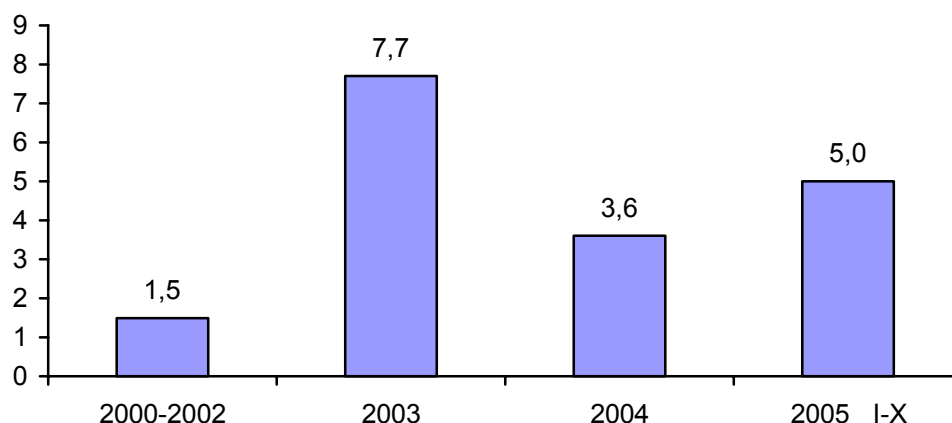
3. Wstępne szacunki dochodów producentów rolnych na rok 2005 wskazują, że są one zbliżone do dochodów z 2004 roku. Na tej podstawie można stwierdzić, że rolnicy przeznaczyci w 2005 roku na inwestycje produkcyjne około 1/5 swych dochodów i że równie szybko jak w 2004 roku rosła liczba większych obszarowo gospodarstw rolnych. Jest to dobry prognostyk na przyszłość z uwagi na postępujący proces liberalizacji wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej.

5. Przemysłowa produkcja żywności i napojów

W okresie przedakcesyjnym wystąpiło silne ożywienie w przemysłowym przetwórstwie rolno-spożywczym. W 2003 roku, po kilkuletniej stagnacji, produkcja przemysłu spożywczego zwiększyła się o 7,7%, a w pierwszych miesiącach 2004 roku w dużych i średnich firmach nawet o ponad 10% (rys. III.15 i III.16). Po wejściu do UE nastąpiło obniżenie dynamiki rozwoju produkcji tego przemysłu. Od maja 2004 roku do kwietnia 2005 roku tempo jej wzrostu wyniosło średnio tylko około 3% (w skali rocznej w stosunku do tego samego okresu roku poprzedniego). Dopiero od maja 2005 roku nastąpiło kolejne ożywienie; tempo wzrostu przemysłowej produkcji żywności i napojów zwiększyło się prawie do 10%. W 2005 roku była ona o około 12% wyższa niż w 2003 roku.

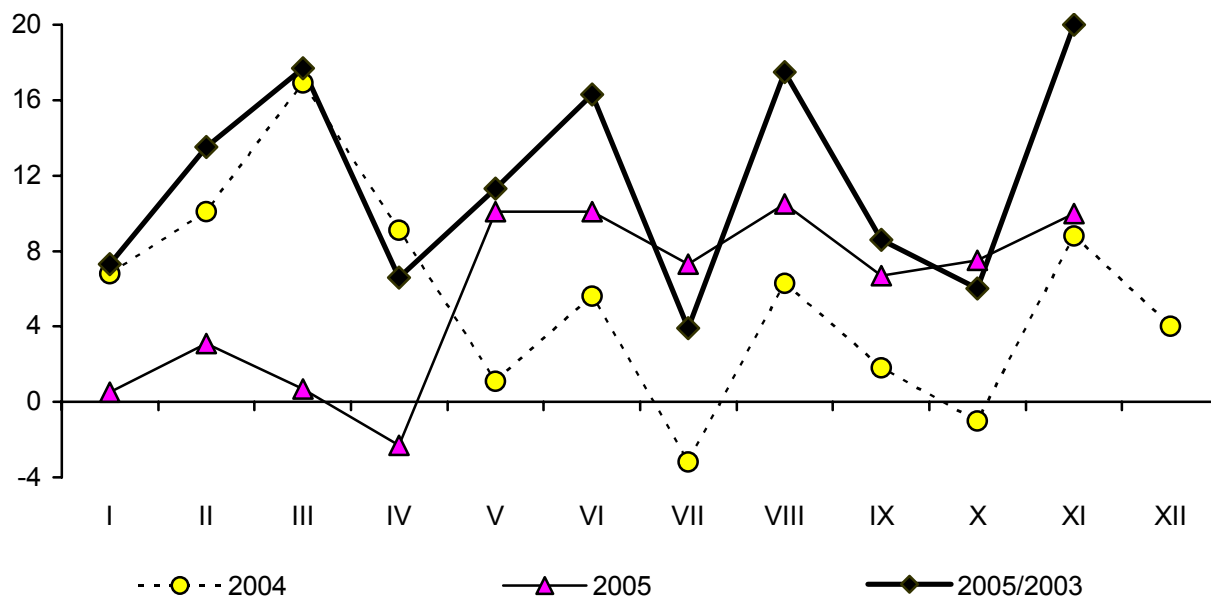
Wzrost przemysłowej produkcji żywności i napojów jest zjawiskiem powszechnym, występującym prawie we wszystkich branżach przemysłu spożywczego (poza winiarskim). Jednakże tempo, a nawet kierunki zmian, były różne w produkcji głównych wyrobów tego przemysłu.

Rysunek III.15. Tempo wzrostu przemysłowej produkcji żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (w procentach rocznie)

Źródło: GUS.

Rysunek III.16. Wskaźniki zmian produkcji sprzedanej producentów żywności i napojów (w procentach, w stosunku do tego samego okresu roku poprzedniego)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów GUS publikowanych w Biuletynach Statystycznych 2004 i 2005.

W przetwórstwie produktów zwierzęcych po wejściu do UE (tab. III.18) bardzo szybko rozwijał się sektor drobiarski, gdyż tempo wzrostu produkcji mięsa, jak i przetworów drobiarskich w ostatnich dwóch latach przekraczało 10% rocznie. **W podobnym tempie zwiększał się przemysłowy przerób mleka i produkcja sektora rybnego**. W przemyśle mleczarskim najszybciej zwiększała się produkcja śmietany, napojów mlecznych oraz serów podpuszczkowych, a względnie stabilna była produkcja mleka spożywczego, masła i mleka w proszku. **W sektorze mięsnym zwiększył się udział ubojów przemysłowych** w ubojach zwierząt rzeźnych, przy równocześnie znaczącym obniżeniu produkcji przetworów z mięsa czerwonego. Wszystkie branże reprezentujące przetwórstwo produktów zwierzęcych zwiększyły zarówno rozmiary, jak i wartość obrotów. **Integracja z UE przyspieszyła rozwój tych sektorów, a głównymi czynnikami wzrostu był dobrze rozwijający się eksport oraz procesy uprzemysławiania przetwórstwa**, szczególnie mleka i mięsa czerwonego, wymuszane przez procesy dostosowawcze do standardów weterynaryjnych UE.

Zróżnicowane były także zmiany produkcji w branżach, w których przetwarzane są główne produkty pochodzenia roślinnego (tab. III.19). W tej części przemysłowego przetwórstwa żywności po wejściu do UE:

Tabela III.18. Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłowych pochodzenia zwierzęcego (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Firmy przemysłowe wszystkie				Duże i średnie firmy ^a					
	2002	2003	2004	2005 ^b	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005	IX-XII 2005 ^a
Uboje zwierząt rzeźnych	975,6	1 210,2	1 185,4	1 250	335,1	299,3	304,2	289,8	328,6	350
Mięso drobiowe	822,9	964,7	1 035,2	1 175	268,1	274,7	296,2	315,4	325,4	340
Przetwory mięsne	1 226,2	1 249,3	1 290,5	1 185	346,8	386,0	376,5	314,7	360,8	355
w tym: wędliny bez drobiowych	817,2	801,5	855,8	750	233,3	252,6	241,2	212,1	249,0	241
wędliny i wyroby drobiowe	109,6	113,5	130,8	142	35,3	44,0	45,1	41,3	46,5	48
konserwy z drobiowymi	87,4	82,9	82,0	85	22,5	24,4	24,4	23,6	25,0	25
Mleko w proszku	178,2	175,5	176,4	185	41,6	74,6	51,5	43,7	79,7	53
Sery	535,4	548,2	585,5	600	185,0	190,4	186,5	185,5	200,4	190
w tym: podpuszczkowe	183,6	195,2	218,8	228	68,1	77,9	74,1	68,4	82,9	78
twarogowe	286,1	286,5	295,8	300	98,2	90,9	92,2	96,8	93,7	94,5
przetworzone	50,8	61,4	62,6	58	19,1	26,1	20,0	19,7	22,1	18,5
Napoje mleczne (w mln l)	426,5	449,0	475,1	600	154,5	190,9	137,7	199,0	234,9	175
w tym: jogurt (w mln l)	225,5	241,2	255,1	245	92,4	99,4	80,9	90,1	91,1	80
Mleko ^c (w mln l)	1 317,5	1 332,8	1 309,1	1 300	641,0	694,9	658,3	672,8	760,0	700
Śmietana	214,8	233,7	269,6	300	72,4	107,2	83,4	83,4	118,0	93
Masło	157,9	167,0	159,2	165	50,1	59,5	54,3	52,7	62,1	55
Ryby świeże i solone	114,7	93,6	110,9	125	33,8	20,1	31,5	39,7	24,0	37,5
Przetwory rybne	142,2	156,8	179,3	205	49,8	39,3	54,6	68,9	56,5	60
w tym: konserwy	48,9	47,9	51,5	48	18,0	15,6	17,4	14,5	12,9	16

^a są to dane oparte o bieżącą comiesięczną statystykę GUS, których suma 12 miesięcy jest najczęściej niższa od statystyki rocznej, ale zdarzają się przypadki, szczególnie w sektorach o dużej koncentracji produkcji, w których suma 12 miesięcy jest wyższa od danych rocznych, dotyczących wszystkich firm przemysłowych. To ostatnie zjawisko może wynikać z różnic w klasyfikacji produktów; ^b szacunek własny na podstawie wyników 10 miesięcy 2005 roku; ^c w układzie miesięcznym łącznie z produkcją mleka przerobowego.

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Tabela III.19. Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłowych pochodzenia roślinnego

Wyszczególnienie	Firmy przemysłowe wszystkie				Duże i średnie firmy					
	2002	2003	2004	2005 ^a	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005	IX-XII 2005 ^a
Przetwory ziemniaczane bez skrobi	197,5	188,2	277,2	325
Warzywa i owoce mrożone	598,8	680,7	750,6	780	153,0	319,9	240,3	174,9	359,9	245,0
Konserwy warzywne	112,4	118,7	143,8	133	19,3	31,3	33,5	17,1	28,8	30,0
Inne przetwory warzywne	236,1	245,2	250,2	280	13,9	23,6	28,0	18,2	27,4	29,5
Dżemy, marmolady itp.	83,8	94,3	91,6	97	27,4	22,7	21,9	25,6	26,8	23,5
Inne przetwory owocowe	39,9	56,0	45,0	42,5	4,1	9,9	6,2	3,5	9,3	6,2
Soki skoncentrowane	.	.	286,7	264	9,9	38,7	123,3	14,6	44,2	100,0
w tym: jabłkowy	128,7	186,7	185,5	190	4,6	8,1	81,9	4,0	10,5	82,5
Mąki	2 518,2	2 680,2	2 542,4	2 480	564,2	573,3	608,7	569,6	556,9	575,0
Kasze i płatki	80,1	79,4	79,2	77	18,1	17,0	18,7	17,2	16,0	17,7
Ziarna preparowane i mieszanki	80,6	90,0	112,1	130	23,9	17,3	23,2	23,6	24,5	26,0
Skrobia ziemniaczana	144,4	150,5	140,9	140	0,3	7,4	128,8	-	0,8	125,0
Izoglukoza, glukoza, syrop	141,9	191,5	220,4	270	63,4	81,6	82,3	77,2	101,6	104,0
Makaron	124,1	123,2	134,9	160	27,1	27,7	28,2	32,5	32,8	33,0
Pasze gospodarskie	4 740,9	5 600,7	5 464,0	5 500	1 640,6	1 631,8	1 582,8	1 621,3	1 637,8	1 660,0
Pasze dla zwierząt domowych	162,0	181,2	208,0	215	62,0	66,5	68,3	68,6	65,1	72
Pieczywo	1 547,0	1 556,4	1 532,0	1 530	217,1	217,2	219,0	213,3	220,7	219,0
Ciasta, ciasteczka i inne świeże	172,8	191,7	191,8	215	27,5	24,0	25,5	28,9	29,0	29
Pieczywo chrupkie, suchary, tosty	22,9	22,2	22,5	32	7,4	10,1	11,0	13,7	14,7	15,0
Pieczywo cukiernicze trwałe	189,1	214,1	293,3	310
Słód	256,3	307,3	321,1	340
Cukier	2 029,6	1 906,3	1 999,4	1 920	.	.	1 999,4	.	.	.
Słodycze	355,6	394,4	432,6	425	93,7	80,6	112,4	96,7	91,2	
w tym: czekolada	.	101,2	141,5	147,5	42,7	38,7	60,1	45,1	39,9	62,5
wyroby czekoladowe	.	78,4	76,3	68	27,2	17,3	31,8	24,5	15,4	28,0
cukierki	62,5	64,0	65,6	70	19,8	19,8	17,2	16,6	18,6	17,3
cukierki i draże czekoladowane	45,9	50,7	49,2	40	16,1	12,0	18,5	12,2	10,3	15,0
Zupy, buliony, przetwory homogenizowane	65,0	79,5	75,9	95	14,1	11,6	15,5	18,0	15,7	19,5
Drożdże piekarnicze niesuszone	63,2	72,8	71,1	71	24,2	23,5	23,6	22,9	24,0	24,0
Olej surowy rzepakowy	316,6	317,6	344,0	450	101,1	74,7	158,9	146,2	132,7	160
Oleje rafinowane	611,8	542,4	542,9	555	132,7	110,0	146,1	129,8	119	150
Margaryny	370,8	351,3	354,7	345	109,9	116,8	121,6	111,0	106,7	120

^a szacunek własny na podstawie wyników 10 miesięcy 2005 roku. Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Tabela III.20. Produkcja napojów i używek

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Firmy przemysłowe wszystkie				Duże i średnie firmy					
		2002	2003	2004	2005 ^a	I-IV 2004	V-VIII 2004	IX-XII 2004	I-IV 2005	V-VIII 2005	IX-XII 2005
Kawa palona	tys. ton	87,3	85,6	86,0	87,5	26,1	26,1	26,7	25,2	27,1	27,5
Ekstrakty kawy	tys. ton	8,9	12,2	5,9	5,0	1,1	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Herbata	tys. ton	28,5	24,0	26,2	30,0	6,6	5,0	6,4	9,0	7,0	8,0
Soki niezagęszczone	mln l	732,5	758,9	608,5	590,0	195,7	167,3	212,1	177,7	172,7	208,0
Napoje owocowe i warzywne	mln l	319,3	291,7	308,0	330,0	102,6	120,8	83,7	106,9	130,8	88,0
Nektary	mln l	59,7	126,9	230,4	225,0	83,0	72,6	73,3	76,9	73,6	70,0
Wody mineralne	mln l	1 784,1	2 147,0	2 019,0	2 170,0	528,2	673,4	386,5	426,3	779,7	500,0
Napoje orzeźwiające	mln l	1 893,0	2 396,8	2 538,3	2 330,0	831,2	1 022,9	651,8	689,9	865,5	740,0
Piwo	mln l	2 687,5	2 862,2	3 185,1	3 425,0	831,5	1 252,8	815,7	887,2	1 330,5	900,0
Wino gronowe	mln l	26,8	24,8	20,0	18,5	4,8	3,1	12,6	2,4	4,1	12,0
Napoje winne	mln l	392,6	385,2	317,4	220,0	62,7	61,8	61,0	40,9	46,3	40,0
Wódki czyste	mln l	60,7	79,6	86,9	78,0	26,5	27,6	32,1	23,3	24,6	30,1
Likiery	mln l	0,1	0,1	1,1	4,5	0,3	0,4	0,4	1,7	1,3	1,5
Inne wódki	mln l	7,7	9,0	11,7	9,0	3,6	4,1	4,0	3,0	3,0	3,0
Spirytus surowy	mln l	245,7	271,6	287,0	330,0	20,6	9,8	15,6	19,9	15,3	17,7
Spirytus rektyfikowany	mln l	107,8	124,5	153,5	161,5	48,9	40,1	55,6	57,4	37,8	57,0
Spirytus odwodniony	mln l	52,4	53,4	31,3	110,0	2,9	6,3	5,1	19,7	21,9	22,0
Spirytus skażony	mln l	13,9	23,8	44,4	55,0	5,5	4,0	4,5	11,3	12,0	12,5
Papierosy krajowe	mld szt.	62,3	62,1	60,7	62,5	16,0	21,7	22,8	14,7	21,6	26,5
Papierosy licencyjne	mld szt.	18,6	20,1	26,0	41,0	5,9	7,4	12,7	9,4	13,3	18,3

^a szacunek własny na podstawie wyników 10 miesięcy 2005 roku.

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

- **Wysoką dynamikę rozwoju wykazywał przerób rzepaku, produkcja spożywczych przetworów ziemniaczanych, przetworów warzywnych oraz takich wyrobów jak makaron, pieczywo cukiernicze, ziarna preparowane i mieszanki, produkty przetwórstwa skrobi, słoju i pasz dla zwierząt domowych oraz produkcja zup, bulionów i przetworów homogenizowanych.**
- Względnie stabilna lub nieznacznie malejąca była produkcja większości głównych produktów tej części sektora, tj. mąk, cukru, skrobi ziemniaczanej, pieczywa, pasz dla zwierząt gospodarskich, przetworów owocowych, łącznie z mrożonkami i koncentratem soków oraz drożdży piekarniczych.
- **Wyraźna tendencja spadkowa wystąpiła w produkcji wyrobów czekoladowych i czekoladowanych, cukierków oraz kasz i płatków.**

Produkcję napojów i używek, po wejściu do Unii Europejskiej charakteryzowało (tab. III.20):

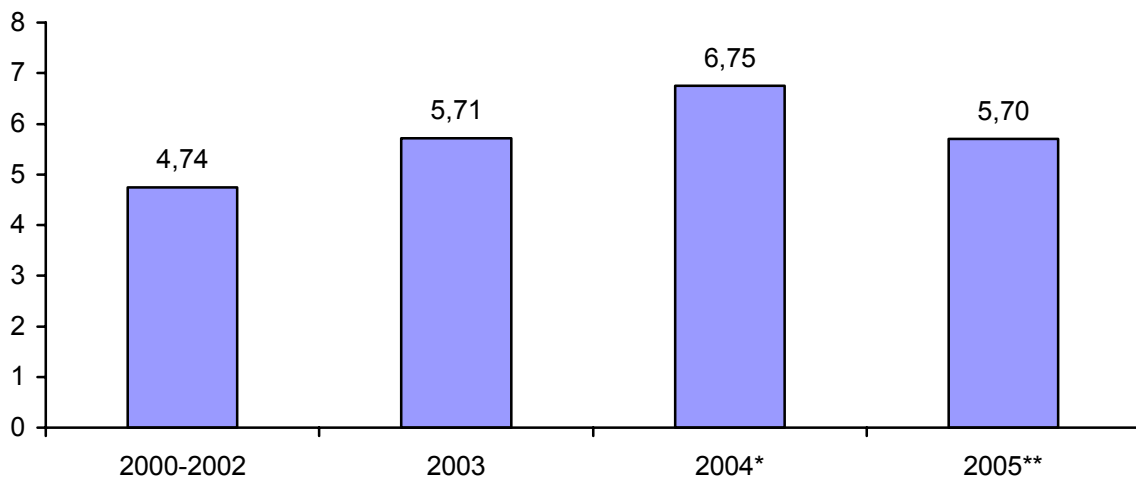
- **Wysoka dynamika rozwoju sektora piwnego, produkcji i wstępnego przetwórstwa spirytusu, szczególnie odwodnionego i wódek gatunkowych, przetwórstwa herbaty i produkcji papierosów licencyjnych.**
- Względna stabilizacja produkcji napojów bezalkoholowych, przy dużej zmianie struktury tej produkcji, polegającej na obniżeniu produkcji soków, które zastąpione zostały zwiększoną produkcją napojów owocowo-warzywnych i nektarów. Niewielkie były zmiany w produkcji wód mineralnych i napojów orzeźwiających.
- **Obniżenie produkcji winiarskiej i ekstraktów kawy, a w 2005 roku także wódek czystych.**

Na rozwój przemysłu spożywczego duży wpływ miała integracja z Unią Europejską. Jej skutkiem było niewątpliwie przyspieszenie rozwoju sektora mleczarskiego, wtórnego przetwórstwa zbóż i cukru, wzrost produkcji papierosów licencyjnych czy też przetwórstwa ryb, warzyw, ziemniaków i skrobi. **Eksport był głównym czynnikiem rozwoju produkcji tych działów przetwórstwa.** Z integracją z Unią Europejską związany jest także proces **uprzemysłowienia ubojów zwierząt rzeźnych**, a pośrednio także spadek produkcji wódek czystych i win owocowych, który w części wynika ze zwiększonej podaży win gronowych (i piwa).

6. Inwestycje i przemiany strukturalne przemysłu spożywczego

Główną cechą przetwórstwa, zarówno w pierwszym, jak i w drugim roku po wejściu Polski do UE, **jest bardzo wysoki poziom inwestowania**. W 2004 roku inwestycje w przemyśle spożywczym osiągnęły rekordowy poziom około 6,8 mld zł. W kolejnym roku obniżyły się one o około 15-20%, ale są o 20% wyższe od przeciętnej wartości z lat 2000-2002 (rys. III.17).

Rysunek III.17. Nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywczym
(w mld zł, ceny bieżące)

* dane nieostateczne; ** wstępny szacunek na podstawie danych GUS za okres I-IX 2005 roku.

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 2002, 2005, Biuletyn Statystyczny, 2005, nr 10 i szacunki własne.

Skala redukcji inwestycji w przemyśle spożywczym w 2005 roku nie była znacząca, a wstępne dane wskazują, że **trzeci kolejny rok trwa ożywienie inwestycyjne w tym sektorze**. Wprawdzie w okresie I-III kw. 2005 roku wydatki inwestycyjne dużych i średnich przedsiębiorstw obniżyły się o 1/6, ale wyraźnie przekraczają one poziom z 2003 roku, a ponadto utrzymuje się wysoka wartość nowych inwestycji (tab. III.21).

Zmniejszenie aktywności inwestycyjnej w 2005 roku wystąpiło przede wszystkim w tzw. sektorach wrażliwych, tj. mięsny, rybny i drobiarskim, które w krótkim okresie musiały realizować opóźnione procesy dostosowawcze zakładów przetwórczych do standardów weterynaryjnych. Takie inwestycje dostosowawcze były szczególnie duże w 2004 roku, w którym osiągnęły rekordowy poziom, ponad dwukrotnie wyższy niż w latach 2000-2002. W tej

sytuacji redukcja inwestycji średnio o 1/3 powoduje, że względny poziom inwestowania w 2005 roku w przetwórstwie produktów zwierzęcych był wciąż wysoki (tab. III.22).

Tabela III.21. Inwestycje dużych i średnich przedsiębiorstw sektora produkcji żywności i napojów

Wyszczególnienie	2003	2004	I-III kw. roku		
			2003	2004	2005
Nakłady inwestycyjne (w mln zł)	4 338	5 787	3 117	4 147	3 439
Nowe inwestycje					
liczba projektów	2 557	3 112	1 834	2 336	2 284
wartość (w mln zł)	2 212	2 058	1 486	1 558	1 482

Źródło: Biuletyn Statystyczny 2003, nr 11, 2004, nr 4 i 2005, nr 10.

Wysoki, zbliżony do najwyższego z lat poprzednich, **utrzymał się poziom inwestowania w takich branżach jak: owocowo-warzywna, cukrownicza i cukiernicza, paszowa, koncentratów spożywczych, napojów bezalkoholowych, piwowarska, olejarska i wyrobów spirytusowych**. W 2005 roku wzrosły inwestycje w przemyśle piekarskim, cukierniczym i koncentratów spożywczych, a znacząco – poza sektorami wrażliwymi – obniżyły się w przemyśle młynarskim, ziemniaczanym, sokowniczym i tytoniowym.

Efektorem dużej aktywności inwestycyjnej producentów żywności jest stała poprawa stanu technicznego i sanitarnego zakładów przetwórczych. Modernizacja obiektów, ich rozbudowa, łącznie z infrastrukturą oraz wymiana, uzupełnienie wyposażenia i zakup nowych linii technologicznych powodują, że **większość dużych i średnich zakładów, a także część małych reprezentuje wysoki standard technologiczny i techniczny**. Zwiększa się udział takich zakładów w potencjale produkcyjnym poszczególnych sektorów. Pod tym względem reprezentują one dobry poziom konkurencyjności. **Efektorem boomu inwestycyjnego jest dalszy wzrost liczby zakładów uprawnionych do handlu na wspólnym rynku europejskim**, a w ślad za tym także liczby potencjalnych eksporterów. W 2004 roku liczba takich zakładów zwiększyła się kilkakrotnie, a w 2005 roku o dalsze 10-15% (tab. III.23). Modernizacja i poprawa standardów sanitarnych zakładów skutkuje także upowszechnieniem systemów zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego żywności.

Tabela III.22. Aktywność inwestycyjna poszczególnych branż przemysłu spożywczego

Wyszczególnienie	Nakłady inwestycyjne (w mln zł)				Stopa inwestowania			
	2003	2004	I-VI 2004	I-VI 2005	2003	2004	I-VI 2004	I-VI 2005
Produkcja i przetwórstwo mięsa	972,0	1 551,5	711,4	418,3	2,22	3,11	3,02	1,51
Produkcja mięsa drobiowego	116,7	259,2	120,9	103,4	1,36	2,50	2,54	1,84
Przetwórstwo mleka	663,2	982,2	462,1	342,4	1,42	1,86	1,86	1,27
Przetwórstwo ryb	61,1	163,5	49,8	50,7	1,27	3,22	2,03	1,60
Przemiał zbóż	162,0	162,3	73,3	38,6	1,45	1,22	1,25	0,58
Produkcja tłuszczów roślinnych	67,5	77,1	32,2	40,0	1,18	1,38	1,27	1,19
Przetwórstwo ziemniaków	33,7	119,8	89,4	15,7	0,55	1,89	2,62	0,52
Przetwórstwo owoców i warzyw	242,0	549,2	231,6	210,0	1,39	2,62	2,56	1,92
Produkcja cukru	161,5	251,0	85,0	86,6	0,87	1,29	1,45	1,53
Produkcja pasz	181,3	208,4	99,9	82,6	1,11	1,21	1,18	0,93
Produkcja pieczywa	145,0	183,0	60,5	116,7	1,24	1,39	0,99	1,65
Produkcja makaronów	24,6	32,2	12,1	10,0	0,82	0,99	0,79	1,00
Produkcja cukiernicza	310,7	402,1	171,0	236,4	0,81	0,90	0,92	1,20
Przetwórstwo kawy i herbaty	42,4	78,6	26,5	19,1	0,78	1,21	0,91	0,69
Produkcja pozostałej żywności	181,7	195,5	89,0	106,3	1,36	1,39	1,29	1,60
Produkcja soków	185,8	170,7	107,3	44,8	1,74	1,27	1,41	0,63
Produkcja innych napojów bezalkoholowych	356,8	350,0	148,2	147,5	1,48	1,45	1,36	1,20
Produkcja wyrobów spirytusowych	80,2	85,7	30,5	28,8	1,03	1,09	0,78	0,75
Produkcja piwa i słodu	649,8	614,3	320,4	304,3	1,49	1,41	1,40	1,22
Produkcja win	21,7	40,0	5,9	9,2	0,61	1,09	0,44	0,75
Produkcja wyrobów tytoniowych	258,8	190,0	95,3	83,0	1,21	0,83	0,88	0,68
Razem PKD 15 i 16	4 938,2	6 687,9	3 026,6	2 505,6	1,36	1,68	1,64	1,24

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela III.23. Liczba zakładów przetwórstwa produktów zwierzęcych
uprawnionych do handlu z UE

Branża	2004 styczeń	2005 marzec	2005 październik
mleczarska	55	220	245
mięsna	61	638	705
drobiarska	40	175	210
rybna	62	167	190

Źródło: MRiRW.

W drugim roku **po wejściu do Unii Europejskiej nie zmieniła się istotnie struktura podmiotowa przemysłu spożywczego**. W połowie 2005 roku liczba firm przemysłowych sektora produkcji żywności i napojów jest podobna jak w połowie 2004 roku i przed wejściem do Unii. Kontynuowany jest proces stopniowego zmniejszania liczby i udziału w obrotach firm małych, tj. mikro firm i najmniejszych firm przemysłowych. W okresie integrowania z UE nie było masowej upadłości firm w żadnym z sektorów przemysłu spożywczego. Zjawisko to nie wystąpiło także w przetwórstwie mięsnym, w którym obawiano się upadłości dużej części lokalnych rzeźni i przetwórci. Większość takich zakładów tej branży dostosowała swoją działalność, ograniczając się do produkcji w małej skali lub też na potrzeby sprzedaży bezpośredniej. **Są kontynuowane procesy koncentracji i konsolidacji większości branż, ale są one powolne** i po wejściu do Unii Europejskiej nie dokonała się w tym zakresie żadna radykalna zmiana.

W przemyśle spożywczym kontynuowany jest także proces poprawy efektywności gospodarowania. Wzrost produkcji osiągnął przy stabilnym zatrudnieniu i **skutkuje dalszym wzrostem wydajności pracy. Obniża się udział opłaty pracy w marży przetwórczej i w cenie żywności**. Ponadto modernizacja linii technologicznych stwarza możliwości **obniżenia energochłonności przetwórstwa**. Zmiany w gospodarowaniu tymi czynnikami wytwórczymi pozwalają na osiągnięcie wyższej niż w latach poprzednich rentowności produkcji żywności i napojów.

IV. Stan ekonomiczny rolnictwa i przemysłu spożywczego

1. Przychody rolnictwa ze sprzedaży głównych produktów rolnictwa

1.1. Ocena ogólna

W 2005 roku towarowa produkcja rolnicza wyrażona w cenach bieżących wyniosła prawdopodobnie około 43,5 mld zł. Jej poziom będzie o 2,5% wyższy od ubiegłorocznego, a w stosunku do 2003 roku i średniej z lat 2000-2002 wyższy odpowiednio o 19 i 25%. **Towarowa produkcja roślinna** kształtować się może na poziomie około 16,3 mld zł, zaś bez produktów ogrodnictwa – na poziomie około 8,3 mld zł. **Wartość towarowej produkcji roślinnej** (tak ogólnej, jak i podstawowej) **może być niższa niż w 2004 roku** odpowiednio o 1,5 i 12,5%, ale o kilkanaście procent wyższa niż w 2003 roku i od średniej w latach 2000-2002. **Towarowa produkcja zwierzęca** w 2005 roku wyniosła przypuszczalnie około 27,2 mld zł, czyli **była o kilka procent wyższa niż w 2004 roku** i o ponad 20% wyższa niż w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002.

Tabela IV.1. Wartość produkcji towarowej głównych produktów rolnictwa
(w mln zł bieżących)

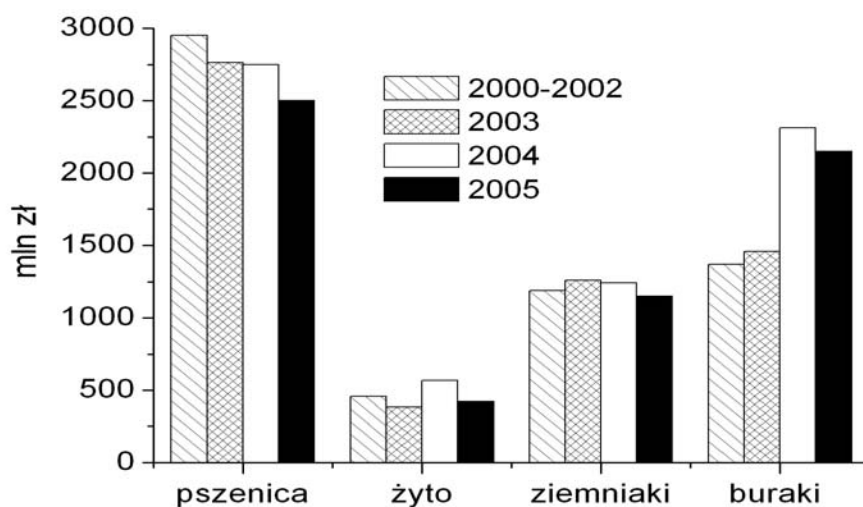
Wyszczególnienie	Średnia z lat 2000-2002	2003	2004	2005 ^a	Wskaźniki dynamiki		
					2005 2004	2005 2003	2005 2000-2002
Ogółem	34 721,5	36 542,9	42 480,0	43 532	102,5	119,1	125,4
Produkcja roślinna	13 078,4	14 609,1	16 599,5	16 332	98,5	111,8	124,9
Produkcja roślinna podstawowa (bez warzyw i owoców)	7 410,0	7 533,3	9 463,2	8 270	87,4	109,8	111,6
w tym:							
Zboża ogółem	4 098,2	4 094,1	4 591,7	3 950	86,0	96,5	96,4
w tym: pszenica	2 950,3	2 764,2	2 750,3	2 500	90,9	90,4	84,7
żyto	455,6	383,7	568,0	420	73,9	109,5	92,2
Ziemniaki	1 188,6	1 261,5	1 242,0	1 150	92,6	91,2	96,8
Buraki cukrowe	1 365,8	1 457,7	2 311,5	2 150	93,0	147,5	157,4
Rzepak	757,4	720,0	1 318,0	1 020	77,4	141,7	134,7
Produkcja zwierzęca	21 643,1	21 933,8	25 880,5	27 200	105,0	124,0	125,7
w tym:							
Bydło	1 503,9	1 374,6	1 901,8	2 300	120,9	167,3	152,9
Ciętła	325,0	303,5	273,8	300	109,5	98,8	92,3
Trzoda	8 329,1	7 865,9	9 087,2	8 450	93,0	107,4	101,5
Drób	2 932,7	3 526,1	4 178,2	4 750	113,7	134,7	162,0
Mleko krowie	6 593,1	6 562,1	7 864,3	8 700	110,6	132,6	132,0
Jaja kurze	1 513,9	1 823,2	2 042,3	2 000	97,9	109,7	132,1

^a szacunek IERiGŻ-PIB.

Źródło: GUS i przeliczenia własne.

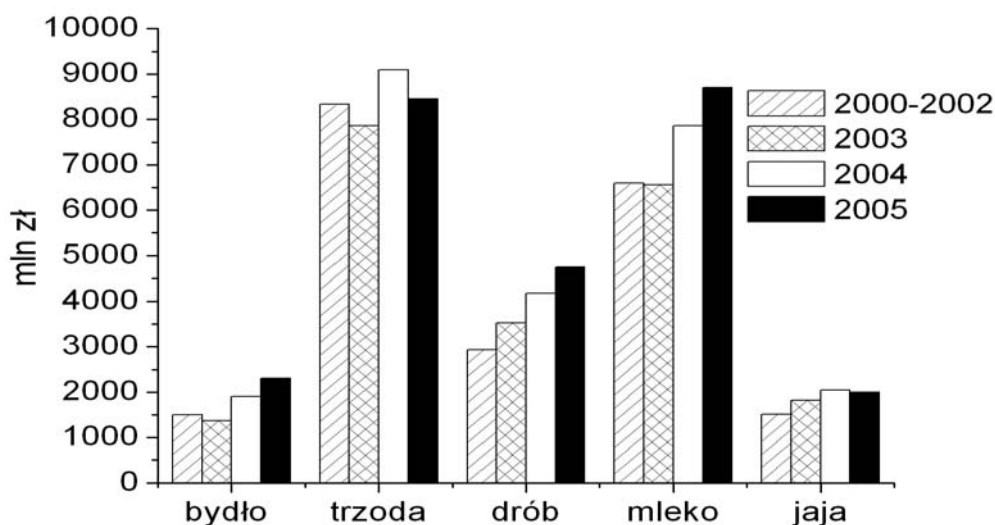
W 2005 roku o wartości towarowej produkcji roślinnej zdecydował głównie spadek tej produkcji. Wysokie w 2004 roku zbiory podstawowych produktów roślinnych jeszcze przez całe I półrocze 2005 roku zapewniały wzrost tej wartości. Z nadwyżką pokrywały one bowiem straty wywołane głębokim spadkiem cen. Jednakże niższe zbiory 2005 roku spowodowały obniżenie tej wartości w II półroczu tego roku.

Rysunek IV.1. Wartość produkcji towarowej podstawowych produktów roślinnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. IV.1.

Rysunek IV.2. Wartość produkcji towarowej podstawowych produktów zwierzęcych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. IV.1.

Największy wpływ na wartość towarowej produkcji zwierzęcej miały natomiast ceny (poza produkcją drobiu). Wzrost tych cen w I półroczu 2005 roku był na tyle duży, że z nadwyżką kompensował utratę wartości produkcji wynikającą ze spadku produkcji. Z kolei ich spadek w II półroczu był na tyle głęboki, że mający wówczas miejsce wzrost produkcji, nie był w stanie nawet wyrównać strat nim spowodowanych.

1.2. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów roślinnych

Zboża. W 2005 roku wartość produkcji towarowej zbóż może wynieść 3950 mln zł. Była ona o około 14% niższa aniżeli rok wcześniej. O spadku tym decyduje znaczne obniżenie wartości tej produkcji, z jakim mamy do czynienia w II półroczu. W I półroczu 2005 roku wartość towarowej produkcji zbóż była bowiem nadal wyższa aniżeli rok wcześniej. Po rekordowo wysokich zbiorach zbóż w 2004 roku, na rynku utrzymywała się wysoka ich podaż. Była ona na tyle wysoka, że z dużą nadwyżką kompensowała bardzo głęboki spadek cen, który miał miejsce w tym okresie. Jednakże w III kwartale sytuacja ta zmieniła się, głównie z powodu spadku zbiorów, które były niższe prawie o 10% od rekordowych w 2004 roku. Duże zapasy zbóż uzupełniają spadek zbiorów i zapobiegają wzrostowi cen.

Ziemniaki. W 2005 roku wartość produkcji towarowej ziemniaków może wynieść około 1150 mln zł, a więc o kilka procent mniej niż w dwu poprzednich latach. Zmiany tej wartości, podobnie jak w przypadku zbóż, były odmienne w kolejnych półroczach 2005 roku. W I półroczu 2005 roku ceny ziemniaków były niższe o 5-10% niż rok wcześniej, ale produkcja choć wyższa niż przed rokiem, nie mogła pokryć strat wywołanych spadkiem cen. W II półroczu 2005 roku ceny ziemniaków były co prawda wyższe niż w II półroczu 2004 roku, ale nie na tyle, by mogły skompensować utratę wartości produkcji wynikającą ze spadku produkcji.

W 2005 roku zbiory ziemniaków wyniosły 10,4 mln ton i były o ponad 25% mniejsze niż w 2004 roku. W tej sytuacji ceny ziemniaków zaczęły rosnąć. Początkowo, kiedy w skupie dominowały ziemniaki wczesne, ceny były nadal niższe niż przed rokiem, ale w sierpniu wzrost tych cen był bardzo wysoki (ponad 20%). W dalszych miesiącach wzrost cen wyraźnie osłabł. We wrześniu ceny skupu ziemniaków przemysłowych były wyższe aniżeli przed rokiem tylko o około 5%. Tak mały ich wzrost nie mógł zrekompensować spadku podaży.

Tabela IV.2. Wartość skupu głównych produktów rolnictwa (w mln zł bieżących)

Wyszczególnienie	Średnia z lat 2000-2002	2003	2004	2005 ^a	Wskaźniki zmian		
					<u>2005</u> 2004	<u>2005</u> 2003	<u>2005</u> 2000-2002
Ogółem	22 213,9	25 331,0	30 333,5	31 100	102,5	122,8	140,0
Produkcja roślinna	7 335,8	8 334,0	9 298,3	8 500	91,4	102,0	115,9
Produkcja roślinna podstawowa (bez warzyw i owoców)	6 210,7	6 454,9	7 791,8	7 000	89,8	108,4	112,7
w tym:							
Zboża ogółem	3 346,4	3 395,6	3 157,6	2 700	85,5	79,5	80,7
w tym: pszenica	2 510,5	2 313,1	2 002,7	1 800	89,9	77,8	71,7
żyto	280,2	305,8	306,2	250	81,6	81,8	89,2
Ziemniaki	286,9	350,0	322,9	300	92,9	85,7	104,6
Buraki cukrowe	1 365,8	1 457,7	2 311,4	2 150	93,0	147,5	157,4
Oleiste	763,3	732,6	1 329,8	1 030	77,5	140,6	134,9
Produkcja zwierzęca	15 878,2	16 697,0	21 036,2	22 600	107,4	135,3	142,3
w tym:							
Bydło	1 145,8	1 245,1	1 577,6	1 900	126,0	120,4	165,8
Ciełeta	108,1	119,0	150,0	170	113,3	142,9	157,4
Trzoda	5 967,6	6 395,3	7 867,0	7 300	92,8	114,2	122,3
Drób	2 807,2	3 366,7	3 955,4	4 500	113,8	133,7	160,3
Mleko krowie	5 285,0	5 256,3	6 787,0	8 100	119,3	154,1	153,3
Jaja kurze konsumpcyjne	118,2	122,5	116,1	115,0	99,1	94,3	97,5

^a szacunek IERiGŻ-PIB.

Źródło: GUS i przeliczenia własne.

Rośliny przemysłowe. W 2004 roku rośliny przemysłowe były jedynymi produktami rolnymi, których wzrost wartości był bardzo wysoki. Wyniosła ona bowiem wówczas 3850 mln zł i była aż o ponad 60% wyższa niż w 2003 roku. Wartość produkcji towarowej buraków cukrowych wzrosła o około 60%, a rzepaku o 80%. Głównym czynnikiem wzrostu wartości produkcji buraków cukrowych był duży (około 50%) wzrost cen, który wynikał z przyjęcia przez Polskę unijnego systemu płatności za buraki cukrowe. Z kolei w przypadku rzepaku czynnikiem takim były rekordowe zbiory, dwukrotnie wyższe aniżeli w 2003 roku i o 70% wyższe aniżeli średnie zbiory w latach 2000-2002. Towarzyszył im jednak kilkunastoprocentowy spadek cen.

W 2005 roku wartość produkcji towarowej roślin przemysłowych może wynieść 3,5 mld zł. Byłaby ona niższa o około 10% od ubiegłorocznej, ale i tak nadal znacznie, bo aż o ponad 40% wyższa od wartości tej produkcji w 2003 roku, czyli przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. W 2005 roku wartość towarowej produkcji buraków cukrowych może wynieść 2150 mln zł, a rzepaku 1030 mln zł. Była ona niższa odpowiednio o 7 i ponad 20%. Obniżka wartości produkcji buraków jest wyłącznie pochodną mniejszych zbiorów, gdyż przeciętna cena skupu buraków cukrowych pozostała na poziomie z po-

przedniego sezonu. Natomiast głęboki ubytek wartości tej produkcji rzeпаku wynika z tego, że dziewięcioprocentowemu spadkowi zbiorów towarzyszy również duży, dalszy spadek cen. W III kwartale 2005 roku przeciętna cena skupu rzeпаku wynosiła 777 zł/t, podczas gdy przed rokiem o tej porze – 876 zł/t. Tak wysoki kolejny spadek cen rzeпаku jest następstwem utrzymującej się przewagi podaży nad popytem na rynku krajowym, a także niskiego poziomu cen rzeпаku na innych rynkach unijnych oraz kursu złotego względem euro.

1.3. Przychody ze sprzedaży podstawowych produktów zwierzęcych

Bydło i cielęta. W 2005 roku wartość towarowej produkcji bydła rzeznego wynieść może około 2,3 mld zł. Była ona wyższa o około 20% niż w 2004 roku i jednocześnie o prawie 70% wyższa niż w 2003 roku i ponad 50% niż średnio w latach 2000-2002. Wartość produkcji cieląt w 2005 roku wynieść może natomiast około 300 mln zł. Jest to wartość nieco wyższa niż rok wcześniej i jednocześnie niższa o kilka procent niż 2003 roku, a także od średniej z lat 2000-2002.

Wartość produkcji towarowej bydła rzeznego rośnie od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Powodem tego jest systematyczny wzrost cen. W I półroczu 2005 roku przeciętne ceny skupu bydła kształtowały się w granicach 3,80-4,28 zł/kg, wobec 2,62-4,01 zł/kg w I półroczu 2004 roku. Ponieważ w tym okresie produkcja nie uległa większym zmianom, to jedynie ceny decydowały o tym, że skala wzrostu wartości produkcji towarowej wyniosła wówczas ponad 30%. W II półroczu 2005 roku skala wzrostu cen wyraźnie osłabła i wynosiła już tylko kilka procent. Rosła jednak wówczas produkcja i podaż bydła. W II półroczu 2005 roku produkcja kształtowała się na poziomie około 300 tys. ton w wadze żywej², czyli o 3-5% wyższym niż w II półroczu 2004 roku. Skala wzrostu tej produkcji, ani też cen bydła rzeznego nie są jednak już na tyle duże, by zapewnić wzrost wartości produkcji towarowej taki, jaki miał miejsce w I półroczu bieżącego roku. W całym 2005 roku wzrost wartości towarowej produkcji bydła był nadal wysoki, choć prawie o połowę niższy niż w 2004 roku.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej sukcesywnie rosną również ceny skupu cieląt i to w jeszcze większym stopniu niż ceny bydła. W I półroczu 2005 roku kształtowały się one w granicach 9,30-10,30 zł/kg, podczas gdy

² Patrz: *Rynek mięsa. Stan i perspektywy*. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

w I półroczu 2004 roku 6,02-10,08 zł/kg. Jednak wysokie ceny cieląt jedynie rekompensują postępujący spadek ich produkcji. W I półroczu 2005 roku produkcja żywca cielecego była mniejsza o dalsze 3% niż w I półroczu 2004 roku, w którym obniżyła się ona o ponad 30%.

Przewiduje się, że również w **2006 roku wartość produkcji towarowej bydła zwiększy się**. Wyczerpuje się wprawdzie możliwość dalszego dużego wzrostu cen, ale w 2006 roku produkcja bydła będzie rosła³. W I półroczu jej wzrost wyniesie tylko 2%, ale w II półroczu około 10% i istotnie wpłynie na wzrost wartości tej produkcji.

Trzoda chlewna. W 2005 roku wartość produkcji towarowej trzody chlewnej ocenia się na 8450 mln zł. Jest to poziom niższy o 7% niż w 2004 roku, ale jednocześnie o 7% wyższy niż w 2003 roku i zbliżony do średniego poziomu z lat 2000-2002.

Na rynku trzody mieliśmy do czynienia ze spadkową fazą produkcji i wzrostową fazą cen w I półroczu 2005 roku oraz ze wzrostową fazą produkcji i spadkową fazą cen w II półroczu. W I półroczu 2005 roku produkcja trzody była o 5% niższa aniżeli w I półroczu 2004 roku, a w II półroczu o 5% wyższa niż przed rokiem o tej porze⁴. W całym roku poziom produkcji trzody był zbliżony do ubiegłorocznego. W tej sytuacji o wartości produkcji towarowej decydują jedynie ceny. W I półroczu 2005 roku kształtowały się one na poziomie zbliżonym do przeciętnego w I półroczu 2004 roku (około 3,77 zł/kg). W III kwartale 2005 roku ceny sezonowo wzrosły i zawierały się w granicach 3,98-4,13 zł/kg, ale ich poziom był już znacznie niższy niż w III kwartale 2004 roku (4,59-4,95 zł/kg). Podobnie było w IV kwartale 2005 roku. W tej sytuacji przeciętna cena skupu trzody w 2005 roku kształtowała się na poziomie 3,85 zł/kg, czyli o około 7% niższym niż w 2004 roku.

W 2006 roku wartość towarowej produkcji trzody chlewnej znacząco się obniży. Produkcja żywca wieprzowego wzrośnie o około 9%⁵. Pomimo spodziewanego wzrostu spożycia i eksportu wieprzowiny, taki wzrost produkcji **wywoła głęboki spadek cen.** Im będzie on głębszy, tym trudniejsze będzie wyrównanie strat wartości nim powodowanych.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

Drób. W 2005 roku wartość produkcji towarowej drobiu może wynieść 4750 mln zł. Oznacza to jej wzrost w stosunku do 2004 roku o 14%, w stosunku do 2003 roku o 35%, a w stosunku do średniej z lat 2000-2002 o ponad 60%. O wartości produkcji drobiu zadecydowała wysoka dynamika produkcji. W I półroczu 2005 roku produkcja ta ukształtowała się na poziomie 489 tys. ton i była o 13,5% wyższa niż w I półroczu 2004 roku. W II półroczu 2005 roku stopa wzrostu tej produkcji nie zmieniła się i wyniosła ona prawdopodobnie około 550 tys. ton⁶. Ceny drobiu obniżyły się tylko nieznacznie i w związku z tym nie odegrały większej roli w kształtowaniu poziomu wartości produkcji. W I półroczu 2005 roku były one tylko o 3% niższe aniżeli w I półroczu 2004 roku. Z podobnym ich spadkiem mieliśmy do czynienia również w III kwartale 2005 roku, a z większym dopiero pod koniec 2005 roku.

W 2006 roku wartość towarowej produkcji drobiu może wzrosnąć. Skala tego wzrostu będzie jednak mniejsza niż w 2005 roku. Produkcja drobiu w 2006 roku może wynieść około 1150 tys. ton⁷. W stosunku do 2005 roku wzrośnie ona o około 10%. Największym zagrożeniem dla tej produkcji jest jednak obawa przed epidemią ptasiej grypy. Może ona bowiem skutkować ograniczeniem popytu i głębokim spadkiem cen.

Jaja. W 2005 roku wartość towarowej produkcji jaj ocenia się na 2,0 mld zł, co oznacza spadek w odniesieniu do 2004 roku o około 2%. Ich produkcja w 2005 roku była wyższa o około 2% aniżeli w 2004 roku⁸, ale ceny jaj od początku roku kształtują się poniżej poziomów ubiegłorocznych.

W 2006 roku wartość towarowej produkcji jaj może być nieco niższa od tegorocznej. Produkcja jaj może w 2006 roku wynieść 545 tys. ton, wzrost o około 2%⁹. Zwiększy się podaż na rynku krajowym, co może prowadzić do spadku cen i wartości produkcji jaj.

Mleko. W 2005 roku wartość produkcji towarowej mleka wyniesie ok. 8,7 mld zł. Jest to wielkość wyższa niż w 2004 roku o ok. 10% oraz o 32% wyższa niż w 2003 roku i średnio w latach 2000-2002. O takim poziomie wartości tej produkcji zadecydował głównie wzrost cen, a w mniejszym stopniu także niewielki wzrost produkcji towarowej. Wpływ cen skupu mleka na

⁶ Patrz: *Rynek drobiu i jaj. Stan i perspektywy*. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

wartość produkcji systematycznie spadał. W I półroczu 2005 roku cena mleka była o 16% wyższa aniżeli w I półroczu 2004 roku. W III kwartale skala wzrostu cen wyniosła jedynie 3%. W całym 2005 roku przeciętna cena skupu była wyższa niż w 2004 roku o około 7%. W 2005 roku rosła też towarowa produkcja mleka. Skala jej wzrostu nie była duża, gdyż wyniosła tylko około 3%¹⁰.

W 2006 roku towarowa produkcja mleka może być nieco wyższa niż w 2005 roku. Jej wartość wzrośnie o dalsze 2%¹¹, a ceny mleka pozostaną na poziomie 2005 roku.

1.4. Źródła przychodów rolnictwa

Po wejściu do Unii Europejskiej nastąpiły pewne zmiany kanałów zbytu produktów rolnictwa (rys. IV.3). Były one następujące:

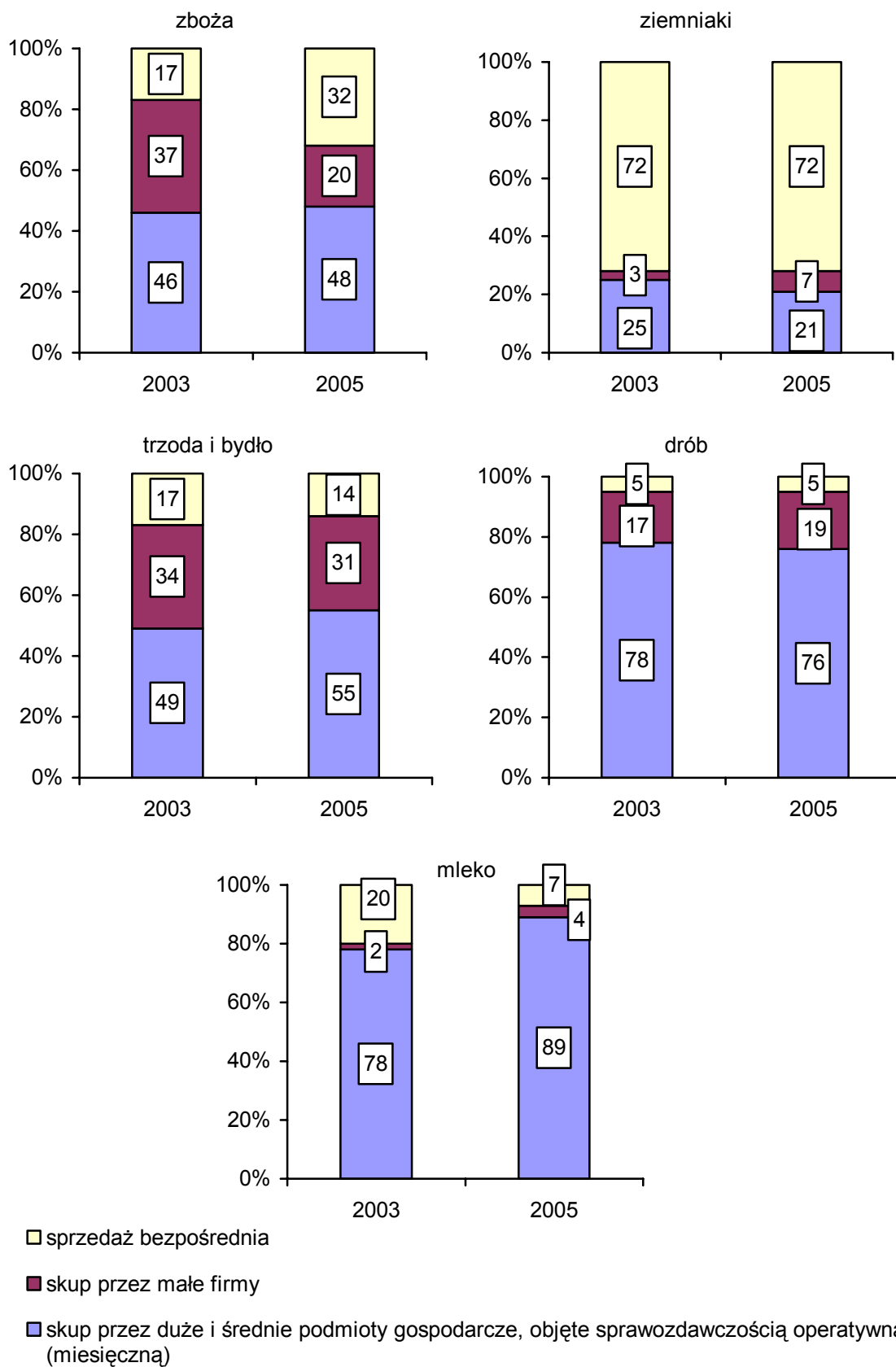
- **w sektorze mięsa czerwonego i mleka zwiększył się udział skupu dużych i średnich przedsiębiorstw, przy równoczesnym ograniczeniu sprzedaży bezpośredniej, szczególnie mleka, a na rynku mięsa – także skupu małych podmiotów;** jest to wynik dostosowań obu tych sektorów do standardów weterynaryjnych UE,
- **na rynku zbożowym nastąpił znaczący wzrost udziału sprzedaży bezpośredniej, a obniżył się udział skupu przez małe firmy, które wcześniej w dużym stopniu uczestniczyły w skupie interwencyjnym ARR; zmiana systemu interwencji spowodowała istotne ograniczenie udziału tych podmiotów w zagospodarowaniu towarowej produkcji zbóż.**

Obecnie sprzedaż dużym i średnim firmom jest głównym kanałem zbytu nie tylko roślin przemysłowych, lecz także mleka i drobiu (ponad 75%), a znaczącym – także zwierząt rzeźnych i zbóż (ok. 50%). Sprzedaż bezpośrednia była i jest głównym kanałem zbytu ziemniaków oraz owoców i warzyw (ponad 70%). Małe podmioty skupu mają znaczny, ale malejący udział w skupie zwierząt rzeźnych, zbóż i drobiu. **Zmiany struktury kanałów zbytu produktów rolnictwa kształtowane są przez przemiany strukturalne przetwórstwa rolno-spożywczego.**

¹⁰ Patrz: *Rynek mleka. Stan i perspektywy*. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

¹¹ Ibidem.

Rysunek IV.3. Struktura kanałów zbytu produktów rolnictwa
(produkcja towarowa rolnictwa = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i szacunków IERiGŻ-PIB.

2. Przychody rolnictwa ze sprzedaży produktów ogrodnictwa oraz tytoniu i chmielu¹²

Wzrost cen owoców płaconych producentom, szczególnie za wiśnie, gruszki, śliwki i jabłka do przetwórstwa spowodował – mimo niższych zbiorów – wzrost wartości towarowej produkcji owoców w 2005 roku do ok. 2,8 mld zł. Wartość tej produkcji była o ok. 9% wyższa niż w 2004 roku (tab. IV.3). Natomiast w porównaniu do 2003 roku, kiedy wysokie były zarówno zbiory owoców, jak i ceny płacone producentom, wartość towarowej produkcji owoców w 2005 roku była o 14% niższa.

Wartość towarowej produkcji warzyw w 2005 roku obliczona na podstawie wynikowego szacunku zbiorów GUS i znacznie wyższych niż w 2004 roku cen płaconych producentom, wyniosła prawie 3,7 mld zł i była aż o 16% wyższa niż w 2004 roku. O wzroście tej wartości zdecydowały głównie wyższe ceny płacone producentom (średnio o 17%), które z nadwyżką kompensowały skutki spadku zbiorów (o 2,4%) i podaży warzyw (o 1%). Wartość podaży tego działu ogrodnictwa jest rekordowa, wyższa niż w 2004 roku o 16% i aż o 35% niż w 2003 roku.

Na zmiany wartości towarowej produkcji owoców i warzyw w 2005 roku miały wpływ następujące zjawiska:

- a) Drugi kwartał jest okresem sprzedaży części zapasów jabłek i warzyw z roku poprzedniego oraz niewielkich ilości ze zbiorów warzyw przyspieszonych, wyprodukowanych w gruncie pod folią niską. Drugi kwartał 2005 roku był szczytowym okresem podaży warzyw, głównie pomidorów i ogórków, produkowanych w szklarniach i tunelach foliowych. Wartość sprzedaży warzyw spod osłon wynosiła w II kwartale 2005 roku 908,6 mln zł i była ponad trzy razy wyższa niż wartość sprzedanych warzyw gruntowych. Niewielki wpływ na obniżenie wartości produkcji owoców w II kwartale 2005 roku miały bardzo niskie ceny truskawek przemysłowych, a znaczący – stale rosnąca produkcja i sprzedaż pieczarek i kwiatów. Wartość sprzedaży wszystkich produktów ogrodniczych w II kw. 2005 roku wyniosła prawie 1,9 mld zł i była o 10% wyższa niż w II kw. 2004 roku.
- b) Trzeci kwartał w Polsce jest okresem bardzo wysokiej podaży owoców jagodowych i wiśni do przetwórstwa oraz wysokiej podaży warzyw gruntowych, przede wszystkim pomidorów i ogórków. W III kwartale 2005 roku wartość sprzedanych owoców i warzyw była o 4% wyższa niż w III kw. 2004 roku.

¹² Metodę szacowania towarowej produkcji ogrodniczej oraz jej rozdysponowania na poszczególne kwartały podano w opracowaniu *Stan polskiej gospodarki..., op. cit.*

Wzrost tej wartości był wynikiem bardzo wysokich cen wiśni i jabłek przemysłowych oraz wyższych niż w 2004 roku cen porzeczek czarnych. Jednocześnie bardzo niskie były ceny truskawek do przetwórstwa i niższe ceny porzeczek czerwonych i agrestu. O wzroście towarowej produkcji warzyw w III kwartale 2005 roku zdecydowały wyższe niż w 2004 roku ceny przy podobnej podaży. Większy był przyrost sprzedaży pieczarek, nasion roślin ogrodniczych i kwiatów (o 18%). Łączne przychody ze sprzedaży produktów ogrodniczych w III kwartale 2005 roku wynosiły 2,5 mld zł i były o 5% wyższe niż w tym samym okresie roku poprzedniego.

- c) W całym 2005 roku o wyższej wartości produkcji towarowej owoców zdecydowały niskie zbiory oraz wysokie ceny wiśni i jabłek, szczególnie przemysłowych. W przetwórstwie jabłek na koncentrat soku wystąpił duży niedobór surowca. Wysoki wzrost wartości towarowej produkcji owoców w 2005 roku jest także wynikiem dużej podaży owoców jagodowych, choć ceny (podobnie jak w 2004 roku) były niskie. Zakaz eksportu jabłek z Polski do Rosji dotychczas (do połowy grudnia 2005 roku) nie wywołał spadku cen.
- d) Pod względem warunków pogodowych 2005 rok był niekorzystny dla plonowania wszystkich gatunków warzyw. Zimna i mokra wiosna oraz początek lata były niekorzystne dla dobrego plonowania ogórków i pomidorów, a susza w lecie i jesienią spowodowała spadek plonów cebuli oraz warzyw kapustnych i korzeniowych. Ubytek plonów nie został jednak zrekompensowany zwiększonymi zasiewami, co przy rosnącym popycie wywołało wzrost cen warzyw i wartości ich sprzedaży (w IV kw. 2005 roku o 26%).
- e) Wartość towarowej produkcji innych produktów ogrodnictwa, tj. pieczarek, nasion kwiatów i roślin ozdobnych w 2005 roku zwiększyła się o 12%, a ich udział w produkcji ogrodnictwa zbliżył się do 10%. Są to działy o stałej i szybkiej dynamice rozwoju produkcji, której wartość jest o ok. 60% wyższa niż w 2003 roku i ponad dwukrotnie wyższa niż w latach 2000-2002. Niższe ceny chmielu o około 18% i nieco mniejszy spadek plonów (ale zwiększonej powierzchni uprawy) spowodowały duży spadek wartości towarowej produkcji chmielu (o 22% w 2005 roku). Natomiast wartość towarowej produkcji tytoniu w 2005 roku utrzymała się na poziomie z roku poprzedniego.

Wartość przychodów całego ogrodnictwa (łącznie z chmielom i tytoniem) w 2005 roku zwiększyła się prawie do 8 mld zł i była o 13% wyższa niż w roku poprzednim i o 7% wyższa niż w roku gospodarczym 2004/05. W ślad za tym zwiększa się udział tych działom w produkcji towarowej rolnictwa (z 15,6% w latach 2000-2002 i 16,3% w 2004 roku do 18% w 2005 roku).

Tabela IV.3. Wartość towarowej produkcji produktów ogrodnich oraz chmielu i tytoniu (w mln zł)

Wyszczególnienie	Średnio 2000-2002	2003	2004	2003/2004	2004/2005	2005 szacunek ^a
1. Produkcja globalna rolnictwa	57 336,9	56 264,0	65 956,5	.	.	.
w tym: owoców	2 899,6	4 177,0	3 197,2	.	.	.
warzyw	3 679,0	3 758,0	4 397,3	.	.	.
2. Produkcja towarowa rolnictwa	34 721,5	36 543,0	42 480,0	.	.	.
a) owoców	2 312,0	3 242,0	2 567,9	3 325,9	2 610,5	2 788,6
b) warzyw	2 433,3	2 724,0	3 164,9	3 327,9	3 430,9	3 666,5
c) pieczarek	360,0	465,0	525,0	494,8	598,5	672,0
d) innych produktów ogrodnictwa	329,0	431,0	655,0	528,8	706,0	735,0
w tym:						
– nasion roślin ogrodnich	30,0	40,0	45,0	30,0	45,0	55,0
– materiału szkółkarskiego	75,0	85,0	100,0	89,5	137,0	130,0
– kwiatów i roślin ozdobnych	224,0	355,0	510,0	409,3	524,0	550,0
3. Razem produkty ogrodnicze	5 434,3	6 862,0	6 912,8	7 677,4	7 345,9	7 862,1
e) tytoniu	138,3	100,0	90,0	100,0	90,0	90,0
f) chmielu	28,0	35,0	32,0	35,0	32,0	25,0
4. Przychody ze sprzedaży produktów ogrodnich oraz tytoniu i chmielu	5 600,6	6 997,0	7 034,8	7 812,4	7 467,9	7 977,1

^a owoce i warzywa na podstawie szacunku produkcji roślinnej GUS, produkcja chmielu i tytoniu według ocen IUNG oraz ARiMR.

Źródło: Dane GUS i szacunki IERiGŻ-PIB.

Tabela IV.4. Wartość towarowej produkcji ogrodniczej oraz tytoniu i chmielu według kwartałów (w mln zł)

Wyszczególnienie	2003				2004				2005			
	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw. ^a
1. Produkcja towarowa												
a) owoców	290,3	460,2	1 493,2	998,1	389,8	444,8	1 019,3	714,0	483,8	393,4	1 059,9	851,5
b) warzyw	438,5	1 071,9	1 116,3	837,7	372,2	1 001,7	1 068,3	722,7	458,2	1 181,7	1 113,6	913,1
w tym: spod osłon	.	.	311,1	180,2	114,3	790,8	302,3	178,5	127,6	908,6	.	.
c) pieczarek	116,3	116,3	93,0	139,5	131,3	131,3	105,0	157,5	168,0	168,0	134,4	201,6
d) innych produktów ogrodnictwa	52,5	97,3	83,0	237,3	71,0	137,5	120,0	326,5	81,0	150,5	132,0	371,5
w tym:												
– nasion roślin ogrodniczych	0,0	0,0	12,0	18,0	0,0	0,0	18,0	27,0	0,0	0,0	22,0	33,0
– materiału szkółkarskiego	17,0	8,5	0,0	59,5	20,0	10,0	0,0	70,0	26,0	13,0	0,0	91,0
– kwiatów i roślin ozdobnych	35,5	88,8	71,0	159,8	51,0	127,5	102,0	229,5	55,0	137,5	110,0	247,5
2. Razem produkty ogrodnicze	897,6	1 745,6	2 785,5	2 212,5	964,3	1 715,3	2 312,6	1 920,7	1 191,0	1 893,6	2 439,8	2 337,7
e) tytoniu	0,0	0,0	60,0	40,0	0,0	0,0	54,0	36,0	0,0	0,0	54,0	36,0
f) chmielu	0,0	0,0	7,0	28,0	0,0	0,0	6,4	25,6	0,0	0,0	5,0	20,0
3. Przychody ze sprzedaży produktów ogrodniczych oraz tytoniu i chmielu	897,6	1 745,6	2 852,5	2 260,0	964,3	1 715,3	2 373,0	1 982,3	1 191,0	1 893,6	2 498,8	2 393,7

^a owoce i warzywa na podstawie szacunku produkcji roślinnej GUS, produkcja chmielu i tytoniu według ocen IUNG oraz ARiMR.

Źródło: Dane GUS i szacunki IERiGŻ-PIB

Powierzchnia uprawy owoców, warzyw i pieczarek oraz innych produktów ogrodnictwa (rośliny ozdobne i szkółkarstwo) rośnie. Również rośnie produkcja ogrodnicza – która mimo częstych załamań cen – jest bardziej dochodowa niż inne działy rolnictwa. Z powodu dużej pracochłonności i intensywności produkcji jest i może być ona (szczególnie po integracji z UE) podstawowym źródłem dochodów dla gospodarstw o średniej powierzchni UR (ok. 7-15 ha). Żywiłowy rozwój tej produkcji i brak zorganizowanego rynku ogrodniczego powoduje bardzo duże wahania cen i podaży owoców i warzyw. **Ujawnił się efekt integracji z Unią Europejską, głównie w postaci istotnego wzrostu eksportu jabłek, pomidorów i pieczarek na rynki państw „starej” UE-15.** Przyczyniła się do tego likwidacja cen wejścia. Nie spowodowało to jednak do tychczas istotnego (zauważalnego) wzrostu cen (i produkcji) owoców i warzyw.

3. Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

W drugim roku po wejściu Polski do Unii Europejskiej – po gwałtownych zmianach w I półroczu 2004 roku – obserwowano względną stabilizację w sferze zaopatrzenia rolnictwa w podstawowe środki produkcji. W miesiącach sąsiadujących z datą akcesji, głównie z powodu zapowiedzi podwyżek VAT na maszyny rolnicze i materiały budowlane, nastąpiło silne ożywienie popytu nie tylko na te dobra, lecz także na obrotowe środki produkcji dla rolnictwa. Wzrosły zakupy tych środków, a ponadto nastąpił gwałtowny wzrost cen, szczególnie nawozów azotowych i wapniowych oraz maszyn rolniczych (por. rozdz. I., p. 2).

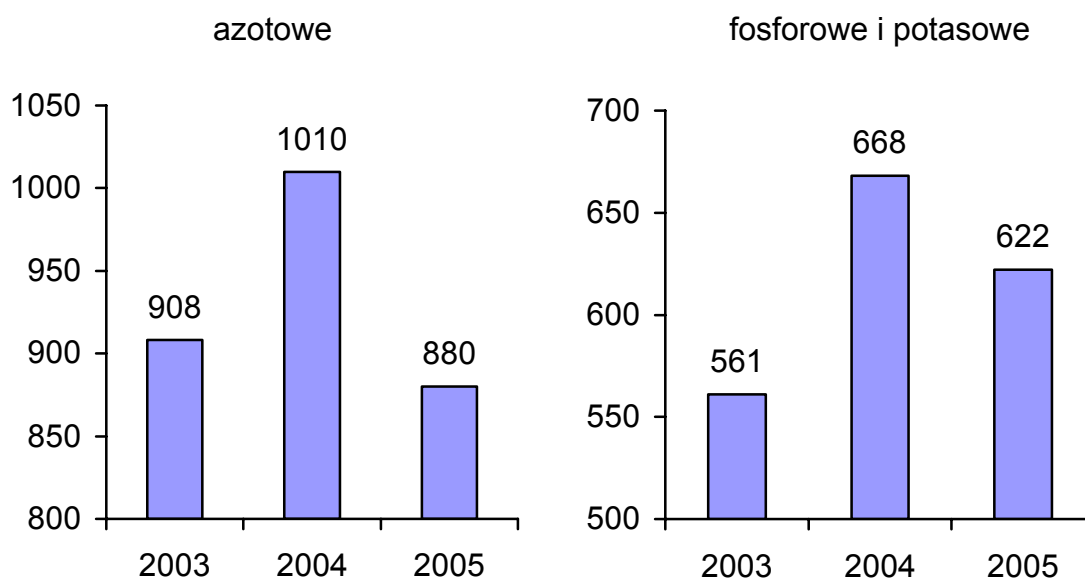
W 2005 roku obserwuje się zmniejszenie dostaw nawozów mineralnych, co przy znacznie niższym tempie wzrostu cen powoduje **stabilizację wydatków rolnictwa na środki plonotwórcze.** Wyniosły one w 2004 i 2005 roku po około 4,7 mld zł i były o 750 mln zł wyższe niż przed wejściem do Unii Europejskiej (tab. IV.5). **Utrzymała się natomiast tendencja wzrostowa zużycia i wydatków rolnictwa na zakup środków ochrony roślin (tab. IV.6).** W 2005 roku przekroczyły one 0,7 mld zł i były o 0,2 mld zł wyższe niż w 2003 roku (o 50 mln wyższe niż w 2004 roku).

Tabela IV.5. Dostawy nawozów mineralnych

Lata	Użytki rolne w tys. ha	Zużycie na 1 ha NPK w kg	Zużycie NPK w tys. ton	Cena 1 tony NPK w zł	Szacunkowa wartość w mln zł
2003	16 335,0	99,3	1 622	1 820	2 952
2004	15 902,3	102,4	1 628	2 165	3 520
2005 ^a	15 504,7	98,0	1 520	2 380	3 620
Nawozy wapniowe (CaO)					
2003	16 335,0	93,5	1 525,9	652	995
2004	15 902,3	91,5	1 455,6	815	1 198
2005 ^a	15 504,7	90,6	1 404,7	774	1 087

Źródło: Szacunki własne na podstawie danych GUS.

Rysunek IV.4. Dostawy nawozów mineralnych na rynek krajowy w miesiącach I-IX (w tys. ton)

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 2004, nr 10, 2005, nr 10.

Tabela IV.6. Zużycie i wartość środków ochrony roślin

Lata	Średnie zużycie substancji aktywnej na 1 ha gruntów ornych i sadów w kg	Średnia cena preparatu w roku w zł	Powierzchnia chroniona w tys. ha	Szacunkowa wartość wydatkowana na pestycydy w mln zł
2003	0,56	49,11	18 750	516
2004	0,67	50,78	19 920	678
2005 ^a	0,70	50,53	20 518	726

^a szacunek IERiGŻ-PIB.

Źródło: Dane GUS i szacunki własne.

Po wejściu do UE nie było znaczących zmian w zużyciu energii w rolnictwie. Kontynuowany jest powolny trend spadkowy zużycia paliw stałych, a szybszy energii elektrycznej, przy **nieznacznie większym zużyciu paliw ciekłych** (tab. IV.7). Równocześnie duży w 2005 roku **wzrost cen tych paliw** (średnio o 24%) **spowodował zwiększenie wydatków rolnictwa na zakup energii**. W tym roku przekroczyły one 7,5 mld zł i były prawie o 1 mld wyższe niż w latach 2003-2004 (tab. IV.7).

Tabela IV.7. Zużycie i wartość podstawowych nośników energii w rolnictwie

Rodzaj nośnika	2003	2004	2005 ^a
Paliwa stałe^b			
przelicznik węgiel			
– zużycie w tys. ton	2 750	2 700	2 650
– wartość w mln zł	1 188	1 295	1 303
Paliwa ciekłe^c			
przelicznik olej napędowy			
– zużycie w tys. ton	1 305	1 320	1 335
– wartość w mln zł	3 692	3 735	4 672
Energia elektryczna			
– zużycie w GWh	4 292	4 150	3 723
– wartość w mln zł	1 716	1 612	1 582
Razem energia w mln zł	6 596	6 642	7 557

^a szacunek; ^b paliwa stałe umownie zostały przyjęte w przeliczniku na węgiel kamienny, które stanowią 31% udziału w strukturze energii w rolnictwie według wartości opałowej GUS; ^c paliwa ciekłe stanowią 58%, w tym olej opałowy 41%, dlatego też do przeliczeń na 2005 rok przyjęto cenę oleju 3,50 zł za litr.

Źródło: Dane GUS i szacunki własne na tych danych oraz struktury wydatków gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną.

W ostatnich dwóch latach nastąpiły znaczące zmiany w zaopatrzeniu rolnictwa w pasze przemysłowe. Dostawy tych pasz w 2004 roku wyniosły 5,6 mln ton, tj. były o 20% wyższe niż w 2003 roku, a w roku następnym nieznacznie się obniżyły (o około 0,1 mln ton). Równocześnie w 2004 roku ich ceny wzrosły średnio o 15%, a w 2005 roku spadły o około 8%. W tej sytuacji **nastąpił duży wzrost wydatków na zakup pasz w pierwszym roku po wejściu do UE** (o ponad 2 mld zł), **ale w roku 2005 zmniejszyły się one o 0,7 mld zł** (tab. IV.8).

Tabela IV.8. Szacunek wydatków na pasze przemysłowe

Wyszczególnienie	2003	2004	2005
Produkcja pasz przemysłowych w tys. ton	4 621	5 618	5 500
Cena średnia w zł/tonę	1 112	1 279	1 174

Wartość w mln zł	5 140	7 185	6 457
------------------	-------	-------	-------

Źródło: Dane GUS i szacunki własne.

W okresie integrowania z UE **nie było istotnych zmian wydatków na zakup usług dla rolnictwa**. W 2004 roku wzrosły one o 2,5% do 6,6 mld zł, a w 2005 roku **utrzymały się na poziomie roku poprzedniego**¹³.

Tabela IV.9. Zmiany wydatków rolnictwa na zakup podstawowych środków produkcji (w mln zł)

Wydatki na zakup	w stosunku do roku poprzedniego		2005 rok w stosunku do 2003 roku
	2004	2005	
nawozów mineralnych	771	-11	760
środków ochrony roślin	162	48	210
energii	46	915	961
pasz przemysłowych	2 045	-728	1 317
usług	162	23	185
Razem	3 186	247	3 433

Źródło: Według tab. IV.5-IV.8.

Rozliczenie wydatków rolnictwa na zakup środków obrotowych wskazuje, że duży był ich przyrost w pierwszym roku po wejściu do UE. W sumie zwiększyły się one o **3,2 mld zł**, głównie z powodu wzrostu cen nawozów i pasz (tab. IV.9). W tym okresie wyraźnie ujawnił się tzw. syndrom Janosika. Natomiast w **drugim roku po akcesji przyrost wydatków rolnictwa wyniósł tylko 250 mln zł**, przy czym **wzrost cen energii, szczególnie paliw ciekłych, został w dużym stopniu zrekompensowany przez obniżkę cen pasz**. W 2005 roku wydatki rolnictwa na zakup środków produkcji były prawie o 3,5 mld zł wyższe niż przed wejściem do UE i osiągnęły kwotę około 26 mld zł.

4. Stan finansowy przedsiębiorstw rolnych

Prezentowane opracowanie przedstawia wyniki analizy drugiego etapu badań. Etap ten obejmuje 2004 rok (w rozbiciu na dwa półrocza i cały rok) oraz pierwsze półrocze 2005 roku. Zakres czasowy analizy określony został zebrany materiałem i w następnych etapach badań będzie wydłużany. Materiał źród-

¹³ Por. Rynek środków produkcji dla rolnictwa. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 28.

dłowy pochodzi ze sprawozdań F-01/I-01¹⁴. Informacje te pozwalają na analizę wszystkich przedsiębiorstw rolnych – jako całości, oraz w układzie trzech wydzielonych, ze względu na dominujące ukierunkowanie produkcyjne, grup (według PKD), a więc grupy gospodarstw ukierunkowanych na produkcję roślinną (01.1), zwierzęcą (01.2) i o profilu wielostronnym (01.3).

Z grupy przedsiębiorstw ukierunkowanych na produkcję roślinną, daje się wydzielić trzy podgrupy (klasy według PKD), tj. podgrupę przedsiębiorstw nastawionych na produkcję zbóż (01.11), warzyw (01.12) oraz owoców (01.13). Natomiast z grupy przedsiębiorstw ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą, można wydzielić aż pięć podgrup, tj. podgrupę przedsiębiorstw nastawionych na chów i hodowlę bydła (01.21), owiec, kóz i koni (01.22), trzody chlewnej (01.23), drobiu (01.24) i pozostałych zwierząt (01.25).

W 2004 roku przedsiębiorstwa rolne i świadczące usługi na rzecz produkcji rolniczej osiągnęły dobre wyniki ekonomiczno-finansowe. Najprawdopodobniej w przedsiębiorstwach rolnych wyniki te były najlepsze od czasu transformacji ustrojowej. Świadczą o tym zwłaszcza wskaźniki rentowności, których poziom, jak na ten sektor, można uznać za wysoki (tab. IV.10).

Tabela IV.10. Wskaźniki rentowności i płynności w przedsiębiorstwach rolnych (01.1, 01.2, 01.3) i świadczących usługi na rzecz rolnictwa (01.4)

Wyszczególnienie	2004			2005
	I półrocze	II półrocze	I + II	I półrocze
Przedsiębiorstwa rolne				
Liczba przedsiębiorstw	1 181	1 196	×	1 107
Wskaźnik rentowności przychodów (w procentach)				
– netto	-15,4	17,7	5,6	-2,9
– akumulacji	-6,3	23,2	12,4	5,4
Wskaźnik płynności bieżącej	2,30	2,48	2,48	2,59
Przedsiębiorstwa usługowe				
Liczba przedsiębiorstw	444	441	×	366
Wskaźnik rentowności przychodów (w procentach)				
– netto	-1,1	5,5	2,2	0,3
– akumulacji	2,1	8,7	5,5	3,7
Wskaźnik płynności bieżącej	1,68	1,72	1,72	1,46

Źródło: Zestawiono na podstawie tab. IV.11.

¹⁴ Sprawozdania GUS w ujęciu półrocznym, dotyczą przedsiębiorstw zatrudniających 10 i więcej osób, a więc swoim zasięgiem obejmują znacznie większą zbiorowość niż w ujęciu za pierwszy i za trzy kwartały.

W przedsiębiorstwach rolnych, w odróżnieniu od świadczących usługi, sytuacja ta w poszczególnych półroczach roku kształtowała się diametralnie różnie.

Tabela IV.11. Ekonomiczno-finansowe wyniki przedsiębiorstw rolnych – razem (według PKD 01.1, 01.2, 01.3) oraz przedsiębiorstw usługowych związanych z uprawami rolnymi i chowem zwierząt (według PKD 01.4)

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa rolne – razem				Przedsiębiorstwa usługowe			
	2004			2005	2004			2005
	I półrocze	II półrocze	I + II	I półrocze	I półrocze	II półrocze	I + II	I półrocze
1. Liczba przedsiębiorstw	1 181	1 196	1 196	1 107	444	441	441	366
w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo:								
2. Zatrudnienie (osób)	33	32	32	33	23	23	23	24
3. Przychody (w tys. zł)	2 698	4 692	7 390	3 227	1 299	1 327	2 626	1 442
– sprzedaż	1 932	2 986	4 918	2 274	742	782	1 524	741
– dotacje	33	175	208	249	11	21	32	5
– pozostałe przychody	733	1 531	2 264	879	547	523	1 070	696
4. Wynik finansowy (w tys. zł)	-415	828	413	-94	-14	72	58	4
5. Rentowność przychodów (w proc.)								
– brutto	-14,62	18,24	6,24	-2,33	0,42	5,75	3,12	1,39
– netto	-15,38	17,66	5,60	-2,90	-1,10	5,47	2,22	0,29
– akumulacji ^a	-6,32	23,18	12,41	5,44	2,14	8,71	5,46	3,73
– operacyjna ^b	0,11	30,02	19,10	9,82	4,53	9,92	7,25	5,77
6. Współczynnik bieżącej płynności	2,30	2,48	2,48	2,59	1,68	1,72	1,72	1,46
7. Stopa inwestowania ^c	0,82	1,16	0,99	0,83
8. Zobowiązania długoterminowe do majątku trwałego	0,11	0,11	0,11	0,11	0,10	0,09	0,09	0,08
– w tym kredyty długoterminowe	0,08	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,06
9. Zobowiązania długoterminowe do amortyzacji	5,95	5,38	2,77	5,63	2,54	2,13	1,08	1,96
10. Zobowiązania krótkoterminowe do majątku obrotowego	0,44	0,40	0,40	0,39	0,59	0,58	0,58	0,68
– w tym kredyty krótkoterminowe	0,12	0,12	0,12	0,12	0,09	0,10	0,10	0,10
11. ROE (w proc.) ^d	-2,94	5,59	2,79	-0,62	-1,14	5,70	4,57	0,29
12. Stopa zwrotu kapitału (w proc.) ^e	-1,21	7,33	6,18	1,16	2,21	9,08	11,27	3,74

^a zysk netto + amortyzacja; ^b zysk brutto + amortyzacja + koszty finansowe; ^c nakłady inwestycyjne do amortyzacji; ^d zysk netto do kapitału własnego x 100; ^e zysk netto + amortyzacja do kapitału własnego x 100.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W pierwszym półroczu 2004 roku przedsiębiorstwa rolne, z wyjątkiem ukierunkowanych na produkcję warzyw szklarniowych i drobiu, ponosiły znaczne straty i miały gorszą płynność finansową. Natomiast w drugim półroczu generowały zyski i poprawiały płynność. Przedsiębiorstwa rolne w dalszym ciągu charakteryzuje nie tylko długi cykl produkcji, a tym samym i obrotu kapitału, ale i znaczna sezonowość przychodów ze sprzedaży. Widoczne jest to zwłaszcza w podgrupie przedsiębiorstw ukierunkowanych na produkcję zbóż.

W pierwszym półroczu 2004 roku w przedsiębiorstwach rolnych przychody ze sprzedaży osiągnęły poziom poniżej 32% przychodów rocznych. W tym samym czasie wydatkowano w nich ponad 47% kosztów rocznych. Jest to specyfika rolnictwa, wpływająca na ocenę wskaźników finansowych, zwłaszcza rentowności i płynności. Ujemną rentowność przychodów w pierwszym półroczu należy w zdecydowanej większości przedsiębiorstw rolnych traktować jako rzecz normalną. Natomiast przedsiębiorstwa te do właściwego funkcjonowania wymagają wskaźników płynności wyższych niż w innych branżach, takich jak np. przemysł spożywczy.

Dobra sytuacja ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstw rolnych w 2004 roku to głównie efekt korzystnych dla rolnictwa warunków pogodowych. Były one szczególnie sprzyjające w makroregionach kraju o dużej koncentracji wielkoobszarowych gospodarstw. Z badań IERiGŻ-PIB wynika, iż przy zbliżonym poziomie intensywności gospodarowania (poziom nawożenia, środków ochrony roślin) gospodarstwa te w 2004 roku osiągnęły bardzo wysokie plony i zbiory¹⁵. Plon przeliczeniowy podstawowych roślin towarowych (zboża, rzepak, buraki cukrowe, ziemniaki) osiągnął poziom 71 dt/ha i był wyższy od plonu przeliczeniowego osiągniętego w 2003 roku aż o prawie 39%.

Pozytywne przełożenie wyraźnie wyższych zbiorów na wyniki ekonomiczne mogło wystąpić, gdyż sprzyjał temu układ cen. Mimo obniżki cen zbóż o ok. 20%, korzystnie kształtowały się ceny buraków cukrowych, ziemniaków sadzeniaków i na przetwórstwo, częściowo rzepaku, żywca wieprzowego, wołowego, drobiu i mleka. Ceny na buraki cukrowe i produkty zwierzęce nie spadły, a wzrosły. W przypadku żywca wieprzowego był to efekt cyklu świńskiego (spadek produkcji), a w przypadku pozostałych produktów – efekt integracji z Unią Europejską.

W 2004 roku **skumulowany wskaźnik nożyc cen** wzrósł do 102,2, wobec 97,5 w 2003 roku i tylko 90,9 w 2002 roku. **Był on mniej korzystny dla**

¹⁵ W. Guzewicz, A. Kagan, D. Osuch, M. Zdzieborska: *Wyniki produkcyjno-ekonomiczne wielkoobszarowych gospodarstw powstałych z majątku byłych PGR (lata 2001-2004 i zamierzenia na rok 2005)*, Studia i Monografie z. 131, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.

przedsiębiorstw rolnych, znaczących producentów towarowej produkcji zbóż. Niemniej jednak **ukształtowany w 2004 roku poziom cen produktów przy znacznie większym wolumenie produkcji towarowej i przy dopływie części dopłat bezpośrednich, z nadwyżką kompensował wzrost cen środków produkcji**¹⁶. Jednakże w 2005 roku ceny produktów rolnych, zwłaszcza zbóż, mleka i trzody chlewnej znacznie się obniżyły, a środków do produkcji rolnej wzrosły. W rezultacie **nożyce cen w okresie od stycznia do września 2005 roku wyniosły tylko 94**¹⁷. Taki stan **może w sposób istotny pogorszyć sytuację ekonomiczną przedsiębiorstw rolnych w 2005 roku** i w latach następnych o przeciętnych urodzajach, zwłaszcza przedsiębiorstw ukierunkowanych wyłącznie na produkcję roślinną. Pierwsze symptomy takiej możliwości daje się zauważyć w przedsiębiorstwach rolnych ukierunkowanych na produkcję zbóż. W odróżnieniu od średnich wyników przedsiębiorstw rolnych, w podgrupie tej wskaźniki rentowności przychodów za pierwsze półrocze 2005 roku (po wliczeniu znacznej części zaległych za 2004 rok dopłat bezpośrednich) ukształtowały się na zbliżonym poziomie jak w pierwszym półroczu 2004 roku. Natomiast bez tych dopłat wskaźniki te byłyby na znacznie niższym poziomie.

Bardzo dobre osiągnięcia produkcyjne w dziale roślinnym spowodowały, iż w 2004 roku przedsiębiorstwa rolne charakteryzowały się znacznie wyższą rentownością przychodów niż świadczące usługi. Wszystkie wskaźniki rentowności były w nich dwukrotnie wyższe. Spostrzeżenie powyższe dotyczy całego roku. Rentowność na koniec I półrocza była bowiem w przedsiębiorstwach rolnych wyraźnie niższa od przedsiębiorstw świadczących usługi, co wynika z ich specyfiki.

Wraz ze wzrostem rentowności w przedsiębiorstwach rolnych poprawiła się płynność finansowa. Współczynnik płynności bieżącej na koniec 2004 roku i na koniec pierwszego półrocza 2005 roku osiągnął poziom 2,48 i 2,59, a więc dość wysoki i bezpieczny dla ich rozwoju. W przedsiębiorstwach usługowych był on niższy o 44 i 77%. Zarówno **przedsiębiorstwa rolne, jak i usługowe stosują ostrożną, mało ryzykowną strategię rozwoju.** Świadczy o tym wysoki udział kapitału własnego w finansowaniu majątku trwałego, jak i obrotowego. W finansowaniu majątku trwałego był on w obydwu typach przedsiębiorstw na poziomie zbliżonym do 90% i praktycznie w analizowanym okresie nie uległ zmianie. Zaangażowanie zaś kapitału obcego w rozwój bieżący

¹⁶ Zdecydowana większość przedsiębiorstw otrzymała dopłaty bezpośrednie oraz do niekorzystnych warunków gospodarowania dopiero w 2005 roku i wliczyła je do przychodów pierwszego półrocza tego roku.

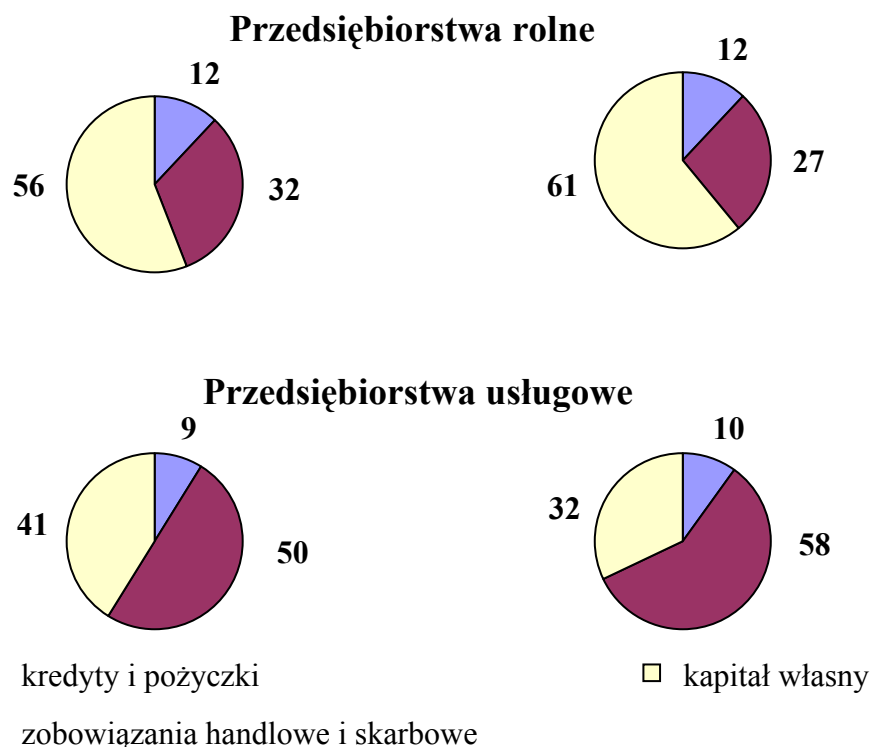
¹⁷ *Rynek zbóż. Stan i perspektywy.* IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2005, nr 29.

tych przedsiębiorstw jest wyraźnie większe, ale na poziomie relatywnie niskim (rys. IV.5).

Rysunek IV.5. Struktura finansowania majątku obrotowego

I półrocze 2004 roku

I półrocze 2005 roku

Źródło Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W analizowanym okresie **obserwuje się wzrost zaangażowania kapitału obcego w rozwój bieżący przedsiębiorstw usługowych, a jego spadek w przedsiębiorstwach rolnych**. Udział kredytów obrotowych w finansowaniu działalności w obu przypadkach pozostał praktycznie bez zmian.

Znacznie mniejsze zaangażowanie kapitału obcego w działalność bieżącą przedsiębiorstw rolnych znalazło odbicie w efektywności kapitału własnego. Mimo wyraźnie wyższych wskaźników rentowności przychodów, efektywność kapitału własnego (ROE – 2,78% i stopa zwrotu kapitału – 6,18%) w przedsiębiorstwach rolnych była w 2004 roku wyraźnie niższa od świadczących usługi na rzecz rolnictwa (ROE – 4,57 i stopa zwrotu kapitału – 11,27%). Oznacza to, iż przedsiębiorstwa świadczące usługi dla rolnictwa w większym zakresie skorzystały z dźwigni finansowej.

Tabela IV.12. Ekonomiczno-finansowe wyniki przedsiębiorstw rolnych ukierunkowanych na produkcję roślinną (według PKD 01.1), na produkcję zwierzęcą (według PKD 01.2) i na uprawy rolne połączone z chowem zwierząt (według PKD 01.3)

Wyszczególnienie	Produkcja roślinna (01.1)				Produkcja zwierzęca (01.2)				Produkcja mieszana (01.3)			
	2004			2005	2004			2005	2004			2005
	I półr.	II półr.	I + II	I półr.	I półr.	II półr.	I + II	I półr.	I półr.	II półr.	I + II	I półr.
1. Liczba przedsiębiorstw	424	444	444	453	161	159	159	146	596	593	593	508
w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo:												
2. Zatrudnienie (osób)	35	32	33	34	45	46	46	48	27	27	27	28
3. Przychody (w tys. zł)	2 311	3 535	5 846	2 313	3 916	5 585	9 501	4 671	2 644	5 335	7 979	3 627
– sprzedaż	1 653	2 548	4 201	1 751	3 486	4 319	7 805	4 318	1 711	2 970	4 681	2 153
– dotacje	46	196	242	67	51	242	293	69	20	140	160	81
– pozostałe przychody	612	791	1 403	495	379	1 024	1 403	284	913	2 225	3 138	1 393
4. Wynik finansowy (w tys. zł)	-432	950	518	-400	-383	943	560	-285	-411	707	296	235
5. Rentowność przychodów (w proc.)												
– brutto	-17,70	27,44	9,59	-16,29	-9,16	17,33	6,41	-5,66	-14,89	13,88	4,35	6,85
– netto	-18,70	26,87	8,85	-17,29	-9,78	16,88	5,89	-6,10	-15,56	13,26	3,71	6,47
– akumulacji ^a	-12,60	31,37	13,99	-10,39	-4,06	21,40	10,91	0,41	-3,32	19,63	12,03	16,31
– operacyjna ^b	-9,58	33,84	16,68	-6,29	-1,84	23,72	13,19	2,85	6,91	29,95	22,32	21,57
6. Współczynnik bieżącej płynności	1,39	1,92	1,92	1,51	1,28	1,55	1,55	1,38	3,33	3,04	3,04	4,10
7. Stopa inwestowania ^c	0,98	1,57	1,29	1,24	1,70	3,36	2,58	1,15	0,60	0,58	0,59	0,59
8. Zobowiązania długoterminowe do majątku trwałego	0,31	0,27	0,27	0,26	0,30	0,31	0,31	0,28	0,07	0,07	0,07	0,08
– w tym kredyty długoterminowe	0,21	0,19	0,19	0,17	0,24	0,23	0,23	0,23	0,05	0,04	0,04	0,04
9. Zobowiązania długoterminowe do amortyzacji	8,04	6,44	3,41	6,09	8,61	8,59	4,55	7,15	4,81	4,31	2,21	5,07
10. Zobowiązania krótkoterminowe do majątku obrotowego	0,72	0,52	0,52	0,66	0,78	0,65	0,65	0,73	0,30	0,33	0,33	0,24
– w tym kredyty krótkoterminowe	0,20	0,19	0,19	0,23	0,22	0,22	0,22	0,22	0,09	0,08	0,08	0,07
11. ROE (w proc.) ^d	-13,69	22,85	12,45	-10,87	-7,18	14,81	8,80	-4,24	-1,70	2,82	1,18	0,85
12. Stopa zwrotu kapitału (w proc.) ^e	-9,22	26,67	19,67	-6,53	-2,98	18,77	16,28	0,29	-0,36	4,17	3,82	2,14

^a zysk netto + amortyzacja; ^b zysk brutto + amortyzacja + koszty finansowe; ^c nakłady inwestycyjne do amortyzacji; ^d zysk netto do kapitału własnego x 100;

^e zysk netto + amortyzacja do kapitału własnego x 100.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Dobra sytuacja ekonomiczno-finansowa w 2004 roku była zjawiskiem dość powszechnym. Praktycznie wszystkie analizowane – ze względu na dominujący kierunek działalności – grupy i podgrupy (klasy według PKD) przedsiębiorstw rolnych oraz grupa przedsiębiorstw usługowych osiągnęły dodatnie wyniki finansowe. **Do końca pierwszego półrocza 2005 roku sytuacja ta nie uległa pogorszeniu.** Na taką ocenę wskazują wskaźniki rentowności i płynności. W pierwszym półroczu 2005 roku są one nawet lepsze niż rok temu, z wyjątkiem przedsiębiorstw ukierunkowanych na produkcję warzyw i chów pozostałych zwierząt (tab. IV.13).

Tabela IV.13. Wskaźniki rentowności przychodów i płynności w przedsiębiorstwach rolnych i świadczących usługi na rzecz rolnictwa (stan na koniec czerwca 2004 i 2005 roku)

Wyszczególnienie	Wskaźnik rentowności				Wskaźnik płynności bieżącej	
	netto		akumulacji		2004	2005
	2004	2005	2004	2005		
Przedsiębiorstwa rolne:						
– roślinne (01.1)	-18,7	-17,3	-12,6	-10,4	1,39	1,51
w tym: zboża (01.11)	-34,5	-31,3	-27,0	-23,0	1,38	1,57
warzywa (01.12)	6,6	5,0	10,5	9,7	1,44	1,31
owoce (01.13)	-30,7	-17,3	-25,0	-11,4	1,21	1,27
– zwierzęce (01.2)	-9,8	-6,1	-4,1	0,4	1,28	1,38
w tym: bydło (01.21)	-33,2	-19,2	-24,3	-11,0	1,17	1,53
owce, konie (01.22)	-38,7	-38,5	-28,8	-27,5	1,52	1,20
trzoda chlewna (01.23)	-12,2	-4,4	-7,4	0,9	1,92	1,96
drób (01.24)	2,6	3,3	7,0	8,8	1,12	1,43
pozostałe zwierzęta (01.25)	-27,1	-42,3	-18,9	-29,8	1,27	0,70
– wielostronne (01.3)	-15,6	6,9	-3,3	16,3	3,33	4,10
Przedsiębiorstwa usługowe (01.4)	-1,1	0,3	2,1	3,7	1,68	1,46

Źródło: Zestawiono na podstawie tab. IV.11-IV.12 i obliczeń własnych na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Stan finansowy i związane z tym możliwości rozwoju przedsiębiorstw są bardziej zróżnicowane niż poziom rentowności i zdolności generowania zysków. Na obecną sytuację ekonomiczną analizowanych grup przedsiębiorstw mają bowiem wpływ nie tylko osiągnięte zyski, lecz także stan ukształtowany w latach poprzednich, bieżące decyzje inwestycyjne, oraz zachowania rynku. W rolnictwie problem komplikują jeszcze bardziej trudne do przewidzenia warunki pogodowe.

Sytuację ekonomiczno-finansową analizowanych grup przedsiębiorstw rolnych (rys. IV.6) i grupę przedsiębiorstw usługowych można ocenić następująco:

- 1) Obecnie, podobnie jak w latach poprzednich, **najbardziej bezpieczna i stabilna jest sytuacja finansowa w grupie przedsiębiorstw rolnych ukierunkowanych głównie na produkcję roślinną**. Jednakże w **podgrupie przedsiębiorstw ukierunkowanych na produkcję zbóż, sytuacja ta w najbliższej przyszłości może ulec znacznemu pogorszeniu** z uwagi na niższe plony i zbiory roślin oraz spadające ceny skupu. Ich rozwój w najbliższej przyszłości nie powinien być jednak zagrożony, gdyż charakteryzują się one nie tylko wysoką rentownością przychodów i efektywnością gospodarowania, ale i małym udziałem przedsiębiorstw ponoszących straty. Charakterystyczny jest również duży udział kapitału własnego w inwestowaniu majątku obrotowego (około 54%) oraz wysoka bieżąca płynność finansowa (2,16). Relatywnie niskie jest ich zadłużenie z tytułu kredytów krótkoterminowych i długoterminowych. Są to w większości przedsiębiorstwa wyposażone w nowoczesną technikę wytwórczą i nie wymagają zwiększonych nakładów inwestycyjnych. Część przedsiębiorstw zbożowych najprawdopodobniej przeorganizuje swoją produkcję w kierunku bardziej wielostronnym, z udziałem produkcji zwierzęcej.

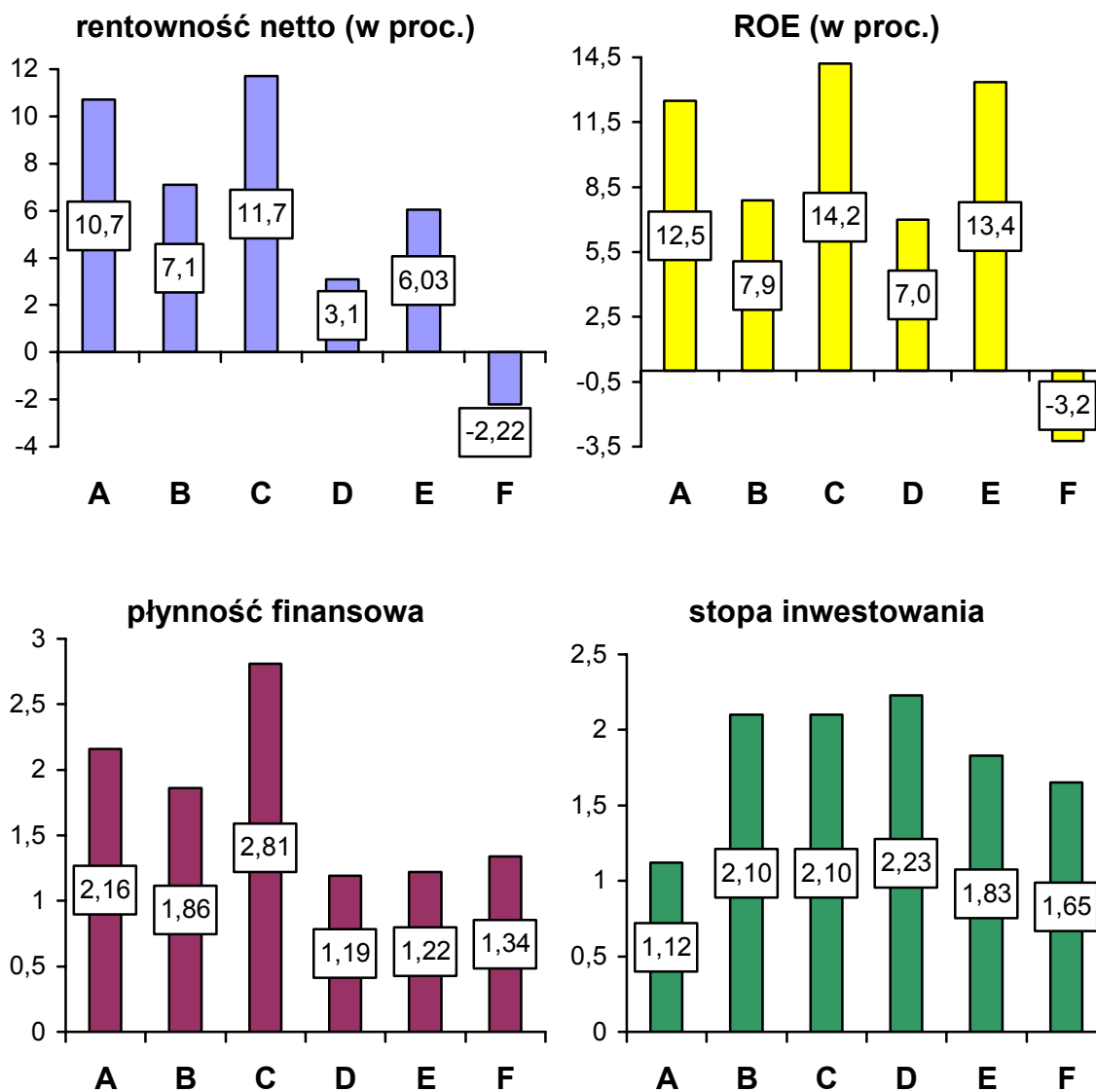
W nienajgorszej sytuacji finansowej, w chwili obecnej, znajduje się również podgrupa przedsiębiorstw warzywnych, ukierunkowanych głównie na produkcję warzyw szklarniowych. Podobnie jak przedsiębiorstwa zbożowe, charakteryzują się one wysoką rentownością przychodów i efektywnością gospodarowania oraz małym udziałem przedsiębiorstw ze stratami. W pierwszym półroczu bieżącego roku ich sytuacja ekonomiczno-finansowa uległa jednak nieznacznemu pogorszeniu. Świadczą o tym zarówno wskaźniki rentowności, płynności, jak i efektywności.

Obniżki kosztów własnych i poprawy opłacalności poszukują te przedsiębiorstwa w intensywnej modernizacji majątku trwałego. Jednakże bieżącą działalność gospodarczą opierają o znaczny udział kapitału obcego, zwiększającego koszty finansowe. Wskaźnik płynności bieżącej zachowuje jeszcze poziom bezpieczeństwa, lecz dalsza jego obniżka może wywoływać zatory płatnicze.

W trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej znajduje się natomiast podgrupa przedsiębiorstw ukierunkowana na produkcję sadowniczą. Dalszy byt większości z nich jest poważnie zagrożony. Nie odgrywają one większego znaczenia, gdyż występują w małej ilości.

Rysunek IV.6. Wskaźniki finansowe przedsiębiorstw rolnych ukierunkowanych na produkcję:

A – zbóż, B – bydła, C – trzody, D – drobiu, E – warzyw, F – owoców
w 2004 roku

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

- 2) **W dość bezpiecznej i stabilnej sytuacji finansowej obecnie są przedsiębiorstwa rolne ukierunkowane na produkcję zwierzęcą.** W 2004 roku przedsiębiorstwa tej grupy, podobnie jak o ukierunkowaniu roślinnym, charakteryzowały się dość wysoką rentownością przychodów i efektywnością gospodarowania oraz niewielkim udziałem jednostek ponoszących straty. Nieco gorszymi wskaźnikami charakteryzowała się jedynie podgrupa przedsiębiorstw ukierunkowanych na chów i hodowlę koni oraz drobiu. Natomiast nieliczną grupę wysokorentownych przedsiębiorstw ukierunkowa-

nych na chów pozostałych zwierząt (głównie futerkowych), wyróżniał ujemny kapitał własny. Może to sugerować, iż znajdują się one w rękach osób zagranicznych.

Przedsiębiorstwa o ukierunkowaniu zwierzęcym, w stosunku do przedsiębiorstw pierwszej grupy, charakteryzowały się mniejszym udziałem własnego kapitału w finansowaniu działalności operacyjnej (35%), oraz niższą płynnością finansową (1,55). Jednakże przedsiębiorstwa ukierunkowane na chów bydła, koni i trzody chlewnej, tj. kierunki funkcjonujące w oparciu o znaczne obszary ziemi, wyróżniał wyższy poziom tych wskaźników, a wyraźnie niższy ukierunkowanych na chów drobiu i pozostałych zwierząt. **Pod koniec pierwszego półrocza 2005 roku wskaźniki uległy wyraźnej poprawie i zachowują bezpieczny poziom w przedsiębiorstwach wszystkich kierunków produkcji zwierzęcej, z wyjątkiem ukierunkowanych na chów pozostałych zwierząt.** Przedsiębiorstwa o ukierunkowaniu zwierzęcym intensywnie modernizowały potencjał wytwórczy (stopa inwestowania we wszystkich kierunkach powyżej 2), co wzmocniło ich szanse rozwoju na przyszłość.

- 3) **W trudniejszej sytuacji finansowej znalazła się pewna część przedsiębiorstw rolnych o profilu wielostronnym.** Świadczą o tym zarówno niższe (choć dodatkowo) wskaźniki rentowności i efektywności gospodarowania, jak również znaczny udział przedsiębiorstw ponoszących straty. Mimo wysokiej bieżącej płynności finansowej (3,04) i dużego udziału kapitału własnego w finansowaniu bieżącej działalności (67%), przedsiębiorstwa tej grupy charakteryzuje głęboka ujemna reprodukcja majątku wytwórczego. W pierwszym półroczu 2005 roku wskaźniki rentowności w grupie tych przedsiębiorstw wzrosły najbardziej ze wszystkich analizowanych. Należy sądzić, iż w pewnym zakresie wzrost ten wywołało znaczne, bo prawie 15% zmniejszenie zbiorowości przedsiębiorstw analizowanej grupy. Najprawdopodobniej część z nich (głęboko deficytowych) w pierwszym półroczu tego roku upadła. **Efektywność gospodarowania w przedsiębiorstwach wielostronnych (ROE i stopa zwrotu kapitału) pozostała nadal na niskim poziomie.** Na ujemnym poziomie utrzymała się również reprodukcja majątku trwałego. Szanse dalszego istnienia i rozwoju pewnej części przedsiębiorstw są więc ograniczone, między innymi dotyczy to rolniczych spółdzielni produkcyjnych.
- 4) **W nienajlepszej sytuacji finansowej znajduje się również pewna część przedsiębiorstw świadczących usługi na rzecz produkcji roślinnej**

i zwierzęcej. Na taką ewentualność wydają się wskazywać niższe wskaźniki rentowności oraz dość znaczny udział przedsiębiorstw ponoszących straty. Wyraźne zmniejszenie zbiorowości tych przedsiębiorstw, w pierwszym półroczu 2005 roku (aż prawie o 17%), istotniejszych zmian w tym zakresie nie wprowadziło. W dalszym ciągu przedsiębiorstwa tej grupy charakteryzują się dość wysoką bieżącą płynnością finansową (1,46) i znacznym udziałem kapitału własnego w majątku obrotowym (32%) oraz bardzo niskim udziałem kapitału obcego w majątku trwałym (8%). Jednak w ostatnim półroczu wskaźniki te się obniżyły. Niski udział kapitału obcego w majątku trwałym sugeruje wystąpienie w części przedsiębiorstw ujemnej reprodukcji majątku trwałego, a tym samym ograniczonych szans ich rozwoju w najbliższej przyszłości.

Oceniając stan finansowy przedsiębiorstw rolnych i świadczących usługi na rzecz produkcji rolniczej można stwierdzić, że w większości z nich **obecna sytuacja ekonomiczna nie stwarza zagrożeń dla kontynuowania i rozwijania zarówno działalności operacyjnej, jak i inwestycyjnej. Jednakże w pewnej części z nich takie zagrożenia istnieją, zwłaszcza w grupie przedsiębiorstw rolnych o ukierunkowaniu wielostronnym.** Zagrożenia takie mogą również wystąpić w przedsiębiorstwach świadczących usługi na rzecz rolnictwa. Dotyczy to głównie firm ponoszących straty, które jednocześnie zaprzestały modernizacji majątku trwałego. Sytuacja ta prawdopodobnie wymusi wystąpienie procesów upadłości i potrzebę restrukturyzacji przedsiębiorstw. Takie procesy prawdopodobnie zachodziły już w pierwszej połowie 2005 roku.

5. Wyniki i stan finansowy przedsiębiorstw przemysłu spożywczego¹⁸

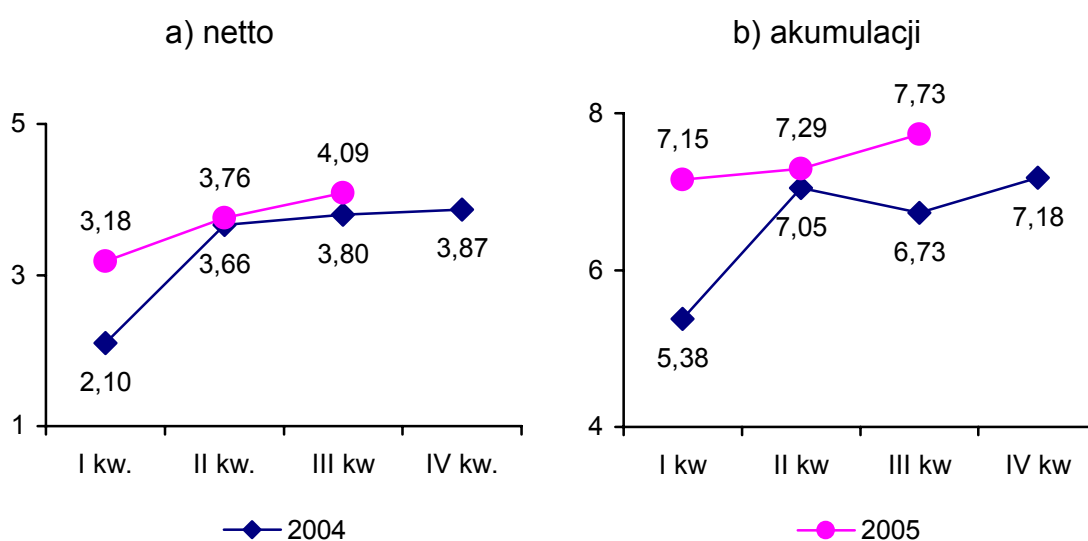
W przetwórstwie spożywczym w 2004 roku funkcjonowało 2874 firmy, tj. o 64 firmy więcej niż przed rokiem. Zatrudniały one 331,9 tys. osób, czyli o 3,3% więcej niż w 2003 roku. Natomiast w grupie firm zatrudniających ponad 49 osób w III kwartale 2005 roku prowadziło działalność gospodarczą 1451 firm, które zatrudniały 300,2 tys. osób tj. o 2,5 tys. osób mniej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego.

¹⁸ Analizę sytuacji ekonomiczno-finansowej producentów artykułów żywnościowych i napojów alkoholowych wykonano w oparciu o dane zawarte w F-01/I-01 z firm, które złożyły sprawozdania finansowe. Dane roczne zawierają wyniki przedsiębiorstw zatrudniających ponad 9 osób stałej załogi, zaś za III kwartały dotyczą podmiotów o zatrudnieniu większym niż 49 osób.

W 2005 roku **kontynuowany był wzrostowy trend sprzedaży przetwórstwa spożywczego, lecz jego tempo nieco zmalało**. Wartość sprzedaży w cenach bieżących za trzy kwartały tegoż roku była o 4,6% wyższa niż przed rokiem, a dynamika wzrostu – trzykrotnie niższa niż w roku poprzednim. W firmach zatrudniających ponad 49 osób obroty przekroczyły kwotę 91mld zł. Natomiast **nie słabnie dynamika sprzedaży na eksport realizowany bezpośrednio przez firmy produkcyjne**. Wartość sprzedaży na eksport w ciągu dziewięciu miesięcy 2005 roku wyniosła 10,4 mld zł i była o około 17% wyższa niż przed rokiem, a jej udział w obrotach sektora wzrósł do 11,4%, wobec 10,2% w analogicznym okresie roku poprzedniego.

Od kilku lat w przetwórstwie artykułów spożywczych i napojów bezalkoholowych sukcesywnie wzrastał **wynik finansowy**. W 2004 roku na poziomie netto był on prawie trzykrotnie wyższy niż przed rokiem i przekroczył 4,6 mld zł. W 2005 roku tendencja ta została zahamowana, a wartość zysku netto osiągniętego w trzech kwartałach tegoż roku była o 3% niższa niż przed rokiem; w średnich i dużych firmach wyniosła ona 3,3 mln zł.

Rysunek IV.7. Rentowność przemysłu spożywczego w procentach przychodów

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Systematycznie wzrasta zarówno rentowność przemysłu spożywczego brutto i netto, jak i akumulacja środków pieniężnych. W 2004 rok **zysk po opodatkowaniu stanowił 3,87%, a przychody gotówki przekroczyły 7% przychodów netto**. Były to najwyższe wskaźniki osiągnięte od dziesięciu lat.

Wskaźniki te były jeszcze wyższe w 2005 roku. Wynik finansowy netto w trzech kwartałach tegoż roku przekroczył 4% przychodów, a poziom akumulowanej gotówki wyniósł 7,7%.

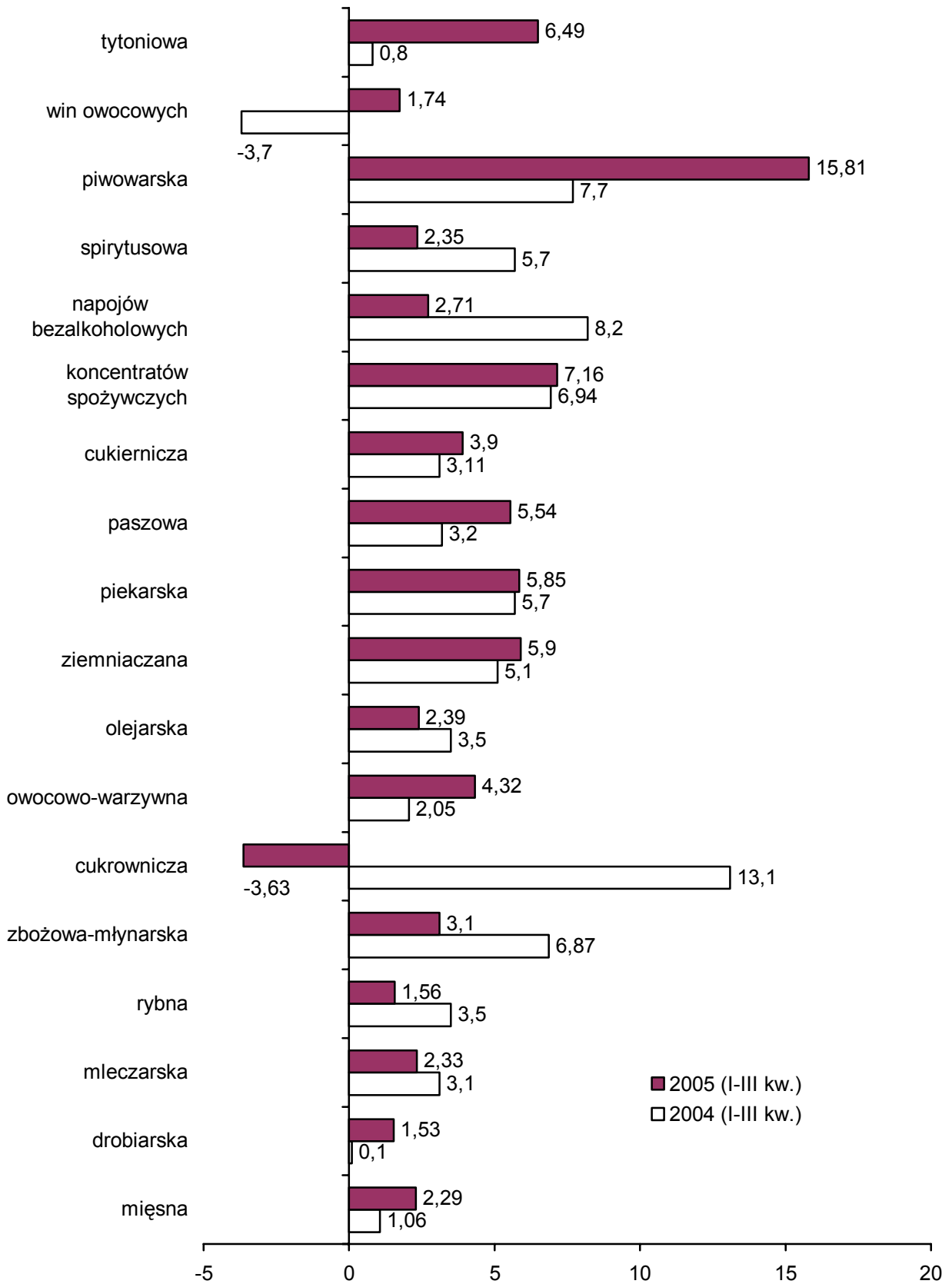
Maleje zróżnicowanie wskaźników rentowności pomiędzy poszczególnymi działami przetwórstwa spożywczego (rys. IV.8). W 2005 roku tylko jeden sektor przemysłu spożywczego (cukrowniczy) miał ujemny wynik finansowy. Wzrosła natomiast rozpiętość wskaźników między branżą najbardziej, a najmniej rentowną do 19,4 punktów procentowych, lecz było to rezultatem dużej poprawy w sektorze piwowarskim. **Do branż o wysokiej rentowności (tj. na poziomie netto ponad 5%) należą branże przetwórstwa wtórnego, a mianowicie – koncentratów spożywczych, piekarska, piwowarska i paszowa, przetwórstwa produktów roślinnych – ziemniaczana oraz z zakresu produkcji używek – tytoniowa.** Do tej grupy nie zakwalifikowała się żadna z dziedzin przetwórstwa produktów zwierzęcych.

Nastąpiło dalsze zmniejszenie obciążeń sektora kosztami obsługi kapitału obcego. Obecnie poziom kosztów finansowych jest niewielki, gdyż stanowią one 1,58% obrotów przetwórstwa.

Sukcesywnie poprawia się płynność finansowa producentów żywności (rys. IV.9). Współczynnik bieżącej płynności finansowej w dniu 30.09.2005 roku znacząco przekroczył minimalny poziom (1,2) wyznaczony przez instytucje finansowe i wyniósł 1,32. Oznacza to, iż wartość majątku obrotowego firm spożywczych była o 32% wyższa niż kwota ich zobowiązań krótkoterminowych, a firmy nie miały problemów z terminową realizacją zobowiązań.

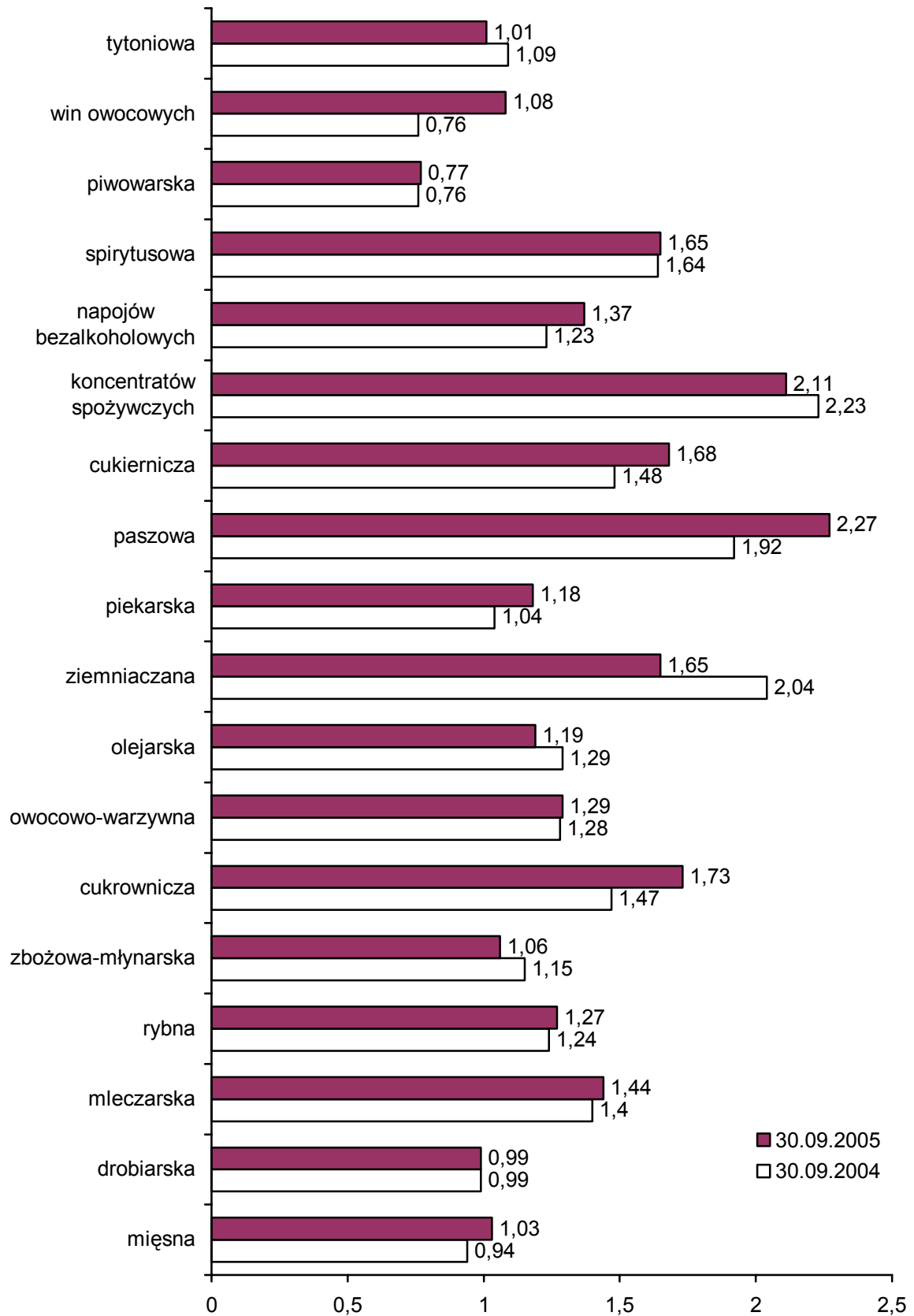
W poszczególnych branżach występuje duże zróżnicowanie tego współczynnika od 0,77 w branży piwowarskiej do 2,27 w paszowej. Brak płynności finansowej wystąpił także w branży makaronowej i drobiarskiej, gdzie wartość zobowiązań krótkoterminowych przekroczyła wartość majątku obrotowego. Poniżej wymaganego minimum kształtował się także współczynnik bieżącej płynności finansowej w przetwórstwie mięsa i zbóż oraz wśród producentów pieczywa, win owocowych i wyrobów tytoniowych. Bezpieczną płynność finansową miało przetwórstwo ryb, ziemniaków, owoców i warzyw, mleka oraz producentów tłuszczów roślinnych, pasz, cukru, wyrobów cukierniczych, koncentratów spożywczych, spirytusu, win oraz napojów bezalkoholowych.

Rysunek IV.8. Rentowność netto (w procentach przychodów)
poszczególnych branż przemysłu spożywczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

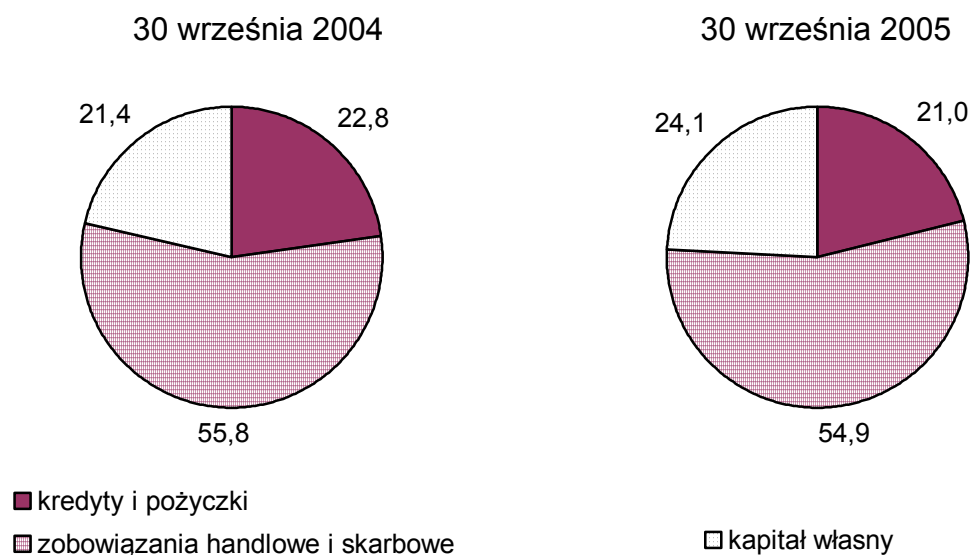
Rysunek IV.9. Współczynnik bieżącej płynności finansowej w poszczególnych branżach przemysłu spożywczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

W przetwórstwie spożywczym zmienia się struktura finansowania działalności bieżącej. **Wzrasta udział kapitału własnego** jako źródła finansowania; 30 września 2005 roku finansowały one ponad 24% aktywów obrotowych, tj. prawie o 3 punkty procentowe więcej niż przed rokiem. Natomiast **maleje znaczenie krótkoterminowych kredytów i pożyczek bankowych**, które finansują około 21% aktywów bieżących. **Stabilny był udział zobowiązań handlowych i skarbowych** w finansowaniu działalności bieżącej, który zmalał o 0,9 punktu procentowego do poziomu 54,9%. Zobowiązania producentów żywności wobec dostawców oraz skarbu państwa są nadal głównym źródłem finansowania procesów produkcji artykułów żywnościowych i napojów alkoholowych.

Rysunek IV.10. Struktura finansowania majątku obrotowego średnich i dużych firm spożywczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela IV.14. Poziom zadłużenia przemysłu spożywczego

Okres	Kredyty i pożyczki krótkoterminowe (mln zł)	Relacja kredytów i pożyczek do majątku obrotowego	Relacja pozostałych zobowiązań do majątku obrotowego
2003 ^a	8 618,1	0,26	0,58
2004 ^a	9 870,0	0,27	0,55
III kw. 2004 ^b	6 861,9	0,23	0,56
III kw. 2005 ^b	6 644,6	0,21	0,55

^a dotyczy firm zatrudniających ponad 9 osób, ^b dotyczy firm o zatrudnieniu ponad 49 osób.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Wzrost aktywności inwestycyjnej w 2004 roku wpłynął na zwiększenie zadłużenia sektora z tytułu kredytów i pożyczek długoterminowych. W 2005 roku zadłużenie to zmalało (o 6,5%) do 4,3 mld zł. Obniżyła się także jego relacja do amortyzacji, gdyż jego wartość była o 59% większa od kwoty odpisów amortyzacyjnych, wobec 70-87% w okresach wcześniejszych.

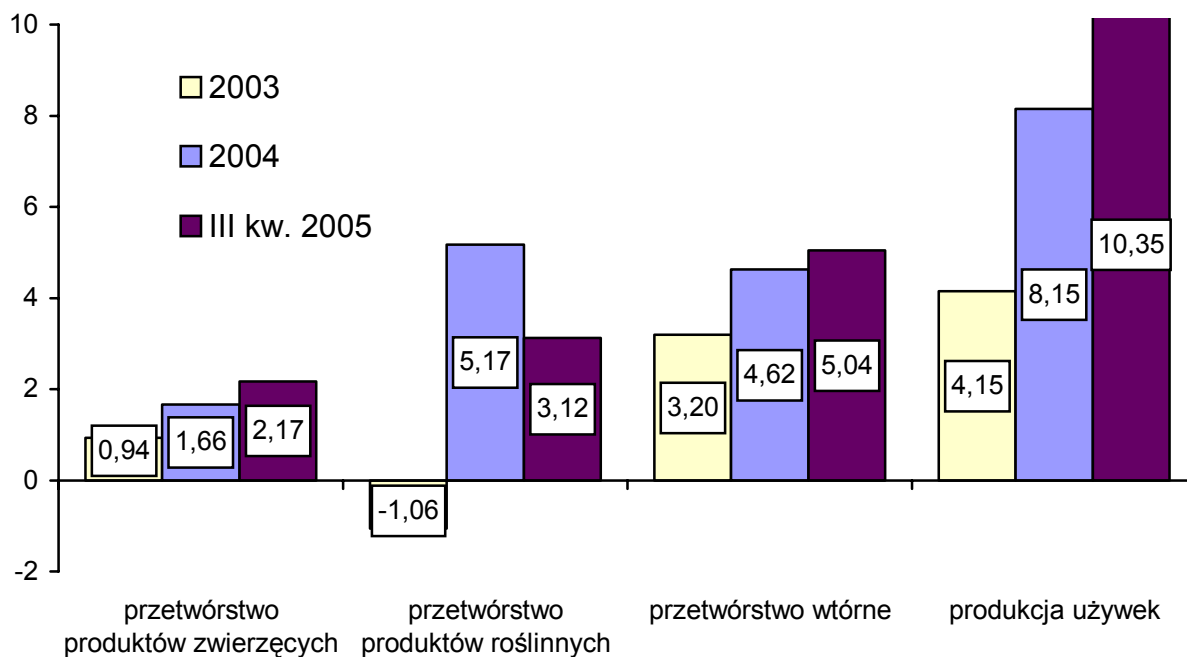
Tabela IV.15. Poziom inwestowania i zadłużenia przemysłu spożywczego

Okres	Inwestycje (w mln zł)	Kredyty długoterminowe (w mln zł)	Relacja zadłużenia długoterminowego do amortyzacji
2003 ^a	4 938,2	4 164,6	1,73
2004 ^a	6 687,9	5 005,6	1,87
II kw. 2004 ^a	3 026,6	4 791,8	2,00
II kw. 2005 ^a	2 505,6	4 904,2	1,78
III kw. 2005 ^b	3 610,1	4 291,0	1,59

^a dotyczy firm zatrudniających ponad 9 osób, ^b dotyczy firm o zatrudnieniu ponad 49 osób.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Rysunek IV.11. Rentowność netto głównych działów przetwórstwa spożywczego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Obecną sytuację ekonomiczno-finansową poszczególnych branż przemysłu spożywczego można ocenić następująco:

- **Najbardziej bezpieczna i stabilna jest sytuacja finansowa podmiotów wtórnego przetwórstwa żywności.** Charakteryzuje się ono przeciętnie dużym udziałem kapitału własnego w finansowaniu majątku obrotowego (około 44%) i wysoką bieżącą płynnością finansową (1,8). Bardzo niskie jest zadłużenie z tytułu kredytów krótkoterminowych, których kwota stanowi 13% wartości majątku obrotowego, przy 21% w całym przetwórstwie spożywczym. Niższe jest także obciążenie z tytułu zadłużenia długoterminowego w tym przetwórstwie w porównaniu z całym przemysłem spożywczym. Wszystkie branże tego przetwórstwa osiągają wysoką rentowność; w trzech – paszowej, piekarskiej i koncentratów spożywczych wskaźnik ten przekroczył 5%, a w żadnej nie wyniósł mniej niż 2,5%. Każda z branż tego przetwórstwa (z wyjątkiem piekarnictwa) ma także bezpieczną płynność finansową, gdyż współczynniki jej są większe od minimum określonego przez instytucje finansowe (1,2). W większości sektorów duży jest udział kapitału własnego w finansowaniu działalności bieżącej producentów żywności wysoko przetworzonej. W sektorze cukierniczym, koncentratów spożywczych i paszowym przekroczył on 50%, a tylko w piekarnictwie kształtował się poniżej 20%. Duże jest zadłużenie długoterminowe producentów koncentratów spożywczych, pieczywa oraz pasz, lecz nie mają oni problemów z obsługą tego zadłużenia, gdyż akumulacja gotówki jest wysoka i kształtuje się w granicach 7-11% obrotów.
- **Przetwórstwo produktów pochodzenia roślinnego jest w bezpiecznej i dość stabilnej sytuacji finansowej.** Rentowność netto wszystkich kierunków tego przetwórstwa w trzech kwartałach 2005 roku wyniosła ponad 3% przychodów netto, a współczynnik bieżącej płynności finansowej był wysoki. Jest to zróżnicowana grupa branż. Dużą rentowność osiąga tylko przemysł ziemniaczany i owocowo-warzywny, zadowalającą – olejarski i zbożowy, a cukrownictwo nie generuje zysków, choć jego straty są finansowane wpływami z amortyzacji. Nieco lepsza jest płynność finansowa tych branż, gdyż tylko w przetwórstwie zbóż niewielki jest niedobór kapitału obrotowego. Natomiast pozostali przetwórcy produktów pochodzenia roślinnego dysponują odpowiednią ilością środków w obrocie. W przetwórstwie produktów roślinnych wysoki jest udział kapitału własnego w finansowaniu działalności operacyjnej, który wynosi średnio 26%, a w poszczególnych sektorach kształtuje się w granicach 13-43%. Niewielki (31%) jest udział kredytów i pożyczek krótkoterminowych w finansowaniu majątku obrotowego, a udział zobowiązań handlowych i skarbowych 30.09.2005 roku wyniósł 43%. Udział kredytów w finansowaniu działalności bieżącej duży jest w branży zbożowej i ole-

jarskiej, a zobowiązań handlowych i skarbowych w ziemniaczanej i owocowo-warzywnej. Wysokie jest zadłużenie długoterminowe, które prawie o 80% przekracza wpływy z amortyzacji. Najwyższe jest ono w przetwórstwie owocowo-warzywnym oraz zbóż. W najlepszej sytuacji jest przemysł ziemniaczany i olejarski, które mają wysoką rentowność, bezpieczną płynność finansową i niewielkie zadłużenie długo- i krótkoterminowe.

- **Poprawia się rentowność przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego.** Zysk netto w 2005 roku (I-III kw.) wyniósł ponad 2% przychodów netto, a płynność finansowa zbliżyła się do wymaganego minimum. W przetwórstwie tym niewielki (około 16%) jest nadal udział kapitału własnego w finansowaniu działalności operacyjnej. Duże jest natomiast obciążenie zadłużeniem długoterminowym, które ponad dwukrotnie przewyższa wpływy z amortyzacji i jest najwyższe w całym przetwórstwie spożywczym. Stabilna i dość bezpieczna jest tylko sytuacja finansowa sektora mleczarskiego i rybnego. Mają one stabilny poziom rentowności i bezpieczny poziom płynności finansowej oraz niewielkie zadłużenie z tytułu kredytów krótkoterminowych. Słabą stroną sektora rybnego jest tylko rosnące i wysokie zadłużenie długoterminowe, ale akumulacja gotówki zapewnia jego obsługę. **Trudna jest wciąż sytuacja finansowa całego przetwórstwa mięsnego**, szczególnie drobiowego, gdzie rentowność netto wynosi około 1,5%, a niedobór kapitału w obrocie jest duży. Podstawowym źródłem finansowania działalności bieżącej podmiotów tego przetwórstwa są zobowiązania handlowe i skarbowe. Omawiane branże (z wyjątkiem mleczarstwa) charakteryzują się wysokim zadłużeniem długoterminowym; jego kwota jest trzykrotnie wyższa od wartości amortyzacji.
- **Przeciętnie dobry i bezpieczny jest stan finansowy producentów używek.** Wysoką rentowność osiąga przemysł piwowarski i tytoniowy, a umiarkowaną spirytusowy i winiarski. Niedobór kapitału obrotowego odczuwają tylko producenci wyrobów tytoniowych. Wartość ich aktywów bieżących zrównała się z kwotą zobowiązań krótkoterminowych. Niski jest współczynnik płynności finansowej w piwowarstwie, lecz sektor ten nie ma problemów z realizacją zobowiązań bieżących, gdyż dużą ich część stanowią zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych i rozliczenia międzyokresowe, a współczynnik szybkiej płynności finansowej jest bezpieczny (0,65). W produkcji używek niewielki jest udział kapitału własnego (około 3%) w finansowaniu działalności bieżącej, zaś głównym źródłem są zobowiązania handlowe i skarbowe (81%). Kredyty obrotowe finansują tylko 16% aktywów. Ten ostatni wskaźnik jest nieco większy w branży winiarskiej i tytoniowej, a udział środków własnych – w spirytusowej. Producenci używek charakteryzują się małym obciążeniem z tytułu zadłużenia długoterminowego.

Podsumowanie i konkluzje

1. W drugim roku po wejściu Polski do Unii Europejskiej kontynuowane są tendencje, które ujawniły się po kilku miesiącach od daty akcesji.
 - a) Nastąpiło uspokojenie na rynku rolno-spożywczym. Po szoku cenowym w miesiącach sąsiadujących z datą wejścia do UE, zaczął się spadek cen w kolejnych ogniwach łańcucha żywnościowego, tj. cen rolnych, cen producenta żywności i cen detalicznych. W końcu 2005 roku zbliżyły się one do niskiego poziomu z lat 2002-2003, a sektor żywnościowy nie jest już jednym ze źródeł inflacji. W tym sektorze pojawiły się nawet zjawiska deflacyjne. Spadek cen rolnych był szybszy niż cen w następnych ogniwach łańcucha żywnościowego, co spowodowało, że wzajemne relacje cen w tych ogniwach również zbliżyły się do poziomu z lat wcześniejszych. Dotyczy to także relacji cen rolnych do cen środków produkcji dla rolnictwa; indeks nożyc cen obniżył się bowiem z ponad 100% w połowie 2004 roku do ok. 90% w końcu 2005 roku.
 - b) Głównym czynnikiem rozwoju i stabilizacji gospodarki żywnościowej jest w dalszym ciągu eksport produktów rolnictwa i przemysłu spożywczego. Jego dynamika wzrostu w 2005 roku była podobnie wysoka jak w pierwszych miesiącach po wejściu do Unii Europejskiej. Prawie 3/4 tego eksportu lokowane jest na rynkach innych krajów UE. Po wejściu do Unii dokonała się istotna zmiana w strukturze kierunków polskiego eksportu rolno-spożywczego, wskazująca na włączenie się naszego sektora żywnościowego w proces rozwoju wewnętrznych obrotów między krajami UE, a także na umiejętne wykorzystanie naszych przewag konkurencyjnych na tym rynku. Istotne jest również to, że sprzedaż produktów rolno-spożywczych na rynku unijnym łagodziła skutki znaczącej nadwyżki podaży tych produktów nad popytem krajowym, gdyż hamowała procesy deflacyjne.
 - c) Gospodarka żywnościowa jest w dalszym ciągu jednym z dużych beneficjentów integracji z UE. Znaczące jest przede wszystkim dodatnie saldo przepływów gotówkowych w rolnictwie. W 2005 roku w porównaniu do 2003 roku było ono większe o 9,8 mld zł, gdyż:
 - wpływy ze sprzedaży produktów rolnictwa były wyższe o 7 mld zł,
 - wpływy z tytułu dopłat bezpośrednich można szacować na ok. 7,5 mld zł (w tym 6,0 mld zł za rok 2004),

- utracone korzyści z tytułu wcześniej stosowanych dotacji (do paliwa rolniczego, skupu mleka kl. E i w skupie interwencyjnym zbóż) wynoszą ok. 1,3 mld zł,
- dodatkowe wydatki rolnictwa, głównie z tytułu wzrostu cen obrotowych środków produkcji, przekroczyły 3,4 mld zł.

Poprawę sytuacji dochodowej rolnictwa potwierdzają także wyniki finansowe przedsiębiorstw rolnych. Rentowność przemysłu spożywczego utrzymała się na wysokim poziomie (ok. 4% wartości obrotów), a kwota zysku w okresie trzech kwartałów 2005 roku (3,3 mld zł) była niższa niż w tym samym okresie roku poprzedniego tylko o 3%.

Wzrost dochodów w sektorze żywnościowym był zjawiskiem powszechnym. Z integracji z UE nie skorzystali tylko producenci zbóż, którzy stosowali intensywne technologie i uczestniczyli w skupie interwencyjnym ARR, a w mniejszym stopniu także producenci rzepaku i takie sektory przetwórstwa jak przemysł cukrowniczy, młynarski czy spirytusowy, których rentowność w 2005 roku wyraźnie się obniżyła.

2. Nowym zjawiskiem występującym w drugim roku po wejściu do UE było ożywienie rynku krajowego. Wynika to głównie z notowanego od połowy 2005 roku wzrostu płac realnych oraz z wyższych dochodów rolników, przedsiębiorców oraz osób utrzymujących się z migracji zarobkowej. O poprawie nastrojów konsumenckich świadczy także stały wzrost zadłużenia gospodarstw domowych. Skutki tego ożywienia widoczne są już także w sektorze żywnościowym, gdyż:
 - zwiększyła się dynamika detalicznej sprzedaży żywności i napojów,
 - po zmniejszeniu tempa rozwoju produkcji przemysłu spożywczego w pierwszym roku po wejściu do UE (do ok. 3%), od maja 2005 roku nastąpiło wyraźne przyspieszenie tempa wzrostu sprzedaży tego sektora (do 8,7% w okresie od maja do października 2005 roku).

Te dwa zjawiska wskazują, że – obok eksportu i uprzemysławiania przetwórstwa – czynnikiem rozwoju sektora żywnościowego staje się wzrost chłonności rynku krajowego.

3. W drugim roku po wejściu do UE wyraźniej niż w pierwszym ujawnił się wpływ integracji na przebieg realnych procesów rozwojowych polskiego rolnictwa. Wpływ ten jest większy na produkcję zwierzęcą niż roślinną, której zmiany w ostatnich dwóch latach kształtowane były głównie przez warunki klimatyczne. Integracja z UE miała niewątpliwie wpływ na:

- utrzymanie wysokiego tempa rozwoju sektora drobiarskiego (ok. 10% rocznie),
- odwrócenie dotychczasowej spadkowej tendencji produkcji mięsa wołowego i wystąpienie wyraźnych objawów powrotu ożywienia w tym dziale produkcji rolnej, który w Polsce ma duży potencjał rozwojowy i ma wyraźne przewagi konkurencyjne nad producentami z innych krajów UE,
- skrócenie spadkowej fazy cyklu świńskiego i szybsze niż w latach poprzednich przejście do fazy wzrostowej oraz zmniejszenie rozpiętości cen skupu trzody między okresami najwyższej i najniższej podaży tego żywca,
- utrzymanie także w drugim roku po wejściu do UE wysokiego tempa skupu, sprzedaży hurtowej i przemysłowego przetwórstwa mleka.

Głównym czynnikiem rozwoju tych działów sektora rolnego była – obok rosnącego eksportu – wyraźna poprawa relacji cen skupu produktów zwierzęcych do cen zbóż i pasz, wynikająca w dużym stopniu z ustabilizowania na niskim poziomie cen zbóż.

Otwarcie rynku unijnego ma także wpływ na utrzymanie wysokiej i rosnącej produkcji warzyw. Dotyczy to także producentów i przetwórców pieczarek. Są to działy naszego rolnictwa, które mają trwałą przewagę konkurencyjną nad producentami z innych krajów UE.

W drugim roku po wejściu do UE ujawnił się także wpływ unijnych systemów regulacji na rynki głównych produktów roślinnych. Są to rynki ustabilizowane i przewidywalne, mimo że zbiory głównych ziemiopłodów w 2005 roku były znacznie niższe niż w poprzednim. Skutki tego zjawiska tylko częściowo kompensowały wyższe zapasy początkowe (głównie zboż). W tej sytuacji głównym czynnikiem stabilizującym rynki rolne było otwarcie Polski na rynki innych krajów UE oraz systemy wsparcia rolnictwa w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

4. Do zjawisk, które bezpośrednio lub pośrednio są związane z integracją z UE, można zaliczyć:
 - a) Utrzymanie wysokiego poziomu inwestowania w przemyśle spożywczym. W 2005 roku nakłady inwestycyjne w tym dziale gospodarki są wprawdzie niższe od rekordowych w roku poprzednim, ale wciąż znacznie wyższe niż przed wejściem do UE, a ponadto mniejsze już były potrzeby w zakresie dostosowań do standardów unijnych. Trwa więc proces modernizacji przetwórstwa, który zwiększa naszą konkurencyjność na rynku unijnym pod względem jakości.

- b) W drugim roku po wejściu do UE o ok. 20% zwiększyła się liczba zakładów przetwórczych w sektorach wrażliwych, uprawnionych do handlu na wspólnym rynku europejskim. Oznacza to dalszy znaczący wzrost liczby potencjalnych eksporterów.
 - c) Kontynuację zmian struktury agrarnej rolnictwa, polegających na powiększaniu liczby gospodarstw największych i najmniejszych.
 - d) Powolne ożywienie inwestycyjne w rolnictwie, w którym w 2004 roku wydatki inwestycyjne zwiększyły się prawie o 10%, przy czym poziom inwestowania był zbliżony do stanu podobnego jak w innych latach o relatywnie dobrych dochodach gospodarstw rolnych.
5. Wyniki gospodarki żywnościowej po wejściu do UE jednoznacznie wskazują, że było ono korzystne zarówno dla rolników, jak i przetwórców. W tej gospodarce można mówić o sukcesie integracji. Wyrazem tego są nie tylko takie zjawiska jak wzrost dochodów producentów żywności, rosnący eksport czy też wyższy poziom inwestowania, lecz także:
- praktycznie bezkolizyjne wejście w unijne systemy regulacji sektora rolnego,
 - uspokojenie rynku krajowego i większa przewidywalność zachowań rynku,
 - wysoki stopień wdrożenia systemów bezpieczeństwa i jakości żywności,
 - poprawa jakości żywności oraz rozwój nowych i modyfikowanych produktów żywnościowych,
 - dobre wykorzystanie funduszy unijnych, wspierających przemianę wsi i rolnictwa oraz poprawę konkurencyjności całego sektora rolno-spożywczego,
 - wejście na wymagające rynki UE, przełamywanie barier nieufności konsumentów Unii w zakresie walorów smakowych i zdrowotnych polskiej żywności,
 - mniejsze niż oczekiwano zagrożenie ze strony producentów żywności z rozwiniętych krajów UE,
 - wejście polskich producentów na wiele nowych rynków zbytu, zarówno w UE, jak i do krajów trzecich,
 - postępujący proces konsolidacji poszczególnych sektorów gospodarki żywnościowej i umacnianie pozycji liderów,
 - wzmocnienie pozycji naszego kraju w gospodarce żywnościowej UE i zwiększenie udziału w wymianie towarowej między krajami Unii.

6. Integracja z Unią Europejską ujawniła również wiele problemów polskiej gospodarki żywnościowej, takich jak:
- postępujący proces wzmocnienia waluty krajowej, który – mimo spadku cen krajowych – obniża nasze przewagi konkurencyjne nad producentami rolnymi i przemysłem spożywczym z innych krajów UE,
 - rozwój dużych sieci handlowych osłabia pozycję w łańcuchu żywnościowym nie tylko firm przetwórczych, lecz pośrednio także rolników, co przyspiesza tendencję do względnego tanienia produktów rolno-spożywczych,
 - wzrost dochodów rolników i przetwórców z tytułu wyżek cen miał przejściowy charakter, gdyż powróciła tendencja relatywnego spadku cen rolnych i cen żywności,
 - niski poziom integracji pionowej rolnictwa z przetwórstwem oraz integracji poziomej zarówno na szczeblu rolnictwa, jak i przetwórstwa,
 - wciąż duże zagrożenie, szczególnie w niektórych sektorach (przetwórstwie mięsa, produkcji pieczywa, w sektorze spirytusowym) konkurencją ze strony szarej strefy,
 - opóźnienie w rozwoju zaplecza transportowego i logistycznego,
 - bariery wejścia na rynki krajów trzecich, zarówno administracyjne (np. zakaz eksportu do Rosji), jak i związane ze wsparciem eksportu do tych krajów,
 - nadmiernie rozbudowane i ciągle modyfikowane unijne systemy regulacji oraz wymagania w zakresie ochrony środowiska i stosowania jednolitych procedur, które tworzą pozaekonomiczne bariery wejścia na rynek nowych podmiotów i osłabiają pozycję małych i średnich podmiotów sektora.